

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ'NİN SÜLEYMÂN-NÂME'SİNİN
70. CİLDİ (İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer SEMİZ

Danışman

Doç. Dr.Tuncay BÜLBÜL

Nevşehir

Temmuz 2018

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

FİRDEVSÎ-İ RÛMÎ'NİN SÜLEYMÂN-NÂME'SİNİN
70. CİLDİ (İNCELEME-TENKİTLİ METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer SEMİZ

16021110019

Danışman

Doç. Dr.Tuncay BÜLBÜL

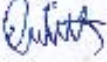
Nevşehir

Temmuz 2018

Bilimsel Etiğe Uygunluk Beyanı

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Ömer SEMİZ

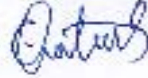
imza:

Tez Yazım Kılavuzuna Uygunluk

“Firdavsî i Rûmî”nin Süleyman-nâme’sinin 70. Cildi (İnceleme-Tenkitli Metin)” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Ömer SEMİZ.

Danışman

Doç. Dr. Tuncay BÜYÜKÖZ.

.....Ana Bilim Dalı Başkanı

Kabul ve Onay Sayfası

Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL danışmanlığında Ömer SEMİZ tarafından hazırlanan "Fırdevsî-i Rûmî'nin Suleymân-nâmesi'nin 70. Cildi (İnceleme-Tenkitledi Metin) adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Bitirme Tezi olarak kabul edilmiştir.

19/07/2018

JÜRİ

İMZA

Danışman : Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Üye : Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Üye : Doç. Dr. Özgür Kasım AYDEMİR

ONAY:

Butezinkabulü Enstitü Yönetim Kurulumun 26/07/2018 tarih ve 2018.30.595 sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

TEŞEKKÜR

Bu tezin meydana gelmesinde bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bana yol gösteren ve önderlik eden sayın danışman hocam Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL'e, yoğun mesaisene rağmen görüş ve önerilerini paylaşan, yardımını hiçbir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Filiz KILIÇ'a, metnin kontrol aşamasında kıymetli vaktini ayıran Araş. Gör. Ahmet UĞUR'a ve Araş. Gör. Şerife ÖRDEK'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Arapça ibârelerin çevrilmesinde sevgili abim Mahmut KAVAKLI'ya, tezin yazımında ve her safhasında yardımlarını gördüğüm Halis AYDIN ve Süleyman Anıl TOMBAK'a şükranlarımı sunarım.

Yine maddi manevi her zaman yanımda olan sıkıldığım anlarda beni motive eden Gamze SAY'a teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen başta annem ve babam olmak üzere bütün aile fertlerime teşekkür ederim.

ÖZET

Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'sinin 70. Cildi (İnceleme-Tenkitli Metin)

Ömer SEMİZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz 2018

Danışman: Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Klâsik Türk edebiyatının en üretken isimlerinden biri olan Firdevsî-i Rûmî birçok manzum, mensur ve manzum-mensur karışık eserler yazmıştır ve bu eserleri gelecek nesillere bırakmıştır. Bunlardan biri olan Süleymân-nâme ya da diğer adıyla Süleymân-nâme-i Kebîr isimli eseri geride bıraktığı en meşhur ve en önemli eseridir. Bu eser 81 ciltlik büyük bir külliyyattır. Bu çalışmada, 81 ciltlik bu büyük külliyyatın bir parçası olan 70. Cilt incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm'de Firdevsî'nin hayatı ve eserleri, İkinci Bölüm'de incelenen metnin şekil, kurgu, dil ve üslûp incelemesi, Üçüncü Bölüm'de eserin tenkitli metni ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma Sonuç, Kaynakça ile sona ermektedir.

Anahtar Kelimeler: Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme, Hz. Süleymân

ABSTRACT

70th Section of Suleyman-nâme of Firdevsî-i Rûmî (Review-Critical Text)

Ömer SEMİZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences

Turkish Language and Literature Department, MA, July 2018

Consultant: Tuncay BÜLBÜL

Firdevsî-i Rûmî, one of the most productive names in classical Turkish literature, has written many compelling compilations and left these works to future generations. One of these is Süleyman-nâme, or the most famous and most important work left behind by the so-called Süleymân-nâme-i Kebir. This work is a massive collection of 81 volumes. This volume, which is a part of the huge collection of 81 volumes, is being studied.

This work is composed of three chapters. In the first part, the life and works of Firdevsî and in the second part the form, the fiction, the language and the stylistic analysis of the text were examined and the critical piece of the work was tried to be presented by moving from the two copies provided in the third section. The Study Result is ending with bibliography.

Keywords: Firdevsî-i Rûmî, Suleyman-nâme, Hz. Suleyman

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etiğe Uygunluk Beyanı	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tez Yazım Kılavuzuna Uygunluk	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Kabul ve Onay Sayfası	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. Firdevsî'nin Hayatı ve Eserleri	1
1.1. Hayatı	1
1.2. Eserleri	1
1.2.1 Süleymân-nâme	2
1.2.2. Hayat u Memat (Hayatname)	13
1.2.3. Firâset-nâme	13
1.2.4. Münazara-i Seyf ü Kalem	13
1.2.5. Silâh-şor-nâme	13
1.2.6. Kıssa-nâme-i Süleymân Aleyhi's-selâm	14
1.2.7. Tecnîsat-ı Süleymân, Tecnîsat-ı Süleymân u Belkıs-nâme	14
1.2.8. Da'vâ-nâme	14
1.2.9. Satranç-nâme-i Kebîr	14
1.2.10. Kutb-nâme	15
1.2.11. Tâli-i Mevlûd-ı Kebîr	15
1.2.12. Hadis-i Ahsen	15
1.2.13. Tercüme-i Câme-şûy-nâme	16
1.2.14. Süleymân-nâme Muhtasarı	16
1.2.15. Kur'ân-ı Kerîm'den Tefe'üle Dair Bir Risâle	16
1.2.16. Kitâbü'l-Mevâ'iz	16
1.2.17. Hakayık-nâme (Hadikatü'l Hakayık, Hakikatname, Tuhfetü'l Hadi)	16
1.2.18. Pend-nâme-i Eflâtun	17
1.2.19. Tercüme-i Hadîs-i Erbain	17
1.2.20. Teşhîsü'l-insân	17
1.2.21. Fâl-ı Kur'ân	17

1.2.22. Muhtâr-nâme.....	17
İKİNCİ BÖLÜM.....	18
2. KURGU ve ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	18
2.1. Eserin Yapısal ve Kurgusal Özellikleri.....	18
2.1.1. Eserin Genel Kurgusal Özellikleri.....	18
2.2. Dil ve Üslup.....	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	39
3.1. Nüsha Tavsifi	39
3.2. Metnin Kuruluşunda Dikkat Edilen Hususlar	40
3.3.Çeviriyazı Alfabetesi.....	43
3.4. Tenkitli Metin	43
SONUÇ	279
KAYNAKÇA.....	281

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Firdevsî'nin Hayatı ve Eserleri

1.1. Hayatı

15. yüzyılın sonlarında 16. yüzyılın başlarında yaşamış Osmanlı müelliflerinden önemli bir şahsiyet olan Firdevsî-i Rûmî, Kühü'l-Âhbâr ve Beyânî Tezkiresi'ne göre Bursalı'dır (İsen, 2017: 49; Sungurhan, 2017: 149). Orhan Köprülü'ye göre; Edincik'te (Aydıncık) 857'de (1453) dünyaya gelmiştir (Köprülü, 1996: 127). Aynı zamanda Köprülü, Firdevsî-i Rûmî'nin Bursa'da eğitim aldığını ve Bursalı Melihî'den aruz dersleri aldığından dolayı Bursalı sanıldığını ve aslen Balıkesir'de bulunan Belkıs Pınarı'nda dünyaya gözlerini açtığını belirtmiştir. Öte yandan her ne kadar doğum tarihi hakkında bir bilgiye ulaşılmışsa da ölümü ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. *“Çeşitli eserlerinden edinilen bilgilere göre Firdevsi hayatını Edincik, Bursa, Manisa ve civarında geçirmiş, bir süre de İstanbul'da yaşamıştır.”* (Köprülü, 1996: 126).

Firdevsî-i Rûmî isminin yanı sıra birçok farklı isimlerin kullanıldığını görmekteyiz. Firdevsî-i Rûmî, Firdevsî-i Tavîl, Uzun Firdevsî ve Türk Firdevsî gibi adlarla da anılmaktadır. Firdevsî döneminin en üretken müellifleri arasında yer almaktadır. Küçük yaşlarda hendese, ilm-i nücum, tarih, kısas gibi konulara ilgi duyan Firdevsî bundan müteşekkildir ki birçok farklı türde eser verebilmiştir ve bu bilgilerini eserlerinde de kullanmıştır. Şâir yanından daha çok mensur eserlerle gündeme gelen Firdevsî-i Rûmî'nin muhtelif kaynaklarda kırktan fazla eserinin olduğu belirtilmektedir.

1.2. Eserleri

İçinde bulunduğu yüzyılın ve çağdaşlarının takdirini toplayan Firdevsî-i Rûmî telif-tercüme kırka yakın eser yazmıştır. *“Şatraçnâme-i Kebîr adlı eserinde Firdevsî, “Üç yüz altmış altı mücellid Kitâb-ı Süleymânnâme'nün musannifi 1830 meclis bâbun, tokuz yüz seksen ebyât-ı eş'ârun müellifüdür. Min ba'd niçe bunun emsâli kitâbları te'lif, 40 risâleyi tasnîf eylemişdür.”*der.” (Akay Ahmed, 2014: 104) bu kırk eserin kaç tanesinin günümüze ulaştığı kesin olmamakla birlikte tespit edilebilen yirmiye aşkın eser adı geçmektedir. Bu eserler tıp, astroloji, tarih, Osmanlı tarihi, peygamberler tarihi, Doğu mitolojisi, ahlak, tasavvuf konularıyla karşımıza çıkmaktadır.

Bu eserlerde kullanılan dil dönemin özelliklerine göre sadedir. Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini barındıran eserlerinde, kelime olarak günümüzde kullanımı terk edilmiş

Türkçe kelimeleri de kapsamaktadır. Firdevsî-i Rûmî'nin tespit edilebilen eserleri şunlardır;

1.2.1 Süleymân-nâme

Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme en önemli eseridir. Bu eser Firdevsî'nin şüphesiz en hacimli eseridir. Bu eserine ömrünü vakf etmiş uzun uğraşlar sonunda -hacimi konusunda tartışmalar olsa da- büyük hacimli bu eseri vucuda getirmiştir. Bu eserin günümüzde bilinen seksen bir, ama kaynaklarda rastlanan üç yüz otuz ile üç yüz altmış cilde kadar çıkan bir hacmi vardır. Kühü'l-ahbar'da eser üç yüz altmış olarak zikredilmiş. *"Menşüldür ki Sultân Bâyezîd Han emri ile Süleymân-nâmeyi nazm u neşr üzere üç yüz altmış cild kitâb itmiş ve zu'ûmınca ekşer-i Óulümü mustalâbâtı ile edâ eyleyüp cüll-i himmet-i bî-hisab itmiş."*(İsen, 2017: 50) Kınâlı-zâde Hasan Çelebi'nin tezkiresinde ise üç yüz seksen cilt eserin olduğunu söylemiştir. Fakat aynı eserde buna ek olarak bu eserin içinden seksen cildinin II.Bâyezîd tarafından seçildiğini ve diğer ciltlerin yakıldığını belirtmiştir. *"Merhûm Sultân Bâyezîd Hân nâmına Süleymân-nâme adlu üç yüz seksen cild kitâb te'lîf eylemişdür. Ol şâb-ı 'âlicenâbbu cümleden seksen cildin intihâb idüp mâ-'adâsın ibrâk itmekle"* (Sungurhan, 2017: 659)

Eserin yazılışı üç tane padişahı da görmüştür (II.Mehmed, II. Bâyezîd, I. Selim). Köprülü tarafından zikr olan eserin II.Bâyezîd'in tahta çıktıktan sonra padişahın emriyle yazımına başlanmış olduğu söylenmiştir fakat Olgun ve Parmaksioğlu, *II. Bâyezîd tahta çıkmadan önce eserin yazımına başlanmış olduğunu ve II. Bâyezîd'in tahta çıktığında Firdevsî'nin eserin 7.cildini tamamlamış olduğunu söyler* (Kutb-name s.13). Eserin içinde Hz. Süleymân'ın hayatı çoğunlukta olmasına karşın astroloji, ilm-i nücum, felsefe, ahlak, tarih gibi konular barınmaktadır. Böylece Köprülü'nün ifadesi ile eser ansiklopedik bir mahiyete kavuşmuştur.

Eser içinde bulunduğu döneme göre sade bir dil ile yazılmıştır. Kendinden önceki eserlerin genelinde gördüğümüz Eski Anadolu Türkçesi ses özellikleri bu eserde de kendini göstermektedir. Bu eser yazılırken içinde ayet ve hadislere yer verilmiştir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi eserin birçok cildi vardır. Ama günümüzde tespit edilen 81. Cilttir. Bu ciltler ve bulunduğu yerler aşağıdasunulmuştur:

1. Cilt: Gotha, Numara 111.

2. Cilt: Gotha, Numara 111 Süleymaniye, Hacı Mustafa Efendi, Numara 4863.

3. Cilt: Vaticano-Turco, Numara 28, 16 yy; Süleymaniye Hacı Mustafa Efendi, Numara 4863.
4. Cilt: Vaticano-Turco Numara 28, Süleymaniye Hacı Mustafa Efendi, Numara 4863.
5. Cilt: Vaticano-Turco Numara 28, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, 5-6-7-8-9-10-11-12-13 cilt toplam 388 yk.
6. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş.
7. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, Török F. 2, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 7-13 cilt toplam 360 yk.
8. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, Török F. 1-2, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı. 8-15 cilt toplam 406 yk.
9. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, h. 1544'te kopya edilmiş, Török F. 1-2, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
10. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, Török F. 1-2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
11. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, Török F. 1-2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
12. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, Török F. 1-2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
13. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1525, Harekeli nesih, 21 satır, 1544'te kopya edilmiş, Török F. 2 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.

14. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır, 14-15-16-17-18-19-20 cilt toplam 321 yk. Török F. 1 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
15. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır, Török F. 1 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, h. 968 kayıtlı.
16. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır.
17. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır, Török F. 3 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 17-18 cilt toplam 100 yk.
18. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır, Török F. 3 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 17-18 cilt toplam 100 yk.
19. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır.
20. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1526, 21 satır.
21. Cilt: Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884.
22. Cilt: Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884.
23. Cilt: Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884.
24. Cilt: Üniversite Kütüphanesi, T.M.9884.
25. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk, Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk, Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.
26. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk, Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk, Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.
27. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk, Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk, Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.
28. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk, Török F. 4

Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk, Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.

29. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk, Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk, Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.

30. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1527, 1544 tarihli, 21 satır Topkapı Müzesi Kütüphanesindeki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 306 yk, Török F. 4 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, Hicri 1103 (1594) kayıtlı, Macaristan'daki 25-26-27-28-29-30. ciltler toplam 307 yk, Üniversite Kütüphanesi, T.Y.9884.

31. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk, İstanbul Belediye Yazmaları, B.26 (M.Cevdet)

32. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk, İstanbul Belediye Yazmaları, B.26 (M.Cevdet)

33. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.

34. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.

35. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.

36. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1528, 21 satır, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunan 31-32-33-34-35-36. ciltler toplam 378 yk, İstanbul

Üniversitesi Kütüphanesi, T.Y.9884, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan 33-34-35-36. ciltler toplam 264 yk.

37. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür. Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

38. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür. Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

39. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür. Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

40. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür. Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

41. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529'daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür. Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

42. Cilt Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1529, 21 satır, 17.yüzyıl kopyası, Hazine 1529"daki ciltlerin toplam varak sayısı 383'tür. Manisa İl Halk Kütüphanesi, Akhisar Zeynelzade Koleksiyonu, 45 Ak Ze 226, 21 Satır, 1212(1797) tarihli Çili Zeynel b. Hacı Ali adına vakıf mührü vardır. Manisa nüshasının toplamı 766 yk.

43. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır, Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.

44. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
45. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
46. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
47. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
48. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1530, 21 satır Hazine 1530'daki kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 382'dir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1531, 21 satır, Hazine 1531'deki ciltlerin toplam varak sayısı 367'dir.
49. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur. Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
50. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur; Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
51. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur. Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
52. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur. Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.
53. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur. Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.

54. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1532, 21 satır, Hazine 1532'deki ciltlerin toplam varak sayısı 459'dur. Török F. 5-10 Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 460 yk.

55. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir.

56. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir.

57. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir. Török F. 14 (Macaristan), Macaristan'daki 57-58-59. ciltlerin toplam varak sayısı 221'dir.

58. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir. Török F. 14 (Macaristan), Macaristan'daki 57-58-59. ciltlerin toplam varak sayısı 221'dir.

59. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir. Török F. 14 (Macaristan), Macaristan'daki 57-58-59. ciltlerin toplam varak sayısı 221'dir.

60. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1533, 21 satır, Hazine 1533'teki ciltlerin toplam varak sayısı 488'dir.

61. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür.

62. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür.

63. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür.

64. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'teki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür. Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.

65. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'deki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür. Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.

66. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1534, 21 satır, Hazine 1534'deki ciltlerin toplam varak sayısı 500'dür. Török F. 11, Macaristan'daki 64-65-66. ciltlerin toplam varak sayısı 276'dır.

67. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır, K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.

68. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır, K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.

69. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır, K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.

70. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1535, 21 satır, K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir.

71. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 17 1535, 21 satır, K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470, Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir. Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Kütüphanesi, numara 4008; numara 4008'de kayıtlı olan 71-72- 73.ciltlerin toplam varak sayısı 125'tir.

72. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, K.892, 16.yüzyıl kopyası; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 17 1535, 21 satır, K.892'deki ciltlerin toplam varak sayısı 470; Hazine 1535'deki ciltlerin toplam varak sayısı 595'dir. Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Kütüphanesi, numara 4008; numara 4008'de kayıtlı olan 71-72- 73.ciltlerin toplam varak sayısı 125'tir.

73. Cilt: Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Kütüphanesi, numara 4008; numara 4008'de kayıtlı olan 71-72-73.ciltlerin toplam varak sayısı 125'tir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır; Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74-75- 76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir.

74. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır, Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi,

Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74 75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir. Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları, S.H.M.H.K.Yaz. 361, 17 satır, 74-75-76 ciltleri içeren bu nüshanın varak sayısı 127'dir.

75. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır; Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir. Bu cildin Bibl. Nationale, supl 1293 ve Uppsala numara 196'da bir nüshası daha vardır. Berlin numara 470'de kayıtlı olduğu olduğu zannedilen nüsha sorgulanmış, böyle bir kaydın olmadığı teyit edilmiştir.

76. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1536, 21 satır, Hazine 1536'da kayıtlı olan 73-74-75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 469'dur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1231, 21 satır. Hazine 1231'de kayıtlı olan 73-74 75-76.ciltlerin toplam varak sayısı 357'dir.

77. Cilt: Török F. 12, Macaristan İlimler Akademisi Kütüphanesi, 118 varak, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür.

78. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür. Török F. 13, Török F. 13'te kayıtlı olan ciltlerin toplam varak sayısı 409'dur.

79. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür. Török F. 13, Török F. 13'te kayıtlı olan ciltlerin toplam varak sayısı 409'dur.

80. Cilt: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine 1537, 21 satır, Hazine 1537'de kayıtlı ciltlerin toplam varak sayısı 534'tür. Török F. 13, Török F. 13'te kayıtlı olan ciltlerin toplam varak sayısı 409'dur.

81. Cilt: Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri numara 317/116, 123 yk (Büke, 2005: 485 vd.)

Bu ciltlerin bir kısmı üzerinde çalışılmışken bir kısmı hala gün yüzüne çıkmayı beklemektedir. Süleymân-nâme eserinin bazı ciltleri üzerine çalışma yapanların çalışmaları tespit edebildiğimiz şekliyle şöyledir:

Yusuf Babür, Süleymân-nâme-i Kebîr (6-7.ciltler İnceleme-Transkripsiyonlu Metin), Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Himmet Büke, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme (38.cilt), Dil Özellikleri, Metin, Söz Dizini, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Murat Vanlı, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîr (8.-9.ciltler), (İnceleme Metin), Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Gülnaz Genç, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme (25-26.cilt), İstanbul Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Mustafa Aksoy, Uzun Firdevsî'nin Süleymân-nâme'sinde Destan Unsurları, İzmir Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2000, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Hamdi Güleç, Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'si 42.cilt Dâsitân-ı Ceng-i Aheng-i Efrasiyab-ı Türk Üzerine Bir Metin İncelemesi, İzmir Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1994, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Halil İbrahim Usta, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîr, (43-44-45-46.ciltler), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Asuman Akay, Firdevsî Süleymân-nâme (44.cilt) Metin ve Fiiller Üzerine Bir Deneme, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Yasemin Abul, Süleyman-name-i Kebir (47.cilt) Metin Tenkidi ve İnceleme, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

İlhama Jafarova, Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme-i Kebîr'i (63.cilt) İnceleme Metin-Dizin, İstanbul Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

M.Dursun Erdem, Kitab-ı Kısâ-nâme-i Süleymân Aleyhisselam Üzerine Söz Dizimi Çalışması (Süleymanname 74. cilt), Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Sezer Özyaşamış Şakar, Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymanname Yazmasının (81.cilt,28yk) Bilimsel Yayını ve Üzerinde Dil İncelemesi, İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

İlhama Jafarova, Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme Yazmasının (81.cilt 54b - 82a, 28 yk.) Yayını ve Üzerinde Dil İncelemeleri, İstanbul Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Yaşar Şimşek, Firdevsî-i Rûmî, Süleyman-name-i Kebîr (76. Cilt), Giriş, Ses Bilgisi, Tenkitli Metin, Sözlük, Samsun On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

İbrahim Köz, Fidevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme Yazmasının (81. cilt 7a-54byk.) Bilimsel Yayını ve Üzerinde Dil İncelemeleri, İstanbul Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Zeynep Çelik, Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme Yazmasının (81. cilt) (82b-123b yk.) Bilimsel Yayını ve Üzerinde Dil İncelemeleri, İstanbul Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Halis Aydın, Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'sinin 68. cildi (İnceleme- tenkitli metin), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Süleymân Anıl Tombak, Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'sinin 67. cildi (İnceleme- tenkitli metin), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Rabia Aksu, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîr (10.cilt) İnceleme-Metin-Dizin, Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016 (Yayınlanmamış Doktora Tezi).

Hulusi Eren, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme-i Kebîr (34-35-36. Cilt) (İnceleme-Metin), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016: Hazırlanıyor.

Esra Kirik, Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâmesi 75. Cilt (Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin Sözlük), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013: Hazırlanıyor.

Serap Ekşioğlu, Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme 11. Cilt Dil İncelemesi-Gramatikal Dizin, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014: Hazırlanıyor.

Metin Sami, Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'sinin 69. Cildi (İnceleme-Tenkitli Metin), Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016: Hazırlanıyor.

Emre Cihan, *Firdevsî-i Rûmî'nin Süleymân-nâme'sinin* 71. Cildi (İnceleme-Tenkitli Metin), Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017: Hazırlanıyor.

1.2.2. Hayat u Memat (Hayatname)

Bu eser Farsça'dan Türkçe'ye bir tercüme olup tasavvuf, ölüm, ahlak, nefis gibi konuları işler. Eserin nüshasının biri Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi num. 2333'te müellifi Orhan bin Kenek, ve eser 95 varaktan müteşekkildir. İkinci bir nüsha ise Beşiktaş Yahya Efendi Kütüphanesinde Firdevsî-i Osmanî adına "*Hayatname*" adıyla kayıtlıdır. (Büke, 2015: 23) Eser mensur bir şekilde 914 (1508) yılında İstanbul'da kaleme alınmıştır.

1.2.3. Firâset-nâme

Bu eser kayıtlara göre Balıkesir'de II. Bâyezîd tahta geçmeden önce kaleme alınmıştır. Eserin günümüze ulaşmadığı söylene de eserin ismi Münazara-i Seyf ü Kalem adlı eserde geçmektedir. Ayrıca bu bilgilerin yanı sıra bu eserin ele geçtiğini ve "*eserin bir nüshası: Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 5151 arşiv numarasıyla kayıtlıdır.*" (Büke 2015: 27). denilmektedir.

1.2.4. Münazara-i Seyf ü Kalem

Bu eser Balıkesir'de kaleme aldığı diğer bir eserdir. Bu eser kılıç ve kalemin karşılaştırılmasını yapmaktadır. Fatih Millet Kütüphanesi'nde numara 576'da bulunan bu eser 54 varaktan oluşmaktadır. Bu eserin önemli özelliklerinden biri, Firdevsî'nin yazdığı diğer eserlerden haber veriyor olmasıdır. Yazdığını söylediği eserlerin ortak özellikleri Balıkesir'de yazılmış olmasıdır. Günümüze ulaşmasa da kaleme aldığını söylediği eserlerin ismi: Hadikatü'l-Hakâyık, Tecnîsât, Firâset-nâme, Tâli-i Mevlüd-i Kebîr, Hadîs-i Ahsen'dir. Eser üzerine Ahmet Tanyıldız'ın bir çalışması vardır. (Tanyıldız, 2005).

1.2.5. Silâh-şor-nâme

Farsça'dan tercüme edilmiş eser, çeşitli silâhlardan bahsetmektedir. "*Bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan eseri (Hazîne, nr. 625) yirmi bir sayfa halinde Wickerhauser yayımlamış (Viyana, ts.), Schlechta Wssehrd Almanca'ya çevirmiş (ZDMG, XVII (1863], s.1-38), daha sonra da R. Bonelli tarafından ikinci defa neşredilmiştir (Rendiconti deli Accademia dei Lincei, V/ 1 | Roma 1892], s. 435-454)" (İA, 1996, 13.c: 129) Eser üzerine Bekir Biçer bir çalışma yapmıştır (Biçer, 2011).*

1.2.6. Kıssa-nâme-i Süleymân Aleyhi's-selâm

Bu eser Balıkesir'de Süleymân-nâme'den önce yazılmıştır. Bu eser Süleymân-nâme'nin bir ön değerlendirmesi olarak kabul edilmektedir. Eser tamamıyla başındaki ve sonundaki iki kasideyi saymazsak eser tamamıyla düz yazı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eser üzerine Mehmet Dursun Erdem çalışma yapmıştır. (Erdem, 2005).

1.2.7. Tecnîsat-ı Süleymân, Tecnîsat-ı Süleymân u Belkıs-nâme

Münâzara-i Seyf ü Kalem adlı eserin içinde adı geçen eserlerden bir tanesidir. Eser bulanamamıştır.

1.2.8. Da'vet-nâme

1488'de kaleme alınan bu eser astronomi, astroloji, büyü, tılsım gibi konulardan meydana gelmekte ve cin, melek, peri gibi varlıklardan bahsetmektedir, bu şekilde "garip ilimleri" oluşturmaktadır, altı bölümden meydana gelmiştir ve mensur bir eserdir. Bu eser Farsça ve Arapça'dan tercüme edilmiştir. Bu eserde çoğu burçtan oluşan 145 minyatüre rastlanmaktadır. Bilinen tek nüshası İstanbul Üniversitesi kütüphanesinde kayıtlıdır. (Ty, nr.208) Bu eser üzerine Fatma Büyükkarcı, Firdevşi-i Tavîl ve Da'vet-nâme'si (İnceleme-Metin-Dizinler) adlı yüksek lisans tezi hazırlamıştır (Büyükkarcı, 1993).

1.2.9. Satranç-nâme-i Kebîr

1503'te Balıkesir'de yazılan bu eser satrancın nasıl oynandığını, tekniğini ve tarihçesini anlatır. Eser 17 satır, 95 varak nesihdir ve sekiz bölümden oluşur bunlar:

I. Bölüm: (v. 10-14) Bu bölümde satrancın asıl müellifinin kim olduğu ve İdris Peygamber ile Cemşit Şah arasında vâkî olan menkıbe ile Süleyman Peygamber'in makalesi yer alır.

II. Bölüm: (v 14-15) Nuşirevân-ı Âdil zamanında vâkî satranç ustası Leclâcı Kâmil ile Sise arasında olan meseleyi anlatır.

III. Bölüm: (v. 15-19) Nûşirevân-ı Âdil zamanında vakî olan satranç ustası Leclâc ile Filozof Büzür Cimhir arasındaki bahisleri anlatır.

IV. Bölüm: (v. 19-23) Satranç oynamanın şartlarını, edebini, zamanını ve kaidelerini anlatır.

V. Bölüm: (v. 23-29) Satranç hanelerinin taksiminde ilm-i geometri gereğince nasıl olduğunu anlatır.

VI. Bölüm: (v. 29-34) Satranç oyununun tertibini anlatır.

VII. Bölüm: (v. 34-84) Tecrübe edilmiş meşhur yetmiş yedi satranç oyununun çizilmiş şekilleri ve oynanışını anlatır.

VIII. Bölüm: (v. 84-90) Satranç oynamanın din ehline göre haram mı helal mi olduğu, ayet, hadis ve fetvalarla ortaya konulmuştur (Biçer, 2005:61)

1.2.10. Kutb-nâme

İslâmî gelenekte kutub, asrın yenilikçisi olarak bilinen şeyhlerin en ulusuna denirdi. Allah'ın yeryüzüne hükmetmek üzere bütün yetenekleri verdiği kimseydi. Firdevsî-i Rûmî, hâmisî olan padişah II. Bayezit'i kutb'ul-aktâb olarak kabul etmiştir. Doğu geleneklerine uygun olarak da eserine Kutb-nâme adını koymuştur. (Biçer, 2005:61-62) Bu eser 909 (1503) yılında yazılmış olup aynı yıl eser Muhammed b. Rasul-i Sarayî tarafından çoğaltılmıştır.

Bu eserin diğer ismi Kıssa-nâme-i Midilli'dir. Eser bu adı da II. Bâyezîd döneminde yapılan Midilli, Venedik, İnebahtı gibi adaları kaybetmeleri üzerine yaptıkları deniz muharebelerini anlatır. Eser, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi kitapları arasında 643 numarada kayıtlıdır ve tek nüshadır. Eser İbrahim Olgun ve İsmet Parmaksızoğlu tarafından yayımlanmıştır (Olgun-Parmaksızoğlu, 1980).

1.2.11. Tâli-i Mevlûd-ı Kebîr

Münazara-i Seyf ü Kalem eserinde adı geçen eserlerinden biridir. Bu eser hakkında yapılan çalışmalarda esere rastlanamamıştır.

1.2.12. Hadis-i Ahsen

Münazara-i Seyf ü Kalem eserinde isminin geçtiği bilinmektedir. Fakat “*Fuad Köprülü ve Bursalı Tabir bunu bir eser olarak telakki etmelerine karşılık, Fatma Büyükkarçı bu ibarenin ‘Güzel bir deyişle eserlerini kaleme almak’ manasında kullanıldığını ifade eder. ‘Münâzara-yı Seyf ü Kalem’de zikrolunan eser adlarının hepsinin kırmızı mürekkeple yazılmış olması, Köprülü ve Bursalı*

Tabir'in bunu eser olarak kabul etmelerindeki çıkış noktasıdır.” (Vanlı, 2012:23) şeklinde bu eser hakkında muhtelif görüşler vardır.

1.2.13. Tercüme-i Câme-şûy-nâme

H. 914/M. 1508'de yazılan bu eser çeşitli kumaşlarda görülen kirlerin nasıl temizleneceği hakkında bilgi verdiği için çeşitli iş sahalarının gelişimi ve tarihi için önemli bir eserdir. Bu eser tercüme olup Nâsîru'd-dîn Tûsî'nin dokuz bölümlük eserinden tercümedir. Firdevsî-i Rûmî bu eserin bölümlerine bir bölümde kendisi ekleyerek eserini kaleme getirmiştir. Bu eser Manisa Sultan Murat kütüphanesinde bulunmaktadır.

1.2.14. Süleymân-nâme Muhtasarı

Eser “İstanbul Millet Kütüphanesi 297.9'de AET rh 316 demirbaş numarasıyla kayıtlı olduğunu ve eserin 349 varak olduğunu ve 13 satır halinde yazıldığını ifade etmektedir” (Büke 2015: 34). Eserin diğer nüshası “İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi 297.91 yer numarası ve NEKTY0015 barkod numarasıyla kayıtlıdır. Buradaki nüshanın 17 satırda 195 varak olduğu görülmüştür. (Aydın, 2017: 26) Eser üzerine bu güne kadar çalışma yapılmamıştır.

1.2.15. Kur'ân-ı Kerîm'den Tefe'üle Dair Bir Risâle

Rüya yorumu, tasavvuf ve falcılık gibi konulardan bahseden bu eserin bilinen tek nüshası 297.7 yer numaralı ve NEKTY00816 barkod numarasıyla İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde yer almaktadır. Eser 15 satırda 89 varak şeklinde kaleme alınmıştır.

1.2.16. Kitâbü'l-Mevâ'iz

Eserin içeriğinin bilinmemesi kafa karışıklığına yol açsa da araştırmacıların bir kaçı bu eseri Firdevsî'ye mâl etmektedir. Eser “İstanbul Büyükşehir Belediye Kütüphanesi Muallim Cevdet Bölümü 297.9 numarada kayıtlı olarak gösterilmiştir ancak belirtilen kitaplıkta bulunmamaktadır” (Biçer, 2006: 77).

1.2.17. Hakayık-nâme (Hadikatü'l Hakayık, Hakikatname, Tuhfetü'l Hadi)

Eser Abdullah-ı İlâhî'nin menkıbelerini anlatmaktadır ve tasavvufî bir eserdir. Eserde kainatın sırrı, insanın özellikleri ibadetlerin kabulü gibi tasavvuf içeren konulardan bahsedilir. Padişahın emri ile Rumeli ve Anadolu anlaşılığ okunması için tercüme edilmiştir. Karşılıklı soru cevap şeklinde kaleme alına eser manzum-mensur karışıktır.

Muhyiddin İbn Arabî, Sadreddîn-i Konevî ve Mevlânâ Celaleddîn-i Rûmî gibi sûflerden kıssalar rivayet etmiştir.

1.2.18. Pend-nâme-i Eflâtun

Bu eser küçük bir eserdir. Bursalı Tahir bu eseri gördüğünü söylemiştir. Bu eser Hıfze's-Sıhhay'ın aynı isimli eserinden tercümedir. 105 varak olan bu eser Arkeoloji Müzesi 164. numarada kayıtlıdır.

1.2.19. Tercüme-i Hadîs-i Erbain

Farsça yazılan bu eser 40 hadisten oluşmakta ve 4 varaklık bir hacme sahiptir. *“Hadis metinleri Arapça yazılmış olup, açıklamaları manzum olarak Farsça yapılmıştır. Tercüme-i Hadis-i Erbain, Firdavsî-i Rûmî-İlyas b.Hızır adına, Ali Emîri Kütüphanesi'nde 297.2 numara da kayıtlı olup, 190x125 ebadındadır.”* (Biçer, 2005: 74)

1.2.20. Teşhîsü'l-insân

Bu eser H.886 (M.1481)'da Farsça'dan tercüme olarak kaleme alınmıştır. Bu eser Ahmet Paşa'ya sunulmuştur. Eser 143 varak, 9 ile 13 satır sayıları değişmektedir. Bu eserin İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer kitaplığında kayıtlı bulunulduğu söylene de esere rastlanmamıştır.

1.2.21. Fâl-ı Kur'ân

1487-1488 yılları arasında Farsça'dan çevrilen eser İbrahim Paşa'ya sunulmuştur. “Eser İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü 24 Numara 816'da bulunmaktadır. Fâl-ı Kur'ân metni harekeli nesih yazıyazılmış olan bu yazmanın61b-79b varakları arasında yer almaktadır”(Aksoy 2000: 44).

1.2.22. Muhtâr-nâme

Bu eserin ismi Firdavsî'nin bir başka eseri olan Hakâyık-nâmede geçmekle birlikte varlığı tespit edilememiştir. *“Şeyb Attar Hazretlerinin Muhtar-nâmesi'ni tercüme ettiğini beyan edip, kitabı tamamladıktan sonra da hayli ihsan buyurup şerefi kabul ile müşerref olmuşlerdi”.* (Biçer, 2005: 74-75) ibaresini vererek eserin Feridü'd-dîn Attar'dan çevirdiğini söylemiştir. Hiçbir nüshasına ulaşamamıştır.

Bunun dışında birkaç eseri daha olan fakat kesin olarak Firdevsî'ye aidiyetliği bilinmeyen eserler vardır. Bu eserler kesin olmasa da Firdevsî-i Rûmî'ye atfedilmektedir. Bu eserler Şu Şekildedir;

Kasas

Gülistân Tercümesi

Velâyet-nâme(Menâkıb-ı Hünkâr Hacı BektâŐ-ı Veli)

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURGU ve ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1. Eserin Yapısal ve Kurgusal Özellikleri

2.1.1.Eserin Genel Kurgusal Özellikleri

Geçmişten günümüze kadar aynı Şekilde gelmeyi baŐarmıŐ eserlerden birisi olan Süleymân-nâme'nin hacimli olmasından dolayı eser üzerine tek bir çalışma yapılması mümkün olmamıŐtır. Bu yüzden her hacimli eserde olduğu gibi parçalanarak çeşitli araŐtırmacılar tarafından çalışılmıştır.

Eser 15. yüzyılın sonu ve 16. yüzyılın başında kaleme alınmıştır. Hz. Süleymân'ın hayatı çevresinde geliŐen bu eser, Türk edebiyatı içinde kendine önemli bir yer bulmuŐtur. Eserde Hz. Süleymân'ın hayatı ve savaŐları, cin, hayvan, dev ve insanların birbirleriyle mücadeleleri fantastik unsurlar eŐliđinde ele alınmıştır. Eserde kimi zaman genel hikâye kurgusundan sapılarak cinler, astroloji ve burçlar hakkında bilgiler verilmesi eserin sadece Hz. Süleymân'ı konu edinmediği hikâyeyi anlatırken aslında bilgi vermek gibi gayesinin de olduğunu gösterir.

Eserin 346. meclisi "*Der-Beyân-ı MuŐâbil Şoden-i Süleymân Nebi Óaleyhi's-selâm ve Sürb-bâd-ı Cinnî*" baŐlığını taşımaktadır. Müellif, hikâyeye geçmeden önce Süleymân-nâmeyi yazarken kullandığı kaynakları ve Süleymân-nâme hakkında genel bir bilgi vermektedir.

“Loğmān Hākim şavlince nākilān-ı güben ve Óākilān-ı süben rivāyet iderler. Bu dāsītān-ı cedīdden ve hīkāyet şalurlar. Bu kitāb-ı hāmideden ve Eflātūn-ı Yunānī naşlince ravīyān-ı abbār nākilān-ı muhtār ol vech ile şāhīh haber ve melīh hīkmet emīn Óiber naşl iderler ki şısā-i Süleymān’uñ ekşeri tefāsīr kitāblarında mestūr ve şūrefā ve kūmelā ve Óuşkalā dillerinde meşkūrdur. ÓAle’l-husūs ki KaÓbü’l-abbār’dan ve Hāsan-ı Başri ve ÓAbbās-ı İhtiyār’dan ve Ebū Hüreyre-i Dānā’dan ve CaÓfer-i Šādīķ-ı Peynā’dan radīya’llāhu Óanhüm ecmaÓın naşl iderler. BaÓşu şısā-i Süleymānī Şebbār-ı Fāvūs-ı lā-mekānuñ dilinden kim Hāşret-i Muşammed Muştafā’nuñ šallā’llāhu Óaleybi ve sellem şavlinde Furķān sūreleriniñ ve sūre-i Šād ile sūre-i Neml ’inden şı-naşl ki āyāt ve hādīş ve tefsīrden olmuşdur. Rāstı söylenüp kişbi üstād ve kāmīl ü dibir şuhyla tarh olmuşdur. Ve baÓşu şısā-i Süleymān dabı hūkemā şavlince Tevārih-i Şāhī’den ve Tārih-i İbni Keşir’den ve CāmīÓü’l-hīkāye’den ve ÓAcāyibü’l-mahlūķāt-ı Kebir’den ve Babrü’l-hāyat-ı Hāyvānāt-ı Kebir’den ve baÓşu dabı İskender-nāme-i Kebir’den ve baÓşu Kitāb-ı İhvān-ı Šafā’dan ve baÓşu Kitāb-ı Nūşhet-i ÓAlāyi’den ve baÓşu ÓAttār-nāme’den fi’l-cümle muÓteber tevārihden her ne kitābda şısā-i Süleymān’a tabiÓ biñ bir ümmetüñ evşāfına ve havāşsına mūnāsib süben-i āferini derc olmuşdur. Ve andan ğayrı Loğmān Hākim’uñ hīkmetine mutābiķ hīkmet kitāblarından istibrāc olmuşdur. Kırķ sekiz yıl bu kitāba Óömrü harac itmekle toķsan toķuz mücelled kitāb derc olmuşdur ki şıll-ı Sübbān’uñ fabr-men āl-i ÓOşmān’uñ Sultān Bayezīd bin Muşammed Han’uñ atālillābi Óömhü himmetiyle altmış toķuzuncı kitāb şaleme gelüp temām olduķdan sonra bu yetmişinci cilde şürüÓ olundu. Ümid-vāruş ki inşāóllāhü teÓālā ser-cümle kitāb temām ola.”(s. 52).

Eser ilk önce, diğer ciltlerin genelinde de olduğu gibi, Neml suresi 30 ve 31. ayetleri ile başlar. Bundan sonra ise meclisini zikr edeceği yere kadar *MefāÓülin*/*MefāÓülin*/*FeÓülin* kalıbıyla yazılmış tevhidle devam eder. Bu tevhid kaside nazım şekliyle yazılmıştır.

Bu kısımdan sonra Süleymān-nāme’nin 346. meclisine geçer. Burada da hemen bir şiir gözümüze çarpar ve bu şiir gazel nazım şekliyle ve *FāÓilatün*/*FāÓilatün*/*FāÓilatün*/*FāÓilün* kalıbıyla yazılmıştır. Bu gazelde eserin genelinde de görüldüğu gibi Arapça ibāreler bulunmaktadır.

Her ciltte olduğu gibi bu ciltte de görülen beş meclis vardır. Bu meclisler 346. meclis ile başlamakta ve 350. meclis ile sona ermektedir. Bu meclislerin sonunda şiirler verilerek ve “Der-beyān-ı Temşilāt-ı Māzi” ve hemen ardından “Meclis-i Āhir” başlıklarıyla bitmektedir. Fakat meclislere başlanırken kimi zaman şiirlerle başlanırken kimi zaman ise mensur bir metinle başlanır:

Süleymān-nāme'nün Üç Yüz Kırk Altıncı Meclisinün Zikrindedür

İy gönül sen cān u dilden sevdün ise dilberi

Şadık ol Óaşkından itme Óaşık iseñ dilberi

DaÓvā-yı dostı kılursañ gayra itme iltifāt

Hür ü cennet Óarż olursa itme aña sen nazarı

Ger Hızır-veş ister iseñ devlet-i āb-ı hayāt

Terke ide gör tāt u tabt u milki Şeb İskender'i (s.51).

Bu meclis şiirle başlarken Üç Yüz Kırk Dokuzuncu Meclis mensur olarak başlamıştır:

"Süleymān-nāmenün Üç Yüz Kırk Tokuzuncu Meclisinün Zikrindedür

Loqmān bin ÓAd ol hākīm üstād kavlınce aÓkal-i Óuqalā ekme-i kümelā ol vech ile sáhîh hikāyet iderler ki ve Eflatūn-ı Yūnānī ol reōisi hūkemānuñ dü fūnūn-ı cibānı naklınce efdāl-i fūzelā sühen ü mendān-ı hūkemā anuñ bigi melîh rivāyet iderler ki Ferāmürz Tinnūn-i Ten-i Qabbār elinde hābsde ammā ki bizüm kıssamız Süleymān hāzretine Óaleybi's-selām geldi. Şām şehrinde Sürb-bād ile ÓUnqūr-ı Sāhîr ile ceng iderdi." (s.181).

Göze çarpan genel bir kurgu özelliği ise hikâyelerin eserde eş zamanlı gitmesidir. Başka bir deyişle bir vakÓa anlatılırken aynı anda devam eden başka bir vakÓanın anlatımına "ez ān cānib" ifadesiyle geçiş yapılmaktadır:

"Neşr: Hūkemā kavlınce Mihrān-ı Ekber leşkeri yiyüp içüp yirli yerinde ki yatdılar. Ez ān cānib bizüm kıssamız ÓAftā bin Yābūl'e geldi ki on kez yüz biñ perrī Óaskeri ile kanad açup uçup Mihrān-ı Ekber leşkerinün üzerine geldiler." (s.255).

"...ÓAle'l-husūs ki anuñ gibi müşkil tısmāt cin nesline cān kavmi āslına tanışmayup insān Óuleması ile ādemî-zād fūzelā, kümelāsi birle kāsır-ı Şedid'ün tısmātın fetḥ idüp ādemî-zāduñ kerāmetini "kavlı-i teÓālā ve leqad kerremnā benī ādem" demekle isābet itdi." diyüp söyleşürlerdi. Ammā ki bizüm kıssamız ez ān cānib Qābir bin Sām-süvār'a geldi ki zahmları oñulup temām cenge yarayup perriler sultānı Hümayūn Şāh Süleymān dīvānına Qābir'i daÓvet idicek Qābir..." (s.238-239).bu şekilde giden bir hikâyeyi keserek günümüz eserlerindeki gibi hikâyeleri ve anlatmak istediği olayları hikâyenin bitmesini beklemeden vermektedir. Eserde meclisler de kendi içlerinde bölüm bölüm ayrılmaktadır. Birbirinin devamı olan her bölüm, olayı özetleyen bir başlıkla başlar ve anlatılan olaydan sonra iki, üç bazen dört beyitlik bir manzumeyle olayı özetleyerek yani verilmek istenen mesaj verilerek bölüm sonlandırılır.

Eserin 70. Cildi toplamda 73 başlıktan oluşmuştur:

- *Süleymān-nāme'nün Üç Yüz Kırk Altıncı Meclisinün Zikrindedür*
- *Der-Beyān-ı Muḳābil Şoden-i Süleymān Nebi Óaleyhi's-selām ve Sürb-bād-ı Cinnî*
- *Der-beyān-ı Āmeden-i ÓUnḳūr-ı Cāzū ve Muḳābil Şoden-i Süleymān Nebi Óaleyhi's-selām*
- *Der-Beyān-ı Āmeden-i ÓUnḳūr-ı Cāzū ve Diden-i ÓAsker-i Süleymān Nebi Óaleyhi's-selām*
- *Der-Beyān-ı Šubḫ u Šadıḳ*
- *Der-Beyān-ı Muḳābil ve MuÓarıḳ Şoden-i Süleymān Nebi Óaleyhi's-selām . Be-ÓUnḳūr-ı Cāzū Óaleyhi'l-laÓne*
- *Der-Beyān-ı Taht-ı Süleymān İstāden-i Be-Hevā*
- *Der-Beyān-ı ÓAḫamet-i Taht-ı Süleymān Óaleyhi's-selām*
- *Der-Beyān-ı Šıfat-ı Ādemî-zād ÓAskeri Be-Ḳavm-i Çerende-gān*
- *Ender Šıfat-ı Hāzır Şoden-i SibāÓ*
- *Ender-Šıfat-ı Cınniyān u Revende-gān*
- *Der-Beyān-ı ÓAsker-i Sāhıran ve Muḳābele Şoden-i ÓUnḳūr-ı Cāzū Be-Hāzret-i Süleymān Óaleyhi's-selām*
- *Der- Beyān-ı ÓAḫamet-i ÓAsker-i Sürb-bād ve Şevket-i Óİfrıtiyān ve Cınniyān ve AÓvān-ı Üst*
- *Der-Beyān-ı Temşılāt-ı Dāsıtān-ı Maşḳ*
- *Der-Beyān-ı Meclis-i Āhir*
- *Süleymān-nāmenün Üç Yüz Kırk Yıdinci Meclisinün Zikrindedür*
- *Der-Beyān-ı Ḳıssa-i Sām-süvār Reften-i Be-ḲalÓa-i Mıḳnāts*
- *Der-Beyān-ı Ceng Kerden-i Hāzret-i Süleymān Nebi Óaleyhi's-selām Be-Sürb-bād-ı Cinnî*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Efrāsiyāb-ı Tūrānî*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Keykāvūs ve Āheng-i Salsal-ı Dīv*
- *Der-Beyān-ı Šıfat-ı Ceng-i Sultān-ı Mısır Celāle'd-dın Be-Dimir-bād-ı Cinnî LaÓın*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Sübrāb ve İstehir-i Cinnî*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Melik-i Benî Āşferbā Šabr-i Cinnî*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i SibāÓ Be-Zürriyat-ı Şeyatın Óaleyhimü'l-laÓne*
- *Der-Beyān-ı ceng-i Bebr ü Ḳaplan üğayribim*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Hāyyāt uEfaÓi vü ÓAḳārib üğayribim*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Mürçe ve Zübāb ve Canaverān-ı Hakî Ez-BaÓız*

- *Der-Beyān-ı Temşîlât-ı Dāsitan-i Māzî*
- *Der-Beyān-ı Meclis-i Âhir Ez-Kitab-ı Süleymān-nāme*
- *Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Kırk Sekizinci Meclisinüñ Zikrindedür Ki Beyān Olnur*
- *Der-Beyān-ı Ceng Kerden-i Süleymān Nebî Óaleybi's-selām Be-ÓUnķūr-ı Cazū Der Hevā ve EşyāÓ ve Ez-ÓAfārît*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Perriyān Be-Sābirān*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Óİfrītān-ı Be-Sābirān*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Šamsām-ı Dîv ve Hāyķatān-ı Cāzū*
- *Der-Beyān-ı Diden-i Šamsām-ı Dîv Be-Sābir-i Őahtān-ı ve Âheng-i İřān*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Murģān*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Murģān-ı Dāne-ķeř*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Murģān-ı Bahri*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Sürb-bād-ı Cinnî ve Âheng-i ÓUnķūr-ı Sābir-i laÓin*
- *Der-Beyān-ı Ameden-i Semendün-i Cinnî*
- *Der-Beyān-ı Ceng-i Kerden-i Semendün-ı Cinnî ve Sürb-bād-ı Cinnî*
- *Der-Beyān-ı Hābs Šoden-i Ferāmerz-i Be-Dest-i Tinnin-i Ten-i Őabbār*
- *Der-Beyān-ı Temşîlât-ı Dāstān-ı Māzî*
- *Der-Beyān-ı Meclis-i Âhir*
- *Der-Beyān-ı Ğalib-i Šoden-i Süleymān Nebî Óaleybi's-selām ÓUnķūr-ı Be-dest-i Helāk Šoden-i Zal-ı Dāsitan*
- *Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Kırk Foķuzuncu Meclisinüñ Zikrindedür*
- *DuÓā-yı Sürb-bād-ı İnestü*
- *DuÓā-yı Bāķî İnestü*
- *Der-Beyān-ı Giriftār-ı Šoden-i Sürb-bād ve Helāk-i Šoden-i ÓUnķūr-ı Sābir*
- *Der-Beyān-ı ÓAsker-i Süleymān Ez-Ceng-i Ferāĝat-ı Kerden ve Bāz-ı Kerdāniden*
- *Der-Beyān-ı Dîvān-ı Süleymān ve Őazıyye-i Sürb-bād-ı Cin ve AÓvān-ı Ū*
- *Der-Beyān-ı Diden-i Süleymān ve Sürb-bād ve ÓAřamet Üst*
- *Hābs-i Šoden-i Sürb-bād Be-Dest-i Süleymān Óaleybi's-selām*
- *Der-Beyān-ı Ameden-i Šāb-ı Mārān ve ŠuÓabın Hāyyāt ve Zübab*
- *Der-Beyān-ı Ziyāfet Kerden-i Sührāb Šāb Be-Hāřret-i Süleymān NebîÓaleybi's-selām DaÓvet Kerden-i Be-Ķasr-ı Hūd*
- *Der-Beyān-ı Ameden-i Šāb-ı Hindūsitan ve Melik-i Sind ve Emiř-i Šāsān Be-Dergāb-ı Süleymān Óaleybi's-selām*
- *Der-Beyān-ı Nāme-i Sām-süvār*
- *Der-Beyān-ı Teselli Kerden-i Süleymān Be-Hātr-ı Zal-ı Destān*
- *Der-Beyān-ı Diden-i Őasr Šedid Hāřret-i Süleymān Óaleybi's-selām Der-ÓAcāyibhā-yı Tılsimat-ı Üst*

- *Der-Beyân-ı Temşîlât-ı Dâsitân-ı Mâzî*
- *Süleymân-nâmenüñ Üç Yüz Ellinci Meclisiniñ Zikrindedür*
- *ÓAn Kıssa-i Cemâdât-ı Şâdef ve Ayîne-i Futû-i Kafes ve Kaşyye-i Kenâne ve ÓAdnân ve Kaynân*
- *Der-Beyân-ı Reften-i Hümayün Şâh Berây-ı Áverden-i Mibrân-ı Ekber*
- *Der-Beyân-ı Mibrân-ı Ekber ve Kaşyye-i İşân*
- *Der-Beyân-ı Resîden-i Zürriyât-ı Şeyâtîn*
- *Der-Beyân-ı Dînden-i Cinniyân-ı ÓAsker-i Mibrân-ı Ekber*
- *Der-TaÓrif-i Háқиқat Háli Sultân Bâyezîd Ebed Devletebu ÓAzze Nasrebu*
- *ÓAn-i Kıssa-i Cemâdât ve Ayîne-i Futû ve Kaşyye-i Kenâne ve ÓAdnân ve Kaynân*
- *Kıssa-i ÓAdnân ve Kaşyye-i Háқиқat-i Háli Şâdef*
- *Der-Beyân-ı Nasîbat-i Süleymân Nebî Óaleybi's-selâm*
- *Der-Beyân-ı Dâsitân-ı Temşîlât-ı Mâzî*
- *Ender Mümâcât-ı Firdevsî Der-i Hatem-i Kitâb*
- *Der-Beyân-ı Sultânü'l-Kurâtü'l-Mücabidîn-i Pâdişabü'l-İslâm-ı Ve'l-Müslimîn Sultân bin Sultân Bâyezîd bin Mehemmed Han Ebed-i Devleti*

Her başlık “Lokmân Hakîm kavlince, Hakîm kavlince, Hükemâ kavlince” gibi kalıplaşmış ifadelerle başlamaktadır. Eserde, genel olarak, manzum kısma başlarken “Nazm” mensur kısma geçerken ise “Nesr” ifadeleri kullanılmıştır. 70. cildin sadece bir yerinde manzum kısım “ŞiÓr” kelimesi ile başlamıştır. 70. ciltte yer alan şiirlerin kalıpları ve bu kalıpların kullanılma sayıları şu şekildedir:

57	FâÓilâtün/FâÓilâtün/FâÓilün
85	FâÓilâtün/FâÓilâtün/FâÓilâtün/FâÓilün
1	MüstefÓilün/MüstefÓilün/MüstefÓilün/MüstefÓilün
1	MefâÓilün/MefâÓilün/FeÓülün

Eserde yer alan şiirlerde zaman zaman aruz kusurlarına rastlanmıştır. Eserde yazarın nazım kısımlarını vezne uydurmak için Türkçe kelimeleri birbirine uladığını görmekteyiz.

*Eyle bi-hâd cemÓ olup gelüp sipâh
K'erdeminden mibr ü mah olmuş siyâh(s. 59).*

Kendüzün sayım olup kalup nemâz

Şubha dek her gic'idüip Hâkık'a niyâz(s.204).

Eserde bir hayvan, insan ya da olağanüstü bir varlık anlatırken benzetmelere başvurulmuştur: “...Ve ejdahâlar çerisin dahı ol zebânî sûretlü, yıldırım kanadlu, yidi kıat gögi kuşadup kıarnı içine alan, Óars-ı tinnin heyóetlü, yidişer başlu, sınur taşu dişlü, cân alıcı bakışlu, Óaşî sıuyı akışlu, merrîb yılduzı cünbüslü, gökde uçucu yıl evrenler Óaskeri Süleymân'ı îbâta idüip kuşatdılar. Allah'un emriyle hizmet-i Süleymân'a itâÓat itdiler...” (s. 55).

“...İrac bin Nüh Ferâmerz'un sözlerin işidicek buyurdu bir gülgün renk rahş getürdüler. Ferâmerz'e yitürdüler. Peykân kulaklu, arslan gögüslü, şütur dutaklu, deve tutaklu, kaplan sağırlu, arslan kıkımlı yelisi kıuyruğı, sañsar sacu, berke verişlü atdu. Sübeyl örüşü ejdebâ mişâl idi. Şöyle kim ÓAşşar ana kıarşu turamazdı. Ferâmerz ol atı göricek gönli cânı seve düşdi...” (s. 171).

“...ÓUnkıur-ı Cázü serbengi Hâykatân-ı Sâbir ol laÓin-i bi-imân kâfir nazır kıulup Samsâm-ı Dív'i ki gördi. Heybetinden vehme varup engüşt ü ber-dehân urdu. Zirâ ki gözine gâyet Óaşametlü göründi. Nite kâmeti kıaf tağına, başı kıubbe-i keyvâna beñzer, gözleri cebennem ocağına, gevedesiniñ nazı yidi başlu evrene beñzer, ağızı külbân ocağına, salabeti kıabramana, boynu degirmen oluğı gibi turuşı kıaplana beñzer...” (s. 143).

Müellif, eserde uzun bir mesele anlatırken hikâyenin tamamını vermemiş, kısa kesmiştir. Bunu yaparken de “Sözü dırâz kılmayalum, sözi tatvîl itmeyelim, sözü uzatmayalum” gibi sözü kısa kesme bildirimlerini kullanarak bir anlamda kâriyi anlatıma dahil eden fâillğin dışına itmeyen bir üslup kullanmıştır. Zirâ bu ifadeler, anlatıma okuyucuyu dahil ederek okuyucuya seslenmektedir. “...Kıfasın hurd u başbaş idüip cânın aldı ve aÓvânların sıyup tağıtdı. Cümlesin kırup belâk itdi. Ammâ ki Kıabkabâ-yı Dív Dağdağa-i Sâbir ile çok ceng itdi. Gâb gürz-i girânla döğüşdiler ve gâb nişelerle sancışdılar. Birbirine şafer bulmaycağ ebremenler serneferi CaÓcaÓa-i Dív anı görüp gâzaba gelüp elindeki kıaf kıullesi gibi sengin gürz ile kıarşudan Dağdağa-i Cázü'nün eñsesin gözedüip kıuvvet idüip atdı. Gürz gögsine tokunup sınesi kemüklerin hurd u başbaş itdi. MaÓe'l-kıssa sözi dırâz kılmayalum Süleymân Nebi'nün div ü Óafârit çerisi ve cinni ve periş hevâ-yı fenâda beyne's-semâ-yı ve'l-gabrâ ol gün sâbirler çerisine sıbr-gâbınla div ü cin sûretine girenün her birisine gürz-i girân çeküp ceng ü kırân idüip ol kıadar kırdılar ki sâbirler kıanından gök yüzünde kıızıl bulutlar bağlandı...” (s. 145).

“Hükemâ kıanince yırtıcı ve dâne tartıcı kıuşlar cengini bâhr-ı mürgân reóisi olan balıkçıl dahı görüp safşiken ser-fırâzları gibi ve tiğ-i zen kıne-sâzları gibi bahâdurlar yükin sókunmağa ser-keşler gibi

boyun uzadup gögüs gerüp düşmen göztedüp *Simurğ-ı Kāf* yanında tururken *kanad* açup *pervāz* ururken *yırtıcı tartıcı kuşlar* cengini görüp *ğayrete gelüp çağırıp ötdi*. *Kuş* dilince *bahrî kuşlara* ceng ü *āheng* *kalmağa hükm* itdi ve *cümlesinden aqdem Saqā kuşu* *dabı kurşak meşkini* *şu* ile *toldurup kanad açup uçup murğān şaffına* *geçüp teşne-leb etyāra* *şu ulaşdurup* ve *hayātına hayāt* *virmege* *başladı* ve *añit kuşları* *dabı kağalaşup uçmaqdan* *Óadū başına kanad* ve *kuyruk* ve *minğār kaqmaqdan* *gevdeleri kızıl kana boyanup kanad kanada* *urmağa* *başladı* ve *qara bataq kan* *bahrına bahrî-ves gāh talup* ve *gāh yüzmege* *başladı* ve *ördek zumürrüdin tacın başına alup mūy-ı siyāhın* *boynu altına* *kerden bend idüp mahbūbane zülflerin* *sokunup ellerine* ve *ayaqlarına hınna* *yaqınup serir-i Süleymāni* *hāvzında raqşa* *girüp cevlan* *ururken* ve *gāh kenāra* *çıkup hitā vü hoten mahbūbesi* *gibi siñüp salınup* *leb-i deryā-yı seyrān iderken* *ins ü cin* *cengin* *görüüp kanad açup uçup pervāz* *urup kanad* ve *kuyruk* *çarpup Óadū kafasın* *kaqmağa* *başladı* ve *Balkān kazı* *dabı ceng-i sebhāri* ve *āheng-i etyāri* *görüüp baş* *kaldırup gögsin* *gerüp per açup perrān olup* *cenge* *girüp Óadū kanına* *ğarqa* *varup nusreti* *Allāh'dan* *dileyüp “Yā Hāq”* *dimege* *başladı*. *MaÓe'l-kısā* *sözi uzatmayalum kuşlar tayifesi* *dabı* *eger* *perrî* *ve* *eger* *bahrî* *eger* *et* *yiyp* *yırtıcı* *ve* *eger* *dāne* *tartıcı* *sibr-gāhın* *ile etyār* *şekline* *giren* *sāhirlere* *ol dñi* *yoq* *kāfirlere* *qaynaq* *ve* *çaynaq* *urup* *ceng* *itdiler*. *Minğār* *ile gözler* *çakarup Óadūyı* *kana* *ğarq* *ve* *dil-teng* *itdiler...*” (s. 152).

“...*Ammā* *ki* *tekrār* *añılmağa* *sebeb* *bu* *ki* *baÓzı* *cinnî* *ki* *turābidiür*, *revendediür*, *perende* *degüldür*. *Anlaruñ* *cinsin* *Süleymān* *Nebî Óaleybi's-selām* *yir* *yüzinde* *qodı*. *Gül-ı* *beyābān* *cinsinüñ* *şaff-ı* *niÓalinde* *şimfi* *birle* *turdular*. *EnvaÓı* *şekille* *düşmen* *cānibine* *naşar* *urdular* *ve* *şol* *ki* *cinnileriñ* *perendesidiür*. *YaÓni* *ki* *dem* *çeküp* *uçucı* *yirden* *göge* *geçicidiür*. *Anlaruñ* *eşnafım* *ki* *ābî* *ve* *bādî* *ve* *hāki* *ve* *nāridiür*. *Süleymān* *hāzretiniñ* *emri* *birle* *gök* *yüzine* *çıkıdular*. *Yaraqlı* *yarağın* *ellerine* *alup* *düşmen* *cānibine* *başdular*. *Gāh* *hevā* *yüzinde* *yil* *bigi* *yilmege* *başladular*, *gāh* *od* *bigi* *yalñlanup* *gāh* *mevc* *deryā* *gibi* *fevc* *ü* *fevc* *hāşma* *hāmla* *kalmağa* *başladular*. *MaÓe'l-kısā* *sözi* *tatvîl* *itmeyeliüm*. *Qaçan* *ki* *Süleymān* *hāzreti* *Óaleybi's-selām* *biñ* *bir* *ümmeñ* *revendesin* *ve* *çerendesin* *yir* *yüzinde* *cinslü* *cinsi* *birle* *düşmen* *çerisine* *karşu* *qoycaq* *andan* *hükem* *itdi*. *ÓAfāritden*, *dıvden*, *cinniden* *ne* *şadar* *var* *ise* *perende* *var*. *Periler* *sultānı* *Hümāyün Şāh'ı* *gözleyüp* *turdular*. *Periler* *per* *açup* *uçdular* *ve* *dıvler*, *cinniler* *dem* *çeküp* *felek* *yüzine* *geçüp* *perriler* *şimfinuñ* *şığında*, *şolunda* *turdular*. *Yaraqlı* *yarağın* *hāşır* *kalup* *düşmene* *karşu* *göz* *urdular...*” (s. 67).

Eserde bir hikāye anlatılırken ya da bir bilgi verilirken konu başka bir hususa geldiğinde, o hususun eserin ilerleyen bölümlerinde anlatılacağı ifade edilmiştir: “...*Zirā* *ki* *ins* *ü* *cin* *bayr* *ü* *şerden* *itdüğün* *bulur* *ve* *yaramaz* *hū* *vahşilikdiür*. *Kişi* *andan* *halās* *olmaz*. *Nitekim* *eydiür*: “*Suñülü'l-halki* *vahşetiñ* *lā-halāsa* *fibā*” *anuñ* *hikāyeti* *seksen* *ikinci* *cilde* *gelse* *gerek*. *İnşā'llahu* *teÓalā* *şerh* *olma...*” (s. 202).

Hazret-i Süleymân'ın muhtelif varlıklara hükmedebiliyorken aklı, fikri, zekası ile yapabileceklerini yapması da eserde zikredilmektedir. “*Hükemā kavline Süleymān Nebi’aleyhi’s-selām bu vech ile nasîhat viricek Zâl-ı Destân ile Kâbir dabı tesellî bulup yerlerine geçüp oturdular. Ammâ ki yer yüzün server-i selâtinler ve pehlevân-ı rüy-ı zemînler Sām-süvâr’uñ gemiye girüp gittiğine Óazm-i Mıknâts kalÓasın itdüğine be-gâyet taÓaccüb idiüp Kâbir ile Rüstem-i Destân’uñ sözlerini maÓkül görüp dabı Ásaf bin Berhiyâ’nuñ ihtiyârî kalmayup ayağ üzerine kalıup pây-ı tabtı öpüp duÓâ kalup dabı eyitdi ki: “Yâ nebiyu’llahzemanuñ Süleymânınsın ins ü cin melikleri, dîv ü perri serhengleri eliñdedür. Rüstem’i kalÓa-i Mıknâts’dan getürtmek âsândur, halâs itseñüz Sām-süvâr dabı zâhmet çekmese olmaz mıydı?” deyicek Süleymān Óaleyhi’s-selām cevâb virdi ki: “Yâ Ásaf râst dîrsin velî Sām-süvâr dîv ü cin minnetin istemez ve bir dabı bu ki kalÓa-i Mıknâts fethi anuñ elinde olsa gerek” diyüp cevâb virüp vâkt-i şâm dabı yitüp Süleymān Nebi’aleyhi’s-selām dîvânı tağdup halvet-i hâsına gitdi...” (s.215).*

“...Loğmān şöyle diyicek Ásaf bin Berhiyâ eyitdi: “Yâ nebiyu’llahbu tılsımâtı bozmağa Bād-pâ ile tecrübe itmek ne lâzım? Süleymān-ı zemanısın malik-i ins ü cānsın melikleriñ hizmetüñde, melekler murâduñca dönmekde cinniler der-gabuñda yüz sürmekde cemî’i mahlûkât serverleri hizmetüñde devlet saÓadete irmekde. Elhinc-i Cinn’e buyur bir cinnî serverin göndersün, tılsımâtı feth eylesünler ve yâhud bu defîneye müvekkel olan Tekvîn-i Cinnî’ye daÓvet eyle tılsımâtı bozırsün ve yâhud müvekkel-i hâke buyur şakkü’l-ârş itsün defîne zâbir olsun ve yâhud Bād-ı Şarşar’a hüküm it, bu tılsımât peykerlerini ferş ile kubbe-i Óarş ile hücrât ile şecerâtrıya koparup iletin üstine döndersün ve yâhud müvekkel-i kürrre-i nâra hüküm it bu tılsımât ferşinüñ üzerine saÓiğe inüp yıldırım odı bu taş ve bu peykeri yıkup kül eylesün. Bu ne zâhmetdür ki çekilür.” diyicek Süleymān Peyğamber Óaleyhi’s-selām cevâb virdi ki: “Yâ Ásaf bin Berhiyâ gerçi bu didükleriñ nesnelere Allâh’uñ kudreti birle olmadadır ve ammâ budur ki anlara ihtiyâc göstermeyüp Óilm ile hikmet ile feth itmek dilerem. Tâ kim insânüñ kerâmeti, fazîleti Óilm ü hikmeti ve biñ bir dürlü millet üzerine şeref ü fazîleti zâbir ola...” (s.217-218).

Hz. Süleymân eserde her zaman akşamdan sabaha kadar ibadetini yapmakta ve cennet nimeti dahi olsa elinin emeği dışındaki nimetleri kabul etmemektedir. Hz. Süleymân'ın hazır olanı istememesi ve çalışarak nimet elde etmek istemesi eserin vermek istediği mesajlardan birisidir. “...*Hâzret-i Süleymān’ı görüp selām virüp duÓâ kalup nazârına qarşu ayağın turdular, gördiler ki ol Óaleme kâfıdan kafa hüküm iden sultân-ı rubÓ-ı meskûn-ı beft kişveri başdan başa zâbt iden hâkân pâdişâblık tacın başından çıkarmış Óimame-i Halîl sarınmış ve fabri hilÓatleri çıkarup Şîs-i ÓAbbās’ın çignine alup bürünmüş taÓamı arpa kûrsı ile anar güli gündüzün ahşama dek sâyim ve giceden şubha dek Óibâdete kayim halvetde Hâhke’a Óibâdet idiüp nısfu’l-leyl*

içinde Rabbine müncâcât ider. Andan perrîler sultânî Hümayûn Şâh sūââl kılup eyitdi ki: “Yâ nebiy’illâhicihânn pâdişâhî iken n’içün zerrîn tahta çıkup mura’ssaŒ câme h’âb içine yatup râbat olmazsın? Bu fânî cibânda fursatı ganimet görüp Őömr dadın almazsın.” diyicek Hâzret-i Süleymân Nebî Őaleyhi’s-selâm cevâb virdi ki: “Yâ Hümayûn Şâh giceler şubâa dek Őibâdet itmeyen râhmet bulmaz. Gündüzün sayim olup arpa kûrsına kanâŒat itmeyen cennet bulmaz.”...” (s. 258).

Eserde abartıya sıkça başvurulmuş, okuyucunun ilgisi her dayim canlı tutulmaya çalışılmıştır. “...Halk gözinden nihân ervâh Őaynında Őayân turdular. Andan Mibrân-ı Ekber ile ne kadar âdemî-zâd var ise sarŒ gibi tutup boğup Őağallarm alup götürdiler. Ammâ ki eger pâdişâhdur eger hizmetkârıdur cemîösin yatdukları yirde döşegi örtüsüyle götürdiler, yirle gök arasına çıkarup perrîler sultânî nazârına yitürdiler. Ve andan sonra on kez yüz biñ perrî ile KatŐa Fâbüziş-i Perrî dabı Mibrân-ı Ekber leşkeriniñ atların, katırların, develerin ve fîl, gergedan ser-cümlesin perrîler götürdiler. Şol kadar ki kasâb dükkânındaki koyunları ve kâvları ve leş başları katŐa Mibrân-ı Ekber ordusunda hâyvânât aslı kalmadı, leş baş dabı kalmadı. Cümlesin götürüp hevâ-yı fenâyâ Hümayûn Şâh nazârına getürdiler. Ve andan sonra on kez yüz biñ perrî serhengleriyle Falîshân-ı Perrî dabı kanad açışup uçuşup biri birin geçişüp dabı Mibrân-ı Ekber leşkeri üzerine indiler. Hayme vü bargâblar önüne kındılar. Dabı ol kırk biñ erüñ ne kadar çadırları ve bargâbları bâr u büngâbları var ise götürdiler. Tâ hattâ Mibrân-ı Ekber’üñ sayebân u serâperdesin ve otağın götürdükdên sonra ordu bâzâr halkınuñ dabı alcukların ve yatakların ve cargeblerin çartağların bile götürdiler. Ve cemîö bâr u büngâbların bi-kuşûr tanâbları mîhlarıyla götürüp felek-i Őayyûka yitürüp Perrîhân nazârına getürdiler. Andan perrîler sultânî Hümayûn Şâh bu sırdan olucağ ağâb hemân-dem emr eyledi. Ser-cümlesi yir ü gök arasında kanad açup gitdiler. Şubî-kâzîb olmadın Şâm şehrîne yitdiler. Bir anuñ mânendi otlu sulu sâbrâda çadırlarını ve Mibrân-ı Şâh’uñ otağlarını ve cemîö leşkeriniñ hayme vü bargâblarını Öale’t-tertib evvelki gibi ber-şarâr-ı sâbîk yirli yerinde kındılar. Favîlelerin çeküp, atların bağladılar ve torbalı torbasın asup Őalaf virdiler ve develerin çökerüp önüne gâb döktiler ve ordu bâzârın kûrup dükkânların arasına itdiler. Andan Mibrân-ı Ekber’i otağına girüp taht üstünde câme h’âbında yaturdular ve zerrîn kemer kollarını döşekli döşegi üzerine getürdiler. Fîl-cümle kasâyı dirâz kalmayalum cemîö Mibrân-ı Ekber’üñ ol kırk biñ bahâdur erleriniñ çadırlı çadırın kûrup kendüleri yirli yerinde yaturup esbablu esbâbın, haymelü haymesine getürdiler. ÖAle’t-tertib cemîösin râst itdiler...”(s. 255-256).

“...Üç yüz arış kad ü kâmetiyle fîl dişleri gibi dişleri ağzından taşra çıkmış kim nefesin virüp aldukaça hammâm külhâm gibi Őalev Őalev âteş saçılır ve burun delüğünden çıkan dütiñ gıyâ dühengden çıkar bigi kara kara dütiñler çıkup göge direk direk olur ve bir tağ gibi kayayı delüp tokuz

ķulaķa ŗıgmaķ cınar aēaķlarını ejderbā derisinden kemendle muħkem ŗarup ol taķa geķuriup Őamud idinmiēdi ve ol Őamudi ŗirtına Efrāsiyāb'a muķabil olup raŐd-vār naöra urup didi..." (s. 114).

Eserin kurgusal özelliklerinden biri de uzunluk ölçü birimlerinden mil, fersah kullanılmasıdır. Ayrıca arıē kelimesi de boy uzunluēunu anlatmada kullanılmıētır. "...*Ve dabı yigirmi beē fersah yire insān leēkeri ķondu. Hayme vü har-gāhlar ve bār ü bün-gāhlar ķuruluē yir yir ķondu. Ve yigirmi beē fersah yire dabı ŗeyātın źürriyātı ķondular. Dīv ve perē ve Őafārit ve cinni ķerisi ķonuēdular. Ve andan ŗonra yigirmi beē fersah yire dabı yitmiē iki millet yüz yigirmi dōrt dürlü ŗfat mahlūkāt ve envāŐi halāyık ve tāyife ķondular ve andan ŗonra yigirmi beē fersah yire yurtacı cānavar sibāŐ, bebr ve ŗir ve nebeng behāyim ŗımfı ķondular. Ve hāyvānāt cinsi ķonuēdular. Ve yigirmi fersah yire dabı hāķi cānavarlar źübāb ve meges ve źenbūr ve meleh ve mūrķe ve bi'l-cümle Őuēmātdan durıyancānavarlar ve hāķ içinde yürüyen cānwārlar ŗımfı ķonuēdular...*"(s. 55).

"...*Dōrt mil miķdārı bevā yüzine yitürdi. Benī İsrāyil'den on iki biñ muŐciēātı źābir olmiē enbiyā ve on iki biñ vilāyete ķadem baēmiē evliyā ve etķiyā sekine-i Mūsā-yı Őiēzetle nübüvvet taht kenārında ķoyup ķızbleye ķarēu diē ķöküp miħrāblu miħrābında evvel Ādem ābiri Muħammed Muētafā Őaleybi's-selām cemīŐ peyēamberler ervāhına ŗalavāt getürdiler...*"(s. 70-71).

"...*ŐArabī hās atlara süvār olup ikiēer kiēilü ķurbān taķınurlardı ve peblevānları bebr ü beyān derisinden ķevēen geēüp billerine sekizer hancer ŗoķunuē baēlarına deve ķuēı yünlerini taķınurlardı ve ol Őādī peblevānlar dabı seksener ve toķsanar arıē ķad u ķāmetiyle ķabramāni ŗalabetle, nerrimāni Őalāmetle, kerimāni ŗevketle birer taē gibi fıl u gergedana süvār olmaēlardı ki göēüsleriniñ ķarķar ellīēer arıē geñiēliēi vardı ve Āsaf bin Berbiyā bir zerrin taht üzerinde otururdu ki ol tahtı on iki fıl götürürdi...*" (s. 73-74).

Kurgusal olarak bahsedilecek bir baēka husus da eserdeki sayı sistemidir. Çok olan bir sayı verilirken baēka, daha az bir sayı verilirken baēka ŗekilde ifade edildiēi görülmektedir: "...*Sürb-bād ile ŐUnķūr-ı Sāhir ol iki laŐin-i bi-din kāfir dabı Semendün-ı Hezār Yek-Dest'ün ol ejdebā ser ve timsāb süret ve nebeng beyōet pıl mestün yüz kez yüz biñ miķdārı cinni ile cenge girdüēin gördüler...*"(s. 157). "*Ĥükemā ķavlince bunlaruñ hāli böyle on kerre yüz biñ perri ile perrieler sultām Hümayün ŗāb bevā-yı fenāda ķarār ķalup turmaķda, otuz kez yüz biñ perri serbengleri per açup perrān olup Mibrān leēkerine inmeēe yir yüzine leēkeri ibata idüp ķonmaķda insān gözinden nihān biēmetlü hiēmetin görmek niyyetinde...*" (s.252-253). "...*Nitekim bundan evvel perrieler sultām Hümayün ŗāb taķēim itdüēi gibi Rūb ŗāb-ı Cind ķarķ kez yüz biñ cān ķavmi serbengleriyle Mibrān-ı Ekber ŗebriniñ içinde ne ķadar ādemī-zād varsa erkek ü diēi, źiēt ü yaman, mahbūb u yahēē ser-cümlesini ŗehr içinde bir cānlu ķomayup yaturdan oturudan ol gice içinde ser-*

cümlesin sarŌ gibi tutup Ōaklen alup götürdiler. Perrihān naẓarına getürdiler ve andan soñra Kıabtān-ı Ōİfrīt kırk kez yüz biñ kerre yüz biñ Ōafārit leşkerine hükem itdi...” (s. 256). Adetçe fazla sayılar bu şekilde gösterilirken daha az sayılar ise “...On iki biñ muŌvizāti ŷābir olmuş enbiyā ile ve on iki biñ vilāyete kadem baśmış evliyā vü etķiyā ile ŷubh nemāzın kılup nemāzdan niyāzdan fāriğ olup gelüp nübüvvet tahtına çıkup karar itdi...” (s. 265). “Hükemā kavlince kaçanki Süleymān Peyğamber Ōaleyhi’s-selām kaśr-ı ŷedid’i kim temām teferrüç itdi andan ele giren mālî üç bahş idüp iki bahşın sāōillere ve serverlere kim üleşdürüp bir bahşın Beytü’l-Maķdis harcı için alķoyup dahi ol kaśrı bozdurup bināya yarar rengin ruhāmî mermerlerin Beytü’l-Maķdis’in binası için diğ ü Ōifrite götürdüp dönüp yine ŷām sāhrasındaki taht-gābına gelüp nübüvvet kürsüsine çıkup karar itdi...”(s.238).şeklinde gösterilmektedir.

Eserde diğeri bir husus da bazı tilsimatı çözerken astroloji ilmine başvurulması ve burçların devreye girerek tilsimatı çözmeye yardım etmesidir. “...Andan Loķmān dahi Ōizzetle levhî eline aldı. Naẓar kılup şekilleri gördi. Süleymān’a beyān kıldı, ne didi eydür: “Süleymān Nebî evvel bu koç şeklin ki naķş kalmışlar, on iki burucuñ ibtidāsı hamel burcına işaretdür. Koç boynu üzere naķş olan pîr Hindü kim altı eli var, Zuhal adlu yılduza işaretdür. Arķasındaki şekli kim kılıc kesük baş tutar, Merrih’e işaretdür. Sağrısında naķş olan şekil kim cām tutar, Müşterî’ye işaretdür. Başındağ hod yakın şems Cirmi’dür. Şinesindeki Ōavret şekli kim elinde çengi var Zühre’ye işaretdür. Kıyruķ üzerinde sāhib defter ŌUtārid’e işaretdür. Koç altında müdenver şekil Cirmi Kamer’dür. Yā Süleymān Nebî bu yidi yılduz şeklin bu Hamel burcu üzere naķş kılduklarınıñ yakın işareti budur kim yidi yılduz şeref burcında yaŌni Hamel’de iken bu tārîhi bu levha yazup bu tilsimî düzüp bu kaśrı bünyād kalmışlar dimekdür.” diyüp Buğür Loķmān Hākîm levhüñ bir yüzindeki hatta naẓar kıldı. Ne dilde idüğün bildi, beyān kıldı ne didi dimege Ōāşikāne salavāt...”(s.226).

Bu örneklerden eserin oldukça usta bir şekilde kurgulandığı görülmektedir. Müellif, eserinde devrindeki kullanılan her şeyden bir miktar bilgi vermekte ve bunu yaparken de okuyucuyu sıkıkmamaya çalışmakta, fantastik unsurlar ve olağanüstülüklerle anlatımını besleyerek eseri daha okunur hale getirmektedir.

2.2. Dil ve Üslup

İçinde bulunduğu toplumun aynası olan eser kesinlikle dilden bağımsız olamaz. Dil, eseri eser yapan katmanlardan bir tanesi ve en önemlisidir. Dil, topluma vermek istenileni vermenin en güzel yollarından biridir. Eserin kaleme alındığı 15. yüzyılda temelleri atılan

bu edebî gelişmelerin 16. yüzyılda olgunlaştığı bir ortamda dilin de bu gelişmeye paralel olarak ilerlediğini söyleyebiliriz.

“XV. yüzyılda şiirde kazanılan gelişmelere paralel olarak bir nesir dilinden söz edilemez. Bu yüzyılda da nesir, konuşma dilinin bir adım önünde kısa cümleler, çeviri kokusu özellikleri taşıyan bir ifade ve yalın bir üslupla sade nesir örnekleri çerçevesinde değerlendirilebilir. Bunun yanında sayıca az da olsa farklı türlerde ilmi ve bedii üslupla kaleme alınmış estetik nesrin ilk örneklerine bu yüzyıl metinleri arasında rastlanacaktır. XV. yüzyıldaki mensur dil verimlerine bakıldığında dinî, tasavvufî ve dinî-destanî konulu eserler çoğunluğu teşkil ederler. Kasacası bu yüzyıl nitelik ve nicelik bakımından bir zenginleşmeden söz edilebilir” (İsen vd., 2011: 81).

16. yüzyılda her alanda ilerlemiş olan Osmanlı Devleti, edebiyat alanında da büyük bir gelişme kaydetmiştir. Bu gelişmenin en önemli nedenlerinden biri zengileşen devletin ilme ve bilime yönelerek bu alanlara yönelmeyi teşvik etmesidir. İlim adamlarını saray çevresinde toplayıp onların musahip olarak padişahın en yakınına kadar girmesi bir çok şairin Osmanlı topraklarına gelerek buradaki edebî gelişmeye hız vermesini sağlamıştır.

İncelenen bu eser dönemin şartlarına göre oldukça sadedir. Bunun nedenlerinden biri eserin dinî ve tasavvufî bir havada kurgulanmasıdır. Bu dönemde genellikle dinî eserlerde dil sade, üslup ise açık anlaşılır olmaktadır. *“XVI. yüzyıla gelindiğinde, edebiyatın genel karakteristiğini oluşturan sâde dil tercihi yerini sanatlı, süslü anlatımlara bırakmış, eserlerde sanatlı üslûp daha makbul hale gelmiştir. Fakat halka bilgi verme amacını taşıyan ve genellikle dinî-ahlâkî nitelikli eserlerde sâde nesir özellikleri görülmeye devam etmiştir” (İsen vd., 2006: 24).*

Süleymân-nâme'nin genelinde olduğu gibi 70. Cildinde de kullanılan dil eski Anadolu Türkçesi dönemi özelliklerini taşımaktadır. Bu dönemde imlada ve üslûpda tutarsızlıklar görülebilmektedir. 70. Ciltte de nüshalar arası imla farklılıkları görülmektedir. *“İmlâda karşılaşılan bu problemlere, üslûp konusunda da rastlanılmaktadır. Bu dönem üslûbunun yazardan yazara değişen özellikleri olmakla birlikte, devir üslûbu diyebileceğimiz bir ortak özellikten bahsetmek mümkündür. Dönem özelliğinin en dikkat çekici özelliği, konuşma diline yakın ve folklorik özelliğidir” (İsen, 2006: 547).*

Esere bakıldığında ilk göze çarpan özellik eserde “Nite, Pes, Nitekim, Çün” gibi edatların sıkça kullanılıyor olmasıdır. *“Nite evvel bir kıatı Óafârit ve müriyât sınıfı kındı. Anlaruñ Óakabince efâÓi ve háyyât cinsi kúşatdı. Ve efâÓi cinsi dabı šeÓabın sınıfı kúşatdı. Ve ejdabâlar çerisin dabı ol zebâni sûretlü, yıldırım kánadlı, yidi kıat gögi kúşadup karnı içine alan, Óarş-ı tinnin*

heyóetlü, yidişer başlu, sınır taşı dişlü, cân alıcı bakışlu, Óasî sıyı aķışlu, merrîh yulduzı cünbüslü, gökde uçucı yıl evrenler Óaskeri Süleymân'ı ihâta idüp ķuşatdılar. Allah'ın emriyle hizmet-i Süleymân'a itâÓat itdiler..."(s. 55).

"Nitekim balıġın ġıdâsı súdur ve anlarını müvekkeli adı Yaķtabtayûş'dur ve tekvînleri adı Kabtamat tekvîndür ve şabnesi adı Heyleķabķası'dür ve şol ki âteşdür. Anları Allah teÓalâ nâr Óalevinden yaratdı. Maķamları ķürre-i nârdur ve deryâ-yı âteşdür..."(s. 69).

"Cün çâre vü dermân bulmadı. Fürümânda ķalup süriüp deryâ kenârına geldi, âb-dest aldı, nemâz ķıldı. Hâķ teÓalâya zârılıķ ķıldı. Ol Hudâ-yı Kerîm gör kim ol ķula n'ıtdi emr ķıldı, Óâlem toz oldu ve hem bulutlar ķapladı, yıldırımlar şakıdı" (s. 167).

"Pes MuÓtaşım Şâh ķatına varup eyitdi. "İy şâh bilün âġab olun ki ol didüġün şürüt yirine geldi. Şebr dabı temâm oldu. Hâķķuñuz edâ oldu. Ķaluñ işi bitdi. Hep sekiz şartuñuzı dabı bitürmişem. Gerek kim Óarûsına bünyâd öresiz" (s.168).

Eserin dil ve üslup özelliklerinden biri de, konuşmaların verilerek eseri monotonluktan kurtarmasıdır. "Temâm olup kemâl buldı. Sekiz şart yirine geldi. Pes MuÓtaşım Şâh ķatına varup eyitdi. "İy şâh bilün âġab olun ki ol didüġün şürüt yirine geldi. Şebr dabı temâm oldu. Hâķķuñuz edâ oldu. Ķaluñ işi bitdi. Hep sekiz şartuñuzı dabı bitürmişem. Gerek kim Óarûsına bünyâd öresiz. Hâķ müstebakķına irişe didiler. Budur revâsı ki mibr-i âzâd birbirin ķabül ķalup alışa." MuÓtaşım Şâh vezîri bunu işidiüp derhâl bir fitne bünyâdın ķurdu dabı eyitdi: "İy Ferâmerz şabr ķıl hâsıl bir iki ġün bizge mübel vir." didi. Ferâmerz dabı dinmedi, sâkin oldu"(s. 168).

"Ammâ ki ins ü cin melikleri arasında diğ ü Óifrit serhengleri içinde söylenen bu oldu kim: "Görüñ bu Dâvud oġlı Süleymân'ı ki ne ulu pâdişâhdur kim yir altında olan genc-hâneler dabı aña nasîb olur. ÓAle'l-husûs ki anuñ gibi müşķil tılsımât cin nesline cân ķavmi aslına tanışmayup insân Óuleması ile âdemî-zâd füzelâsı, kümelâsı birle ķasr-ı Şedîd'ün tılsımâtın fetġ idüp âdemî-zâduñ ķerâmetini "ķavl-i teÓalâ ve leķad kerremnâ benî âdem" dimekle isâbet itdi." diyüp söyleşürlerdi"(s. 238-239).

"Dabı saġ eliyle Ķâbir'i ve sol eliyle rahşını ķarvayup götürüp ġitdüġin nâ-bedîd olup ġözlerinden ġâyib itdüġin ki gördiler, taÓaccüb idüp engüşt ber-dehân urdılar. Andan soñra Mibrân-ı Ekeber cengden dönüp tahtına geldi, vüzerâ ile meşveret ķaldı. Dabı eyitdi ki: "Bu pehlevân ki ġâyibden geldi bizümle bu vech ile ceng-i Óaşım ķaldı. MaÓlüm oldu ki bu ķişi âdem nesli degülmüş ġâyibden geldi. Âdem sûretinde ceng itdi, yine ġâyib oldu." diycek vezîr eyitdi: "Yâ Mibrân-ı Ekeber, iy sultân-ı server yakın söyle bilki bu senüñle ceng iden pehlevân-ı Süleymân'dur kim bilür emr-i Süleymânî ile cin serhengi bunu götürüp bir hizmete giderken yer ile gök arasında etraf-ı Óâlemi seyr iderken bu diyârı ġörüüp

gelüp tururlar. Yir yüzine bu peblevāni indirüp hās bağçeñe kondurup tururlar ve cinniler serhengi bir tarafa dabı hiżmete gitmişdür. Bu bunda rāhat olup yatmışdur. Budur ki üzzerine gelüp ceng itdük ammā ki Tekvīn-i cin gelüp yitdi” (s. 245).

Eserde göze çarpan unsurlardan bir tanesi de ikilemelerdir. İkilemeler kullanılarak üslupta çeşitliliğe gidilmiştir. İkilemelerin kullanış amacı anlatımı güçlendirmektir. İncelenen eserde geçen “dürlü dürlü”, “saf saf”, “alay alay”, “güm güm”, “direk direk” “baş başa”, “kanad kanada” gibi ikilemeler eserde sıkça görülmektedir. “Dabı ol serāyuñ śābına yürüdiler. Bir Óacāyib śābn gördiler kim üstad ol śābn dürlü dürlü mülevven ferşler ile füsüs-karī döşemişler. Velī şöyle ferş kim taşı āyineleyin andan ol śābnuñ ortasında yüz yigirmi Óamüd üzere bir Óacāyib kıubbe bağlamışlar ki tāk-ı hürmāndan nişān virür. Andan ol kıubbenüñ üstün billürle pūşide kıılmışlar. Şöyle kim görenler tahşin kıalur. Pes Benī İsrāyil serverleriyle Óamm-i Süleymān atlarından inüp ol muÓteber kıubbenüñ içine nazār kııldular, gördiler kim kıayim ü nāyim müzebbēb lājiverd ile munakkeş musannaÓ dürlü dürlü nakş-ı nigārla kim bezār nakş-ı çin kıatında hayāl degül İlyāv Şāh ile hūkemā vü Óulemā bir zemān turup teferrüc itdiler”(s. 102-103).

“Gülğula ve velvele evc-i āsumāne yitişdi ve gūs-ı harbī śadasından peblevānlar kıulağı sağır oldı ve atlar naÓlından mibından yiriñ bir kıatı didildi ve taşlardan odlar çıkup şakırdısından tās-ı felek güm güm gümledi ve dıvler nefesinden güneş sararup megesse döndi ve ejdebalar burnı dütiüninden Óadese döndi” (s. 110-111).

“Efrāsıyāb dabı nazār kıulup gördi kim Ekvān-ı laÓın ejdehā ser, cāmüs ten, arslan şinelü ve kıaplan ginelü ve virçeşlü, deve tudaklı cebennem zebānisi şeklünde üç yüz arz kıad ü kıāmetiyle fıl dişleri gibi dişleri ağızından taşra kıkmış kim nefesin virüp alduķca hāmmām kıülhānı gibi Óalev Óalev āteş saçılır ve burunu delüğinden kıkan dütiün gıyā dühengden kıkar bigi kıara kıara dütiünler çıkup göge direk direk olur ve bir tağ gibi kıayayı delüp tokuz kıulaça sıgmaş çınar ağaçlarını ejderhā derisinden kemendle mubkem sarup ol taşā geçürüp Óamüd idinmişdi ve ol Óamüdi śırtına Efrāsıyāb’a muķabil olup raÓd-vār naÓra urup didi” (s. 114).

“Cümlesi İlyāv Şāh’ı selāmlayup ve şart-ı muÓānıķa ve ādāb-ı saltanat yirine geldükden soñra İlyāv Şāh hūkem itdi. CemīÓ çeri başları ve egnini düz mır-i mihterleri ser-ā-ser sipahi bindürüp şaf şaf ve alay alay olup sancaķ ve Óalem götürüp ceng ü harbiler döğülüp ol deryaleyin leşker cüş u huruşla kıalÓaya yürüyüş itdiler. Bir tarafdān yahūd Āsibtin’ün Meliki İlyā bin İřāküm Süleymān’ün nāyib menābydı” (s. 93).

“Ma’lûk-ı kâsîsâ sözi dirâz itmeyelüm yırtıcı tartıcı kuşların kibârları at ve fîl âdem getürmege kâdir olan cabbârları bu vech ile tutsakların götürüp getürüp teslim idiüp dahı kanad açup uçuşup Süleymân seriri üzerine bevâya geçişüp kanad kanada çatup baş başa çıtup Süleymân üstine sayebân kurup pervâza turdılar. Ammâ ki dâne tartıcı cennetden çıkan Fâvus tabî’ü bülbül ve dürrâc ve kumrı bezâr destân vefâhte tütü kanadların uçuşup uçuşdılar” (s. 199).

Eser genel olarak sade, açık ve anlaşılır bir havada seyretmektedir. Fakat Firdevsî’nin, eseri sunduğu II. Bâyezîd’i överken, süslü ve ağıdalı bir dil tercih ettiğini görmekteyiz. “Hâmd-i nâ-mahdûd ol kayyum u kâdir Allah ki Âlem anuñla kayımdür ve şük-i nâ-mahdûd ol feyyâz-ı nâzîre ki cibân feyż ile dayımdür ve bu Süleymân-nâme-i Kebîr’ün yetmişinci cildinün itmâmını müyesser itdi ve bu târih-i a’âzam-ı dil-peşirün üç yüz ellinci meclisinün ihtitâmın muqadder itdi. Ba’de ezân inşa’â’llâhu te’âlâ mevtiden emân Ömürden zeman bulursam ve felek neketinden ve rûzîgâr şiddetinden a’âdâ-yı kibâr husûmetinden halâs olursam zîll-ı izîdün saye-i Ârş-ı mecîdün sultân bin Sultân Bâyezîd “âtalı’llahu Ömrehü zîde kadrehü” hükmine mahkûm olup emrine imtisâl gösterüp yetmiş birinci cilde şürû’ idiüp kaleme getürüp imlâ itmesine ikdâm kılavüz. Menşür manzûm söyleyüp Âlî kadrihi elden geldüke inşa kılavüz. Tâ kim bu risâle-i şerîf ve muqale-i latîf müşerref-i mütala’âsıyla dayimâ müşerref ve lutf-ı mülâhazasıyla mevşûf ve muvaffak ola. Egerçi kim Firdevsî pîr da’îninün zâ’îf ü nâ-tüvân ribâ’îninün ya’îni kim mür-ı zâ’îfün fertüt-ı tabîfün ne kudreti ne liyâkati ne ma’rifeti vardı ki Süleymân pâdişâh hâzretine lâyık söz söylemege ikdâm idiüp Süleymân-nâme taşîfîne şürû’ ideydi. Ve ammâ ki zîll-ı Sübhân’ün Sultân bin Sultân Bâyezîd Han’ün şâh-ı şâhanuñ halled hilâfetenün Âlî himmetidür kim yetmiş pâre mücellid kitabı söylenüp menşür manzûm kaleme getürüp imlâ olup hazîne-i Âmireye teslim olundu. Ümiddür ki bu risâle-i şerîfün ve bu muqale-i latîfün ba’îsi pâdişâh devletinde ve eyyâm-ı rifâatinde himmet-i nâm birle temâm ola. Bâri te’âlâ rüy-ı zemîni hemişe pâdişâh-ı Âlemün cemâl-i Âdliyle ârâste kılsun ve bârigâh-ı hümayununun hâkini dünyâ pâdişâhlarınun secde-gâhı kılsun” (s. 282-283).

Klâsik Türk edebiyatı metinlerinde genellikle Eski Anadolu Türkçesi dil özellikleri görülür. Bu eserde de eski Anadolu Türkçesi dil özelliği kullanılmıştır. Bu özelliklerin ilki yardımcı fiillerin kullanılmasıdır. Yardımcı fiillerin kullanılması önemli bir üslup özelliği olarak kendini gösterir. “Nâ-gâh h’âcesi cıkka geldi” (s.167). “Pes bu tedbir üzere rây muqarrer olup Desire-i Cinnî’yi Asâfa gönderdiler ki Süleymân’dan üç gün mühlet alvire”(s. 54-55). “Anuñ leşkerine dahı Kabkabâ-yı Kabhâr serheng olmış idi” (s. 56). “Uçmağa gökde bulmaz idi” (s. 243). “Terke idegür tâc u taht u milki Şeh İskender’i” (s. 51).

Eski Anadolu Türkçesi'nde görülen “işbu, uş, şol, uşda” işaret sıfat ya da zamirlerine sıkça rastlanmaktadır. “Kim işbu soffada her gün dört biñ dört yüz altun ķuşaklı ķapucılar otururlar idi. Gelene gidene Óizzet ķalurlar idi”(s. 102). “Selām virüp ķarşu turdı. Andan Şāb-ı İrāc eydü: “Yā cüvān aduñ nedür, ne yirdensin ve işbu sanduğunñ hayālî nedür ne saña bu iş böyle neden oldı? Söyle bileliim.” didi” (s. 170). “Sol tayife ki tevalüdi ve tenäsüli yokdur ve eklü şurb itmezler. Ħaķ tebāreke ve te^Óālā anları ervāb-ı halkı itdügi vaķtin bile yaratmışdur” (s. 68).Ħaķ te^Óālā ben ķulma Óināyet idüp belāk ķalmayup uşda sizünñ gibi ulu Şāb’uñ nazārına getürdi.” diyüp du^Óā itdi.(s. 170). “Yüz hāldür ki şakınmaķ gerek, saña bu işden elem irmesün. Ķavî pençeye sataşduñ, n’eylemek gerek. İy oğul diñle bu dem uş saña buyurayım. Meger ki birkaç cinniler gele ol işi ķalalar.” diyüp revān h’ācesi da^Óvet ķaldı” (s. 167).

Eski Anadolu Türkçesi eklerinden olan birinci çokluk şahıs eki “-vuz, vüz-” ekine bu eserde çokça rastlamak mümkündür. Bu ekin “-zuz, -züz” şekli de bu eserde karşımıza çıkmaktadır. “Şubh-dem leşkerimüz ķaldırup Şām şebriñüñ üzerine varavüz. Süleymān geldi ise muķābil olup turışavüz, cān u dilden alayına alay virüp urışavüz. Cebd ideliim ki Süleymān’uñ hātemin elinden alavüz ve sen ÓUnķūr-ı Sābir’i serire geçürüp Süleymān ķalavüz” diyüp ol ķadar igvā virdi kim ÓUnķūr-ı Cāzū hoş-dil olup sābirlere hükem itdi”(s. 58). “Ħakim ķavlince çünkü racim böyle diyüp naşihat idicek ÓUnķūr-ı Cāzū eyitdi: “Yā racim Süleymān’nuñ biñ bir dürlü ümmet Óaskerinden ķorķmazam illā ki üç bölük ķavmün ceng u aşubından be-ğāyet hafv iderem. Evvel gökyüzünde melāyike ķavminden ki biz anları görmezüz anlar bizgi görürler” (s. 85). Bu eserde görülen diğerk bir çokluk eki ise “-sız,-siz” ekidir. “Andan İyāv Şāb baş ķaldırup vezirlerünñ ve selātin-i sāhib serirlerünñ yüzlerine baķup eyitdi: “İy ÓArab ü ÓUrebā uluları ve iy Beni İsrāyil ķavminün hoş huluları uş Ħaķ te^Óālā Óināyetinde düşmen hor u hāķir ele girdi. Diñ imdi sizler dabı ne maşlahat görürsüz. Fürāķ Şāb’ı nice ideliim”(s. 96). “Andan cin serhenglerine ısmarladı ki “Şubh-dem ser-cümleñüz hāzır olasız. ÓUnķūr-ı Cāzū’ya ķarşu giderem Óaķametle dārāt ile alup getürelüm, belki Süleymān leşkeri ğāfil tururken üzere urup ceng idüp ara yirden Süleymān’ı getürelüm, vücudın Óālemden nā-bedid idüp yitürelüm, hātemin elinden alup tahtına geçüp oturalum”(s.58). “Dabı Süleymān Nebî bā ve iz büend çağırdı ki “İy ins ü cin melikleri ve iy dīv ü Óifrit serhengleri ve iy biñ bir ümmet ser-neferleri ve iy çerende vü perende dil-averleri ve iy vuhuş u siba^Ó bebr ü pelengleri ve iy babrî mahlūkāt nehengleri ve iy murğ u etyār şebbāzları ve iy perî peykerleri ve ser-firāzları ğāfil mebās ki her bir göz uşağunuz ve iriñüz taht-ı hükümetünñüzde olan serhenglerünñüz hükem idesiz, düşmen yarağında olup vaķtli vaķtine hāzır olup turalar” (s.71).

Süleymān-nāme’de yer alan eklerden birisi de eşitlik eki olan “-layın, -leyin” ekidir. Bu ek eserde yer yer “gibi” anlamını karşılayacak şekilde kullanılmıştır. “Lājnerd ile müzeyyen,

*muraśśaŌ münakkeş kılmişlar kim ancılayın kimesne nakş u nigār görmemiş şāb ile serverler ol
kaśruñ nakşına bakıp bir zemān temāśa idüp hayrān kaldılar ve taŌaccüb idüp tūş tūşa teferrüce
meşgūl iken gördiler. Bir divārında bir Ōaceb sultān sûretin yazmışlar ve karşıusına bir mahbūbe
Ōavrat sûretin nakş itmişler. Söyle kim ol Ōavrat sûretin görenler hayrān kalur. İlyāv Şāb ile begler
bir zemān teferrüc kaldılar” (s. 107). “Furup karşıu kaśr kapusına nazār kaldı, gördi kim tılsım çoçı
harekete gelüp cānlulayın cūnbüş itdi. N’itdi koca çoçı görüp oñ ayağıyla yer kazıyup baş saldı.
Birkaç u birkaç yine Bād-pā ikinci kadem ilerü baśdı. Buğūr ol tılsım çoçı başını saldı, hamle kaldı.
Bād-pā tekrār köprüye üçüncü kadem baśduğı vaķt tılsım çoçı turduğı yirden götürülüp sürdi.” (s.
218). “Buncılayın şeyb ü kāmīl azdurur” (s. 279). “CemiŌ çeri başları ve egnini düz miç-i mihterleri
ser-ā-ser sipāhi bindürüp saf saf ve alay alay olup sancaķ ve Ōalem götürüp ceng ü harbiler döğülip ol
deryālevin leşker cūş u hurūşla kalŌaya yürüyüş itdiler” (s. 93).*

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zaman ekleri olarak kullanılan “-isar, -iser” ekine Süleymān-nāme’de rastlamak mümkündür. “*Seyf bürrān ile anı çalasın, bir şābını kim
düşüresin, ol ağacın içinde bir kara taş peydā olsa gerek ol kara taşı ağaç içinde kopardasın. Ol
şehrüñ yolu andan şābir olsardur.” didi (s. 165). “Kurb-ı Hāķķ’a bulsarsın dest-i res” (s. 178).*

Bu cibāndur bunda çoķdur peblevān

Bulmur ol kürsiye şāhib-ķarān

Hāķ teŌālā tā ki taķdir itdiyse

ķābir’e de ol geliser bi-gümān (s. 239).

*“Harekete gelüp içinde bir hāzın āvāz geldi vü eyitdi kim: “Merhabā yā halife-i Ōamm-i Süleymān,
iy server-i şāhib-ķarān-ı cibān , şād ve şādī getürdün kademünle yarımı müşerref kıldun. Ammā n’için
şöyle edebşüzlük birle benden icāzetsüz gelüp şehriime girdün, niye ki üç biñ yıldur bu şehirde Tañrılak
daŌvasın kıluram bunda kim gelüp kim gidiserdür bilürem. Ķabramān-ı ķatıl gelüp bunda baña secde
kıldı” (s. 100).*

Süleymān-nāme’de yer alan eklerden bir diğeri de şimdiki zaman eki olan “-yor”dur. Bu ekinsadece “-yorur” şeklini eserde görmekteyiz. “*Ekevān anı gördi. İki elin Ōamudına urdı.
Ķuvvet idüp bevāya kaldurdı. Yanar nūr diyü Efrāsıyāb’a bir gürz ile urdı kim ve Efrāsıyāb dabı
gördi kim gürz bevā-yı fenādan üzerine güjldayup geliyorur” (s. 116). “Ammā ki Āsaf bin Berbiyā
ķomadı, eyitdi: “Yā nebıyü’llāh bu ser-keş diğler bize gereķdür. Devlet ile Mekketü’llāh’a
gideyoursın. Mekeke yollarında tağ taş çoķ durur. Yolları düşvār ve saŌblıgına nihāyet yoķdur. Bu
diğleri ol yire iletelüm taşların irteleyüp tağların kazıup toprakların kazıyup ābir memlekete iletünler,*

bunların ħalağına Óazāyimli menkūl geċürüp ħabs idelüm.” diyüp Süleymān Nebi ħāzretin Óaleyhi’s-selām sözine uydurup dabı nübüvvet hātemiyle mübr urulmuş altun menkūlleri getürdüp hancer ile dipler ħulaċların yer durup geċürdiler” (s. 201). “Nā-gāb ü müvekkel bād-semÓi Süleymāniye Óaleyhi’s-selām hayr virdi ki Sām-süvār gönderdügi Hind ü Sind melikleri geliyorur diyince Süleymān Peyġamber Óaleyhi’s-selām emr eyledi. İns ü cin melikleri, diŋ ü Óifrit serhengleri, vuhūş u sibāÓ bebr ü pelengleri, etyār uluları, ŧebbāz kūlengleri, ħayyāt u efāÓi nebengleri yerlü yerine gelüp temām diŋān-ı arāyiċde ħalup zeyn itdiler” (s. 209).

Eserde sıkċa kullanılan eklerden birisi de “-inca, -ince” ekidir. Bu ek eserde -e göre ve -e kadar anlamıyla karřımıza ċıkmaktadır. “Süleymān Nebi dabı yerinden turup pāk ūdan ab-dest alup ħāzır olan enbiyā vü etċzyā ile ūbĥ nemāzın ħalup nemāz u niyāzdan fariċ olcaċ Hinik-i İshāċ’a devlet ile süvār olup ins ü cin melikleri rikābinca yürüyüp Sübrāb Őāb ħalaġuzluk idüp Őedid Őāb ħasrını görmege gıtdiler” (s. 215). “Diş dişe bilediler ve ċaynaċların ve durnaċların irteleyüp ser-tiz itdiler. Düşmen ħanın dökmege göz diküp gücleri varınca ħiz itdiler ve ŧolki yirtıcı ħuřlar ŧıfatındadır” (s. 78). “...Dermāyūs Ħakīm eyitdi: “İy Őāb-ı Cibān bunuñ gibi ħasır düzüp ve buncaleyin ūret tařırlarınıñ kim idüġin tārīĥ ħalmıřdur. Ola görmek gerekdür.” diyince ūaġa ve ūola nařar ħalınca Caliyūs Ħakīm ol iki ūret arasında gördi kim birċaċ satır yazı yazmıřlar, okuyup dimiř kim: “İy bunda gelen Óömr ü devletine ġarra olan ve bu benüm ŧebrüm ve ħasr u eyvānum teferrüċ ħılan ŧöyle bilesin kim ben ki Ābermān Őāb idüm, bunca yıl Óömr içinde bir ħız sevdüm ħırċ dört yıl anuñ sevdāıyla cünün-ŧıfat yürüdüm” (s. 107). “Ħakīm ħavlince piŋ-i ūalīĥ dabı İlyāv Őāb’a baÓzı nařıhatler eyleyüp ve Süleymān Peyġamber’e Óaleyhi’s-selām selām ısmarlayup ħable cānibine müteveccih oldılar” (s. 109). “Őöyle kim ol arada her birisi cūs u huruř ile ecel irin ırlayup dillü dilince merřiyeler eyitdiler ve ġūs-ı Süleymāni ħalunduġın Āūaf bin Berbiyā iřidicek yir yüzünde ħüküm itdi. Kendüniñ dabı ġūs u ħarbīlerin ve ūurnā vü naċāraların ve tabl u zenc u boruların ħaldurdılar ve Óalemlerün ħaldurdılar ve Óalemler ūuċċaların açup perleri her cānibe pervāz urmaġa bařladılar ve anı görüp ol on dört biñ dūnyā pādīřahlarınuñ her birisi emr idüp ġūs-ı ħarbīlerin ve ālāt-ı lehvlerin bir uġurdan ħalındı” (s. 110). “Efrāsiyāb her bāri ki ol ħalıcı götüreydi āċülle māyekünü biñ kiřiye deġin ħan itmeyince ħınma ħoymazdı ve biñ dört yüz batman ġürzünü ejderhā derisinden düzülmiř topuzluġa ūalup ve ol ħazā vü ħader yuvasını yaÓni tır keřin ve biligin biline baġlayup içindeki okları yidiřer yilekli ve ħırċar arıř uzunu ve ikiřer buċuċ ħarıř...” (s. 113).

Eserde kullanılan eklerden birisi de emir ikinci teklik şahıs eki olan “-ġıl, -gil” ekidir. “Ammā ki küccük barmaċ ġāyet tařarruÓ birle Rabbine münācāt itdi, eyitdi ki: “Yā Rab baña bir faşilet vir ki küçüklüġime göre olmaya. Merātıbum bulardan āÓlā ola.” Pes Süleymān’a min Ħable’r-raĥmān hitāb-ı Óiřzet irdi ki: “Yā Süleymān nübüvvet hātemin řırċa barmaġuña geċürgiltā ki

âdem oğlanları anı görüp hâtemlerin kaçı barmağda götüreler”(s. 67). “Hemân-dem Şâb’ı İrac emr itdi. Ol tutulan dutsağları getürdiler, siyâset yirine yitürdiler, emr itdi. Kim ol serverleri öldüre, anlar dabı dönüp eyitdiler: “İy Şâb bizî öldürüp kanumuzza girmegil biz bu ciivâna mutî^Öuz.” didiler. Ferâmerz dabı bunlaruñ sözün işidüp İrac Şâb’dan dilek idüp kayd ü bendlerin giderüp ikisin dabı âzâd itdi” (s. 172).

“Diñle imdi Rüstem’e nice irer Feymüs pes

Lîki virgilboş şalavât yâd idüp Peyğamber’i” (s.176).

Süleymân-nâme’de küçültme bildiren “-cik, -cık, -cuk, -cük, -cağız, -ceğiz, -cuğaz” gibi ekleri bu eserde görmek mümkündür. “...Habeşi hâdımlar çekdi ve andan soñra biñ nefer kuvrcık tülü, elmâ gözli, arslan göğüslü, Bâd-Pây ef^Öi ser, yürüyüşde çün bād-ı Şarşar develer çekdi ve biñ nefer dabı aşkar beyóet, deve tutaklı, kamış kulaklı, gergedan tırnaklı, kamçı kıuyruklu, geyik sağırlı, kolan arçalı, bebr ü beyân şinelü, kaplan kıneli, şıgır geyik yürüyüşlü, inişde silü, yoğuşda tavşanı geçer...”(s.207). “Aña göre Hakk’a tâ^Öat kılalum.” diyicek Süleymân Nebî hâzreti ^ÖAleyhi’s-selâm cevâb virdi: “Yâ Kenâne ve ^ÖAdnân cümle sadef ki yidi cins olur. Anlaruñ kanî^Ö var ve harîş var. Harîş olanuñ kanında incü uvacuk olur. Ammâ kanî^Ö va^Öt olur kim bir katre yağmura kanî^Ö olur” (s. 272). “Ol kan içici ağızlarından zehr-i katiller şacıcı ejdebalar tağ gibi ka^Ömetle cebennem zebânîş-vâr şalâbetle düşmen cânibine yönlerin dönüp ağız açıp dem çekmege hâzırladılar ve siñekler dabı kanaducukların açıp uçmağa, arslanlaruñ kor^Ömayup gözlerine konmağa ve ejdebalaruñ üşnemeyüp ağızlarına girmege başladılar” (s. 77). “Dillü dilince Hâlık’a niyâz idüp tevek^Öküle vardılar. Nite evvel göğercin şınfı hatâyî ve butanî envâ^Ö rengin mülevvenî libâsucukların çıkınlarına şalup dillü dilince ol kâr-ı sâza niyâz itdiler. ÖAşıkâne rak^Ösa girüp cevân urup nusret âyetin okumağa başladılar” (s. 151).Neyir-i a^Öşam nürü birle cihân miliki mal-â-mâl olup ki toldı. Süleymân ka^Öfasında bevâ-yı fenâda fevke’l-^Öulâda Şimurğ ile şaf tutan seher kuşcuğazları cinsi cinsi birle ötüşdiler” (s. 66). “Bebr ü peleng ve şır ü nebeng cümle vuhûş u tuyûr meskeninden belgiledi ve kal^Öa ka^Öminüñ büyügi ve küccügi ol hâli görüp tañladı” (s. 95). “Seher kuşcuğazları Allah’ı tesbîh idüp dillü dilince ki ötü” (s. 215).

Eserin dil ve üslup özelliklerinden biri debugün kullanımı kalkmış kelimelerin kullanılmasıdır. Burada verilen kelimelerin çoğu günümüzde kullanılmamaktadır veya unutulmuştur. Eserde bulunan eski kelimelerin çoğu fildir, sadece bir tanesi isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar: “sıdamak” (korkmak),“gözleşmek” (gözlemek gözlemlenmek),“beliñlemek” (korkmak), “ırgürmek”(ulaştırmak,eriştirmek), “kijgirmek” (ateş, kuvvetlenmek, alevlenmek) “tañlamak” “kınamak, ayıplamak, aldatmak, güç

durumda olduğunu anlamak, akli başına gelmek, şaşırarak), “gııldamak” (gıcırdamak), “aňraşmak” (birlikte homurtulu ses çıkarmak, haykırışmak), “çıñramak” (çınlamak, çingırdamak, şingırdamak), “sünü” (uzun sırtık) gibi kelimelerdir. “Çiyş u girānla k̄āfdan k̄āfa giderdüm. Yidi yüz seksen yıl dünyā serāyına h̄ükem eyledüm, yidi kerre kühü’l-bürze vardum. BaÓzalar kühü’l-bürze küh-ı k̄āf dabı dimişler. Pes evvel varışda dīv ü Óifrit Óaskeri beni şıdular. İkinci kez varışda yidi kez yitmiş yidi yüz biñ er cemÓ eyledüm, dīv ü Óafarīt leşkeriyle ceng ü girān eyledüm” (s. 103). “İki k̄üllesi var ki her k̄üllesi kühü’l-bürze beñzer. Anuñ heybetinden Sām-süvār gibi pehlevānuñ Óaqlı gıtdi ve niçe pehlevānuñ ödi şıdup belāk oldı” (s. 109-110). “Andan Bād-pā dabı varup nerdübāna k̄adem başdı. Yine bir ayaq yire batdı. Vezirler, h̄akimler dabı kemerde asılu pūlad topı gözleşüp tururlardı” (s. 222). “Anlaruñ Óağabince Kāndehār-ı Óifrit dabı k̄ara bulut gibi gökde yürüyüp ağız açup kırk kez yüz biñ Óafarīt Óaskerin çeküp uçup gök yüzine geçüp yer ile gök arasın tuman gibi yürüyüp giderlerdi. NaÓralarından tās-ı gerdünü çıñladup As̄hāb-ı Kehfi belüñledüp Behrām ki cellād-ı felekdür” (s. 244). “Süleymān Nebi çağırcaq be-ķudret-i fettāh ve ķuvvet-i riyaħ biñ bir ümmet mihterleriniñ ve yüz yigirmi dört dürlü şıfat mahlūķāt kibterleriniñ k̄ulaķlarına irgürdi ve her birisi Süleymān h̄ükmin işıdüp yirlü yirinden turu gelüp yönlerin Süleymān’dan yaña dönüp Óizzet idüp tapu k̄ıluup “semiÓnā ve ataÓnā güfraneke Rabbenā ve ileyke’l-maşır” diyüp emrine meómür olup itaÓat itdiler” (s. 71). “Şışeler kim hevā yüzinden inüp yir yüzine tokunup çāk olurlardı. Her k̄arınca sihr ile bir nebeng olurdu ve baş k̄aldurup her birisi ķıgurup ve dem çeküp halkı yutmağa başladı” (s. 160). “Pes Sām-Süvār ol ķuşdan aşığa inicek hemān-dem cebe vü ceşen geyüp eteklerin miyanına salāvāt şıgınuup cigerinden bir naÓra raÓad-vār eyle çıkardı kim tās-ı felek çıñradı. Bebr ü peleng ve şır ü nebeng cümle vuhūş u tuyūr meskeninden belgiledi ve k̄alÓa ķavminüñ biyyügi ve küccügi ol h̄ālī görüp tañladı” (s. 95). “Yanar nūr diyü Efrāsıyāb’a bir gürz ile urdı kim ve Efrāsıyāb dabı gördi kim gürz hevā-yı fenādan üzerine ğııldayup geliyorur. Fi’l-hāl dizin çöküp tolğasını yire koyup ve gürziniñ Óamüdını ıřıklıgınuñ içine koyup ve kendüsi gürz altına siñüp vācibü’l-vücūda tevekkül k̄ıluup tutucaq Ekvān dabı ķuvveti varınca gürzini indiricek ol sengin gürz Efrāsıyāb gürzine tokunucaq Ekvān’uñ k̄aya gürzi üç pāre oldı” (s.116). “Andan İhyāv Şāh Faftafa-i ÓAyyār’a işāret eyledi, “Fūrāķ Şāh’ı dıne daÓvet eyle” didi. Andan Dehdebe-i ÓAyyār bebr ü peleng gibi añrayup ve şır-i nebeng gibi gümrenüp yirinden turugeldi” (s. 96). “H̄akim ķavlince laf urup ardılcaq Keykāvūs pehlevānlarından Bertūs-ı Nerreşir biñ yaşında bir gergedana süvār olup meydāna girdi, gördi ki ejdehā başlu, cān alıcı baķızlı, h̄ammām ķubbesi başlu, sünü dişlü, arslan sinelü, ķaplan ginelü bir Nerre Dīv’dür kim sille şalsa, felek çenberin bozup turğura ve pençesin yire ursa öküzüñ ve balıgıñ ķarın yire ve yiri yirden irğüre. Hemān-dem be-āvāz-ı bülend naÓra urup ökin alup dile gelüp eyitdi” (s. 117).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Nüsha Tavsifi

Süleymân-nâme'nin 70. cildinin İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi, Türkçe Yazmalar Bölümü Nu: H.1535 ve Nu: K.892 olmak üzere iki nüshası tespit edilmiştir. Bunlardan H.1535 numarada kayıtlı nüsha 595 varaklık bir cildin, diğeri ise 470 varaklık başka bir cildin içerisinde yer almaktadır.

H.1535 numaralı cildin içerisinde eserin 67-68-69-70-71-72 cildleri mevcut iken K.892 numaralı cildde ise 67-68-69-70-71. cildleri mevcuttur.

İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nu: H.1535 (H)

Baş: İnnehū min Süleymāne ve innehū Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm illā taŖlū Ŗaliyye ve atūnī müsliḡin.

Son: Ĥak teŖālā devletūni dāyim itsün tā ebed
Döndüğünce çarḡ itdüğünce mihr-i mehle kıran
Āmīn yā Rabbe'l-ālemīn

Bu nüsha 21 satırda 86 varaktır. Ölçüsü 350x260 mm'dir. Yazı türü nesih, kağıt türü aharlı kalındır. Serlevha müzehheb ve cetveller yaldızlıdır. Bölüm başlıkları, ayetler, hadisler, özel isimlerkırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mıklepli ve şemseli koyu kırmızı deri cilde sahiptir.

İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, Nu: K.892 (K)

Baş: Ne medḡ ide ḡalāyık aña lāyık¹
Laf-ı hulḡın didi taŖḡim idüp Ĥaḡ

Son: Ŗıll-ı Yezdān fāhr-i ŖŖsmān ḡān-ı ḡāḡān Bāyezid²

Bu nüsha 21 satırda 84 varaktır. Ölçüsü 312x220 mm'dir. Yazı türü nesih, kâğıt türü aharlı kalındır. Serlevha müzehheb ve yaldızlıdır. Mıklepli kahverengi deri cilde sahip olup bölüm başlıkları, ayetler, hadisler, özel isimler, kelām-ı kibarlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. K.892 numaralı cildin içerisinde yer alan 68. cild dışında 67-68-69-70-71. cildler de mevcuttur. Kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Mıklepli ve şemseli koyu kırmızı deri cilde sahiptir.

3.2. Metnin Kuruluşunda Dikkat Edilen Hususlar

1-H.1535 nüshası "H" olarak isimlendirilmiş ve varak numaraları [H-5b] şeklinde verilmiştir.

2-K.892 "K" olarak isimlendirilmiş ve varak numaraları ise [K-5b] şeklinde verilmiştir.

¹ Bu nüshanın 1b sayfası eksiktir.

² Bu nüshada 87a sayfası eksiktir.

3-Tenkitle metin oluşturulurken farklılıklar "...] ..., K/H." şeklinde verilmiştir. Metne alınan kısımdan sonra "]" işareti konulmuş, ardından nüsha farklılığı belirtilmiştir.

4-Tenkitle metin oluşturulurken bir nüshada olup diğerinde olmayan ifadeler "...] - K/H." şeklinde gösterilmiştir.

5- Metinde olmayıp anlam itibariyle olması gereken ifadeler [...] işareti iinde gösterilmiştir.

6- Ayetler metin iinde transkribe edilmiş, mealleri dipnotta eğik olarak verilmiştir.Dipnotta meal verildikten sonra parantez iinde sure ismi ve ayet numarası yazılmıştır (Furkân 5), (Âl-i İmrân 15) gibi.

7-Arapa hadis, kelim-ı kibar gibi ifadeler de metin iinde transkribe edilmiş, anlamları dipnotta eğik olarak yazılmıştır.

8-Manzum kısımların vezinleri üstlerine yazılmıştır.

9-Metinde ilk defa geen Arapa sayđı ifadelerinin anlamları dipnotta eğik olarak verilmiş, daha sonraki tekraralarda ise verilmemiştir.

10-Farsa "vav-ı madule" " ħ " şeklinde gösterilmiştir.

11-alışmada, hemzeli ve "y"li şekilleri olan kelimelerin "y"li şekilleri tercih edilmiştir (dāyimā/ dāōimā, fāyide/ fāōidevs).

12- Manzum kısımlarda vezne uymayan mısralar dipnotta "Vezin bozuktur." şeklinde gösterilmiştir.

13-Manzum kısımlarda vezne fazla olduğu dşünölen kelimeler "[...]" ile gösterilmiş ve aparatıda "Vezne fazla" şeklinde gösterilmiştir.

14-Anlam kargaşası doğmaması iin metinde noktalama işaretleri kullanılmış, konuşmalar tırnak (" ") işareti ierisinde gösterilmiştir.

15-Metinde okunmasından şüphe duyulan ifadelerin yanına (?) işareti konulmuştur..

16-Metnin okunması sırasında büyük oranda harekelere sadık kalınmıştır.

17-Metnin okunması sırasında eski Anadolu Türkesi imlası gözetilmiştir.

3.3.Çeviriyazı Alfabesi

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ķ
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, d	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

3.4. Tenkitli Metin

[H-1b] [K-1b]³ *İnnebü min Süleymāne ve innebü bismi'l-labi'r-raḥmāni'r-rabīḥim ālā ta'Ōlü a'Ōlī ve etünī Müslimīn⁴*

³1b] -K.

[Mefâ'Öilün / Mefâ'Öilün / Fe'Öülün]
Sipās Allāh'a vāhiddür muhākkaḡ
İḡamu hāmīd muḡayyed birle mutlak

Mutabbak ferṡi durutdı ševāhiḡ
Mu'Öallak Öarṡı yaratdı muṡabbak

Riyāz-ı lutfidur cennetde perḡin
Ĥiṡār-ı ḡahrıdur veylünde ḡandaḡ

Nehār-ı⁵ žulematına šem'Ö-i mehtāb
Nehār-ı enverine šems-i zevrak

šeh ü bende ḡapusına ḡoyan ruḡ
Cihān šāhın ider māt itse baydak

šıyup pıl-ı⁶ ebrehe pāyın ebābıl
Yidi Nemrüdġ'nün re'Öissin bak bak

Hezār Yek nām oḡur destān hezārı
Müsebbihdür turāc aydur ki yā Ĥaḡ

Öter ḡumrı diyüp āh kim n'ıdem dost
İder feryādı yā ḡay diyülaḡlaḡ

Çıḡaran ḡuṡ-ı ḡaflet penbesini
Gümān u šekġ sır ḡallāc ene'l-Ĥaḡ

Celāl Öizzine irmez āḡl-ı Öuḡḡāb
Ki urur rakṡı kebüter-veṡ⁷ mu'Öallak

⁴ Mektup Süleyman'dan gelmiştir. O Bismillahirrahmanirrahim diye başlamakta ve içinde "Bana karşı büyüklük taslamayın ve teslimiyet göstererek bana gelin." (Neml 30-31).

⁵"-ı" vezne fazla

⁶"-ı" vezne fazla

⁷"veṡ" vezne fazla

ÓAtā ummağ ıuladur Őükrü vācib
Hatāsın afv ider Sultān-ı El-yağ

Muĥammed Aĥmedü maĥbūbu Allāh
Kim engüşt ile oldı meh müŐağğağ

Cemāl-i küntü kenzüñ sırrı taĥğığ
Ĥattā furğān yüzi menŐūr-i evrağ

Őaçı ĥable'l-metın olur çü sünbül
Yañağı cennet-i firdevşi feylağ

Ne var kim bu Leheb münkir olursa
Őühüdı Őüsmār u berrehe ğavĥağ

Nübüvvet ĥatemi anuñ Őānında geldi⁸
Risālet rifÓati andan buldı revnağ

Hüdā cemÓ eyleyüp cümle kemālāt
Kümeliçre beni ĳıldı muŐaddağ

Ķadem baŐduğda Óālem milkine Aĥmed⁹
Yığıldı tāk-ı kisrā rās olup Őağğ

Yidi ĥoğğadur eflāk ol güher çün
Sekiz cennetdür ol Şeh taĥtı mutlağ
Nehār-ı Őāye-bānı perr-i Cibril
Mağari perde-dāridur ĥadr-nağ

Őaçı *Ve'l-leyl*¹⁰ yüzi *Ve'd-đubā*¹¹ dur

⁸ Bu beyitte vezin bozuktur.

⁹ Bu misrain vezni bozuktur.

¹⁰ *O geceye ki(Dubā 2).*

Qaşı *Yāsīn*¹² yūzi *TāHā*¹³ dur el-Ĥāq [H-2a] [K-2a]

Ne medĥ ide ĥalāyīkaña lāyīq
Laf-ı ĥulqın didi taŖzim idüp Ĥāq

Hezār tuĥfū¹⁴ taĥiyyetalına anuñ
Ki virdi dīn-i İslām'a çü revnaq

Ĥüdāvend-i cihān sultān-ı Ŗālem
Ki ceddidür anuñ ŖAyśıla İshāq

Ĥüdāzıllı¹⁵ İldırım Han Bāyezīd ol
Süleymān-ızemāndur Ŗayn-ı mutlaq

Azıq tartar śu yille taĥtına anuñ¹⁶
Atar āteş topın qalŖa idüp ĥarq

Sikender-veş tutupdur baĥr ü berri
Ki zabtında cihān tā ġarb ile śarq

Tutar baĥrı śalarsa efrence zevraq¹⁷
Budur berri Ŗadūya çekse feylaq

Felek rifŖat melek śiret perī rū
Cihān bende zemānyāver muvaffaq

Qusūr-ı bāġ-ı cennet śeh çü İdrīs
Melik NuŖmān o köşk tāk-ı Havernaq

¹¹ *Andolsun kuşluk vaktine (Duhā 1).*

¹² *Ey İnsanlar (Ya sīn 1).*

¹³ *(Tā Hā 1).*

¹⁴ "ü" vezne fazla

¹⁵ "ı" vezne fazla

¹⁶ Bu mısraın vezni bozuktur.

¹⁷ Bu mısraın vezni bozuktur.

TabāyiŖ meclisinsüz zevk idemez
Favāyif işi şehsüzdür müreffağ

Cihānı Ŗadl ile ābād idelden
Çobanı¹⁸ kūsifendüñ¹⁹ oldu derdağ

ŖAdālî birle Ŗunşur itdi birlik
Ki barışdı odu şü yil ü toprağ

Şehāda Hātem vü Ŗazl ile Kistrā
MaŖārifde o Hüsrev'dür ferezdağ

Şalar rezminde tiğın gökde Merrîh
Şunar bezminde Zühre mey muravvağ

Serāy-ı sengîdür laŖl ü cevāhir
Sümāşî sağf-ı tezhîb-i müzevvağ

Müdām olduğça kıyım çarh-ı eşheb
Zemān turduğça dāyım zāt-ı eblağ

Devām ü devleti olup ziyāde
Hatardan şağlasun sultānı ol Hāğ

Hāsūduñ bağrı yansun oda çün Ŗūd
Kıarārı bulmasun düşmen çü zıbağ

Sözi Firdevsî'nün dürr ü²⁰ güherdür
Ne var gönül begüm olsa muzayyağ

¹⁸ Çobanı] şu bānı K.

¹⁹ Kūsifendüñ] kūsüfendüñ K.

²⁰ Dürr ü] dürr-i K.

Düşüpdür kı̄fiye çün teng ğāyet
Anuñçün naẓmumuz oldu müferraķ

Süleymān kı̄ssasın ğūş eyler iseñ
Gözün ğöñlün baña tutğıl müşevvaķ

Budur tārīh esāh aña çü taĥķıķ
Degüldür rāvşisi evlaķ yāhū sehvaķ²¹

Sözin Firdevsi'nün ğūş eyler iseñ
Şalavāt vir Muhammed çün sen el-hāķ

Süleymān-nāme'nün Üç Yüz Kıırķ Altıncı Meclisinün Zikrindedür

[FāŖilātün/ FāŖilātün/ FāŖilātün/FāŖilün]

İy ğöñül sen cān u dilden sevdüñise dilberi
Şādıķ ol Ŗaşķından itme Ŗāşıķ iseñ dilberi

DaŖvā-yı dostı kılursañ ğayra itme²² iltifāt
Ĥür ü cennet Ŗarż olursa itme aña sen naẓarı

Ger Hızır-veş ister iseñ devlet-i āb-ı ĥayāt
Terk ideğör tāc u taĥt u milk-i Şeh İskender'i

Var Halil'i kıble-i vahdet kılup cāna maķām
Kendü nefsün tanıyuben sı putı ol Āzeri

İşbu çār u taĥta bendden taşra gel Ŗİsā-sıfat
Tā kim ola zır-i pāyuñ farķ-ı çarĥ-ı çenberi

Fāni Ŗālem vahdetinde sākin ol Ŗanķā bigi
Per şikeste büm-veş olma şaķın kuru kuru

²¹ Bu mısraın vezni bozuktur.

²² Ğayra itme] -H.

Kendü nefsün tanıyuben oķı dāyım *men Óaref*²³
Kim şefāÓat kıla dāyım iki Óālem serveri

Menzilün evvel felekken hāk olupdur meskenün[H-2b] [K-2b]
Cehd kıl kim irişesin Óulviye iy yol eri

Tut hākıķat rāhını sıflıden iriş Óulviye
Hār u hāşāk arasında kılmayasın ebteri

TāÓat it kim ola rahmet irişesin cennete
Sündüs istebraķ geyüp nüş eylesesin kevşeri

Tut sözün Firdevsi'nün tā kim bulasın kırb-ı Hāk
Kāmil ol ki cān u dilden güş ider Hāk ahberi

Diñle imdi şeh Süleymān kıśśasından yārımen
Vir şalavāt lutf it ammā yād idüp Peyğamber'i

Der-Beyān-ı Muķābil Şoden-iSüleymān NebiÓaleybi's-selām²⁴ ve Sürh-bād-ıCinnî

Loķmān Hākımķavlince nākılān-ıgühen ve Óākılān-ı sühen rivāyet iderler. Bu dāsītān-ı cedıdden ve hıkāyet kılurlar. Bu kitāb-ı hāmıdeden ve Eflātün-ı Yunānî naķlınce rāviyān-ı aħbār nākılān-ı muħtār ol vech ile şāhîh haber ve melîh hıkmet emîn Óiber naķl iderler ki kıśśa-i Süleymān'ın ekşeri tefāşir kitāblarında mestür ve žürefā ve kümelā ve Óuķalā dillerinde meżkürdur. ÓAle'l-ħuşūs ki KaÓbü'l-ahbār'dan ve Hāsan-ı Başrı ve ÓAbbās-ı İhtiyār'dan ve Ebū Hüreyre-i Dānā'dan ve CaÓfer-i Şadıķ-ı Peynā'dan *radĵya'llāhu ÓanhümeccmāÓın*²⁵ naķl iderler. BaÓzı kıśśa-i Süleymānî Şehbār-ı Fāvüs-ilā-mekānuñ dilinden kim Hāzret-i Muhammed Muştafā'nuñ *sallā'llāhu Óaleyhi vesellem*²⁶ kıavlınden Furķān sürelerinün ve süre-i Şād ile süre-i Neml²⁷'inden zi-naķl ki āyāt ve hādîş ve tefsirden olmuşdur. Rāstı söylenüp kızbî üstād ve kāmil ü dibir kıulıyula tarh olmuşdur. Ve baÓzı kıśśa-i Süleymān daħı hūkemā kıavlınceTevārîh-i Şāhî'den ve Tārîh-i İbni

²³*Neşini tanı*

²⁴ Ona selam olsun.

²⁵*Allāh onlardan razı olsun.*

²⁶*Allāh ona salāt ve selām etsin.*

²⁷ Neml'inden] Neml'eden H.

Keşir'den²⁸ ve Cāmi'ü'l-ĥikāye'den ve ÓAcāyibü'l-maĥlūqāt-ı Kebir'den ve Bahrü'l-ĥayāt-ı Ĥayvānāt-ı Kebir'den ve baÓzı daĥı İskender-nāme-i Kebir'den ve baÓzı Kitāb-ı İhvān-ı²⁹ Šafā'dan ve baÓzı Kitāb-ı Nüzhet-i ÓAlāyi'den ve baÓzı ÓAttār-nāme'den fı'l-cümle muÓteber tevāriĥden her ne kitābda kıśsa-i Süleymān'a tābiÓ biñ bir ümmetüñ evsāfına ve ĥavāśśına münāsib sühen-i āferiñi derc olmuşdur. Ve andan ġayrı Loĥmān Ĥakim'üñ ĥikmetine mutābıĥ ĥikmet kitāblarından istiĥrāc olmuşdur. Kırk sekiz yıl bu kitāba Óömrü ĥarac itmekle toĥsan toĥuz mücelled kitāb derc olmuşdur ki žıll-ı Sübhān'üñ fahr-men āl-i ÓOşmān'üñ Sultān Bāyezid bin Meĥmed Ĥan'üñ *atāli'llāhi Óömrübü*³⁰ himmetiyle altmış toĥuzuncı kitāb kıaleme gelüp temāmolduĥdan soñra bu yetmişinci cilde şürüÓ olundu. Ümid-vāruz ki *inşāóllāhü teÓāla*³¹ ser-cümle kitāb temāmola. **Nażm:**

[*FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün*]

Ger Óināyet eyleye Rabbü'l-Óibād
Nush ile bāĥı kıoyam Óālemde ad

Diñle imdi kıśsa nādür hoş nihād
Vir śalavāt Ahmed'e ammā ziyād

Neşr: Ĥükemā kıavince altmış toĥuzuncı cildde söz bu arada kıalmışdı ki Sürĥ-bād-ı Cinnile Süleymān Nebi'Óaleybi's-selām Şām şehrinde muĥābil-i muÓāriz olmuşdı. Ve ÓUnĥūr-ıCāzū'yı kendüye yardım istemişdi. Ammā ki ol zemān Şām şehrinde[**H-3a**] [**K-3a**] cinniler serhengi Sürĥ-bād-ı Cinni ol Óadū-yı sünni Süleymān saltanatınuñ Óaskerüñ keşretin ve biñ bir ümmetüñ Óażametini göricek ġāyetde vehm itdi. Andan leşkerini bir yire dirüp Ekvān-ı Óİfrıt'leŚalsal-ı Dıv ve Kıahķahā-yı Cinni ve İsteĥir-i Cinni ve Śāĥir-i Cinni'yi nażarına getürdi. Ve bunlaruñla tanışdı³² ve dolaşdı. İş soñınşanışdı, dilleşdi. “Süleymān'la ne vech ile ceng idelüm” diyü meşveret itdi. Her biri bir dürlü söz didiler, Óāķıbet Śalsal-ı Dıv ile Ekvān-ı Óİfrıt eyitdiler. “Ey Sürĥ-bād-ı Cinni egerçi ki yirle gök arasında sen kıadar saltanat issi cinni serhengi yoĥdur ve küçük kıuvvetüñ cümlesinden artuĥdur. Ve Óaskerüñe daĥı nihāyet yoĥdur. Ammā bu Süleymān leşkerin ki görürsin, biñ bir ümmetüñ keşretine ki nażar kıılırsın, ĥiç bilür

²⁸ İbn-i Keşir'den] Keşir H.

²⁹ İhvān-ı] İhvā H.

³⁰ Óömrü uzun olsun.

³¹ Allah'ın izniyle

³² Tanışdı] danışdı K.

misin ki nenünbigi düşmānla ceng itsek gerek. Kişi düşmānın hor görmek olmaz.Yidi başlu ejdehāya karşı varmak olmaz. ÓAle'l-hūsūs ki bunuñ Óaskerinüñ ekşeri yidi başlu yig evrendür. Ağzın açsa bāb-ı cehennem gibi āteş saçar ve Óadūkanını baħr-ı Óummān dahı olsa semürüp ier. Pes biz bunuñla ceng itsek elinden halās bulmağ mümteniÓdür. Žırā ki yirde ve gökde deñizde ve uruda hevāda ve felekde cemıÓ biñ bir ümmet, yetmiş iki millet ve yüz yigirmi dört dürlü sıfat-ı mahlūkāt Óaskeri bilesince gelmişdür. Çerende ve perende ve revende her birisi uşağı vü irisi bizümle³³ ceng itse gerek.VāsiÓ cihānı gözlerümüze teng itse gerek. Pes aña göre bir rāy ü tedbır idelüm ki ceng idersek mużaffer olavüz. Bu deñlüdür ki hor u haıl hezımet bulavüz. Ammā ki benüm meşveretüme uyarsañ sözüñ olacağın diyeyin velı be-şart-ı ān ki sözümi işidicek ağımayasın kim dimişlerdür. Ėağ söze ağımamak zışt-i hūlıkdur.” Nitekim eydür: “*ĞazābükeÓani'l-hāğ mağbatün*”diyicek Sürh-bād-ı Cinnı eyitdi: “N’ün Ėağ söze ağıyalum di söyle” diyüp³⁴ızın viricek³⁵hemān-dem Şalsal-ı Dıv eyitdi. “Sözüñ rāsıtı budur ki Ėdem-i Şafı yaradılaldan ve neslinden bunca pādişāhlardur ve yilden oğ pādişāhlar cengine girdüm. Racım sözüne uymağın belā vü muşıbete giriftār oldum ve lākin ben bu Süleymān saltanatı gibi Óağım saltanat görmedüm. Ėdem-i Şafı’dan evvel dahı bunca Süleymānlar saltanatın gördüm, kimisine muğıÓ olup itāÓat itdüm ve kimisiyle oğ ceng itdüm ve oğ şefaÓat itdüm ve lākin bunuñ emşāli pādişāh görmedüm ki biñ bir ümmet emrine fermān-ber ola. Ve yetmiş iki millet Ėükmüne aker ola. Pes eyle olsa eger ki ÓUnğūr-ı Cāzū gelüp bize ki yārdım itmeye, biz bu Süleymān’a cevāb viremeyeceğümüz³⁶ žāhir, Óaskeri dahı Óaskerimüzden vāfırdür” diyicek Sürh-bād-ı Cinnı dahı Ekvān-ı Óİfrıt’üñ sözin maÓğul görüp rāy u tedbırı anuñ üzerine muğarrer itdiler ki Süleymān’dan üç gün amān isteyeler.**[H-3b][K-3b]** dördünci gün ÓUnğūr-ı Cāzū dahı gele bunlar Süleymān’la ceng ıllalar. Pes bu tedbır üzere rāy muğarrer olup Desıre-i Cinnı’yi Ėşāfa gönderdiler ki Süleymān’dan üç gün mühlet alıvire. Pes Desıre-i Cinnı dem eküp uçup Süleymān nağarına geldi. Ėşāf bin Berhiyā’ya Ėālın Óarż itdi. Ėşāf dahı Ėāzret-i Süleymān’a Sürh-bād-ı cinnı’dan āsıd gelüp üç güne degin emān diledüklerini Óarż itdi. Süleymān eyitdi: “Üç gün degül yidi gün anlara mühlet olsun ya budur ki gelüp mutābaÓat ideler dergāhumda Óizzet bulalar yāhūd oldur ki ceng ü cidāl idüp hezımet bulalar” diyüp yidi gün mühlet virdi³⁷dahı müvekkil

³³ Bizümle] bizimle K.

³⁴ Diyüp] diyicek H.

³⁵ İzin viricek] -H.

³⁶ Viremeyeceğümüz] virmeyeceğümüz H.

³⁷ Virdi] -H

bādehu hūkm itdi. Tahtını yiryüzüne indürdi. Şām şehrinüñ ğarbından yakasına kōndurdi. Ve daħı yigirmi beş fersah yire insān leşkeri kōndı. Hayme vü har-ġāhlar ve bār ü bün-ġāhlar kōrulusup yir yir kōndı. Ve yigirmi beş fersah yire daħı şeyātın zūrriyatı kōndılar. Dıv ve perı ve Óafārıt ve cinnı çerisi kōnuşdılar. Ve andan soñra yigirmi beşfersah yire daħı yitmiş iki millet yüz yigirmi dōrt dürlü sıfat maħlūķāt ve envāÓi halāyık ve tāyife kōndılar ve andan soñra yigirmi beş fersah yire yırtıcı cānavar sibāÓ, bebr ve şır ve neheng behāyim sınıfı kōndılar. Ve ĥayvānāt cinsi kōnuşdılar. Ve yigirmi fersah yire daħı hāk cānavarlar zübāb ve megesve zenbūr ve meleħ ve mūrçe ve bi'l-cümle Óufūnātdan durıyan³⁸ cānavarlar ve hāk içinde yürüyen cānevārlar sınıfı kōnuşdılar. Şāh-ı Mārān Óaskerine yir kalmayıcak Süleymān ĥazreti Şāh-ı Mārān'a hūkm itdi. CemıÓ Óaskerini ihāta idüp kōndılar. Nite evvel bir kātı Óafārıt ve mūrriyat sınıfı kōndı. Anlaruñ Óakabince efāÓi ve ĥayyāt cinsi kōnuştdı. Ve efāÓi cinsi daħıseÓābın sınıfı kōnuştdı. Ve ejdahālar çerisin daħı ol zebānı süretlü, yıldırım kōnadlu, yidi kāt göġi kōnuşdup kōrnu içine alan, Óarş-ı tinninheyóetlü, yidişer başlu, sınır taşı dişlü, cān alıcı bakışlu, Óāşı suyu akışlu, merriħ yılduzı cünbüşlü, gökde uçucu yıl evrenler Óaskeri Süleymān'ı ihāta idüp kōnuştdılar. Allāh'uhn emriyle hizmet-i Süleymān'a itāÓat itdiler. **Nażm:**³⁹

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Tinnin ejder tā ki var efÓi-i mār

Şeh Süleymān Ĥazreti'ne oldılar fermān-kār

Zi melek kim ejdehālar ĥükmüne fermān ola⁴⁰

Zihı devlet kim müyesser kılınmış aña girid-kār

Der-beyān-ı Āmeden-iÓUnķūr-ı Cāzū ve Muķābil Şoden-i Süleymān NebiÓaleyhi's-selām

Ĥükemā kavlince Süleymān Nebi'nün Óaleyhi's-selām tahtını yıl bu vech ile indirüp Óazametle yiryüzüne kōndurıcak Sürh-bād-ı Cinnı görüp dıv-i cinnı serhengleriyle be-ġāyet vehm aldılar. Anı gördiler ki Süleymān'a gönderdikleri kāsıd Desire-i Cinnı geldi. Süleymān'uhn⁴¹ yidi güne mühlet virdüğünü beyān kıldı. Daħı Sürh-bād işidüp şād oldu. Ve

³⁸ Durıyan] duruyan K.

³⁹ Nażm] -H

⁴⁰ Ĥükmüne fermān ola] ola fermān ĥükmüne K.

⁴¹ Süleymān'uhn] Süleymān H.

bunlar dağı Őām gühinüñ⁴² [H-4a] [K-4a] üzerinde Süleymān'a karşı Óaskerin hevādan indürüp qondurđı. Őađ tarafında Ekvān-ı Óİfrıt ile Őalsal Dıv qondılar ve Őol tarafında İstehir-i Cinnı ile Őahir-i⁴³ Cinnı qondılar. Ammā ki Dimir-bād-ı Dıv raçimle ÓUnqūr-ıCāzū'ya ki gitmişlerdi. Anuñ leşkerine dağı Qahqahā-yı Qahhār serheng olmuş idi. Anuñ çerisin dağı cemıÓcin çerisinüñ üstün yanına qondurđı. Dağı Őamsām-ıCinn'e hūkm itdi. On biñ çerisi ile dem çeküp uçup hevā-yı fenāya geçüp turdılar. Süleymān cānibine qaravul oldılar, göz kulağ urdılar. **Ez ān cānib**Süleymān Nebı dağı Qand-ı Hārı Óİfrıt'e hūkm itdi. Yigirmi biñ Óİfrıt çerisiyle Sürh-bād cānibine qaravul ola. Dem çeküp uçup felek-i Óayyūqa çıqup Sürh-bād cānibine qaravul olup turdılar. İki düşmen qaravulu birbirine qarşu muqābil ve muÓarız turuşdılar. **Nażm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

İns ü cinnüñ yirde gökde Óaskeri ey şāh-ı⁴⁴ cihān
Birbirine qarşu qurdılar qaravul ol zemān

İhtiyāt itmek gerekdür düşmeninden her emır
Kim şeb için ide nā-gāh virmeyüp hergizemān

Neşr: Hükemā qavlınce Sürh-bād ile NebıÓaleyhi's-selām Óaskerlü Óaskerine hūkm idüp birbirine qarşu qaravul qoyıcaq andan Őām halqı dağı bir niçe gündi ki Sürh-bād ile ceng iderlerdi. Ve biribirin dil-şikeste kılmāğa āheng iderlerdi. ÓĀkıbet Őām halqı zebün olup cin deminden cigerleri pür-hün olıcaq Ĥağ tebāreke ve teÓālāya niyāz kılıp meded dileyicek Ĥağ sübhāne ve teÓālā Süleymān'ı bunlaruñ ayağına getürdüp Sürh-bād şerrini üzerlerinden götürdüp cānlarını tenlerinde Őađ esen görüp her birisi Allāh'a şükürler idüp secde-i şükür kılıp dağı cemāÓatlü cemāÓatin alup ÓAmāliqa sultānı Sührāb Şāh nażarına geldiler ki ol zemān Őām şehri ÓAmāliqa sultānı elinde idi. Alup bunları Süleymān Nebı nażarına getürdi⁴⁵. SüleymānNebı'ye duÓālar kılıp Sürh-bād'dan şikāyet ve hāllerin hikāyet itdiler. Ĥāzret-i Süleymān görüp terehhüm idüp eyitdi: “Ġam yimeñ ki inşāÓllāhu teÓālā intiķāmuñuzı düşmenlerüñüzden alıvirem ve size māl virüp toylayam ve düşmen yıķduđı evlerüñüzü yine yapduram” diyüp bunlaruñ hātırların teselli kıldı. Ve andan ins ü cin meliklerine ve dıv ü Óİfrıt serhenglerine emr itdi. Yidi güne dek yaraqlarını hāzırlayup sekizinci gün ceng-i Süleymānı'dür āgāh olalar. Anlara böyle tenbih

⁴² Gühinüñ] gühünüñ K.

⁴³ Őahir-i Cinnı] Şahr-i Cinnı K.

⁴⁴“-ı” vezne fazla

⁴⁵ Getürdi] getürmişdi H.

olındı. Ve andan soñra Loğmān Hâkīm'le Fıšāgoras tevâidi cemiŖ hûkemā ve Ŗulemāyla gönderdi ki Şām şehrini ve Süleymān Ŗaskerini yidi gün temām atdan inmeyüp ve bir lahza ārām idüp bir yirde qonmayup Ŗaskeri ihâta idüp gezdiler. **[H-4b]** **[K-4b]** Teshîr-i Cin ve ŖAzāyim okıyup yiri çizdiler. Tāyine gelüp gitdükleri yire gelinceyedek ihâta itdiler. Tā kim cin kâfirlerinden kimesne⁴⁶ gelüp dāyire içine giremeyeler hiç bir kimseye sâhîrler dahı zarar ir göremeyeler. **Nażm:**

[FaŖilatün/FaŖilatün/FaŖilatün/FaŖilün]

Bu Ŗilimden özge nesne yoğ cihānda pâdişāh⁴⁷

Devlet anuñ k'ola Ŗilm ide Ŗamel ol sāl u māh

Ŗilm ile teshîr idüp ādem qoyar şışeye dıv

Ŗilm ile bulur beşer itse Ŗamel qurb-ı İlāh

Der-Beyān-ı Āmeden-iŖUnğūr-ı Cāzū ve Diden-i ŖAsker-i Süleymān NebiŖaleyhi's-selām

Neşr: Hûkemā qavlince Süleymān ile Sürh-bād muqābil olup turmağda ammā ki bizüm kıssamız ez ān cānibŖUnğūr-ı Cāzū'ya geldi ki otuz kez yüz biñ sâhîr leşkerini çeküp Dimir-bād-ı Cin ile şeytān-ı laŖın qulağuz tutunup Ŗazm-i Süleymān qılup Süleymān-vār tahtını sâhîrler üç felekde götürüp gitdiler, Ŗazm-i Süleymān kim itdiler. Yidi gün yirle gök arasında yürüyüp sekizinci gün qubbe-i felege dikilince gelüp Süleymān qonup oturduğı Şām ser-hāddine yitdiler. Dahı sâhîr-i ŖUnğūr'a Racım eyitdi: “Bugün biz Şām şehrine varmağ olmaz, yiryüzine inüp bu diyārda qonalum ol vaqtin ki seher-gāh ola. Şubh-dem leşkerimiz⁴⁸ qaldırup Şām şehrinuñ üzerine varavüz. Süleymān geldi ise muqābil olup turışavüz, cān u dilden alayına alay virüp urışavüz. Cehd idelüm ki Süleymān'uhn⁴⁹ hātemin elinden alavüz ve sen ŖUnğūr-ıSâhîr'i serire geçürüp Süleymān qılavüz” diyüp ol qadar igvā virdi kim ŖUnğūr-ı Cāzū hoş-dil olup sâhîrlere hûkm itdi. Tahtın yiryüzine indürdiler. Bir laţif şâhrada çapir ve çemen arasına qondurdılar ve Dimir-bād-ıDıv'i iŖvān ile Süleymān cānibine gönderdiler kim muqaddem olup varup

⁴⁶ Kimesne] kimse H.

⁴⁷ Bu beyitte vezin bozuktur.

⁴⁸ Leşkerimiz] leşkerümüz H.

⁴⁹ Süleymān'uhn] Süleymān K.

Sürh-bād ile⁵⁰ buluşup ÓUnşūr-ı Cāzū’nuñ geldügin haber vire. Dimir-bād-ıDıv dañı dem çeküp uçup gitdi, gelüp Sürh-bād’a yitdi. ÓUnşūr-ı Cāzū’nuñ leşkerinden ve sıhrinden ve kendünün mehābetinden ve Óaskerinün keşretinden ve Süleymānlık saltanatın şurup satvetinden ol kadar vaşf itdi ki Sürh-bād işidüp şād oldı. Andan cin serhenglerine ısmarladı ki “Şubh-dem ser-cümleñüz hāzır olasız. ÓUnşūr-ı Cāzū’ya karşı giderem Óazametle dārāt ile alup getürelüm, belki⁵¹Süleymān leşkeri gāfil tururken üzerin urup ceng idüp ara yirden Süleymān’ı getürelüm, vucūdın Óālemden nā-bedīd idüp yitürelüm, hātemin elinden alup tahtına geçüp oturalum.” **Nażm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Böyle diyüp urdı lāfi anda ol dıv-i laÓın

Şandı kim mühr-i Süleymān eline girür hemİN

Bilmez anı per açup pervāz urıcağ gökde bāz

Kebk ü bāz⁵² ürküp kaçar perrān oluben yıyırın **[H-5a] [K-5a]**

Neşr: Hükemā kavlince kaçan ki⁵³ Dimir-bād⁵⁴Sürh-bād’a ki bu sözi söyledi. CemıÓ serhengān-ı cinniyi rāzı eyledi. Ol gice nısfü’l-leyl geçince cemıÓı Óaskerini hāzırılayup dem çeküp uçdılar. Göğün bir katına geçdiler. Nā-gāh Cāzū çerisine tuş geldiler. Nite anı gördiler ki otuz kez yüz biñ sâhır çerisi uşığı vü irisi her birisi bir sûretle Óaskerdür ki şanki Süleymān leşkeridür. BaÓzısı kuş şeklinde hevā-yı fenāda uçar ve baÓzısı dıv ü cin ve⁵⁵ Óifrit şeklinde dem çeküp birbirin geçer ve baÓzısı dañı envāÓı hayvānāt şeklinde, behāyim sibāÓ sûretinde ve baÓzısı dañı zübāb meges şeklinde kanad açup uçşurlar, birbirin geçüşürler ve andan sonra ÓUnşūr-ı Cāzū’nuñ seririni hadem ü⁵⁶haşem ile tabl ü Óalem ile omuzlarına urup sâhırān götürürler. HārütMārüt adına gülbāng getirürler. Sürh-bād-ı Cinnı ÓUnşūr-ı Cāzū’nuñ saltanatın ki gördi taşşın kılıp āferİN itdi. Andan yirle gök arasında kara bulutlar yüresinde alay bağlayup turdı. Andan sonra Dimir-bād-ıDıv dem çeküp uçup ÓUnşūr-ı Cāzū’nuñ seririne geçüp gördi ki şeytāni’r-racım ikisi Óāc ābanūs taht üstinde otururlar. Serheng-i sâhırān ayağın tururlar. Pes ilerü varup Sürh-bād’uñ geldüğinden haber virdi. ÓUnşūr-ı Cāzū işitdi, şād oldı. Tıż emr itdi.

⁵⁰ Sürh-bād ile] Sürh-bād’a H.

⁵¹ Belki] -H.

⁵² Bāz] Zāğ K.

⁵³ Kaçanki] çünkü K.

⁵⁴ Dimir-bād] Dimir-bād H.

⁵⁵ Ve] -H.

⁵⁶ Hadem ü] hadem-i K.

Sâhîrân serîrin götürdüler, Sürh-bâd naazarına yitürdiler. Yaşın gelicek Sürh-bâd dağı serîr üzerine gelüp ayak bağıdı. ÖUnşûr-ı Câzû tahtından inüp karşı varup Sürh-bâd ile görüşdü. Hâl hâter sorışdı. Tahtına daÖvet itdi. Sürh-bâd geçüp oturdı. Sağ tarafına ÖUnşûr-ı Câzû ve sol tarafına şeytânî'r-racîm oturdı. Andan serîri sâhîrân götürüp gitdiler. Gelüp Şâm şehrinüñ yüresine yitdiler kim henüz benüm çâşüt vağıti olmamışdı. ÖAsker-i Süleymânî naazar kıilup gördiler. Nite **Nażm**:

[FâÖilatün/FâÖilatün/FâÖilün]

Gördiler kim gök yüzün tutmuş peren
Kim perenden gökde görünmez peren

Şeh Süleymân tahtı konmuş hâke pes
Şavt-ı ejder irgörür eflâke pes

Hâki insân bürümüş göği perî
Şarş u garbı cümle tutmuş leşkeri

Taht'ihâta itmiş evvel âdemî
Kırk sekiz kez yüz biñ ola ver demi

Eylebî-had cemÖ olup⁵⁷ gelüp sipâh
K'erdeminden mihr ü mâh olmuş siyâh

Tâc u taht issi meliklerni hisâb
Kaysêr ü Kāvus uCem u⁵⁸Efrâsiyâb

Heft ü kişver mâlik olmuş anda cemÖ
Bekler ılduz şeh Süleymân mâh-ı şemÖ

On biñ ola dağı dört biñ tâcîdâr
Şaf tutup dîvânda turur nâmodâr

⁵⁷ Olup] olmuş H.

⁵⁸“u” vezne fazla

Her birinüñ kolları zerrin kemer
Şeh kafasında tutar tiğ u teber

Şağ sadırda oturur şahna emir [H-5b] [K-5b]
Şol tarafda şaf tutar ince vezir

Her vezir üstād-ı hâziq feylesof
Kim felek esrârına bulmuş vuqûf

Çün bular dâniş kılup tedbir ider
Râst olur tedbir-i şan taqdir ider

On biñ artuq var ola kim pehlevân
Tağa beñzer götürür gürz-i girân

Tağa ağsa şayd ider bebr ü peleng
Şuya talsa kayd ider ejder neheng

Pîre sıgmaz er tağidur tuz gibi
Şır deñiz leşker başına buz gibi

Cümlesinüñ ulusı Destân-ı Zâl
Erligine baş eger Behrâm-ı Zâl

On iki biñ hâcib ü zerrin kemer
Pây-ı tahtı bekleyüp tutar teber

Her birisi pehlevân u şaf-şiken
Başka er yıqup kılıcı şaf-şiken

Altı biñden artuğu Óayyârı var
İblişe telbis ider aldârı var

an dökici her biri cellād anuñ
Görse aydın ayd olur ayyād anuñ

Yilse yili segirtse günü geer
Baş kesici düşmenüñ anın ier

Nie at ki hind uğurlar bil ile
Şaızı ağızdan apar ol ıl ile⁵⁹

Her birisi götürür hancer teber
Sürme-i gözden apar bildem kemer

Biñ bir ümmet cem'olup gelmiş temām
Şan ıyāmet günü opmuş iy hümām

Yitmiş iki millet ile cüml'ümem
Yitmiş iki dört ıfat maħlūk u hem

Berr ü baħrünüñ cem'olubem halkı bes
Yirde gökde tā ki var alur nefes

Cem'olup gelmiş amu anda temām
Demlerinden gök yüzün tutmuş gamām

Yüz biñ artu gelmiş ol nesl-i perı
ün melek zeyn eylemişler şeh-perı
Her birisi götürür tır ü kemān
Gökde Merrıh ister anlardan emān

Eyle bı-hād gelmiş anda cinniler
Kim meleħden artu idi sünniler

⁵⁹ Bu mısraın vezni bozuktur.

Birbirine beñzemez hiç süreti
Biñ kişice var birinüñ kuvveti

Baözı kılıc götürür baözı tüfeng
Haşmı görse defŐ ider cümle helek

Sihr içinde her biri māhir temām
Ceng-i ŐUnķūr itmege ķādir temām

Dem çeküp yirden bular çünkü uçar
Anı vaķtde şarķdan ğarba göçer⁶⁰

Eylebi-ĥad gelmiş anda Nerre dıv
Gümledür tās-ı felek irse ğiriv

Her birinüñ ķāmeti bir tağ bes
Gün ķarārur gökde virürse nefes

Gürz idinmiş her biri seng-i⁶¹ āsiyāb
Çarĥ-ı⁶² tinninğözlerinde bir źübāb

Gökde uçuncaķ şan olķara bulud
Ağzın açsa şaçar ol nār-ı şemūd

Başı ĥammām ķubbesi külhan gözi
Hışm içinde şanki Merriĥ ılduzı

Ķaplamiş cinni çerisin dıv temām
Ağzın açsa bağlanur gökde ğamām

⁶⁰ Göçer] geçer K.

⁶¹“-ı” vezne fazla

⁶² Çarĥ-ı tinnin] çarĥ u tinnin H.

Diy ü Öifritün çerisin dağı hem
Bağlamış hâyât u efÖî piş u kem [H-6a] [K-6a]

Biñ bir ümmet Öaskerin anda iy hümâm⁶³
Şâh-ı Mārân leşkeri tutmuş temâm

Diyleri itmiş ihâta ol ilan
EfÖî vü dağı Öafârit hem çıyan

Cüml'ihâta itmiş evren ejdehâ
Kim cehennem mâliki bulmaz rehâ

Gözleri külhan bigi yalınlaşur
Merrîh üKeyvân görüp balınlaşur

Her birinün kıâmeti kıâf u cebel
Başları el-bürze beñzer bir kıulel

Ağzın açup viricek göge nefes
Gökde güneş kıarârur hemçün Öades

Zehr-i kıâtil bahrı ağzından aklar
Çün kömür tokunduğın kıara yaklar

Kıuyruğın çarpup urıcağ yire darb
Zelzeleye varur oldum şark u garb
Yiryüzün der sü tutup kıonmuş vuhüş
Gökde açup pervâz urup envâÖî kıuş

Yırtıcı ve tartıcı cümle tuyür
Cins ü cins çift ile yürür bi-kıuşür

⁶³ Bu mısraun vezni bozuktur.

Şeh Süleymān Ĥazret üstine hemān
Per açup Sîmurğ olmuş sâye bān

İşiginde dāyimā Sîmurğ-ı Kāf
Baş kor idi her zemān çün ĥarf-i kâf

Şeh Süleymān ibn-i Dāvud o resūl
Ol nübüvvet tahtı üzre pür usūl

Zîkr-i Ĥaqq'ı ezber itmiş dilde ol
Mūsā'nuñ tutmuş Őasāsın elde ol

Devletin itmiş ziyāde girdigār
Biñ bir ümmet çāker olmuş tāki var

Çün Süleymān leşkerin Cāzū görür
Āh idüben kendüzin yāvî kıılır

İstedi kim ol laŪin dönüp kaçā
Yüzi şuyın kıara yire ol şāça

Liki yaķın olduğıçün Sürĥ-bād
İtdi ġayret ol laŪin-i⁶⁴ bed-nihād

Çünkü bildi anda virür ol başın
Ģayret ile ġüldi gösterdi dişin
Diñle imdi nā didi kıılam beyān
Liki virgil hoş şalavāt bu zemān

Neşr: Ĥükemā kıavlince Ūnķūr-ı Cāzū Süleymān Nebi'nün Ūaleybi's-selāmbu vech ile saltanatın ġoricecek bir zemān kendüden varup ġeldüġine peşimān olup istediġi siĥri oķuyup bunlaruñ ġözinden ġāyib olup kaçaydı, iblis şfat yidi kıat yirden aşāġa ġeçeydi ve

⁶⁴ LaŪin-i] lāŪin ü H.

lîkin⁶⁵ cemî'îl-Ö askerî bunda bile olmağın terk idüp gidemedi. Süleymân'dan qorqduğın dağı beyân idemedi. Ğayret kıluq kağkağā ile gülüp dönüp Sürh-bād'a eyitdi: "Bu Süleymānlıq saltanatı gāyetde ulu mansıb imiş.Eger ki ben bunı şimdiye degin bileydüm bir degül bu ki biñ kerre geleydüm Süleymānlıq hātemin elinden alaydum, seririnden tiz hāke śalaydum Öāleme Süleymānlıq kılaydum, ammā n'idelüm ki fursāt el virmedi, devlet yāri kılmadı. Biz didüğümüz olmadı. Sa'ādet size yüz tutdı ki bunca biñ dıv ü cinnî size yardım kılacğımış ben ÖUnğūr-ı Cāzū siħri kuvveti ile[H-6b] [K-6b]ve Racım la'Öin himmeti ile Süleymānlıq saña naşib olacğımış n'ola mübārek olsun. **Naẓm:**

[Fa'Öilatün/Fa'Öilatün/Fa'Öilün]

Devletün çünki felek itdi ziyād

Ĥükmüne münkād olur biliş u yād

Qut'ola saña Süleymān tahtı pes⁶⁶

Lîk unutma ben kıluñ iy Sürh-bād

Neşr: Ĥükemā kıavlınce Sürh-bād'aÖUnğūr-ı Cāzū böyle diyicek ol dağı kendüyi Süleymān olam śandı, śād olup sevindi. Anı bilmez ki Racım'e rahmet Sürh-bād'a Süleymān saltanatı müyesser olmaz. Bunlar bu hayāl-i muhālde ammā ki ez ān cānib Süleymān ĥazreti'Öaleyhi's-selām ol gice tā śubĥ olıncaya⁶⁷ dek Tevrāt ve Zebūr okuyup Ĥağğ'a tā'Öat kıluq ğazāya niyyet itdi. Ve biñ bir ümmet Öaskeri dağı ĥāllü ĥālınce ceng yarağına meşğül olup ādemî-zād kemānların kıurup kıılıcların bileidiler. Atların kıaza kıoyup okların kıurbān ağızına dize kıoyup düşmānla ceng itmege diş bileidiler ve düşmenle ceng idüp ğālib olmasın Ĥağ te'Öālādan dilediler ve andan soñra dıv ü cinnî ve Öifrit tāyifesi tiğ ü bürrānların pulāda sürdiler keskin olmağçün ve ğürz-i ğirānların omuzlarına urdılar, Sürh-bād'dan kın almağçün ve andan soñra sibā'Ö tāyifesi ol kıan içici pelengler cān uçurucu bebr ü nehengler baş kıaldırıp kıulağ kıabardup ğögüs ğerüp pençelerin yire urup kıuyrukların çenber kıılıp kıafaları üzerine çevürdiler. Śubĥ u śādık olmasına ğöz urdılar, ğergedanlar kükreşdiler veatlar kışneşdiler ve⁶⁸ develer bağırışdılar, pıller süheyl urup çağrışdılar, arslanlar ağız açup añraşdılar ve yıl kıanadlu kıara bulut śıfatlu cehennem zebānisi heybetlü ejdehālar mıl u menāra bigi boyunların uzadup kıazā ve kıader-veş başların kıulle-i kıāf gibi kıaldırıp ÖArab ocağı gibi ğözlerin açup zehirlerin çevre śaçup

⁶⁵ Lîkin] lākin K.

⁶⁶ Pes] bes K.

⁶⁷ Olıncaya] oluncaya K.

⁶⁸ Ve] -K.

şubh-dem olmasun gözetdiler. Fi'l-cümle kıssayı dırâz kılmayalum biñ bir ümmet leşkeri yitmiş iki millet çerisi Süleymân'ın dıv ü perşisi cümle mahlûkuñ her birisi şubh u şadıķı gözetdiler. **Nażm:**

[FāŌilatün/FāŌilatün/FāŌilün]

Cümle millet tā ki varsa bî-gümān

Görüben düşmen yarağın ol zemān

Her birisi gözleşür şubh u seher

Buluşup düşmenle ide ceng[-i]⁶⁹ girān

Der-Beyān-ı Şubh u Şadıķ

Ĥükemā kavlince çünki ol gice geçüp Ōale's-şabāh kim oldı. Neyyir-i aŌzam nûri birle cihān miliki māl-ā-māl olup ki teldi. Süleymān kafasında hevā-yı fenāda fevķe'l-Ōulāda Şimurğ ile şaf tutan seher kuşçuğazları cinsi cinsi birle ötüşdiler. Dillerince Allāh'a tesbīh idişdiler. Andan Süleymān hāzreti dañı şubh olduğın bilüp tāze[K7a] vuzū [H-7a]alup şubh nemāzın kıilup evrād okuyup nemāzdan fariğ olup halvet-i hās kapusına çıķup evvel Nāşen Peyğamber ve Evyāşer Peyğamber ve Kāz Peyğamber ve Ahyāşilün Peyğamber Ōaleyhimü's-selām⁷⁰ cemîŌ peyğamberler ile ve Āsaf ile ve Loķmān ile Ōaleyhimü's-selām gelüp Süleymān'a tapu kıilup Ōizzet itdiler ve andan soñra melāyikeden müvekkel-i tāt ve müvekkel-i taht ve müvekkel-i hātem aŌvānlarımelāyike ile Ōaleyhimü's-selām hāzirün olup geldiler dañı Süleymān hāzretinüñ elin alup nübüvvet tahtı üzerine çıķarup “Bismi'llāh” diyüp kademe başup nübüvvet kürşisi⁷¹ üzerine ķarār idicek müvekkel-i rūh-ı Süleymān Nūr-ı Nāyılmelek müvekkel-i tācile KetŌā Fāhūri melek ile ķudret tācını başına urdılar. Andan ŌAzr-ı Yāyılmelek Ōaleyhi's-selām nübüvvet hātemin barmağına sundı, Ōizzetle alup “Bismi'llāh” diyüp şehādet barmağına geçürdi. Zırā ki bunda ihtilāf vardır. BaŌzı ĥükemā eydür:“Sağ elinde sırça barmağında götürürdi.⁷²” Zırā vaķtı ki Allāhu teŌālā ādemüñ ellerin barmağların ki yaratdı.Baş barmağ, şehādet barmağına taŌn itdi, eyitdi ki:“Ben dest-i miftāhem ellerüñ ķüflü benem ve ķuvvet-i ayanuñ benümledür ve bāķi göz baña ĥizmetķardur.” diyicek şehādet barmağı ĥāl diliyle Allāh'a münācāt itdi. Ĥaķ teŌālā aña bir Ōizzet ve şeref virdi ki şehādet kelimesine işāret ķüfr ü

⁶⁹ Vezne fazla

⁷⁰ Allah'ın selāmı onun üzerine olsun.

⁷¹ Kürşisi] kürsisi H.

⁷² Götürürdi] götürdi H.

şirkden kurtulup⁷³ müómin olmağa beşâret anuñla olur. Andan orta barmaq Rabbine münâcât itdi. Allâh teÓâlâ aña dañı bir hâssâ viridi ki cemîÓ sanÓatı işlemege insân anuñla kâdir olur. Husûsa ki sanÓatuñ şerîf-i sanÓat-ı İdrîs'dür ki hayyâtlıkdur. Engüştüvâna orta barmaq birle olduğı ecilden ol sanÓata qarîb oldı. Andan orta barmaq yanındağı barmaq Rabbine münâcât itdi. Anı dañı baÓzı sanâyıÓa sâniÓ âlet viridi. Ammâ ki küccük barmaq gâyet tazarruÓ birle Rabbine münâcât itdi, eyitdi ki: “Yâ Rab baña bir fazîlet vir ki küçüklüğüme göre olmaya. Merâtıbum bulardan âÓlâ ola.” Pes Süleymân'a min Kıble'r-rahmân hitâb-ı Óizzet irdi ki: “Yâ Süleymân nübüvvet hâtemin sırça barmağıña geçürgil tâ ki âdem oğlanları anı görüp hâtemlerin kiçi barmaqda götüreler.” Zırâ ki Süleymân hâteminden evvel âdem oğlanın da hâtem götürmek yoğ idi. İllâ ki nübüvvet hâtemi Süleymân'a gelicek cemîÓ halk götürür oldılar ve küccük barmaqda götürmek ol zemândan kaldı.**Nażm:**

[FâÓilatün/FâÓilatün/FâÓilün]

Şeh Süleymân sünnetidür bi-gümân

Hâtemibarmaqda götürmek inan

Diñle imdi kıssâ nâdür yâr-ı cân

Vir şalavât Muştafa'yâ şadumân

Der-Beyân-ı Muķâbil ve MuÓâriz Şoden-i Süleymân NebiÓaleybi's-selâm. Be-ÓUnķür-ı Câzû Óaleybi'l-laÓne

Hükemâ kavlince çünki Süleymân Óaleybi's-selâm nübüvvet tahtına ki geçüp oturdı ve nübüvvet hâtemin ki barmağına aldı. Biñ bir ümmet tayıfesinüñ gönline vehm geldi. Zırâ vaķtı ki[H-7b] [K-7b] Süleymân Nebi⁷⁴Óaleybi's-selâmnübüvvet hâtemin barmağına ki geçürürdi. Şeyâtin zürriyatınıñ kulubına gâyet kırku düşerdi. Vehmlerinden yirli yirinden tururlardı. Süleymân nażarına varup taht-ı pâyine yüz sürerlerdi. Pes Süleymân hâzretiÓaleybi's-selâmnübüvvet hâtemin barmağına aldı. Zürriyat-ı şeyâtin der-gâhına hâzır oldılar, devâm-ı devletine duÓâ kıldılar. Andan Süleymân NebiÓaleybi's-selâm Ásaf bin Berhiyâ'ya emr eyledi. Kendü yirine halife olup insân leşkerin âdemî-zâd çerisin yiryüzünde kullu kuluna beglü begiyle Óalemlü Óalemin gözedüp sınıfı sınıfı birle cinsi cinsi birle turalar. Yönlerin düşmenden yaña dönüp meymene ve müyessere kalb ü

⁷³ Kurlup] kurlup K.

⁷⁴ Nebi] -K.

cenâh ârâste kılpur turalar. Süleymân Nebî'den *Ôaleybi's-selâm* işâret olıcağ tıg u teber çeküp düşmene kılıç uralar. Andan Âsaf bin Berhîyâ dahı Mısır sultânı Celâle'd-dîn'e ve Tûrân sultânı Efrâsiyâb'a ve İrân sultânı Keykāvūs'a ve ÔAmâlikâ sultânı Sührâb Şah'a haber gönderdi. Ve cemî'Ö dünyâ pâdişâhlarına ve insân meliklerine haber itdiler ki ceng erlerin hâzırlayup âhenpüş ve süvâr olup alaylar bağlayup kūs u hârbiler çaldurup nîzelerin kıaldurup düşmen tarafın gözedüp saf ve alay düzedüp turdılar ve andan soñra Süleymân Nebî *Ôaleybi's-selâm* dıvler serhengi Ca'ca'Ö'a'ya hûkm itdi. Revende olan dıvlere Âgrâs-i Dıv'i ve Midrâs-i Dıv'i ser-neferdiküp ellerine gürz-i girân alup düşmen leşkerin gözedüp turdılar ve sağ tarafında gül beyâbân çerisi tırdı. Ve sol tarafında yüz yigirmi dört dürlü sıfat-ımahlûkât ve kühü'l-bürz çerisi tırdılar. Yarağlı yarağına ellerin⁷⁵ urdılar ve andan soñra cin tâyifesi dahı ki⁷⁶ üç sınıfdur. Şol tâyife ki tevâlüdi ve tenäsüli yoğdur ve eklü şurb itmezler. Hâğ tebâreke ve te'Öâlâ anları ervâh-ı halk itdüğü vaqtin bile yaratmışdur. On iki burucuñ ve yidi kevâkebün melâyike-i müvekkelerün tekvînlere ve hizmetkârlarıdır. Tâ nefh-i sūr-ı ulı olıncaya dek anlarıñ ölmesi yoğdur ve üremesidahi⁷⁷ yoğdur ve Süleymânlar'dan gayrı kimseye muti'Ö olmaları dahı yoğdur ve dem çeküp ki uçarlar tarafatü'l-Ôayn içinde meşâriğdan meğâriba geçerler ve bañr-ı muhîtt içine girüp yüzerler, garğ olmazlar ve deryâ-yı âteşe girüp gezerler, yanmazlar. Her birisi Allâh'ın emriyle bir hizmetde tururlar. Ba'Özısı mü'ömin-i müvehhid, ba'Özısı şağı vü⁷⁸ muğallid ammâ mü'öminleri tersâlarına gâlibdür. Şağıleri mütteğilerine maglûbdur ve anlarıñ üzerine hâkim melek-i Ahmer ve melek-i Şemhüriş ve melek-i Sipid ve melek-i Dehneş ve melek-i Meytatarüş ve melek-i Ahnef'dür. Ammâ ki ser-cümlesine hâkim melekü'l-Meymünü'l-Â'Özam idi. İkinci sınıfı dahı cinnîlerün dört gürühdur. Bir bölüğü oddan halk **[H-8a]** **[K-8a]** olmışdur, âteşi cinnîlerdür. İkinci bölüğü yilden yaradılmışdur, ervâh-ı bādîdür. Üçüncü bölüğü tufandan yaradılmışdur, ervâh-ı âbidür. Dördüncü gürüğü eczâ-yı hâkdenyaradılmışdur. Eyle olsa bu dört sınıfıñ dahı dört vech ile ma'Öişetive zindeğâniligi var. Evvelki âbi cinnîlerdür. Ba'Özısı müvekkel-i deryâdur ve ba'Özısı müvekkel-i nehrdür ve ba'Özısı ırmağlar kenârında ve deryâlar kenârında mekân tutmuşlardur. Cinsi cinsi birle envâ'Öı şekli ile ammâ ki anlar anı mahlûkât şeklinden gayrı şekle giremezler. Ol sıfatla muttasıflardur. Anlarıñ gıdaları şu buhâridur ve anlarıñ müvekkeli Aher Âtılmelekdür ve tekvîni adı Mehamâmîl'dür şahnesi adı Ahneyânüşî tekvîndür ve şolki bādî cinnîlerdür. Anlarıñ mekânı hevâdadur. Dâyim yirle gök arasin

⁷⁵ Ellerin] el H.

⁷⁶ Kij] -H.

⁷⁷ Dahı] -H.

⁷⁸ Vü] ve K.

gezüp seyr iderler. Yiryüzinde qarâr tutmazlar ve ba'Özısı müvekkeli-i sehâb ve ba'Özısı müvekkeli-i rihdür. Anlaruñ gıdaları hevâdur. Nitekim balıguñ gıdası sudur ve anlaruñ müvekkeli adı Yaқтаhtayüş'dur ve tekvinleri adı Kahtamat tekvindür ve şahnesi adı Heylekaşkaşi'dür ve şol ki âteşidür. Anları Allâh te'Öâlâ nâr Öalevinden yaratdı. Maqâmları kürre-i nârdur ve deryâ-yı âteşdür. Ve ba'Özısının mekânları yiryüzinde hammâmlar içi ve külhânlar ve furunlar ve ocaqlar içinde ve gâyet ıssı yirlerde olurlar ve anlaruñ gıdası ıssı yildür ve ıssı şu buhâridur ki ılıcalardan çıkar ve anlaruñ müvekkeli-i adı Da'Öyeleş'Öateş ve tekvin adı Bencelehekeş⁷⁹ ve şahnesi adı Meflâ'Öüs'dur ve şolki hâkidür. Anlar revende degüldür. Zirâ ki eczâlarında hâk-i gâliz gâlibdür ve anlaruñ tevâlüdi ve tenâsüli vardur ve ekli ve şurbı vardur ve ölmesi ve dirilmesi vardur ve ekşerini sibâ'Ödan bebr gibi ve kırt gibi ve arslan gibi ve kelb-i siyâh gibi cânavarlar mecâl virmeyüp helâk idicidür. Ve gürühi üzerlerine uğrasalar alayların⁸⁰ tağidıcidur ve ekşer bunlar âdem oğlanların idlâl kılcıdur ve mekânları yir altında ve yiryüzinde vîrânlarda mütemekkinlerdür ve müvekkelleri adı Sehleyâ'Öil'dür ve tekvin adı Herkeyüş'dur ve şahnesi adı Ma'sma'Öüs'dur. Fi'l-cümle kıssayı dırâz itmeyelüm ki cinniler sınıfını bundan aqdem dahı aslı ile zıkr itmişdük.⁸¹ Ammâ ki tekrâr añılmağa sebeb bu ki ba'Özi cinni ki turâbidür, revendedür, perende degüldür. Anlaruñ cinsin Süleymân Nebi'Öaleyhi's-selâm yiryüzinde qodı. Gül-ı beyâbân cinsinuñ şaff-ı ni'Öâlinde sınıfı birle turdılar. Envâ'Öı şekille düşmen cânibine nazâr urdılar ve şol ki cinnileruñ perendesidür. Ya'Öni ki dem çeküp uçucı yirden göge geçicidür. Anlaruñ esnâfını ki âbi ve bâdi ve hâki **[H-8b] [K-8b]** ve nâridür. Süleymân hâzretinuñ emri birle gökyüzine çıktılar. Yaraqlı yarağın ellerine alup düşmen cânibine baqtdılar. Gâh hevâ yüzinde yil bigi yilmege başladılar, gâh od bigi yalınlanup gâh mevc deryâ gibi fevc ü fevc hasma hamle kıılmağa başladılar. Ma'Öe'l-kıssa sözi tatvîl itmeyelüm. Kaçan ki Süleymân hâzreti Öaleyhi's-selâm biñ bir ümmetüñ revendesin⁸² ve çerendesin yiryüzinde cinslü cinsi birle düşmen çerisine qarşu qoyıcaq andan hükmi itdi. ÖAfâritden, dıvden, cinniden ne qadar var ise perende var. Periler sultânı Hümâyün Şâh'ı gözleyüp turdılar. Periler per açup uçtdılar ve dıvler, cinniler dem çeküp felek yüzine geçüp periler sınıfınuñ sağında, solunda turdılar. Yaraqlı yarağın hâzır kıılup düşmene qarşu göz urdılar. **Nażm:**⁸³

[Fa'Öilatün/Fa'Öilatün/Fa'Öilün]

⁷⁹ Bencelehekeş] Bencelehekeş K.

⁸⁰ Alayların] alaylar H.

⁸¹ İtmışdük] itmişdür H.

⁸² Revendesin] perendesin H.

⁸³ Nażm] -H.

Çün Süleymân hûkm birle ol zemân
Yirde gökde turdı leşker bi-gümân

Gök yüzün tutdı perende ser-teser
Tutdı hem hâkı çerende pes hemân

Der-Beyân-ı Taht-ı Süleymân İstâden-i Be-Hevâ

Hükemâ kavlince kaçanki perende sınıfı gökyüzinde⁸⁴ turup çerende vü revende âdemî-zâd leşkeriyle yiryüzinde turıcağ andan Süleymân Peyğamber *Óaleyhi's-selâm* müvekkel-i Bâde melek-i Nağmağâóı'l'e hûkm itdi. Nübüvvet tahtını yile götürde, hevâ yüzinden kürre-i neşime yitürde. Müvekkel-i Bâd dañı yile hûkm itdi. Bâd-ı ÓAşíf gelüp Süleymân tahtı altına girüp götürdi. Dört mîl miğdârı hevâ yüzine yitürdi. Benî İsrâyl'den on iki biñ muÓcizâtı žâhir olmuş enbiyâ ve on iki biñ vilâyete qadem başmış evliyâ ve etqiyâ sekîne-i Mûsâ-yı Óizzetle nübüvvet taht kenârında koyup kıbleye qarşu diz çöküp mihrâblu mihrâbında evvel Âdem âhiri Muhammed Muştafa *Óaleyhi's-selâm* cemîÓ peyğamberler ervâhına şalavât getürdiler. Andan müvekkel-i Bâde⁸⁵ ÓAşíf'e şöyle hûkm itdi ki yir yüzinden taht-ı Süleymânı gökyüzine qaldurdu ve dañı altına girüp muÓallâk tutdı ve müvekkel-i Bâdeemr itdi ki: “Benüm sözümi her ne dirsem biñ bir ümmet meliklerine işitdüresin” diyüp andan Süleymân nübüvvet kürsisi üzerine ayağın turup evvela'llâhu teÓalaya şükr idüp yidi âyet Tevrât ve Zebûr okuyup düşmen üzerine musallat olmasın Hâq'dan temennâ idüp ihlâsla duÓâ kıldı. Serîr üzerinde olan enbiyâ ve evliyâ dañı “âmîn” diyüp yirlerinden turup el duÓâya götürdiler. CemîÓ peyğamberler ervâhına şalavât virüp Allâh'a tekbîr getürdiler. Dañı Süleymân Nebî bâ ve iz bülend çağırdı ki: “İy ins ü cin melikleri ve iy dîv ü Óifrit serhengleri ve iy biñ bir ümmet ser-neferleri ve iy çerende vü perende dil-âverleri ve iy vuñuş u sibâÓ bebr ü pelengleri ve iy bañri mahlûqât nehengleri ve iy murğ u etyâr şebbâzları ve iy perî peykerleri [H-9a] [K-9a] ve ser-fırâzları gâfil mebâş ki her bir göz uşağußuz ve iriñüz taht-ı hükümetüñüzde olan serhenglerüñüze hûkm idesiz, düşmen yarağında olup vaqtlü vaqtine hâzır olup turalar. Yaraqlu yarağına el uralar. Anuñki yarağı yok hayvândur. Yönlerin düşmeden yaña dönüp turalar. Qaynaqların, çaynaqların yire urup turalar. Eyle çapüklik birle qarâr ideler ki: “Hâ” diyüp cenge hûkm idicek, “pençe urup haşm atın târ u mâr ideler” diyüp Süleymân Nebi çağırıcak be-ğudret-i fettâh ve kuvvet-i riyâh biñ bir ümmet

⁸⁴ Yüzinde] yüzünde K.

⁸⁵ Bâde] Bâd-i K.

mihterlerinüñ ve yüz yigirmi dört dürlü sıfat mahlûkât kihterlerinüñ kulağlarına ırgürdi ve her birisi Süleymân Hükmin işidüp yirlü yirinden turu gelüp yönlerin Süleymân'dan yaña dönüp Óizzet idüp tapu kılup “*semiÓnâ ve ataÓnâ ğüfraneke Rabbenâ ve ileyke'l-masûr*”⁸⁶ diyüp emrine meómür olup itâÓat itdiler. Ammâ kavli şahîh budur ki ol günki Süleymân Peyğamber Óaleybi's-selâmmüvekkeli-i Bâd'a buyurdu. Taht-ı Süleymânî yirden yukaru sekiz mîl miğdârı hevâya çıkardı.Dağı dört⁸⁷ dürlü yıl gelüp dört küşesinden tutdılar, yönünü kıble cânibine döndürdiler. Dağı tahtını hevâ-yı fenâda tutucağ evvel taht-ı Süleymân'dan bir mîl miğdârı yirde sağ kılda müvekkeli-i SâÓiķa turdu ve anuñ yanında müvekkeli-i Kürre-i Nâr turdu ve yine taht-ı Süleymân'ın sol kılında evvel Müvekkeli-i Şehâb, ikinci Müvekkeli-i Bâd-ı Şarsâr turdu. Üçüncü Mevekkeli-i Şehâb turdu. Andan sonra ikinci safda sağ kılda Kurre-i Nâr kavmi müvekkeli ve Baĥr-ı Küfuf mahlûkâtı müvekkelleri ve Kürre-i Nesim-i Murgân-ı müvekkelleri⁸⁸ turdılar ve sol kılda yirtici kuşlar müvekkeli ve dâne tartıcı kuşlar müvekkelleri ve baĥrî kuşlar müvekkelleri per açup pervâz urup emr-i Süleymânî'ye müntazır turdılar. Düşmen cânibine göz urdılar ve andan sonra nübüvvet kürsîsinüñ sağ tarafında hevâ-yı fenâda zıkr olan mahlûkât müvekkellerinüñ şaff-ı niÓalinden bir derece aşağısında periler sultânı Hümâyün Şâh ile perî Óaskeri kınad kınada çıtup melâyike gibi yönlerini Süleymân'dan yaña dönüp turdılar. Seyf ü şâĥa ve gürz-i girâna ellerin urdılar ve anlarıñ yanında Cân kavmi meliki Rûĥ Şâh-ı Cind turdu. Cân bin Cân nesli ile her biri melek sûret, felek rifÓat, kıamer sıret, güneş talÓat, elmâşî seyfler götürürler ve anlarıñ şaff-ı niÓalinde cin kıavminüñ nârîsi ve bâdîsi ve âbîsi ve uçucusı dem çeküp meġaribden meşârîķa geçicisi ve dağı yine nübüvvet tahtınıñ sol tarafında dıvler çerisiyle CaÓcaÓa-i Dıv turdu. Fâsüt-i Dıv ile Mâsüt-i Dıv ile Âhendüş ve Âhlenüş ile ve anuñ yanında ÓAfârît leşkeri serhengi Kıahtân-ı Óİfrît turdu. Cävîris-i Óİfrît ile [H-9b] [K-9b] ve Sirtâķ-i Óİfrît ile her birisi uşâĥı vü irisi eger dıv eger Óİfrît seng-i âsiyâbları kınar aĥaçlarına geçürmişler idi ve baÓzı dağı yirlü kıayaları omuzlarına urup taĥ gibi götürmüşlerdi. Birinci kıat gökde kûh-ı Lût bigi yaturmuşlardı ve aĥızları nefesinden gökyüzisarırmışdı⁸⁹ ve anlarıñ heybetinden Merriĥ beñzeri kıararmışdı ve ÓAfârîtlar çerisinüñ sol yanında yidi mîl miğdârı ıraķda hevâ-yı fenâ-yı taķda yidi başlu yıl evrenleri cehennem mâlikine beñzer kınad açup uçucu şaÓâbînler kıara bulud gibi alaylar baĥlayup turdılar. **Nażm:**

⁸⁶ “*İşittik ve boyun eğdik, baĥşlamanızı dileriz, ey Rabbimiz! dönüş sanadır?*” (Bakara/285)

⁸⁷ Dört] Dörd K.

⁸⁸ Müvekkelleri] müvekkeli H.

⁸⁹ Şararmışdı] şarardı H.

[Fā'Öilatün/Fā'Öilatün/Fā'Öilatün/Fā'Öilün]

Çün Süleymān tahtını kuşatdı perî Öaskeri
Kerkese döndi felek perden bürüyüp hāveri

Hāki cinnî tutdı der sü toluben tā şarq u garb
Gögi perrî bürüyüp kapladı çarh-ı çenberi

Der-Beyān-ı ÖAzamet-i Taht-ı Süleymān Öaleybi's-selām

Hükemā kavlince kaçanki taht-ı Süleymān'ın fevkinde ve sağında vü solında çerende, perende Öaskeri bu vech ile saf bağlayup turıcaş andan Süleymān Nebî Öaleybi's-selām hüküm itdi. Kendünün seririnde olan havāsı daı yirlü yirinde oturup ceng yarağın görmege hāzır oldılar. Nite evvel on iki biñ Benî İsrāyil enbiyāsı muÖcizāta qadem başmış şulhā ve etkıyāsı mihrāblu mihrābına geçüp tesbîhlü tesbîhin eline alup zikre meşgöl oldılar. Ve baÖzi daı Tevrāt ve Zebūr kitabın rıhle ile önlerine alup tilāvete meşgöl oldılar. Feth ü nusret āyetlerin okudılar. Tiğ-i tevhdle şeyātin zürriyatının boyunların tokudılar. Hükemā ve Öulemā ve fūzelā daı ellerine baÖzi usturlāb alup ceng itmege sāÖat-i Merrîh gözetdiler vefkāklar vefk çizüp ve eşkāl-i hūrūf yazup ism-i āÖzam okudılar ve andan soñra server-i selātinlerin pırleri, memleket emırleri Süleymān nażarına qarşu zerrin şimşin sandallara geçüp dillü dilince Hāq'dan nusret dilediler ve on iki bin zerrin kemer kollar, yüzleri güneş, saçları sünbüller, hālleri fülfüller taht kafasında, serir üzere qadem başup yönlerin Süleymān'dan yaña dönüp turdılar. Ellerin tiğ u tebere kemān, sipere urdılar. Fi'l-cümle kıssayı dırāz itmeyelüm serir üzerinde olan havās-ı şāh biñ bir ümmet ser-neferleri her kavme hüküm iden pādişāh-ı ihtiyārları mülük ve tevāyif muhtārları cā-be-cā Süleymān nażarına qarşu otururlardı. Zemzem ile tekbir idüp Süleymān devletine gül-bāng getirürlerdi. **Nażm:**

[Fā'Öilatün/Fā'Öilatün/Fā'Öilatün/Fā'Öilün]

Gökyüzinde yıl esüp taht-ı Süleymān götürür
Zemzem ile sünñiler⁹⁰ Allāh'a tekbir getirür

Yirde gökde kim görürse Şeh Süleymān leşkerin
Ağzına engüş urup hāyretde Öağlın yitürür

Der-Beyān-ı Şıfat-ı Ādemî-zād Öaskeri Be-Ķavm-i Çerende-gān

⁹⁰ Sünñiler] sünñiler H.

Hükemâ kavlince perende leşkeri kürre-i nesîme yakın hevâda turucağ [H-10a] [K-10a]taht-ı Süleymân dahı yirinden sekiz mîl miqdârı yukaru qarâr idicek andan yir yüzinde üç sınıf leşker turdı. İnsân sınıfıyla çerende cinsi ve hâyât ve dahı sibâÖ vebehâyim Öaskeri turdı. Nite şöyle ki evvel safda serîr-i Süleymân'ın safı-ı niÖalinde yir yüzinde taht muqâbelesinde Āsaf bin Berhîyâ Süleymân'ın hâs Öaskerini ve Beni İsrâyl dil-âverlerini, ÖArab u ÖUrebâ beglerini ve Havrân hanlarını ve YûşaÖ bin Nün oğlanlarını ki her birisi saf-şiken ve tîğ-zenler idi ve ser-cümle Öasker-i Süleymânı altun ışıq ve gümüş çuqâl geyerlerdi ve ÖArabî hâs atlara süvâr olup ikişer kişilü qurbân taqınurlardı ve pehlevânları bebr ü beyân derisinden çevşen geyüp billerine sekizer hancer soşunup başlarına deve kuşu yünlerini taqınurlardı ve ol Öādî pehlevânlar dahı seksener ve toqsanar arış kad u kâmetiyle qahramânî salâbetle, nerrimânî Öalâmetle, kerimânî şevketle birer tağ gibi fîl u gergedana süvâr olmaşlardı⁹¹ ki göğüslerinüñ kırqar ellişer arış genişliği vardı ve Āsaf bin Berhîyâ bir zerrîn taht üzerinde otururdu ki ol tahtı on iki fîl götürürdü. Kafasında biñ sekiz yüz kollar zerrîn kemer qât-ender-qât turdılar. Ellerin gürz-i girâna urdılar ve öninde Bâd-pâ-yı Öayyâr ile altı yüz cellâd hû'n-riz peykler ellerinde nacaq yalıncaq idüp turdılar ve Süleymân Öalem dibinde gûs u hârbîler çaldılar ve andan evvel safda Mısır sultânı Celâle'd-dîn turdı. Mısır vü Mekke ve Medîne ve ÖArab u ÖUrebâ mihterleriyle cümlesinüñ elinde qarğuşabtaları var. Nîze-dârlar ikinci safda ÖAmâlika sultânı Sührâb Şâh turdı. Şeddâd pehlevânlarıyla, şedîd dil-âverleriyle ÖAmâlika begleriyle, Şâm u Şamâki begleriyle ser-cümle âhen-püş, ÖArabî atlu Şâmî kılıclar taqınmışlar, bahâdurlıq yünlerin soşuñmışlar, ser-firâz u kîne-sâzlar ve üçüncü gürûh da mağrib-zemîn Pâdişâh-ı Endelüş meliki Hüsrev Şâh turdı. Mağrib leşkeriyle ki her birisi uşâğı vü irisi pulâd-püş olup tîr-endâz ve saf-şiken, kîne-sâzlar. Her birisi rahş u rahşân süvâr ve andan soñra sol tarafda serîr-i Süleymân'a muqâbil yir yüzinde ÖAcem sultânı Keykâvûs Şâh turdı. İrân serverleriyle başdan ayağa dek pulâda müstağraq otuz altı pâre ceng altın üzerlerinde ârâyide kılmışlar. Kemend endâzlar ve tîğ-zenler, baÖzısı esb-süvâr ve baÖzı fîl-süvâr ve gergedan süvâr ve ikinci sınıfda Tûrân meliki Efrâsiyâb seksen sekiz arış [K-10b] kad u kâmetiyle Merrîh-Keyvân salâbet ile [H-10b]elindeki gürzi tağ gibi ve gözleri yanar külhân gibi. Biñ sekiz yüz yaşında bir gergedana süvâr olmuş ol Türkmân bahâdurların qatına dirmiş eyle bahâdurlar ki her birisi yalnız biñ ere deyüp cevâb virmiş saf ve alay bağlayup Öalemler başın gökdeki aya irgürüp gûs u hârbîleri âvâzın gûş-ı felege görüp alay tutup göğüs gerdiler. Ellerin seyf ü

⁹¹ Olup -K

şālġa urup dūşmen tarafına dōnūp turdılar. Andan soñra üçünci şafda Benġ Āşfer meliki Bilād-ı⁹²Āşferġi turdı. Şalsal pehlevānlarıyla ve Dāl bin Zāl şāhġib-kırānlarla her biri ceng altına müstaġraġ olup ġūs u ġārbġiler çaldurup Őalemler başın felege ġaldırup raġş u raġşān yıldurup meymene ve meysereġalb-i cenāġ ārāste ġılıp turdılar. Ellerin tġr ü kemāna ve ġürz-i ġirāna ve seyf-i bürrāna urdılar ve andan soñra Süleymān Nebġġhalġfesi Āşaf bin Berġiyā Őalem-i Süleymānġi dibinde ġırġ dört ayaġ nerdübānla çġıġılır. Yitmiş iki kūşelü taġt üzerine ki oturmışdı ve taġt üzerinde yüz⁹³yigirmi dört künkürelü bir zerrġin cevher-i muraşsaŐ altunlu tille toġkunmiş çetr-i hümayūn ġurdılar. Āşaf anuñ altında taġt üzerinde oturmışdı. Dört yüz ġırġ dört ehl-i ġġikmet Süleymānġi vezġirler Süleymān Őizzetine Āşafa ġarşu oturmışlar idi. Üç yüz altmış altı müneccimin usturlāb ele alup turmışlardı. Şaġında ve solında altı biñ altı yüz altmış altı Benġ İsrāyil Őulemāsından ve on iki sibtüñ fuzelāsından birer şeb-reng ġatıra süvār olup Őalem-i Süleymānġi dibinde Āşaf taġtınıñ şaġ ve solında tururlardı ve andan soñra Benġ İsrāyil'üñ on iki sibtinüñ on iki melikleri, altı bigġi Āşaf'üñ şaġ tarafında altı bigġi sol tarafında, her begüñ ġafasında on iki biñ zerrġin kemer ġolları vardı. ġāt-ender-ġāt turdılar. Raġş u raġşān binüp ellerin tġr u kemāna urdılar. Her birsi anuñ gibi ġġine-sāz, tġr-endāz, ser-firāz dur kim gökdeki uçan ġuşları geçürtmeyüp bi-cān tġr u bārān iderler ve daġı taġt-ı Āşaf'üñ yine sol yanında ġırġ biñ kemend-endāz beriyye ŐArabġi her birisi kemend atsa burc-ı miżānġi felekden yire indürelere ve ġġile ġılıp mekre gelseler Hārūt u Mārūt ġuyusından çġıġarup teşne lebin süya ġanduralar ve andan soñra yine taġt-ı Āşaf'üñ ġafasında ġırġ sekiz biñ sekiz yüz seksen sekiz cālūt pehlevānlarından ve ēālūt dil-āverlerinden ve İbni Yāmin bihterlerinden veyāhūd enli mihterlerinden Őaġġim tġġ-zenler ġalŐaġüşāy ve şaf-şikenler her birisi pūlāda müstaġraġ olup biñer yaşında birer pūle ve gergedana süvār olup turdılar. Ol demürden taġa beñzer ġürzleri omuzlarına urdılar ki **[H-11a]**her**[K-11a]** birisinüñ ġad u ġāmeti Őalemler başına ber-ā-ber olmiş idi. Merrġġ ü Keyvān bunlardan ġorġup ġayrete varmış idi. **Naġm:**

[FaŐilatūn/FāŐilatūn/FaŐilim]

Bād-ı Pā Őayyārlarla daġı hem

Leşker öñinde tururlar biş u kem

Her biri cellād idi hūn-rġz anuñ

⁹² Bilād-ı Āşferġi] Bilā Āşferġi H.

⁹³ Yüz] –H.

Her biri hūr-yād u nefsi tiz anuñ

Ellerinde götürür tığ u teber
Hep güle pūş ve dañı zerrin kemer

Fitne iderse iblisi aldār olar⁹⁴
Ger teber çalsa Óadūyı iki böler

İşbu şevket birle tırdı çün Āśaf
Ādemî-zāduñ çerisi tutdı śaf

Çün Süleymān sancağın qaldurdılar
Gūs-ı⁹⁵ Dāvūd'ı revān çaldırdular

Ceng ü⁹⁶ ħarbî uruben gürltdiler
Kerrināya śavt-ı⁹⁷ eccl ırlatdılar

Tabl ötüben çün çalınd'anda nefir
Güş u çarñ śavt-ı güş itdi śağir

Śūr-ı mañşer mişli ki ötdi kerrināy
Cenge ħāzır oldı yoñsul ile bay

Diñle imdi bāqı leşkerd'ola şerñ
Rāsit işbu itmişemdür kizb-i tarñ

Qıśśadan itmek dilerseñ istimāÓ
Vir śalavāt Ahmed'e⁹⁸ itme sen nizāÓ

⁹⁴ Bu beyitte vezin bozuktur.

⁹⁵ Gūs-ı] Gūs u K.

⁹⁶ Ceng ü] Ceng-i H.

⁹⁷“-ı” vezne fazla

Ender Sıfat-ı Hâzır Şoden-i Sibâ

Hükemâ kavlince kaçanki âdemî-zâd leşkeri Süleymân çerisinden yir yüzinde Âsaf bin Berhiyâ ve hayvânât ve behâyim ve sâyirhüm tahtınuñ serir-i Süleymân'a muķabil sağındadañı solında Süleymânî Óalemleri gökdeki aya ber-â-ber kılup ol yig erenler Óalemlü Óalemi dibinde beglü beglerin gözedüp cemÓ olıcaķ andan soñra sağ tarafında sibâÓ sınıfı bebr ü peleng ķurd pârs cinsi ve bebr ü beyân aslı ve şir u gurrân nesli⁹⁹ maÓe'l-ķıssa yırtıcı vü tartıcı cānavarler bir mıl ırak ādemî-zâd çerisinden taşra ağızların açup ve ķulaķların açup ve ķulaķların ķabardup ve pençeleriyle yir, ķarnın yırtup hâr u hâşâķi ısup tartup hevâya sordılar ve ķuyruķların ejder-veş çenber idüp yile yelken gibi göğüs gerüp sedd-i İskender gibi yirli yirinde turdılar ve Hindî pıller Óamūd üzerine binâ olmuş hāmmām ķubbesi gibi gevdeyle dört mıl ü menāra sıfat hortumla sūr-ı İsrāfıl urup naÓra urdılar ve gergedanlara tiğ u hūsāmı ķafasına çevürüp düşmene göksin siper tutdılar ve develer, ejdehā-vār boyunların uzatdılar ve ķurd u ķaplan sığanupve sermenüp bıyıķların burup düşmān cānibine göz urdılar. Ammā şağāl u demine ķarınların yire sürüp ķulaķ dikdiler. Muħanneşler bigi kaçmağa yüz tutdılar ve hāķi cānavarler dañı yirli yirinden turup ses dinleyüp ķulaķ urdılar ve yengec başı üzerine ķul uzadup defÓi yāyin ķurdı ve kirpiķudret oķlarını ten kişi ķurbān ağızına dizüp pençesin yire urup hāsım cānibine gürz tutup turdı ve ķablubağa siper-i ķudret bürünüp başını siper altına saķlayup hāsımı đarbin gözedüp tururdu¹⁰⁰ [H-11b] [K-11b]ve hāşerāt cinsinden efāÓi dañı kemendlü kemendin çin çin idüp hāzır itdiler ve Óaķarīb dañı ķaśśād-vār nişter-i ser-tizlerin tiz itdiler ve ol ķan içici ağızlarından zehr-i ķātiller saçıcı ejdehālar tağ gibi ķāmetle cehennem zebāniş-vār šalābetle düşmen cānibine yönlerin dönüp ağız açup dem çekmege hāzırlandılar ve sinekler dañı ķanadcuķların açup uçmağa, arslanlaruñ ķorķmayup gözlerine ķonmağa ve ejdehālaruñ üşenmeyüp ağızlarına girmege başladılar. Ve pādişāhlaruñ hicāb itmeyüp bi-teveķķüf tāclarına ķonmağla eñselerine ve yüzlerine ķonmağla sūretlerine tabanca urmağa başladılar. **Nażm:**

[FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilün]

İns ü cin u điv u gül u vahş u tuyūr mūr u mār

Cenge hāzır oldu turdı yirde¹⁰¹ gökde bi-şümār

⁹⁸“-e” vezne fazla.

⁹⁹ Nesli] aslı H.

¹⁰⁰ Tururdu] turdı K.

¹⁰¹ Yirde] yir H.

Merrîh ü Keyvân Süleymân leşkerin gökdem görüp
Öİbret aldı hâyrete varup şamu iy şeh-r-i yâr

Ender-Şıfat-ı¹⁰² Cınniyân u¹⁰³ Revende-gân

Ĥükemâ şavlınce kaçan kim ejdehâlar sınıfı dahı efâÖilerle ve Óakârîb nesliyle ve tinnînler cinslü cinsi birle yir yüzindeki ĥükm itdügi Süleymânî leşkerüñ sol tarafında meymene vü meysere şalb ü cenâĥ ârâste olıcaş turalar. Andan sağ tarafda dahı küĥü'l-bürzde durımış berr ü beyâbânda yürümüş yüz yigirmi dört dürlü mahlûkât serhengleri ve envâÖı halk-ı mevcüdât ser-neferleri baÖzi pîl ser-şüturpâlar ve baÖzi gergedan ser-kāv ü pâlar ve baÖzi gergedan-dırâz, Óankâ pâ ve üstühân tenler ve kilîm küşeler ve sañsarlar tayıfesi dahı Şâm ve çınar ağaçların kökiyle kıparup omuzlarına urup ve baÖzi zeytün ve ĥurmâ ağaçların Óamüd idinüp ve baÖzi degirmen taşlarına bazar-hâne sütünların geçürüp gürz idinüp cinslü cinsi birle alaylar bağlayup turdılar. Dillü dilince çağrışdılar, görk-serler uluşdılar, şutur-serler bağrışdılar. Andan soñra ĥâkı cinnîler ki revende cinsidür. Zıddı insidür, dürlü dürlü şekl ile baÖzi Yeócüc ve Meócüc şıfatında ve baÖzısı¹⁰⁴ yırtıcı cân-everân şeklinde ve baÖzi zübâb u meges şeklinde ve baÖzi piyâde sipâhi ve zaÖinde küĥü'l-bürz mahlûkâtından bir mîl mişdârı ırakdan cin leşkeri dahı sınıfı sınıfıyla alaylar bağlayup sağ kıolda turdılar ve yönlerini düşmenler¹⁰⁵ cânibine virdiler. Şolki âdemî şeklinedür. Ceng altına müstağrak olup tîğ u tîre el urdılar ve şolki behâyim şıfatındadır. Diş dişe bilediler ve çaynağların ve dırnağların irteleyüp ser-tizitdiler. Düşmen kıanın dökmege göz diküp gücleri varınca ĥiz itdiler ve şolki yırtıcı kıuşlar şıfatındadır. Kıaynâkı ve minkıâd ve kıanâd açup pervâz [K-12a]urdılar[H-12a] dahı düşmen kıanın dökmege göge göğüs virüp Óuqqâb gibi turdılar ve şol cinniler ki zübâb ve zenbür ve meges şıfatın şıfatlanurlar. Düşmen nüşin niş itmege nişter düzetdiler ve sinekler düşmen kıanın içmege ĥortümların yaraşılayup düşmen tarafın gözetdiler. **Nażm:**

[FaÖilatün/FaÖilatün/FaÖilatün/FaÖilün]

Bâĥr u berrî tâ ki var Óâlem için biñ bir ümem

Yirde gökde ĥâzır oldı cinsi ile piş u kem

¹⁰² Şıfat-ı] şıfat u K.

¹⁰³ Cınniyân u] Cınniyân H.

¹⁰⁴ BaÖzi] baÖzısı H.

¹⁰⁵ Düşmenler] düşmân K.

Bu ne milk u bu ne leşker bu ne devlet bu ne cāh
Kim Süleymān'a müyesser Hâk kılup etmiş hâkem

Der-Beyān-ı ŐAsker-i Sāhīrān ve Muḳābele Şoden-i ŐUnḳūr-ı Cāzū Be-Hāzret-i Süleymān Őaleybi's-selām

Hükemā ḳavlince Süleymān Nebi Őaleybi's-selām bu vech ile biñ bir ümmet Őaskerini ins ü cin çerisini dıv u Őifrit perşini vuhûş u tuyūr sınıfını mūr u mār çerende ve perende cinsini yirde ve hevāda tahte's-şerādave fevḳe'l-Őulādaher birisi cinslü cinsiyle meymene vü meysere ḳalb-i cenāh ārāste kılup ve kendüsi Hāzret-i Süleymān dahı devletle nübüvvet tahtında ḳarār idüp seririn yil götürüp yirle gök arasında muŐallaḳ tutucaḳ ez ān cānib Sürh-bād-ı Cinnī ve ŐUnḳūr-ı Cāzū ve Racım-i Őadū-yısünnī tābiŐleri ve aŐvānlarıyla Süleymān Nebi'nün saltanatın, saŐādet tahtın, tāc u tahtın ve biñ bir ümmetin keşretin yirde ve gökde leşkerinüñ şevketin, şalābetin, şecāŐatin, satvetin, firāsetin, envāŐı mahlūḳātın, elvān-ı mevcūdātın Hâk teŐālā virdüḡi saŐādetin göricek bildiler ki Süleymān hāzreti kimdür bildiler¹⁰⁶.**Nażm:**

[Faöilatün/Faöilatün/Faöilatün/Faöilün]

Bildiler ki pes kim imiş Şeh Süleymān hāzreti
Cümlesinden bahtlu imiş Őālem içre devleti

İns ü cin vaḥş u tuyūr u dıv u perī mūr u mār
Hükmine mahkūm oluben ider imiş ḥizmeti

Gökyüzinde götürüben tahtını bād-ı felek
Yir yüzinde cin taşırmiş emri birle rahtını

Biñ bir ümmet baḥr u berden cemö olup gelmiş aña
Zabt idüp ḥizmetlenür tāki varsa milleti

Heft ü kişver rubŐ-ı meskūnuñ gelüben şehleri
Hāk-i pāyin öpmek ile bulur imiş Őizzeti

Tā ki var yirde çerende ḥizmetinde cümle hep

¹⁰⁶ Bildiler] -K.

Tā ki var gökde perende çākeri yoḡ minneti

Bildiler kim Şeh Süleymān mişl-i Sultān Óāleme

Gelmedi gelmez cihāna yoḡ mişāl u kıymeti

Neşr: Hākim şavlınce ÓUnşūr-ı Cāzū Süleymān’uñ saltanatın görüp kimdüğün bilüp saç u şaḡalın yolup yirinden turup sihîr-gāhına başlayup Süleymān alayına alay virdi. Nite ÓUnşūr-ı Cāzū kendü sınıfını ki altmış biñ cāzū idi güllar şekline koyup periler sultānı Hümāyūn Şāh’a muḡābil oldı. Her birisi uşāğı vü irisi elmāşı nacaḡlar ve ḡarḡuşabtalusünüler ve Dımışḡı ḡılıclar takınup tır u kemāna el urdılar. Perilerle cenge turdılar. Alayına alay virdiler ki anlaruñ başı boḡı Ebherān-ı sāhîr idi ve pehlevānı AktaÓān-iCāzū idi. İkinci şaff-ı ÓUnşūr-ı Cāzū’nuñ sihîr-gāhın ḡuvvetiyle cān şavmi sûretine **[H-12b]** **[K-12b]**girdiler ki yitmiş biñ nefer cāzūdur. Her biri ellerinde zenberek tutarlardı ve āteş dāneleriyle sihîr odın yağdururlar idi. Anlaruñ ser-Óaskeri Sāşsūḡ-ı Sāhîr idi ve pehlevānı Şaḡşāḡa-i Cāzū idi. Anlar daḡı muḡābil ve muÓārız olıcaḡ andan ÓUnşūr-ı Cāzū üçüncü bölük cāzūsını daḡı sihîr-gāhın ḡuvvetiyle cinniler şekline ḡoydı ki seksen biñ nefer cāzū idi, eyle cāzū ki her biri dem çeküp¹⁰⁷ üçüncü anı vaḡtde birinci ḡat göge gecici ve envāÓı sihîrle ceng idici, gāh şışeden zenbūr uçurup sihîrle her birin evren gösterüp ḡalḡ ḡorḡuducı, gāh sihîr tāsından şu şacup tūfānlar ḡoparup yağmurlar yağdurıcı, yir yüzün sile virici, at ve er boḡdurucı ve baÓzı daḡı sihîr ḡaḡmaḡın ḡaḡıcı, Óālemi nār-ı Nemrūd gibi āteş urup yaḡıcı ve anlaruñ ser-Óaskeri Hāccāc-ı Cāzū idi ve pehlevānı Hāḡḡitān-ı Sāhîr idi. Andan yine ÓUnşūr-ı Cāzū dördüncü bölük sāhîrlerini Nerre Dıv ve ÓAfārıt şekline ḡoydı ki ser-cümlesü tokşan biñ nefer Óıfrıt idi. BaÓzıḡaplan ser-şütürpā pıl ten idi. BaÓzı ejder ser ve timsāh ten idi. Her biri taḡ gibi ḡayaları, degirmen taşı gibi delüp birer Hindustān ḡozı āḡacına geḡürüp omuzlarına urup dem çeküp uçup Süleymān dıvlerine ḡarşu muḡābil olup hāzır turdılar ve anlaruñ ser-Óaskeri Şāhsāh-ı Cāzū idi ve pehlevānı Şafsāf-ı Cāzū idi ve andan ÓUnşūr-ı Cāzū Óaskerinüñ beşinci bölüğünden yüz biñ ve yigirmi dört biñ nefer cāzūlarını yırtıcı ḡuşlar sûretine ḡoydı ve bu cümleñ ser-leşkeri ÓAfsāc-ı Cāzū idi ki anı Şımurḡ ḡuşı şekline ḡoydı ve ÓAḡtiḡān-ı Cāzū’yı ḡuḡnūs ḡuşı sûretine ḡoydı ve ÓAḡribān-ı Cāzū’yı ruḡ ḡuşı sûretine ḡoydı ve Ğaltıya-i Cāzū’yı rahne ḡuşı şekline ḡoydı ve ÓUncüc Cāzū’yı tavşancıl şekline ḡoydı ve Ğalfāḡ-i Cāzū’yı tāvus şekline ḡoydı. Fısfısa-i Cāzū’yı şāhın şekline ḡoydı. MaÓe’l-ḡıssa söz uzatmayalum yüz biñ ve yigirmi dört biñ nefer cāzūnuñ her

¹⁰⁷ Çeküp] içüp H.

birisin irisin ve uşâğın sihîr kuvvetiyle birer yırtıcı kuş şekline koydı ve anlar dañı sihîrle kanad açup hevâ-yı fenâda Şimurğ alayına alay bağlayup ve kaynaqlarını burunlarıyla bilmege başladılar ve andan soñra ÓUnşûr-ı Câzû'nuñ altıncı bölüğün ki yüz biñ ve kırk sekiz biñ nefer sâhîrlerdi. Sihîr kuvvetiyle yırtıcı cânavarler şekline koydı. Nite cümlesinüñ ser-neferi Kâşküş-ı Cazû'ydı. Anuñ esnâfını tevâbiÓ ile arslanlar şekline koydı ve Kebkebe-i Câzû'yı tevâbiÓ ile neheng sûretine koydı ve Keşkiş-i Cazû'yı tevâbiÓ ile timsâh şekline koydu ve Kışmış-i Cazû'yı aÓvân ile gergedan şekline koydı ve Kelâkül-i Cazû'yı aÓvân ile kurd şekline koydı ve Mütelhal-i Cazû'yı [H-13a] [K-13a] sırtlan şekline koydı ve dañı ÓUnşûr-ı¹⁰⁸ Câzû hüküm itdi. Yüz biñ ve kırk sekiz biñ nefer sibâÓ çerisi, uşâğı ve irisi, yir yüzinde Süleymân NebiÓaleyhi's-selâm sibâÓına muqâbil oldılar. Arslanları eñraşup ve sırtlanları kikreşüp kıyruqların çenber idüp göğüs gerüp tırdılar ve kırtları uluşup ve pelengleri ağız açup naÓralar urdılar ve nehengleri pençeler urup taş toprak saçdılar ve filler hortümların çin çin eylediler. NaÓralar urdılar ve gergedanlar dañı ögrüşüp zelzele ile Óâlem-i fenâyâ virdiler. Bir heybet ve hirâsân gösterdiler. Süleymân yırtıcı câzûlara ki **Nażm**:

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Sihr-gâhın¹⁰⁹ kuvvetiyle gör ki ÓUnşûr ol zemân

Yirde gökde niçe Óasker bağladı gâyet cihân

Sâhîr-i FirÓavn gibi gerçi çok çalışdılar

Bulmadı Mûsâ Óaşâsından velî emn ü emân

Neşr: Hükemâ kavlince andan ÓUnşûr-ı Câzû yine hüküm itdi. Câzûlar sihr-gâhınla tahtını götürüp Süleymân NebiÓaleyhi's-selâm karşısına muqâbil ve muÓarız dört mîl miqdârı yirden yukarı muÓallağ tutdılar ve Süleymân Óaskeri ne vech ile tertîb ve âyinde ise ÓUnşûr-ı Câzû dañı elünden geldüğü kadar ol vech ile tertîb ve âyin virdi. Alaylarına alay, yirdekine yirde ve gökdekine gökde¹¹⁰ ve çerendesine çerende ve perendesine perende ve nehenglerine nehengler ve dîv ve Óifritlerine dîv ve Óifritler ve yırtıcı, tartıcı kuşlarına, yırtıcı, tartıcı kuşlar fi'l-cümle ÓUnşûr-ı Câzû her esnâfu muqâbelesinden ol sınıf ile Süleymân'a muqâbilolduğın görüp cemîÓ ins ü cin serhengleri ÓUnşûr-ı Câzû'nuñ sihrine taÓaccüb idüp hayrân olup tañşın ü âferin

¹⁰⁸ ÓUnşûr-ı] ÓUnşûr u

¹⁰⁹Sihr-gâhın] sihr-gâhın H.

¹¹⁰ Gökde] -H.

kıldılar ve ÓUnşür-ı Cāzū dönüp sağ yanında şeytān-ı racıme eyitdi: “Yā iblīs ü pür telbīs gördüñ mi ki sihr kuvvetiyle Süleymān gibi ulu pādişāhuñ Óažim Óaskerine ve biñ bir ümmet sınıfı leşkerine ne vech ile alayına alaylar¹¹¹ virüp muşābil ve muÓarız oldum. Ümidüm var ki hātemin elinden alup Óāleme Süleymānlık kılam ammā benüm saltanatıma tahşin ider misin?” diyicek şeytān-ı racım eyitdi: “Yā ÓUnşür-ı Cāzū sihrine tahşin ammā ki ceng idüp Süleymān’ı sıyup hātemin elinden alımayıncaş, ne sen itdügüñ sihre āferin iderem ve ne hod Sürh-bād-ı Cinnī fikrine tahşin iderem.” **Nažm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Cehd idüñ kim Şeh Süleymān’dan alasız hātemi

Hātemiyle zabt idesiz on sekiz biñ Óālemi

Cinne ādem itdügün eylesiz siz ādeme

Kim bilürsin neslüme gālib olupdur ādemī

Der- Beyān-ı ÓAzamet-i ÓAsker-i Sürh-bād ve Şevket-i Óİfrıtiyān ve Cinniyān ve AÓvān-ı Üst

Hükemā kavlince ÓUnşür-ı Cāzū Süleymān NebiÓaleybi’s-selām alayına alay bağlayup muşābil turıcaş andan Sürh-bād-ı Cinnī emr itdi. CemīÓ Óaskeri yir yüzinde Āsaf çerisine muşābil turdılar. **Nite** evvel kendüsi kırk biñ cin serhengiyle ki her birisi [**K-13b**] Allāhü teÓālānuñ [**H-13b**] āteşi hışmından yaradılmışdur. Nitekim bundan aқdem zıkr olunmuşdur. Pes kaçanki Sürh-bād-ı Cinnī kırk sekiz biñ cinnī serhengleriyle ki Āşafa muşābil ve muÓarız olup ki turmuşlardı. Ser-cümlesi şır süvārları idi ve ellerinde elmāslardan kılıclar tutarlardı ve pehlevānları adı Ğurrān-ı Cinnī ve Kıamıtubāt-ı Cinnī ve Ecvān-ı Cinnī ve Lāgiyya-i Cinnī ve MaÓsiyya-i Cinnī ve beglerbegisi Simyād-ı Cinnī idi ve Sürh-bād-ı Cinnī’nüñ sağ tarafında evvel şafda Fırüz Şāh bölüğinden Şivān Cinnī turdı. Yüz biñ tinnin süvārları ile ki ellerinde āteşdānlar tutarlar idi ve odlar yağdururlar idi ve pehlevānları Şahayham-i Cinnī ve Maĥcen-i Cinnī idi ve ikinci şafda sağ qolda Şūzyaқül kavminden Foğrāş-ı Cinnī geldi. Foқsan biñ cin çerisiyle ki her biri ejder süvārları idi. Ellerinde gürz-i girānlar götürürler idi ve sihrle tūfānlar qoparurlar idi. Beglerbegisi Tinnin-i Cinnī idi ve pehlevānları Temettun-i¹¹²Cinnī idi ve üçüncü Şāh-ı Mārūt kavminden Mārūt-ı Cinnī geldi, Seksen timsāh süvārlarla ki ellerinde top tüfek ve

¹¹¹ Alaylar] alay K.

¹¹² Temettun-i] Tinnin-i H.

darb zarb ve zenberek götürürler ve beglerbegisi Mehhân-ı Cinnî ve pehlevânı Cerrân-ı Cinnî ve serkeşi ÓAcÓân-ı Cinnî idi ve andan Sürh-bād-ı Cinnî'nün sol tarafında evvel kılda Şamtılāk kavminden EfÓülin-ı Cinnî geldi. Altmış altı biñ sırtlan süvâr perende Óaskeriyle ki ser-cümle ellerinde yaraqları, demürden Óamüdlar götürür idi ve beglerbegileri Žayfün-ı Cinnî ve pehlevânları Kānün-ı Cinnî ve Mašnün-ı Cinnî ve andan Sürh-bād'uñ sağ kolında ikinci tarafında Şeytān-ı Şāh Cind kavminden ÓAnķās-ı Cinnigeldi. Elli beş biñ biş yüz neheng-süvâr ve peleng-süvâr cinnilerle ellerinde kırk sekiz toplu sālīklar götürürlerdi. Gelüp qarār itdiler ve anlaruñ beglerbegisi Tulūkeş-ı Cinnî idi ve pehlevânları SaÓsaÓāk-ı Cinnî ve Hāvrün-ı Cinnî idi ve andan soñra Sürh-bād'uñ sol yanında üçüncü kılda Kāmar Şāh kavminden Şahşān-ı Cinnî geldi. Kırk sekiz biñ gergedan süvârlarla ki ellerinde tır u teber kemān u siper götürürler ve anlaruñ dañı beglerbegisi Mehvāh-ı Cinnî ve pehlevânları Maĥnaķa-ı Cinnî idi ve Menķaba-ı Cinnî idi. Kaķan ki Sürh-bād-ı Cinnî bu vech ile ki kendü çerisini cemÓ idüp Āsaf bin Berĥiyā'ya muķābil turıcaķ ĥükm itdi. Ekvān-ı Dīv'e ÓAfārit çerisiyle Efrāsiyāb'a muķābil oldu ki anuñ beglerbegisininüñ adı Đakđak-ı Dīv ve pehlevânlarınuñ adı Kāmkām-ı Dīv ve Kāĥkāĥ-ı Dīv ki her bir Nerre Dīv Óifrit seng-i āsiyāba cınar ve ĥurmāaģaĥların geķürüp yaraķ idinmişler idi ve andan soñra Šalsal-ı Dīv dañı ÓAcem sultānı Keykāvūs'a muķābil ve muÓarız oldu ki her birinüñ yaraģı yirlü kayalar idi ve beglerbegisi adı ŠaÓlūk-ı Dīv idi ve pehlevânları adları Dāl-ı Dīv ve Āķbāĥ-ı Dīv idi ve andan soñra Dimir-bād-ı Cinnî elli biñ miķdārı cin çerisiyle Óuķķāb süvâr olup ellerinde siĥirle peydā olmuş envāÓı siĥir¹¹³ altın götürürlerdi ki isteseler tūfān kıparup şarķ u ĥarb kavmin sile virürlerdi ve gāĥ[H-14a] [K-14a] bād-ı Óaķımlar esdürüp kavm-i Hūd bigiÓālem ĥalkın bād-ı fenāya virürlerdi ve anlaruñ dañı¹¹⁴ser-Óaskerleri Harĥüb-ı Dīv ve serkeşleri Maģzüb-ı Dīv ve ÓĀsífāt-ı Dīv idi ve andan Mısır sultānıyla Dimir-bād-ı Dīv muķābil oldu ve andan soñra ÓAmāliķa sultānı Sürĥāb Şāh ile İsteĥir-ı Cinnî muķābil oldu. Altmış altı biñ altı yüz altmış altı cin serhengleriyle ki her birisi uşāģı vü irisi bebr ü beyān süvârlar idi ve ellerinde elmās niżeler ve tır u kemān ĥaddenüñ ve zenberekler ve envāÓı yaraķlar ve beglerbegisi Hammāz Cinnî idi ve serkeşleri Kāşķās-ı Dīv ve MaķdūÓ-ı Dīv idi. MaÓe'l-ķisśa eger ser-cümle muķābil olan Óaskerlerüñ adlu adını ve pehlevânları adlarını žikr idersek kitāb ĥadden çıkār. Ammā muĥtasār-ı kelām oldur ki her Óasker-i pādīşāĥı ki Ĥāzret-i Süleymān'a tābiÓdür. Sürh-bād Óaskerinden ve ÓUnķūr-ı Cāzū Óaskerinden bir Óasker muķābil oldu. Ammā ejdeĥālar ve evrenler ve tinninler esnāfına ĥicbir āĥedüñ

¹¹³ Siĥir] ceng K.

¹¹⁴ Dañı] -H.

zehresi olmadı ki muķābil olaydı. Eger yirde ve eger gökde pes ŐUnķūr-ı Cāzū derūnından bir āh itdi. Racīm-i laŐin taht kenārında oturmuş idi eyitdi: “Yā ŐUnķūr niye āh idersin ki Süleymān bigi pādişāha muķābil olup alayına alay virdük, Hārūt u Mārūt¹¹⁵himmetiyle, sihr kuvvetiyle ümıddür ki tahtından aşāğa şalup hātemin elinden alup şimden girü Őālemi yine Süleymān’lığı sen idesin, biñ bir maħlūķāt senüñ hūkmüñ altında olalar.” **Nażm:**

[FāŐilatün/FāŐilatün/FāŐilün]

Çün saña yardım kılpudur Sürh-bād
Ĝam yime kim devletüñ ulu ziyād

Şeh Süleymān tahtın āhir alasın
ŐĀlem içre Şeh Süleymān olasın

Lıki ğayret birle eyle şimdi ceng
Tā ki soñra itmeyesin göñli teng

Her kim ister tāc u taht u saltanat
Ĝayret ile ceng idüben bula baht

Taht u devlet saña tutdı şimdi yüz
Kim Süleymān birle olduñ yüze yüz

Ĝayret ile itmez iseñ şimdi ceng
Çarh-ı vāsiŐ gözlerüñe ola teng

Tiğ u hançer birle alnur memleket
Zuruzadla hāsıl olur saltanat

Furşatı fevt itme imdi bu zemān
Ta peşimān olmayasın bı-ğümān

Devletüñ artar olursın pādişāh

¹¹⁵ Hārūt u Mārūt] Hārūt ve Mārūt H.

Pes n' için gam-gin oluben itdük âh

Çün racım ile diyüp itdi cıdâl

Diñle imdi nâdürur kıśsa vü kâl

Neşr: Hâkım kavlınce çünki racım¹¹⁶böyle diyüp naşihat idicek ÓUnşür-ı Câzû eyitdi: “Yâ racım Süleymân’nuñ biñ bir dürlü ümmet Óaskerinden korqmazam illâ ki üç bölük kavmüñ ceng u âşübından be-gâyet havf iderem. Evvel gökyüzinde melâyike kavminden ki biz anları görmezüz anlar bizi görürler. Şihâb ile yaquphelâk iderler. İkinci hevâda ağız açup kara bulutlar gibi kanadlar açup uçup **[H-14b]** zehr-i kâtillersaçup **[K-14b]** dem urup yir yüzinden göge âdem çeküp memleket halkınuñ kanın içici, yüzine bakmağa yürekler döymeyüp beñzi kanı uçucu yidişer başlu ve dörder kanadlu, sınır taşı dişlü, cehennem zebânileri bakışlu, kara tağlar kâmetlü, ejdehâ-yı Óarş sıfatlu, burc u Óakreb sûretlü, yil evrenlerden korqaram ki yaradılmışda kimse anlara ceng içinde¹¹⁷ muqâbil turamaz ve üçüncü ol yir yüzinde kırkar ayaklu, deve boyunlu, geyik kulaklu, bezir-hâne diregi kuyruqlu, hammâm kemeri oyuklu, kubbe-i keyvân başlu, ÓArab sünüsü dişlü, pıl ayaklu, gergedan tıynaqlu, balık pullu, kafası kıllu, ÓArab ocağı gözlü, cehennem ejdehâsı yüzlü, kara deñiz gibi çalkınup yürüyücü ejdehâlar elinden zebünüm ki anlara muqâbil olur kimesnem yoqdur.” **Nażm:**

[FâÓilatün/FâÓilatün/FâÓilün]

Şöyle bil kim iy laÓın ü iy racım

Ben bulardan havf iderem ki delim

Bu Süleymân Óaskeri şöyle ki var

Ki katı gürbüz yağıdur bı-şümâr

Görme misin çeyşin ol şâh-ı cihân

Üç bölük eyledi žâhir hem nihân

Bir bölüğü gök yüzün tutdı temâm

Demlerinden bağladı gökler gümâm

¹¹⁶ Racım] -H.

¹¹⁷ Ceng içinde] -H.

Kimisi perrān olup açmış peri
Kimisidür djv ü Óifrit u perî

Kimisini görmezüz olur melek
K'anlaruñla toludur cümle felek

Ger birisi kaçıyup atsa şihāb
ÓAsker-i sâhîr yanup ola harāb

Yāhūd evrenler saçarlar şeh zehir
Hep helāk olur cerem zihî qahir

Bir dahı bu Şeh Süleymān-ı zemān
Yir ile gök arasın itmiş mekān

Devletin itmiş anuñ Allāh ziyād
Kim olupdur tahtına merkeb bu bād

ÓAskeriyle tahtını yil götürür¹¹⁸
Şarq u garba bir dem içre yitürür

On'ki biñ var bilesince enbiyā
El götürüp itseler Ĥaqq'a duÓā

Ĥaqq katında olısdur müstecāb
Qorqum anlardan qatıdır ki harāb

Bilme misin ki ol zemān Mūsā kelîm
Sâhîr-i FirÓavn'ı tağıtdı deliyim

Qorqaram mağlûb ola sâhîrlerüm
Haşma nuşret bulmaya mākîrlerüm

¹¹⁸ ÓAskeriyle tahtını yil götürür] ÓAskerini yil tahtını götürür H.

Bir daħı ƙorƙum budur kim yā laŖın
Şeh Süleymān Ŗaskeri tutdı zemın

Yır yüzinde Ŗaskerindür bî-şümār
Cümlesini ĥıfẓ idüpdür mūr u mār

Sözi yā iblîş idelüm muhtaşar
Ejdehāya di nice bulam źafer

Böyle diyüp itdi ŖUnğūr anda māh
K’itdi āhı gök yüzün ġāyet siyāh

Diñle imdi nic’olısar ƙıśśasın
Vir şalavāt defŖ idüben ġuśśasın

Neşr: Ĥükemā ƙavlince ƙaçanki şeytān-ı laŖın ŖUnğūr-ı Cāzū’nuñsözün işitdi. Bildi ki Süleymān Ŗaskerinden Ŗācizdür. Pes istimālat virüp eyitdi: “YāŖUnğūr sen ƙalan leşkere cevāb vir benüm sınıfumdan ejdehālara ve evrenlere cevāb virdürmek **[H-15a]** benüm boynuma” diyüp **[K-15a]**Hannās’a emr itdi. Yüz biñ şeyātinźürriyātından yidi başlu evrenler şekline girüp ƙanad açup uçup gökyüzinde şāh-ı Mārān Ŗaskerine¹¹⁹ muƙābil ve muŖārız olup tırdılar ve andan soñra Vesvās’a emr itdi. Yüz biñ şeytān Ŗaskerini ol dem üç bölük itdi. Bir bölüġin ejdehālar sūretine ƙoyup Vesvās-i laŖın kendüsi şāh-ı Mārān şekline ġirdi. Vāhid-i Nas melŖün ejdehā-yı Naser şekline girüp Vesvās-ı laŖın şāh-ı Mārān şeklinde olup başına alup ġötürdi ve andan soñra Dülil-i melŖün otuz üç biñ nefer şeytān źürriyātın ŖAƙārîb sūretine ƙoyup ŖAƙārîb sınıfına muƙābil oldı ve andan soñra Keyvem-i laŖın daħı otuz üç biñ üç yüz otuzüç nefer şeyātin źürriyātıyla efāŖı vü ĥayyāt şekline girüp efāŖı vü ĥayyāta muƙābil oldılar. Ƙıśśayı dırāz itmeyelüm şāh-ı Mārān leşkerinüñ cemîŖ esnāfına muƙābil şeyātin źürriyātından egerçi kim leşker bulundu ve lākin melāyike yüresine uğramaġa hic kimesnenüñ zehresi olmadı. Şihāb ƙorƙusından **Naźm:**

[FaŖilatün/FaŖilatün/ FaŖilatün/FaŖilüm]

Çün alayına Süleymān’uñ bular virdi alay

¹¹⁹ ŖAskerine] -H.

Kim cihān halkıtemāmet gördiler yoħsul u bay

Diñle imdi bu Óacāyib kıśsa Óārif niyetdür

Muśtafa’ya hoş śalavātvir veli iy niħ rāy

Neśr: Hükemā řavlince çunki iki Óaskerũn alayı temām muřābil ve muÓāriz oldılarsa ve cemıÓ-i ālāt-ı ceng iki cānibden müheyyā olup ve kimisi řuvvetine mağrūr olup ve kimisi heybet ü śalābetine inanup ve kimisi siħrine ve mekr u füsünına yaśdanup řur u řer iřiyle ĥařkı bātıl eylemek niyyeti üzerine ammā Süleymāniler śıdk u iħlāśla ve kemāl-i iħtiśās ile tevĥid ipine yapıřup Ĥař teÓālānuñ vaĥdāniyyetine śıgınuş ve Süleymān Nebi’nũn ĥümem-i Óālīşini siper ve enbiyā ve evliyā duÓālarını tır u tiğ u teber-vār, kendülere ārāyide itdilerse ol aralıřda racım-i laÓın ol merdūd u bi-din ÓUnķūr-ı Cāzũ’nuñ tahtı üzerinde diz çöküp oturdu. İki ellerin böğrüne urup Óaceb kibr ile gāħ gāħ Süleymān cānibine bařardı. Loķmān Ĥakım’le Fişāğoraś Ĥakım’e göz kaçardı. Anlar daĥı řeytān Óaleybi’l-laÓne¹²⁰ nũn bu vech ile ĥareketin görüp ġayrete ġelüp Süleymān ĥazretine eyitdiler. “Yā Nebiyu’llāĥ ÓUnķūr-ı Cāzũ’nuñ řevketinden ve Sürĥ-bād-ı Cinni’nũn řatvetinden tabÓumuz incinmedi. Pervāmuz daĥı yok devletũnde cümlesinũn çerisin tağıduş parākende iderler. Ammā ki bu racım-i laÓınũncüróetiyle oturuşı ve taÓını yüzinden ĥareket idiři ve bizden yaña bařup göz kaçışı nefşümüze be-ğāyet¹²¹ ġüc geldi. Eger emr iderseñüz¹²², bu melÓunı ol aradan giderelüm. Yidi řat yir altına ġeçürelüm” diycek Süleymān Nebi eyitdi. “Egerçi ki elümden ġelür, Allāhu teÓālānuñ emri birle řeyātĩñ nesline müvekkel olan melāyike ki ser-cümle Butūran-ı Cāzũ çerisin ve řeyātĩn Óaskerin münhezim řılışup řudrete řılıcı odlarına yařalardı. Lākin mařşūdum oldur ki bunlaruñla Óādetçe ceng idevüz.” diycek Andan Süleymān Nebi Óaleybi’s-selām izniyle Tevrāt ve Zebūr’danyidiřer āyet Óařım okuyup tekbir ġetürüp ve cemıÓ evliyā ve enbiyā ve Ĥazret-i Muĥammed Muśtafa Óaleyhimũ’s-śalavātũ ve’s-selām ervāĥına **[H-15b]** **[K-15b]** śalavāt virüp řeytān cānibine üfürdiler. Hemān-dem berekāt-ı āyāt-ı Tevrāt řeytān-ı racım turduğı yirden yidi řat yir altına ġeçüp belürsüz oldı. Andan hükemā Tevrāt ve Zebūr āyetlerin okumağa bařladılar. Tiğ u tevĥidle racım boynın tutmağa bařladılar. **Nařm:**

[FāÓilatũn/FāÓilatũn/FāÓilũn]

¹²⁰ Lānet olsun

¹²¹ Be-ğāyet] ġāyet H.

¹²² İderseñüz] iderseñ H.

Her birisi oқыyup Tevrāt'ı bes
Zıkr iderler dile alup āyātı pes¹²³

Turduğı yirden racım atdağ kaçar
Yidi ƙat yir altına defŌi geçer

Ʀağılup aŌvānları olur zelił
ŌĀciz olur anda hattās u delił

Sāhir-i ŌUnƙūr anı görüp hemān
Dil perişān oldı ƙaldı bir zemān

Şeh Süleymān bildi gālib olısar
Ʀānını dökmege tālib olısar

Lıkin anda ğayret itdi ol laŌin
Bildı k'olmaz ol Süleymān'dan emin

Diñle imdi ƙıśsa nādūr muŌteber
Vir śalavāt Aĥmed'ammā mā-hāzar

Der-Beyān-ı Temşilāt-ı Dāsitān-ı Mazı

[FāŌilatün / FāŌilatün / FāŌilatün / FāŌilün]

Saña senden diñle nağl idem maŌārifle beyān
Kendü nefsiñ añlayasın Ōilm ile žāhir nihān

Ten cihāndur cān Süleymān taht-ı dildür fi'l-meşel
Müher-i hātem ism-i āŌzam hem çün iy şāh-ı cihān

Nefs-i āmmāre durur diğ-i racım-i bed-fiŌāl
TābiŌi ŌUnƙūr-ı sāhir Sürh-bād-ı ibni cān

Sürh-bād-ı nefsi-i çāker eylemege cehd ƙıl

¹²³ Bu mısraın vezni bozuktur.

Tā ki senden şākır ola ol kerīm ü müsteŖān

Tiĝ-i tevĥid ile kahr it nefsiññ iblisini
Hem kanāŖat birle sen nefsiñ zebūn it her zemān

Nefsi cāker eyleyendür sālīk-i şeyĥ-i şüyūĥ
Nefsini müŖmin kılanuñmeskeni olur cinān

Çün Süleymān nefsiñi taĥkīk iderseñ saña rām
Ĥaĥ teŖālā rahmet idüp cenneti vire mekān

Beyt-i Ĥaĥ'dur çün gönül koma gire dıv-i racīm
Tiĝ-i tevĥid ile menŖ it bulasın emn ü emān

Ejdehā-yı nefsi öldür tā ki rūĥ bula ĥayāt
Virmeĝil nefse murādın tā murādın bula cān

Der-Beyān-ı Meclis-i Ĥahir

[FaŖilātün/FaŖilātün/FaŖilün]

Ĥaĥĥ'a minnet k'ol durur ĥayy lem-yezel
Viridi Ŗilm u maŖrifet sālīĥ Ŗamel

Çün Ŗināyet eyledi Rabbü'l-enām
Üç yüz ve kırk altı meclis buldı tam

VüsŖatumuz yitdüĝince söyledük
İşbu nādīr kıssayı şerĥ eyledük

Vaĥte teng oldu irişdi çünki şām
İżtırāba düşdi bu dem ĥās u Ŗām

Dest-i mevtden bulur isem ger emān
Ĥaĥ virürse bendeye Ŗömr ü zemān

Yine bākî bu hîkâyet söylene
Evvel âhir rivâyet eylene

Budurur sâmi'îden ammâ kim murâd
Hayr ile Firdevsî'yi eyleye yâd

Ïy meniiden Şekl-i insân eyleyen
Kün demekden çarh-ı gerdân eyleyen

Kâne gevher bahş iden nâye Şeker
Durudan Şudan Şadef içre durar

Nür-ı Ahmed hürmetiçün yâ İlâh
Raĥmet it Firdevsî ki itdi günâh

Ķıl Őinâyet k'âhir ola bu kitâb
Ĥâcet ol *va'llahü a'Ölem bi's-savâb*¹²⁴

Raĥmet-i¹²⁵ ĤaĶ'dan umarsañ iy hümâm [H-16a] [K-16a]
Vir Şalavât Muştafa'ya hem selâm

Süleymân-nâmenüñ Üç Yüz ĶırĶ Yidinci Meclisinüñ Zikrindedür

[*Fâ'Öilatün / Fâ'Öilatün / Fâ'Öilatün / Fâ'Öilün*]

Ol ne yüzdür ki âfitâb-ı¹²⁶ âsumândur ki dürüst
Bu ne zülf-i dest-i âvız-ı cihândur ki dürüst

ÖIŐĶınıñ rüyü¹²⁷ cihânda çün güneş rüşen durur
Ķiymâ-yı vaŐluñuzdan âh nihândur ki dürüst

ÖIŐĶınıñ iksiri Őaçum Şim idüpdür zer yüzüm
Gör ne cevherdür ne ma'Öden bu ne kândur ki dürüst

¹²⁴ *Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.*

¹²⁵ Raĥmet-i] raĥmet H.

¹²⁶ "-ı" vezne fazla

¹²⁷ Rüyü] yüzi H.

Varlıgumdan rāstı bu kim nişānum aldı bes
Lal-i cān bahşı gamından bı-nişāndur ki dūrüst
İy cayıp āh kim raıbūñ ben ğaribi ğoricek
Fan idüp eydūr fūlān ibni fūlāndur ki dūrüst

Zūlfūñ ol tāvus-ı cennet gül-ruhuñ Firdevs'i cūd
Halūñ ol şāh-ı Ėabeş kim Rūm'a ĥandur ki dūrüst

Tūtı addūñ serv ğorse tura yek-pā¹²⁸ üstine
Ėāk-i pāke yüz sūrer eşķum revāndur ki dūrüst

Yār ider davā bugūn Firdevs'i'yi öldürmege
Ben d'ouram ĥalka bu mañi yalandur key dūrüst

Gūş u hūşuñ lutf idūben baña tut kim yā ĥabib
Naql olacaķ bir ğarāyib dāsitāndur ki dūrüst

Bu Süleymān ıssası kim mūnteşirdūr āleme
Müstemi ol ğor ne tariĥ-i cihāndur ki dūrüst

Bu Süleymān-nāmemüzden ğuş idersen yār-ı cān
Vir şalavāt Ėĥmed'e müzdi ĥehāndur ki dūrüst

Der-Beyān-ı ıssa-i Sām-sūvār Reften-i Be-ala-i Mıķnātıs

Loķmān-ı Ėakim avlince āşĥāb-ı taĥķiķ ve erbāb-ı tedķiķ Eflātūn Ėakim ol üstād-ı
alim ve erbāb-ı feşāhat ve āşĥāb-ı firāset ve ehl-i tevāriĥ böyle rivāyet ılurlar ki
Unķūr-ı Cāzū racim-i lainūñ nā-bedid olduĝına ğam-ĝin olup eĝān itmekde ve Sūrĥ-
bād-ı Cinnı şeyātin leşķeriyle müttefiķ olup Süleymān Nebialeybi's-selām çerisiyle ĥeng
itmekde ırān itmek asdında ammā bizüm ıssamız **ez ān cānib** geldi ki pehlevān-ı
cihāndur ve İlyāv Şāh'a geldi ki ĥalife-i Süleymān'dur **nite** ol zemān ki¹²⁹ Fūrāk Şāh'ı
ceziresinde İlyāv Şāh zebūn idüp ĥisāra oymış idi ve İlyāv Şāh ve Sām-Sūvār, Süleymānı

¹²⁸ Yek-pā] yik-pā K.

¹²⁹ Kij] kim K.

Óaskeri hîşār üzerine düşüp muķābil ve muÓarız ķonmuşlar idi. Çunki ol gice geçüp Óale's-sabāh oldu. Zemīn u zemān nūr-ı Yezdān birle toldı. İlyāv Şāh yirinden turup hālķa Óibādet ķılıp Dāvud Peyķamber Óaleyhi's-selām şeríÓati üzere tāÓat ķılıp ve evrādın temām idüp ve andan yirinden tonın ve cebe ve cevşenin¹³⁰ geyüp taşra geldi. Bení İsrāyil begleri ve on iki sıbtuñ melikleri ķapuya cemÓ olmuşlar idi. Cümlesi İlyāv Şāh'ı selāmlayup ve şart-ı muÓāniķa ve ādāb-ı saltanat yirine geldükden soñra İlyāv Şāh hūkm itdi. CemíÓ çeri başları ve egnini düz mır-i mihterleri ser-ā-ser sipāhi bindürüp saf saf ve alayalay olup sancaķ ve Óalem götürüp ceng ü hārbiler dögölüp ol deryāleyin leşker cüş u hurüşla ķalÓaya yürüyüş itdiler. Bir tarafdān yahūd Āsibtin'üñmelikiİlyā bin İşāküm Süleymān'uñ nāyib menābıydı. Beglerbegisi Bināyāhū bin YāhūyādÓa'dür. Pehlevāni İlhānın bin YaÓraÓ'dur ve Samāhātūr Hālbí ve Satvān-ı ķudsıdür ki dört biñ dört yüz kırık mubārizla tāc u hāyyına **[H-16b]** muķābil alay**[K-16b]**yürütdi ve bir tarafdān Evbíl sibtinüñ meliki Āşān bin Neşānil ve Ğāzanfer-i Medení ve Ğahātān-i ÓArabí ve BedsūÓa-i KülüÓādí yürüdiler ve bir tarafdān Rādí sibtinüñ meliki Rādí bin İşā ve Yehūsāķāt-i Medbāri ve Tilmíd-i Tāftālí yürüdiler ve bir tarafdān dañı Zibālūn sibtinüñ meliki Evcām bin İşā ve Şāfvān bin ÓAfvān ve Āzūrān bin ŞemuÓí yürüdiler ve bir cānıbden dañı seher sibtinüñ meliki ŞemÓ bin İşā ve BerdeÓ bin TubbeÓ ve Hālkūl bin Cedūnem yürüdiler ve bir ķoldan dañı Behrām sibtinüñ meliki Emnūn bin Dāvud ve Yaķmūs ođlı Pertūs ve Evyāşir bin YahbūÓí ve Cāhite-i BürÓuşí Ecrāh-ı Efrāyimi birle yürüdiler ve bir tarafdān dañı Dārām sibtinüñ melikiŞāfatyā bin Dāvud ve Hattāf Cārşānāyí ve Tilmíd-i¹³¹ Kürünhāñí yürüdiler ve bir cānıbden dañı Şār sibtinüñ meliki Tír-i ĀÓmem bin Dāvud ve YetsūÓ bin MāÓūs ve Rahvān bin SerÓūmí yürüdiler ve bir kūşeden dañı İşpir sibtinüñ meliki Dāniyāl-i Dāvud ve Hāriş bin ÓAdí ve Kilāl Hamzā ve ÓAdísi bin ÓAlāt yürüdiler ve bir kūşeden¹³² dañı Yūsuf Peyķamber sibtinüñ meliki Nāşen bin Dāvud ve ÓAdri Sāmirí ve BaÓleš-i ÓArabí ve Mihrāc-ı Ğudsí yürüdiler ve bir tarafdān dañı İbni Yāmin sibtinüñ meliki Bālāb bin Dāvud ve Yahūyāfāt ve Āşlílūn ve Šalsāl-ı Hālebí yürüdiler ve bir tarafdān dañı Sām-süvār kendü pehlevānlarıyla yürüdi ve her tarafdān nerdübānlar urup yürüyüş gösterdiler. Fūrāķ Şāhdañı gördi kim düşmen çerisi ķalÓaya yürüyüş ķıldılar. Pes ol dañı buyurdi. Her tarafdān¹³³ tír u¹³⁴ bārān idüp top tūfekler ve zenberekler ve mancılık taşların ve elleriyle

¹³⁰ Çevşenin] çevşen K.

¹³¹ Tilmíd-i] Tilmíd K.

¹³² Kūşeden] ķoldan K.

¹³³ Tarafdān] -H.

¹³⁴ Tír u] tír-i K.

yir yüzilerin yağdurmağa başladılar ve aşağı ve yukarı iki cānibden kıyāki bir ceng-i Óažim oldu kim at ve ādem kanından yil revān oldu. Süleymānlar’dan çok ādem hasārat oldu. QalÓadan bir taş alımayup aḥşam oldu, dönüp qondılar. İlyāv Şāh bunca ādem helāk olduğına gāyet acıdı. Melālet ile qarār eyledi. Çünkim ol gice geçüp seher-gāh irişdi. Dıvān quruluş Benı İsrāyil begleri İlyāv Şāh’uñ divānına şemÓ-i cemÓ olup oturdılar ve Sām-süvār dahı gelüp sağ qolda pehlevān-ı pāy-ı taht yirinde qarār eyledi. H’ün salarlar h’ün getürüp yidiler, şükürin didiler. BaÓdehu şeker şerbetleri gelüp içildi ve begler arasında mācerādan söz açıldı. İlyāv Şāh eyitdi: “Begler eger bu hîsāra birkaç gün dahı yürüyüş idersek çok ādem helāk olur. Kücüle kücügen tutılmaz. İllā arslan tutulur dimişlerdür. Eyle olsa rāy u tedbir gerekdür ki bu hîsāri kekezlikle alavüz. Tā kiöte ādem hasārat olmya” diyicek her vezir bir söz söyledi. Kimisi “Laqm uralum” didi, kimisi “Hāvāle yapalum” didi, kimisi “Koyup gidelüm” didi. Ammā Dāvud Peyğamber qarındaşı İlyāv Şāh bunlaruñ sözün qabül itmedi. Āhirinde baş qaldırup Sām-Süvār’uñ yüzine baqıp eyitdi: “Yā pehlevān-ı cihān ümidüm vardur ki bu qalÓayı sen alasin. İçindeki küffarı hāke salasin” diyicek Sām-süvār yirinden hemān-dem turup İlyāv Şāh’a Óizzet idüp revān-ı dıvān-handan çıkup kendü bār-gāhına [H-17a] geldi¹³⁵ [K-17a] buyurdi. Hazıne-dārlar Şimurg’uñ ol Óacāyib muÓteber yükün getürdiler. Kendü niżesinüñ üzerine dike qodılar, çadır öninde ol zemān kim Süleymān Peyğamber Óaleyhi’s-selām Sām-Süvār’a quşlar cinsinden rûh quşın müsehher idüp Şimurg dahı birkaç yilegin Sām-Süvār’a virüp eyitmiş idi. “Kim vaqt-i hācetde bu yilekleri bir niże ucuna dikesin, rûh quşı her ne yirde olursa gelüp saña qavuşa, her ne murāduñ var ise göresin.” Dimişdi. Andan Sām-süvār şimurg yükün niże ucına diküp muntazir tururken bir sāÓat geçmedin qara bulut mişālinde rûh quşı çıqa geldi. Toğru Sām’uñ çadırın inüp devrān idüp pervāza turdı ve Sām-süvār rûh quşunuñ geldügin göricek buyurdi. Hāzır bir niçe gevde atdılar. Rûh quşı inüp ol qoyun gevdelerin yiyüp qarnı toyup Sām-Süvār’a muţıÓ oldu. Sām-süvār buyurdi. Sāz u selebin ve ālāt u cengin müheyyā itdiler. Kendüsi İlyāv Şāh hūzūrına rûh quşı kendüye geldüginini haber virüp eyitdi: “Yā Şāh buyur leşker süvār olsunlar, qalÓaya yürüyüş itsünler. Ümiddür ki Allāh Óināyetinde ve Süleymān devletinde bu hîsāri alavüz. Düşmeni maqhūr qlup murādumuz bulavüz.” didi. Andan İlyāv Şāh dahı buyurdi. Ser-leşkerler Benı İsrāyil leşkerin bindürdiler. QalÓa cānibine yürüyüş gösterdiler. Ol tarafdān dahı Fūrāq Şāhgördi kim Süleymāniler qalÓaya yürüyüş itdiler, andan buyurdi. Anlar dahı yukarudan top tüfenk ve taş ile ve oq ile cenge turdılar

¹³⁵ Geldi] gitdi H.

ve ammā Sām-süvār buyurdu. İlyāv Şāh tēc-hāne apusına yürüdü ve Sām-süvār kendüsi revān rūh uşınıñ üzerine süvār olup eyitdi: “Yā rūh uşı eger Süleymān Peygamber’uñ emrine mute iseñ beni bu tēc-hāne apusına getürüp indüresin” didi. Rūh uşı dahı anad açup bir kez āsumāna döndi. Andan süzölüp serāset alanuñ üstine inüp tēc-hāne apusınıñ iç yüzinde ondı. Revān Sām-Süvār rūh uşınıñarasından yir yüzine indi ve aladan gördiler kim bir muteber uş gelüp ala içine girüp ondı ve bir muteber şāh çin pūlada müstağraq ol uşuñ üzerinden yire indi ve uçup ol uş yine gitdi. İit ki Sām-Süvār n’eyledi, n’itdi. Pes Sām-Süvār ol uşdan aağā inicek hemān-dem cebe vü cevşen geyüp eteklerin miyānına śalavāt śıgınuş semrenüp cigerinden bir nara raad-vār eyle ıardı kim tās-ı felek çıradı. Bebr ü peleng ve şır ü neheng cümle vuhūş u tuyūr meskeninden belgiledi ve ala avminüñ büyügi ve küccügi ol hāli görüp tañladı. Be-āvāz-ı bülend çağırdı kim “Benüm Sām-Süvār yā Fūrā Şāh hāzır ol kim üş irdüm.” diyicekbü āvāz Fūrā Şāh’uñ semine irişüp eyitdi: “Ne haberdür ıyāmet mi opdı? Görün” diyicek eyitdiler: “Yā şāh-ı fānūsiyye ne hāldür bilmezüz anı gördük ki hevā-yı fenādan bir muteber uş gelüp hīsār içine ondı, üzerinden bir silāh pūş āhene ğar olmış bir server uşdan aağā inüp çağırur kim benem Sām-Süvār bin Nerīmān yani münāla-i śāhib-ırān-ı Süleymān” **[H-17b]** didi. **[K-17b]** Fūrā Şāh Sām-Süvār haberin işidicek yirinden alkınca Sām-Süvār bu tarafdān hīsāruñ apusına yürüdü. İrüp tiğ-i amam ile apuda olan pāsubānlaruñ niçesin ırup ve niçesin açırup irişüp apuya bir gürz eyle urdı kim apuyı yirinden ışık ile zemine bıradı. Ol tarafdān İlyāv Şāh ile Benı İsrāyil’uñbegleri apu açıldığın görüp der suğiryu idüp alaya yürüdiler. Hīsāra sanca ve alem ıarup dıkdiler. Süleymān Peygamber’uñ müzdine tekbır getürdiler. Ammā Fūrā Şāh gördi kim iş hādden geçüp śu başdan aşdı. Hemān-dem silāh pūş olup yürüdü, nara ıardı. Sām-Süvār’a ber-ā-ber geldi, elinde tiğ u teber ile çaldı. Sām Fūrā Şāh’uñ çeküp ılıcın elinden alup yabāna atdı. arvayup kemerinden tutup olınuñ üzerine aldı. Fūrā Şāh’uñ olları Sām-Süvār’a hüm u hücüm itdiler. Sām dahı Fūrā Şāh’ı bunlaruñ silāhına alkān virdi. olları beglerin alkān göricek elleri tutmaz oldu ve olları dirmez oldu ve İlyāv Şāh dahı bāı Benı İsrāyil begleriyle gelüp hīsāra girdiler. Hīsār avmi gördiler kim bularuñ şehleri girdāba düşdi, belā deryāsı taşdı, başdan aşdı. Bir kerden çağırup didiler kim: “Emān u el-emān yā ğam-ı Süleymān-ı cihān” diyüp feryād idicek İlyāv Şāh buyurdu. Emān sancağın tēc-hāne üzerine dıkdiler ve ceng-i hārbı çalınurken terk idüp tabl-ı beşāret urdılar ve leşker avmi ve Benı İsrāyil serverleri gördiler kim tēc-hāneye emān sancağı dikilüp ve tabl-ı beşāret çalındı. Her kişi cengden elin çekdiler. Andan şehrüñ ekābir ve āyānı kefen-ber kerden ve ılıc der

dehen idüp cümlesi İlyāv Şāh'a duhūle gelüp istiḳbāl birle Süleymān Nebīdevletine duŌālar ve ūenālar ve İlyāv Şāh daḫı Süleymān Peyḡamber Ōaleybi's-selām yūzi ūuyına bu ḳavmi riŌāyet idüp gōñüllerin ele alup nūvāhat itdi ve ḡāyet hoū gōrdi ve yasaḳ eyledi ki “ūimdiden girū kimse kimsenūñ ḥabbesin almasun ve ger ni-Ōiḳāb-i elīme ve Ōazāb-ı ūedīde müsteḥāḳ olur.” didive andan Beni İsrāyil begleri ūzerlerinden cemīŌ ceng esbābın giderdiler, fāḫir libāslar geyüp İlyāv Şāh'ūñ ḫizmetine eglediler. İlyāv Şāh daḫı Fūrāḳ Şāh'ūñ tahtına geḫüp oturdı ve Sām-sūvār daḫı geḫüp cihān pehlevānlıḳ yirinde ḳarār ḳıldı ve andan cemīŌ Beni İsrāyil begleri ve on iki sibtūñ mīr u mūbārızları ve yīñleri gelüp yirlū yirlerinde ḳarār eylediler. Andan İlyāv Şāh Dehdehe-i ŌAyyār'ūñ yüzine baḳdı, eydür: “Yā Dehdehe-i ŌAyyār yūri, var Fūrāḳ Şāh'ı siyāset meydānına getir. Tā ki kendūyi gōrsün dīne daŌvet ḳılalum.” diyicek Dehdehe-i ŌAyyār daḫı yirinden turu gelüp siyāset libāsın [K-18a] egnine geyüp yaŌñi ḳızıl cūbbe geyüp [H-18a] ḳuşandı. Elmās sancaḡın eline alup ḳırḳ dōrt cellādlarla İlyāv Şāh naḡarından ḫıḳup Fūrāḳ Şāholduḡı maḳāma irdiler. Fūrāḳ ŞāhDehdehe-i ŌAyyār'ı ol heybetle gōrüp ḳorḳdı, eyitdi: “Yā ŌAyyārılar sultānı beni Ōamm-iSüleymān'dan¹³⁶ dilek eyle birine biñ Ōivazlar ideyin” didi. Andan Dehdehe-i ŌAyyār cellādıara emr eyledi. Fūrāḳ Şāhile tutulan begleri yirlerinden turgurup ḳayd u bende Fūrāḳ Şāhōñlerince alup İlyāv Şāh ḫūzūrına meydān-ı siyāsete geldiler. Hor u ḫacıl begleriyle vezīrleriyle turgurdılar. Andan İlyāv Şāh baū ḳaldırup vezīrlerūñ ve selātīn-iūāḫib serīrlerūñ¹³⁷ yüzlerine baḳup eyitdi: “İy ŌArab ū ŌUrebā uluları ve iy Beni İsrāyil ḳavminūñ hoū ḫulūları ūū Ḥāḳ teŌālā Ōināyetinde dūūmen hor u ḫāḳīr ele girdi. Diñ imdi sizler daḫı ne maūlahat gōrürsüz Fūrāḳ Şāh'ı nice idelüm. Tā kim benüm devletūme ve Süleymān'ūñ Ōazāmetine lāyıḳ ola.” didi. Andan Yūfnā-yı Zāḫid söze gelüp eyitdi: “İy ūāh-ı cihān ḫünkim Ḥāḳ teŌālā saña Süleymān devletinde fursat ve nuūret virdi. Saña daḫı lāzım olan oldur, kim Fūrāḳ Şāh'ı ol Ōadūyı harca süresin. Tā ki anı iūidüp bir pādīūāḫ daḫı saña ve Süleymān'a Ōāūū olmiya.” didi. Andan ūoñra¹³⁸ Mihrāc-ı ŌĀlem söze geldi, eyitdi: “ Yā Ōamm-i Süleymān devlete ve saŌādete lāyıḳ¹³⁹ budur kim Fūrāḳ Şāh'ı öldürmeyesin, dūūmenlerini güldürmeyesin. Belki ḳayd u bende alup Süleymān ḫāzretine piū-keū iyledüp āḫvālini bir bir Ōarz eyle, eger öldürürse ol öldüre ve eger deri görürse ol dir göre.” didi. MaŌe'l-ḳıūsa Fūrāḳ Şāḫāḳḳına ḫükemādan ve Ōulemādan her ḳiūi bir dūrlū söz söyledi. SaŌādete lāyıḳ kelimāt eyledi. Ammā āḫirinde Cāliyūs Ḥāḳīm söze gelüp eyitdi: “İy ḫalīfe-i Süleymān ve

¹³⁶ Süleymān'dan] Sultān'dan H.

¹³⁷ Selātīn-i ūāḫib serīrlerūñ] selātīn-i serverlerūñ H.

¹³⁸ ūoñra] -H.

¹³⁹ Lāyıḳ] -H.

iy şāh-ı cihān çünkim devletinüñ ve sa'âdetün gör gelüp düşmenin başından devlet düşdi. Felek niktetinden ve rûzigār şiddetinden belā vü kazā aruları başına üşdi. Üş hor zelil, eli baġlu Őizzet odıyla cigeri taġlu imdi maķāmdan geçen šāhīb-kırānlar çıġırın izleyenler, enbiyā vü evliyā tariķin gözleyenler, kaçan eri ķomamışlar. Emān dileyeni öldürmemişler, imāna geleni harca sürmemişler. İmdi şimdiki hālde saña daġı pes lāzım olan oldur kim Fūrāķ Şāh-ı evvel imāna da'vet idesin, eger Müslimān olup ol bātil dīnden vazgelürse girü diyār yir aña virüp hoş göresin, yok imāna gelmeyüp Őinād idicek olursa dīn düşmenidür, anuñ gibinüñ dirliğinden öldüġi yegreñdür. Devlet ü sa'âdete, saltanata ve şevkete lāyık budur kim harca süresin, dünyāya gelmedüġe döndüresin” diyüp[H-18b][K-18b]Cāliyūs Ĥakīm hāmüş oldı. İlyāv Şāh ile cümle ŐArab u ŐUrebā begleri ve anda olan Beni İsrāyil serverleri Ĥakīmün sözün ma'ķūl ve müvecceh gördiler. Andan İlyāv Şāh Taftafa-i ŐAyyār'a işāret eyledi, “Fūrāķ Şāh'ı dīne da'vet eyle” didi. Andan Dehdehe-i ŐAyyār bebr ü peleng gibi añrayup ve şir-i neheng gibi gümrenüp yirinden turugeldi. Fūrāķ Şāh'uñ üzerine gelüp İlyāv Şāh'uñ kendüyi dīne da'vet idüp eger Müslimān olursa girü memleketin baġışladuġın haber virdi. Fūrāķ Şāhçünkim bu haberi işitdi. Şinesinde imāñ nūrı eşeri var imiş rāzı oldı. “Müselmān olmaġa ne demek gerekdür?” diyüp turdı. Andan Dāvud Peyġamber Őaleyhi's-selām¹⁴⁰ şeri'atince Cāliyūs Ĥakīm ilerü gelüp Fūrāķ Şāh'a imān telķin eyledi. Fūrāķ Şāhdaġı hoş derün-ı dilden didi ki: “*Lā İläbe illa'llah Dāvud halifetu'llah*”¹⁴¹ ve daġı didi kim: “*Lā İläbe illa'llah Süleymān emīnu'llah*”¹⁴².”Pes Fūrāķ Şāhol bātil dīnden dönüp Müslümān oldı. **Nażm:**

[Fā'Öilatün / Fā'Öilatün / Fā'Öilün]

Ç'oldı mü'ömin ol zemānFūrāķ Şāh

Bildi kim vāhiddür ol āhlāķ-ı¹⁴³ İläh

Yirmeyüp kāfir yahūd āteş-perest

Rızķ viren Rezzāk'mış oldı āġāha

Neşr: Ĥakīm ķavlince Fūrāķ Şāhımāna gelicek İlyāv Şāh şād olup eġnine fāhir hil'at getürdiler ve altına altun kürsij virdiler. Taġt kenārında vezirler şāffında yir itdiler. Andan İlyāv Şāh buyurdi. H'ün salar h'ün getürdi, yinildi ve içildi. Sözden söz açıldı. İlyāv Şāh baş ķaldurup Fūrāķ Şāh'a eyitdi: “İy server-i fānūsiyye hiç bu senüñ diyārūnda

¹⁴⁰Őaleyhi's-selām] Öaleyhi's-selām K.

¹⁴¹ Allah'tan başka İlah yoktur ve Davud O'nun halifesidir.

¹⁴² Allah'tan başka İlah yoktur ve Süleyman O'nun Emini'dir.

¹⁴³ “-ı” vezne fazla

Óacāyibden, ğarāyibden görecek nesne var mıdır?” diycek Fūrāḳ Şāhayağ üzre allıup yüzhāke salup duÓā ve ŗenā ılıp eyitdi kim: “Yā halıfe-i Süleymān ne Óacāyib ola kim anı Óālġ ġāzretüñ görmemiş ola ve ne ğarāyib ola kim fıkr-i ŗāyibüñ sırrına irmemiş ola. Velġ bu diyārda daġı birkaç görecek nesnelere vardur.” İlyāv Şāh eyitdi: “Nenüñ gibi nesnelerdür?” eyitdi: “Evvel bir cezire vardur adına Cenāniyye dirler, andan bir ıssuz ŗehir vardur. RubÓ-i meskūn içre hic kimse anuñ gibi ŗehir yapıdurmamıŗdur. ŗöyle kim harāb iken içine giren kiŗinüñ ıķacaġı gelmez ve bilinmez kim ŗāġib-ırānlardan anı kim yapıdurmıŗdur ve ikinci Óacāyib oldur kim bir taġda bir ŗāġib-i riyāzet pġr vardur. İki yüz kırık yaŗındadır. Óılm ü ġikmet içre ġāyet müŗkil-ġüŗāydur. Yüzünü görmeġe kiŗi toymaz ve ŗözün iŗitmekden kimse uŗanmaz.” diyüp Fūrāḳ ŞāhduÓā ıldı. İlyāv Şāh eyitdi: “Yā Fūrāḳ Şāhdi imdi yaraḳ gör verelüm, evvel ol vġrān ŗehri temāŗā ılalum, andan ol zāhidi görelüm, ziyāret ılıp ġayr duÓāsın alalum.” diyecek revān Fūrāḳ Şāhŗehrine gelüp hazine açup İlyāv Şāh’a ve Sām-Süvār’a ve on iki sibtiñ beglerine ve meliklerine [H-19a] [K-19a] piŗ-keŗler düzüp gelüp¹⁴⁴ Óarz eyledi. İlyāv Şāh Fūrāḳ Şāh’uñ getürdüġi piŗ-keŗi abül idüp eġnine iġlim harācı deġir fāġir ġilÓat geyürüp andan buyurdu. Serleŗkerlere eri geürdiler. Lġmūn-ġāhda gemilere ŗemÓūn sibtiñ meliki Evġnā Zūbin İŗā ve Evġās-i ÓĀdi ve ŪbiÓ Cerġūrāni arŗu gelüp İlyāv Şāh’uñ elin öpdiler ve bāġı begler ve selātin-i¹⁴⁵ serverleriyle ġoriŗdiler. Andan İlyāv Şāh buyurdu. On iki pāre keŗti tonatdılar. erende yidi biñ ġüzide er urup Fūrāḳ Şāhulaġuz olup gemilere bindiler. Cezire-i Cenāniyye’ye revāne oldılar. Bir ġün ve bir ġice rāst yille yürüdiler. Tā ki gelüp cezire-i Cenāniyye’nüñ lġmūnına irdiler. Gemilerden taŗra gelüp gemiler üzerine bekciler odular. İlyāv Şāh ve Sām-süvār ve bāġı begler ġükemā ve Óulemā ve vüzera atlarına süvār olup Fūrāḳ Şāhönlerine düŗüp gitdiler. ÓĀıbet ol vġrān ŗehre gelüp yitdiler. ġice irüŗüp yitdiler. ÓAle’s-ŗabāġ yirlerinden turup Hālık’a Óibādet itdiler. Andan taÓām yiyüp daġı İlyāv Şāh ve bāġı begler süvār olup ol vġrān ŗehre geldiler, ġördiler kim bir ulu otlu, ŗulu ŗāġrānuñ içinde bir muÓteber müdevver ŗehir ŗanasın kim pergārle evürmiŗlerdi. at burc u bārū içinde her atı bir dürlü taŗdan. **Naźm:**

[FaÓilatüñ/FaÓilatüñ/FaÓilatüñ/FaÓilün]

Burc-ı muġkem hem-ünānYeócüc seddür üstüvār

Burcudur burc-ı esed kim āfitāb andan toġar

¹⁴⁴ Gelüp] -H.

¹⁴⁵ Selātinler-i] selātinler ü K.

Diñle imdi ƙalŌa vaśfin aślı birle ŧerħ idem
Lıki virgil hoş ŧalavāt Muśtafā'ya yādigār

Neśr: Ĥakım ƙavlince ol muŌteber ŧehrūñ yarusınuñ evvel ƙatı ƙara mermerden, ikinci ƙatı¹⁴⁶ aƙ mermerden, üçüncü ƙatı ŧaru mermerden, dördüncü ƙatı kühlü mermerden, beşinci ƙatı ƙızıl mermerden, altıncı ƙatı yeşil mermerden, yidinci ƙatı yidi dürlü mermerden veli üstād ŧöyle yapmış kim biri birinüñ üzerine musallaŧ, andan evvelinci burcuñ ƙapusına geldiler, içerü girdiler. İkinci burcuñ taş yüzün teferrüc itdiler, gördiler kim yirle gök arasında ne ƙadar uçar ƙuş var ise cümlesinüñ ikinci burcuñ ŧeklin taş yüzüne naşş eylemişler. ŧöyle kim evvel naẓarda gören diri ŧanurdı ve andan ikinci ƙapudan içerü girdiler, gördiler kim üçüncü burcuñ yüzünde dünyāda yir yüzünde behāyim cinsinden ne ƙadar dört ayaklı var ise sibāŌdan, vaħşiden ve ğayrıdan cümlesin üstādlar ŧanŌatıyla naşş eylemişler kim görenler cünbüşde ŧanurlar. Andan üçüncü ƙapudan içerü girdiler dördüncü burc u bārüyü gördiler kim deryā-yı sebŌa içinde ne ƙadar cānavar ve maħlūƙāt var ise ƙamu naşş itmişler. ŧöyle kim görenler ŧu içinde yüzer ŧanurlar. Pes dördüncü ƙapudan içerü girdiler, beşinci burcu gördiler kim ne ƙadar yaşda ve ƙuruda ağaçlar ve yimişler var ise naşş eylemişler. ŧöyle kim yil toƙunup¹⁴⁷ yapraƙların depredür ŧanasın. Beşinci ƙapudan girüp altıncı burcu teferrüc itdiler, gördiler kim ne ƙadar Ōāleme insān kim gelmiş cümlesin tāyife tāyife sūretleriyle yazmışlar **[H-19b]** **[K-19b]** ve heybetleriyle¹⁴⁸ ve cünbüşleriyle bir vech ile taśvir eylemişler kim görenler alan ĥayvānatda ŧanurlar. Yidinci ƙapu irdiler tā kim āfitāb-ı Ōālem tāb maġrib-i zemīne ğurüb idüp aħşam irişüp Ōālemi žulümāt bürümege başladı. **Naẓm:**

[FāŌilatün / FāŌilatün / FāŌilün]

Vaƙt-i ŧeb kim ĥarb olur rüşen-i¹⁴⁹ çerāġ

Devr içi āsūd olur çün perr-i zāġ

Halk-ı Ōālem ĥurd-ı ĥāba vardı bes

Seyr ü cünbüşden ƙılup cümle ferāġ

Neśr: Ĥakım ƙavlince İlyāv ŧāħ'la Sām-süvār ve cümle begler ol muŌteber ŧehrūñ altıncı ƙat burc u bārūsın taş yüzünden teferrüc idince gice irişdi, yidinci ƙat ƙapunuñ taş

¹⁴⁶ Ƙatı] -H.

¹⁴⁷ Toƙunup] doƙunup K.

¹⁴⁸ Heybetleriyle] heyŌetleriyle K.

¹⁴⁹“-i” vezne fazla

yüzinde kıondılar, hayme vü hâr-gâh kıurdılar, oturdılar. Ol gice ol arada kıaldılar. Tâ be-vaqt-i seher çünkim sabâh oldu. İlyâv Şâh ma'ûbûd u bî-niyâza 'ûâdet-i mu'ûtâdesi üzere derûn-ı dilden niyâzla 'ûibâdet idüp ve evrâdın temâm idüp selâtinlerle süvâr olup yidinci kıapuya geldiler. Bir 'ûacâyib kıapu gördiler. Nite¹⁵⁰ yidi dürlü mermerden kıavs-i kıuzâh mişâline bir kemer bağlamışlar, andan kemer için çâr rûkn bir dâr çatmışlar, keyvânî sîfat¹⁵¹ ve ol dâra çini pûlâddan bir kıapu düzmüşler. Aynı altmış arış ve uzunı yüz yigirmi arış pes İlyâv Şâh buyurdu. Tağtağa-ı 'ûAyyâr önünce peyklerle ol mu'ûteber kıapudan içerü girdiler, gördiler kim ol yüksek kıapunuñ iç yüzünüñ sağ yanında taşdan yonulmuş bir put turur ki 'ûaceb İlyâv Şâh ve Beni İsrâyl begleri put göricek at 'ûinânın çeküp turdılar ve puta nażar urdılar ki¹⁵² anı gördilerki ol put bî-cân bir kez kıııldadı. Hârekele gelüp içinden bir hâzîn âvâz geldi vü eyitdi kim: “Merhâbâ yâ halîfe-i 'ûamm-i Süleymân, iy server-i şâhîb-kırân-ı cihân¹⁵³, şâd ve şâdî getürdüñ kıademünle yarumı müşerref kıılduñ. Ammâ n'îçün şöyle edebsüzlik¹⁵⁴ birle benden icâzetsüz gelüp şehrüme girdüñ, niyeki üç biñ yıldur bu şehirde Tañrılık da'ûvâsın kııluram bunda kim gelüp kim gidiserdür bilürem. Kıahramân-ı kıâtil gelüp bunda baña secde kııldı. Nerîmân ve Kerîmân gelüp bunda baña secde kııldı ve Cemşid ve Ferîdün gelüp baña secde itdiler ve niçe bunlaruñ emşâli şâhîb-kırânlar beni ma'ûbûd bilüp baña secde idüp benden murâd ve maķsûd buldılar. Yâ İlyâv Şâh sen anlardan ulu mı olduñ? kim 'ûaceb idüp atuñdan inmez misin? Baña 'ûizzet idüp secde kıılmazsın.” didi. Râvî eydür: İlyâv Şâh ve Beni İsrâyl¹⁵⁵ begleri ol mermer putdan bu resme söz işidicek¹⁵⁶ cümlesi vehme varup turdılar. Hemân-dem Sâm-süvâr “Nerîmân ve Kerîmân baña gelüp baña secde itdi.” diyicek gâyet gâzaba gelüp gürz ü girânın eline aldı, eyitdi: “İy İlyâv Şâh eger bu putuñ tañrılığı var ise kendüyi benüm gürzümden kıurtara.” diyüp gürzin başı üzere şalup ol mermer puta bir darb eyle kemişdi kim zemîne zîr u zeber oldu. Cümle begler anı görüp gülüşdiler. Ammâ taşdan kelimât geldiği žañlaşdılar ve yakın bildiler kim ol putı hârekele getürüp söyleden şeytân-ı racîm imiş. Andan İlyâv Şâh ile selâtin ü serverler [H-20a] [K-20a] ol kıapudaniçerü girdiler, bir 'ûacâyib şehir gördiler. Köşk ü serâyler, kıaşr u eyvânları turur. İçinde *leyseküm fi'd-dâr-ı gâyrü nâ-deyyâr* kimse kıalmamış, ıssından arta kıalmış. **Nażm:**

¹⁵⁰ Nite] -H.

¹⁵¹ Sîfat] -H.

¹⁵² Kî] -K.

¹⁵³ Cihân] cihândur H.

¹⁵⁴ Edebsüzlik] -H.

¹⁵⁵ İsrâ'ûl] İsrâfil H.

¹⁵⁶ İşidicek] idicek H.

[Fā'Ōilātün / Fā'Ōilātün / Fā'Ōilātün / Fā'Ōilün]

Ḳaşr-ı Ōālî yıķıluben yiri olmış ki ḥarāb

Ādemi yoķ lîki tolmış büm ile ŧeb per-gurāb

Kerdiŧin böyle ķılur dāyim ŧehā çārḥ āsiyāb

Ḳaşrı arta ķalup olur ŧāḥibi cismi türāb

Neŧr: Ḥakīm ķavlince İlyāv ŧāḥ Beni İsrāyil serverleriyle, ŌArab ü ŌUrebā dil-āverleriyle ol vırān ŧehre girüp küŧe-be-küŧe yürüdiler. Teferrüc ķıldılar. Anca kim bir Ōacāyib serāya irdiler, gördiler kim yidi dürlü mermerden bir Ōālî ḥavliçevürmişler. ŧöyle kim ŧāḥn-ı cināndan ḥaber virür. Andan ol serāy ḥavlisinüñ ķapusınıñ yanına geldiler, gördiler kim ķapuya ķarŧu biraķ mermer direk dikilmiş turur. İlyāv ŧāḥ ile ḥükemā vü Ōulemā, ümerā ve vüzerā ol Ōamüdi¹⁵⁷ göricek çevre alup nażar urdılar. ŌAmüdda bir ķaç ŧatır yazı¹⁵⁸ gördiler. Cāliyūs Ḥakīm ilerü gelüp ol ḥatta nażar ķılup oķıyup beyān ķıldı dimiş kim: “İy bunda gelen devletine ğaza olan ŧöyle bilkim zemānumda ben daḥı bir ŧāḥidüm. Yidi iķlime ḥükm iderdüm. At u fıl u gergedan sürüp iķlimden iķlime ḥükm idüp ķande dilersem giderdüm. ŧāḥlığı ŧevketle ŧevke irgürmiş idüm kim altı biñ altı yüz altun tāclu muraŧsaŌ kemerlü taḥt issi sultānlar her ğün gelüp bu direğüñ Ōale’s-ŧabāḥ öninde tururlardı ve daḥı altı biñ altı yüz altun çomaķlı çavuşlar bu ḥavlinüñ ķapusından destürsuz serāyum ŧāḥnına girmezlerdi ve benüm yüzüm görmezlerdi. Āḥir serencām u ŧevke irdi ki ecel irüp vaķtümü tār u mār eyledi.” diyüp Cāliyūs Ḥakīm ḥāmüŧ oldu kim andan İlyāv ŧāḥ Cāliyūs’dan bu ḥaberi işidüp el yüzüne tutup riķķat eyledi. Beni İsrāyil beglerine eyitdi: “Görün kim cihāna kimler gelüp gitmişdür ve bize ḥoŧ naŧḥatler itmişdür. Pes gereği budur ki furŧat elinde iken vaķtı ḥoŧ görelüm.” diyüben toğrı¹⁵⁹ serāy ḥavlisinüñ ķapusına yürüdiler. Ōapudan iķerü girdiler. Ne gördiler kim bir Ōacāyib kemer bağlamışlar, dürlü ŧanŌatlarla ŧöyle kim ķavs-i ķuzāḥdan niŧān virür. Andan ol müzeyyen kemerün için bir muŌteber dār ķılmışlar. Andan dār için dehliz ķılmışlar.¹⁶⁰ ŧağ ŧol ŧoffalar bağlamışlar. ŧöylekim diḅārları ķāyim ve nāyim muraŧsaŌ lājverdi munaķķaŧ görenler Ōacebler. İlyāv ŧāḥ’la vezirler ve ḥakimler ol naķışları teferrüc iderken iki ŧoffanuñ aralığında birķaç ŧatır yazı gördiler. Cāliyūs Ḥakīm’egösterdiler, oķıyup beyān eyledi, dimiş kim: “İy cihān ḥaķına server olan

¹⁵⁷ ŌAmüdi] ŌAmüdları H.

¹⁵⁸ Yazı] yazılı H.

¹⁵⁹ Toğrı] toğru H.

¹⁶⁰ Ōılmışlar] itmişler K.

furşat-ı zemānla bunda gelen şöyle bilesin kim devlet-i saltanat-ı şevke irürmiş idüm. Kim işbu sóffada her gün dört biñ dört yüz altun kuşaklı kapucılar otururlar idi. Gelene gidene Óizzet kılurlar idi. Şimdi gör kim ne gelür var ve ne gider var ve ne turur var ve ne oturur var, dünyānuñ hâli bu imiş gelen geçermiş konan göçermiş.”**Nażm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

Gelmek ü gitmekle bulur rağbeti bu memleket [H-20b] [K-20b]

K’olmasa Đahhāk Firīdün bulmaz idi tãc u taht

Dünyeden naql itmese Sultān Mehemmed Gāzi Han

Şāh-ı Sultān Bāyezid’a irmez idi saltanat

Yırde Sultān Han Mehemmed yatduğınca yā İlāh

Ildırım Han Şāh’a bākı kıala devlet Óızz u taht

Kim devām-ı devletinde milk-i Rüm ābād olup

Her hatardan Şāh-ı Allāh şaklasun olmaya sahn

K’anca Óādil şāh-ı sultān gelmedi dünyāya hiç

Ĥazretine ider duÓāyı cümle ümem ehl-i luğat

Neşr: Ĥükemā kavlince Cāliyūs Ĥakīm böyle diyicek İlyāv Şāh Óacebleyüp eyitdi: “İy begler görüñ kim cihāna kimler gelüp gitmişdür” didi. Dañı ol serāyuñ şahına yürüdiler. Bir Óacāyib şahın gördiler kim üstād ol şahını dürlü dürlü mülevven ferşler ile füsüs-kārī döşemişler. Velī şöyle ferş kim taşı āyineleyin andan ol şahnuñ ortasında yüz yigirmi Óamüd üzere bir Óacāyib kıubbe bağlamışlar ki tãk-ı Ĥırmāndan nişān virür. Andan ol kıubbenüñ üstün billürle püşide kıılmışlar. Şöyle kim görenler taħşın kıılır. Pes Benī İsrāyil serverleriyle Óamm-i Süleymān atlarından inüp ol muÓteber kıubbenüñ içine nażar kııldılar, gördiler kim kıāyim ü nāyim müzehheb lājiverd ile munaķķaş muşannaÓ dürlü dürlü naķş-ı nigārla kim hezār naķş-ı çin kıatında hayāl degül İlyāv Şāh ile Ĥükemā vü¹⁶¹ Óulemā bir zemān turup teferrüc itdiler. Kıubbenüñ ü vusÓatin ve naķşuñ sanÓatin görüp āferin itdiler ve bu kıubbenüñ dört cānibin teferrüc iderken bir direginde bir kaç satır yazı gördiler. Cāliyūs Ĥakīm’e gösterdiler. Ĥakīm dañı ilerü gelüp hatta nażar kıılıp

¹⁶¹ Vü] ve H.

ođıyup¹⁶² beyān eyledi, dimiş kim: “Ben ki Āhermān-ı Şāh idüm. Āķālīm-i¹⁶³ sebŌaya ĥükm iderdüm. Çıyş u girānla ķāfdan ķāfa giderdüm. Yidi yüz seksen yıl dünyā serāyına ĥükm eyledüm, yidi kerre kūhü'l-bürze vardum. BaŌzılar kūhü'l-bürze kūh-ı ķāf dahı dimişler. Pes evvel varışda dıv ü Ōıfrıt Ōaskeri beni sıdılar. İkinci kez varışda yidi kez yitmiş yidi yüz biñ er cemŌ eyledüm, dıv ü Ōafārıt leşkeriyle ceng ü girān eyledüm. Dıv çerisin zır u zeber eyledüm. Biñ sekiz yüz dıv ü Ōıfrıt şehrin aldum. Cümlesin harāb idüp vırān ķıldum, yaķduđum şehirlerüñ māl u genciyle rubŌ u meskūnda biñ sekiz yüz şehir yapdum. ŌĀlem içinde bunca iş görmişken saltanat şāhlığı şevke ırgürmişken āhir olamaz ecel irüp tıtdı. Ölüm Āhermen Şāh'a bir lahza emān virmedi ve ölüm bunca yüz biñ leşkerümden çāre bulmadum. Māl u genc ü hān u mānum virüp ķurtulmadum. Cümle dünyā begliğin aña virdüm almadı, tazarruŌ idüp her ne deñlü yalvardum ise çāre bulmadumgeñlü geñsüz terehĥüm itmeyüp cānumı gevdemden aldı, tenümi bi-far ķıldı ve hāk ile yeksān eyleyüp şimdi tāc u tahtum raht u bahtum benden soñra arta ķaldı. Renc ile kesb eyledüğüm māl u genc ayruķlara ķaldı¹⁶⁴. Ben çekerem derd ü renc Ōāķil olanlar Āhermān Şāh'dan Ōıbret tutalar. Dünyā serāyında luŌb u bāzi idüp āhiret ötelir. ŌUķelā anlardur kim mālı yiyeler kendüden soñra ayruğa yidürmeyeler. Tā kim ol māl-mār olup kendüyi yimeye Ōāķil oldur ki mālın hayra harc ide.”**Nażm:**

[FāŌilatüñ / FāŌilatüñ / FāŌilatüñ / FāŌilüñ]

Yi yidür mālunı ķoma vārişe¹⁶⁵ **[H-21a] [K-21a]**

Kim soñuñda şurba virüp eylemeye ĥādişe

ŌŌmr-i Nūh olsa müyesserde ölürsüz Ōāķıbet

Var ĥāl-i hayra harc it degmeye tā nākese

Neşr: Ĥakımķavlınce kaçan kim Cāliyūs Ĥakım Āhermān¹⁶⁶ Şāh tārīhinden bu naşıĥatleri naķl idicek İlyāv Şāh Beni İsrāyil begleriyle Āhermān Şāh'ın saltanatına ve şevketine ve soñunda bunuñ gibi neşāyih itdüğine āferin itdiler. Andan dahı ilerü gitdiler. Ol taht-ı gāh ķapusınıñ sağına ve solına nażar ķıldılar. Sađda bir ķasır ķapusu ve solda bir ķasır ķapusu gördiler. Andan İlyāv Şāh ve Beni İsrāyil begleri sağdağı ķasır ķapusına yürüdiler. İlerü gelüp Cāliyūs Ĥakım ķapu üzerinde birķaç satır yazı görüp oğıdı, dimiş

¹⁶² Oğıyup] oğıyup H.

¹⁶³ Āķālīm-i] āķālīm ü K.

¹⁶⁴ Ĥaldı] degdi H.

¹⁶⁵ Bu mısradā üç hecelik eksiklik vardır.

¹⁶⁶ Āhermān] Āhermen H.

ki: “İy bunda gelen Óömrine ve devletine ğarra olan şöyle bilesin ki işbu қаsır Āhermān Şāh’uñdur ve bu ev hazinesidür ki her gün bu hazineye kırk қатар қатар yükü māl girürdi. Harcdan ziyāde yıl temām olıcaқ bu evüñ içi toptolu olurdı. Andan rüz-ı nevrüz iricek Āhermān Şāh bir altun қалқан birle kendü eliyle olmalı üleşdürürdi. Şöyle kim yirinde nesne қalmazdı ve dirler ki cihānda bahādurlığuñ bir Óalāmeti oldur kim māla қıyalar, māla қıymayan kişiden erlik gelmeye dimişler.”**Nażm:**

[FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilün]

Māla қıymayan kişiler er degül
Nerre şır olursada ol ner degül

Māla қıyan cān u¹⁶⁷ başa қalmaya
Hergiz ol iki cihānda olmaya

Mālı harc idüp yidüren niÓmeti
Şübhesüz ol bulısdur rahmeti

Māl odur kim hārc idesin yirine
Mümsik olanlar görüben yirine

Mümsik olmamak dilersen iy yara
Vir śalavāt Óışқ ile peyğambere

Neşr: Ĥakım қavlince Cāliyūs Ĥakım çünki ol hattı dañı oқudı. Server ü ser-girānlar ol қаsruñ içine girdiler, gördiler. Birbirine qarşu dört sóffā, her sóffada kırқar hücre ve her hücrede bir қаpu. Velı cümlesi boş, mālı gitmiş server ü selātinler ol hazine қаsırın boş göricek gülüşdier. İlyāv Şāh eyitdi: “N’içün gülüşürsiz”, Sām-süvār eyitdi: “Bu hazine қаsırnuñ boşluğuna¹⁶⁸ gülüşdük kim Āhermān Şāh’uñ bunca mālından bize hiç қalmamış.” Andan İlyāv Şāh didi kim: “İy serverler Āhermān Şāh’uñ hazinesi ne deñlü boş ise *lā-büid yaқın* oldur kim bizüm ĥiśsemiz turur. Velı қandeligin bilmek gerek.” diyicek İlyāv Şāh serverleriyle söyleşürken Cāliyūs Ĥakım ol қаsruñ bir dıvārında bir süret görüp İlyāv Şāh’a gösterdi. Gördiler ki bir hoş süret, bir elin şinesine urmış, bir elin ağzına sunmış, bir barmağın dişiyle dişlemiş turur. Dirileyin İlyāv Şāh anı göricek bir

¹⁶⁷ Cān u] cāna H.

¹⁶⁸ Boşluğuna] boşlığına H.

zemān baķup turdı. Andan Ĥükemāya ve Őulemāya [H-21b][K-21b] nażar idüp didi kim: “İy Ĥakımler bu süret bir elin şınesine urup barmağın ısırduğınunı işāreti vermezi ne ola?” diyicek Cāliyūs Ĥakım eyitdi: “İy şāh-ı cihān ve iy Ĥalife-i Süleymān bu süret bir elin şınesine koyup bir elin ağızına koyup barmağın dişledüğünün remzi bu ola kim Āhermān Şāh niçe yıl dünyāya geldi, Őömr sürdi. Ammā şöyle kim aña gerekdi kılamadı ve neyi niye gerekdi, bilemedi. Āhir ölüm vaķtinde itdügi bi-hüde işlerine peşimān olup Ĥasret ile barmağın dişleyü gitdüğine işāret ola.” didiandan Mihrāc-ı ŐĀlem eyitdi: “İy Şāh-ı Benı İsrāyıl bu süret el şıneye urup ve barmağın ağızına koyup ısırduğınunı remzi bu ola kim bir kışı dünyāda biñ yaşarsa daħı Őömrre toymaz ve cihāndan uşanmaz, Őākıbet gidicek¹⁶⁹ Ĥayf diyüp Ĥasretle gider, barmağın dişler.” didi. Andan Yüfnā-yı Zāhid eyitdi: “İy Benı YaŐķüb bu süret bir elin şınesine urup¹⁷⁰ barmağın ısırduğınunı rumızı oldur kim kaçan ola bu rüzigār Āhermān Şāh’leyin bir daħı şāh getüre tā kim saltanatı buncaleyin tantanaya yitüre ve bu resme kaçır ve şehirler yapa diyüp¹⁷¹ Āhermān Şāh cihāndan gitdüğine Ĥayf sinüp elin bögrine tutup barmağın ısırur ola.” diyicek andan Dermāyūs Ĥakım eyitdi: “İy Şāh-ı cihān bu süret el şınesine urup turduğı ve bir barmağın ağızına dişledüğünün remzi Ĥikmet yüzinden bu ola kim bu şehre ve bu kaçra bunca Őömr ve māl ve emek kim Ĥarc oldu. Ĥayf kim şimdi şöyle işsız Ĥaldı.” diyüp barmağın dişler ola ve bir daħı bu kim: “İy bunda gelen Őömrüne ve devletine ġarra olan bu kaçrı ve bu eyvānı ve bu şehri meŐmür iken ve bu Ĥazıne māl ile memlū iken gelmek gerek idün kim göreydün şimdi zaĤmet çeküp virāneliğine geldün Ĥayf diyüp barmağın dişler ola.” didi ve bir daħı bu ola kim: “İy cihān milkine gelen, genc ü māl u milke Ĥüküm kılan, Őömrünü ve mālunu Āhermen Şāh’leyin yoķ yire Ĥarc kıılma kim sen gidecek yirinde Ĥala virān. Pes bir yire Ĥarc eyle kim sen gidecek senünle bile gide. Tā ki sen daħı Āhermān Şāh’leyin ve ĀĤsertā diyüp miĤnetle barmaķ dişleyü gitmeyesin didügi olur ola.” didi. **Nażm:**

[FāŐilātün / FāŐilātün / FāŐilātün / FāŐilün]

Yığma mālı nefse uyup hemķü Şeddād-ı Şedıd

Ĥayra Ĥarc it Őākıl iseñ mişl-i Sultān Bāyezıd

K’oldurur Őālemde sultān sāye-i Őarş-ı mecıd

Ĥaķ Ĥatardan şaķlasun NūĤ Őömri bigi ber-meziđ

¹⁶⁹ Gıdicek] -H.

¹⁷⁰ Urup] koyup K.

¹⁷¹ Diyüp] -H.

Neşr: Hâkîm kavlince bu kaşır divârındağı sûret Hâkîmde Ölemâdan ve Hükemâdan, vüzerâdan her biri bir dürlü söz söylediler. İlyāv Şâh ol sözleri begendi ve lâkin kabûl itmedi. Ammâ tesellâ-yı hâtır için eyitdi: “İy vezîrler hoş¹⁷² söyledüñüz temâm gereginleyin tâövîl eyledüñüz ve lâkin Loqmân Hâkîm’ün Firâset-nâmesi kavlince ben bendeye şöyle gelür kim bu sûret bir elin şinesine urup bir barmağın dişleyüp turduğınun remzi siz didüğünüz degüldür. Vüzerâ ve Hükemâ ve Ölemâ eyitdiler: “İy Şâh-ı Benî İsrâyl [H-22a] [K-22a]ya ne ola?” didiler, eyitdi: “Bu şekil bir elin¹⁷³ şinesine urup ve bir barmağın dişleyüp turduğınun remzi bu ola kim bu sûret yazılı divâr dibinden bu sûretün şinesi tuşına eli işâretidür kim eyledür ve bir barmağınun işâreti ki ısırmışdur. YaÖni otuz iki diş ve bir barmağ otuz üç olur. Otuz üç kadem ölçeler irdüğü yiri kâzalar. Tırnağum gibi gümüş ve barmağum gibi altun ve dişlerüm bigi incü ve tudağlarum bigi laÖl vardur dimek olur.” diyüpbuyurdi. Dehdehe-i ÖAyyâr ilerü gelüp ol taşvirden otuz üç kadem ölçüp ne yire varur ise kâzdılar. Bir çâh ağzı belürdi. Dehdehe-i ÖAyyâr’ün biline bir kemend taktılar, indürdiler ve eline şemÖ virdiler. Kuyuya inüp gördi kim İlyāv Şâh didüğünleyin çâh içi şim ü zer, laÖl ü yâküt birle mâl-â-mâl toptolu nite¹⁷⁴ şöyle kim bir cânibe altun ve bir yaña incü ve bir yaña laÖl yığılmış turur. Dehdehe bunları göricek İlyāv Şâh’ün firâsetine âferîn eyledi, andan âvâz itdi, çâhdan çıkardılar, gördüğün İlyāv Şâh’a haber virdi. İlyāv Şâh işidicek eyitdi: “İy serverler kimse rızkın kimse yimez. Bir kişiye bir rızk naşib olmasa ağzına dağı koyarsañ naşib olmaz, yine düşer yabâna naşib olur. İmdi bize vâcib olan oldur kim rızkı Allâh’dan umavüz çünki biz bendelerine Hâk teÖâlâ rızk naşib itdi, Âhermân Şâh¹⁷⁵ yimedi biz yiyelüm. Rızk viren Rezzâk’a delim şükürler diyelüm.” diyüp buyurdi. Ol mâli çıkardılar, beglere üleşdürdiler ve andan soñra ol kaşirdan taşra gelüp Dehdehe-i ÖAyyâr¹⁷⁶ önce gelüp ol sol taraftağı kaşra girdiler, gördiler kim biz muÖteber kaşır dört soffa birbirine karşı Şeddâdi bir tāk bağlamışlar. ÖAdi şöyle kim Kaşır-ı Firdevs’den nişân virür. Lâjiverd ile müzeyyen, muraśsaÖ münakkaş kılmışlar kim ancılayın kimesne naşş u nigâr görmemiş şâh ile serverler ol kaşruñ naşşına baqup bir zemân temâşâ idüp hayrân kıldılar ve taÖaccüb idüp tüş tüşa teferruce meşgûl iken gördiler. Bir divârında bir Öaceb sultân sûretin yazmışlar ve karşıasına bir maĥbûbe Öavrat sûretin naşş itmişler. Şöyle kim ol Öavrat sûretin görenler hayrân kalur. İlyāv Şâh ile begler bir zemân teferruc kıldılar. Andan İlyāv Şâh vezîrlerine

¹⁷² Hoş] -H.

¹⁷³ Bir elin] -H.

¹⁷⁴ Nite] -H.

¹⁷⁵ Şâh] -H.

¹⁷⁶ ÖAyyâr] -H.

eyitdi: “İy vezîrler Óaceb bu sûret kimüñ sûreti ola?” diyicek Dermâyûs Hâkîm eyitdi: “İy Şâh-ı Cihân bunuñ gibi şaşır düzüp ve buncaleyin sûret tasvîrlerinüñ kim idügin târih kılmışdur. Ola görmek gerekdür.” diyince sağa ve sola nazâr kıılınca Cāliyûs Hâkîm ol iki sûret arasında gördi kim birkaç satır yazı yazmışlar, okuyup dimiş kim: “İy bunda gelen Óömr ü devletine garra olan ve bu benüm şehrum ve şaşır u¹⁷⁷ eyvānum teferrüc kılan şöyle bilesin kim ben ki Āhermān Şâh idüm, bunca yıl Óömr içinde bir kız sevdüm kırk dört yıl anuñ sevdāsıyla cünün-şifat yürüdüm. Āhir alamaz bunca iştiyāk ile māl u genc u hazîne döküp bu kızını aldum ve bu şehri-i muÓteberi ol kız sevgüsine yapdurdum. Kırk yidi [H-22b][K-22b] yilat arşasından inmedüm. Tā kim bu şehri ve bu şaşır ve bu eyvānları anuñçün düzdürdüm. İşbu vech ile kim görürsin yazdurdum ve dañı ol kız benümle iki yüz kırk yıl bile oldı. Anuñla şöyle dirlik kıldum idi kim anuñ destürunsuz şandesine gitmezdim ve anuñ rızası olmaduğı işi itmezdim. Her kaçan kim anuñ şatna gelsem el kavşurup karşısına tururdum. Tā kim baña destür virürdi. Andan kenārına otururdum. Pes resme iÓzād ile ve bu yoldan nāz u niyāz ile mūnis kılmışdum. ÓĀkıbet ben şahuñ nān u nemekin başup bir kara yüzlü, dıv sûretlü zengî kulum sevmiş, anuñla başı hoş kılmış ne kadar kim hās hādımlarum Óavratumuñ hālın baña diyü gördiler. İnanmadum düşmen sözüdür diyü girçek şanmadum. Tā şuña degin kim bir gün şikārdan geldüm. Ol zengî kul ile maÓşūkıbir döşekde buldum. İkinin dañı mecāl virmeyüp depeledüm. Ol vaqıtdan berü Óavratı mūnis idinmedüm ve mülākāt olmadum ve ¹⁷⁸hiç yüzüme getürmedüm ve Óavrat birle bir mekānda oturmadum. El-emānet Óavrata inanmağıl bunları senüñle toğrı şanmağıl ve bu er sûreti Āhermān Şâh sûretidür kim¹⁷⁹ ve bu Óavrat ol maÓşūka-i hāyine sûretidür ki vaşf olundı.” **Nażm:**

[FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilatün / FaÓilün]

Çünkü Óavrat lafzıdur maÓnāda Óayb

Pes vefā ummağ Óayıbdandurur Óayb

Kim vefā gelmez didi zenden o şeyb

Zen perest olmaz kümel tāhir-i tayb

Neşr: Hâkîm kavlince İlyāv Şâh Benî İsrāyil begleriyle Āhermān Şâh şehrini gereği gibi seyr itdiler ve ol gice yiyüp içüp yatdılar. Yarındası Óale’s-sabāh güc kılup gitdiler,

¹⁷⁷ Şaşır u] şaşır-ı H.

¹⁷⁸ Vef] -H.

¹⁷⁹ Kim] -K.

gemilere yitdiler. İlyāv Şāh, Fūrāk Şāh'a eyitdi: "Yā zāhid ol server kim didūñ yūri imdi bizi ol šāhib riyāzet mekānına varalum. Ne sūretlü ve ne şiretlü kişidür görelüm, hayr duŌāsın alalum." didi. Andan Fūrāk Şāhķulağuz olup girdiler. Bir gün yürüyüp irtesi Ōale's-sabāh bir tağa irdiler. Fūrāk Şāheyitdi: "İy Ōamm-i Süleymān üşte ol zāhid bu tağda olur." didi. Andan İlyāv Şāh birkaç beglerle ve vezirler hūkemā ve Ōulemā sürdiler. Ol pīr śālīhūñ ķatına vardılar. Destūr alup üzerine girdiler, gördiler kim bir pīr-i fāni sāl horda ot göginden libāsı ve seccādesi selātinler iķerü giricek pīr daħı bař ķaldırup nařar eyledi. İlyāv Şāh selām virdi. Pīr Ōizzetle Ōaleyk alup işāret eyledi, ķarřusına oturdılar. Pīr-i mübārek bunları merħabālayup eyitdi: "Ĥayra maķdem řād geldūñüz řādī getürdūñüz. Bu maķāma gelmekden murāduñuz nedür?" diyüp pīr sorduķda İlyāv Şāh daħı işāret eyledi. Cāliyūs Ĥakīm'e "Ol pīr-i śālīhle söyleř" diyü Cāliyūs daħı eyitdi: "İy pīr mübārek Ĥazretūñi gelüp ziyāret ķılan řimdiki zemānuñ Süleymāñi ve ins ü cinnūñ vuhūř u tıyuruñ sultānınuñ yaŌñ Süleymān Peyğamber'ūñ Ōamūsi İlyāv Şāh'dur [H-23a] [K-23a] geldi kim Ĥazretūñi ziyāret ķıla ve¹⁸⁰ nařīhatūñ işidüp hayr duŌāñ ala." didi. Pīr-i śālīh eyitdi: "İy Ōamm-i Süleymān evvel nařīhatüm oldur kim Ĥaķ'dan ayru olmayasın, Ĥaķķ'ı her yirde Ĥāzır ve nāzır göresin ve her Ōamel-i Ōibādet kim ķılursın Ĥaķķ'ı görür gibi idesin ve Ĥaķ teŌālā ķorķusından ķalbūñi Ĥakī ķılmayasın. Zırā kim her ne işlersen seni görür ve işledüğüñ daħı görür. Şöyle ki bilesin bu sözde řübhe itmeyesin.¹⁸¹ Her nefis kim virürsin, alursın ki bilesin ki Ĥaķ teŌālā emri birle virürsin, alursın ve her yere kim ķadem bařarsın Ĥaķ teŌālā anda Ĥāzırdur, ansuz yir yoķdur ve her ne yirde isteseñ ve her ne iş kim işlersin göre durur, nāzırdür ne var sen anı görmezseñ. Her ķande dirseñ ol seni görür ķamu yirlerdeisteseñ Ĥāzır durur. Cümle işlerde ķādir ü¹⁸² nāzır durur. **Nařm:**

[FaŌilatūn / FaŌilatūn / FaŌilatūn / FaŌilūn]

Ĥādir ü Ĥallāķ-ı āŌzam k'oldurur dānā başır

KāŌinātuñ cūnbūřinden oldurur cümle Ĥabır

Ĥüküm anuñdur Ĥākim oldur Ĥikmetidür bī-Ōaded

Ĥādir ol kim ķudretinde var kemāl oldur ķādir

¹⁸⁰ Ve] -K.

¹⁸¹ İtmeyesin] ķılmayasın H.

¹⁸² Ü] ve H.

Neşr: Hâkim kavlince pîr-i sâlihî dahî İlyāv Şâh'a ba'Özî naşihâtlar eyleyüp ve Süleymân Peygamber'e *Öaleybi's-selâm* selâm ısmarlayup kıble cânibine müteveccih oldılar.¹⁸³ İlyāv Şâh gördi kim pîr-i fânî kendünün¹⁸⁴ söhbetinden fâriğdür. Anlar dahî pîr sâlihî ziyâret idüp gitdiler. Gelüp gemilere yitdiler. Andan gemilere binüp yine Fânüsiyye'ye geldiler. Fûrâk Şâh İlyāv Şâh'ı ve Benî İsrâyl beglerini şehrine okuyup ziyâfet itdi. H'ün salar hün döşeyüp ba'Öde't-ta'Öâm şeker şerbetleri gelüp içildi. Ol ešnâda Rüstem-i Dâstân'dan söz açıldı. Ol demde Sâm-süvâr baş kıldırup Fûrâk Şâh'a eyitdi: "İy server-i Fânüsiyye bundan cezîre-i mîknâtısa ne kadar mîl yoldur?" Fûrâk-ı Şâh eyitdi: " İy sâhib-i kırân-ı cihân bizler bilmezüz kim kıal'Öa-i mîknâtıs ne yirdedür. Ammâ şol kadar işidürüz kim şark cânibinedür dirler ve lâkin bizden anı görmüş yoğdur." diyüp hâmuş oldı. Andan İlyāv Şâh ve Sâm-süvâr Fûrâk Şâh'dan bu haberi işidicek gemilere gelüp yarağ görüp yüz yigirmi biñ er pülâd-püş gemilere girdiler. Fûrâk Şâhdahî gereginleyn zehîre ve yirmi bir¹⁸⁵ hûb rûzigârda gemileri şuya itüp Fûrâk Şâh'la vedâ'Ölaşup Öazm-i kıal'Öa-i mîknâtıs idüp deryâ yüzine revâne oldılar. Bir niçe gün giderek baħr-i Öummân cûşa gelüp gümledi. Bir dâbbe-i kıulle-i kıaf gibi¹⁸⁶ deryâdan belürüp çığdı. Dahî külhân Öalevi gibi deryâ yüzine âteş saçdı, deryâ cûşa gelüp kıaynadı ve yiller esüp hevâda bulutlar belürüp ol şudan çığan dâbbenüñ üzerine çöküp ol nehengi gök yüzine çığdılar, bildiler ki ol çekilen Tinnin-i Kıandehâr imiş. Pes ol kadar çekdiler ki başı birinci felege yakın varduğı hînde bir tağ gibi nesne **[H-23b] [K-23b]** belürüp çığdı. İki kıüllesi var ki her kıüllesi kühü'l-bürze beñzer. Anuñ heybetinden Sâm-süvâr gibi pehlevânuñ Öağlı gitdi ve niçe pehlevânuñ ödi şıdup helâk oldı. ÖĀkıbet nağar idüp gördiler kim bu şu¹⁸⁷ ejdehâsını bir yengec bilinden kıısac ile muhkem yapışmış *beyne's-semâ-yı ve'l-Öarzi* ol yengec kıısacın açup ejdehâyı kıapup şalıvirdi. Ejderhâ hevâ yüzinden deryâyâ düşicek deryâ şöyle çalğandı ki şanıyduñ mevc-i deryâ ile gökde kıamer yüzi yundı ve ol gemileri biri birine urup çok gemi helâk oldı. **Nağm:**

[Fâ'Öilatün / Fâ'Öilatün / Fâ'Öilatün / Fâ'Öilün]

İy mümesşir kıarığâh-ı fıtrata eyle nikâh

Görneler halk eylemişdür baħr içinde ol İlâh

ŞanıÖüñ şunÖi üküşdür iremez fikr ü Öuğul

¹⁸³ Oldılar] oldı K.

¹⁸⁴ Kendünün] kendü H.

¹⁸⁵ Ve yirmi] virüp K.

¹⁸⁶ Gibi] bigi K.

¹⁸⁷ Şu] -H.

Ẕudretine yoğ ħisāb ü hem cünān berk-i giyāh

Der-Beyān-ı Ceng Kerden-i Ĥāzret-i Süleymān Nebi *Ōaleybi's-selām* Be-Sürh-bād-ı Cinnī

Neŝr: Ĥükemā kavlince ħalife-i zemān İlyāv Őāh ile Sām-süvār mıknātıŝ kalŌasına Őazm idüp gitmekde ve deryā yüzün teferrüc itmekde ammā bizüm kıŝsamuz ez ān cānib Süleymān Nebi *Ōaleybi's-selām* Ĥāzretine geldi. Niteol zemān ki Őām Őehrinde ŐUnķūr-ı Cāzū ve Sürh-bād-ı Cinnī ile muķābil ve muŐārız olup iki cānibden iki leŝkerüñ alayları birbirine ķarŝu baķar. Őu olıcaķ hemān-dem Süleymān Nebi Ĥükm itdi. Serir üzerinden on iki biñ çift gūs-ı Süleymāniyye đarb urdılar ve on iki biñ kirrenāya ve on iki biñ ŝurnāya dem virüp üstādlar fūrüdāŝ maķāmından ceng-i Ĥārbī egzilerine yüriyüp ve on iki biñ çift kıızıl¹⁸⁸ tāsları, kıızıl altun nekāreye zaĥme urup ve on iki biñ kıızıl altun ķenberlü tabıllara ķevgānlar ķalup ve on iki biñ çift zinc ü borıllara dem urdılar. Őöyle kim ol arada her birisi cūs u ĥurūŝ ile ecel irin ırılayup dillü dilince merŝiyeler eyitdiler ve gūs-ı Süleymāni ķalunduđın Āŝaf bin Berĥiyā iŝidicek yir yüzünde Ĥükm itdi. Kendünüñ daĥı gūs u Ĥārbīlerin ve ŝurnā vü naķāraların ve tabl u zenc u borıların ķaldurdılar ve Őalemlerün ķaldurdılar ve Őalemler ŝuķķaların aķup perleri her cānibe pervāz urmağa baŝladılar ve anı görüp ol on dört biñ dünyā pādiŝāhlarınuñ her birisi emr idüp gūs-ı Ĥārbīlerin ve ālāt-ı lehvlerin bir uğurdan ķalındı. Ėulgula vü velvele evc-i āsumāne yitiŝdi ve gūs-ı Ĥārbī ŝadasından peĥlevānlar ķulađı ŝađır oldu ve atlar naŐlından mıĥından yirüñ bir ķatı didildi ve taŝlardan odlar ķıķup ŝaķırdısından tās-ı felek güm güm gümledi ve dıvler nefesinden güneŝ ŝararup megese döndi ve ejdeĥalar burnı dütününden Őadese döndi. Pıller naŐrasından ve gergedanlar süheylerinden zehreler ķāk oldu ve arslanlar ve ķaplanlar añraŝup kıkreŝmesinden Őālem iķi zelzeleye tıldı. **Nażm:**

[*FāŐilatüñ/FāŐilatüñ/FāŐilüñ*]

Biñ bir ümmet tā ki varsa ol zemān

Cinsi cinsi birle tırdı bī-gümān

Der sü insān ķapladı bu ĥāki pes

Cin ihāta eyledi eflāki pes [H-24a] [K-24a]

Āteŝin ŝaķduķķ'ağızdan ehremen

¹⁸⁸ Kıızıl] -K

Yağdı per gökde çü pervâne peren

Çarhaseyvân bağlayup per ile yāl
Sedd-i Āhen oldı yirde esb-i¹⁸⁹ niŌāl

Gökde Ōifriṭ açs'agız virüp nefes
Gün felekde qararurdı çün Ōades

Gökde evren zehr şaçup ki ursa¹⁹⁰ dem
Yuda düşmen leşkerin kıla Ōadem

Yirde mārān turdı çün Yeócüc sed
Gökde ejder açdı agız mişl-i¹⁹¹ esed

Tutdı yir gök arasın sâhîrle küp
Küp öninden güreledi gök düp düp

Şağ taraf tıldı Süleymānı ulus
Şol taraf şaf tutdı küffār-ı mecūs

Şeh Süleymān tahtı kim götürdi bād
Karşuda şaf kim tutupdı Sürh-bād

Mā-haşal şaf kim tutupdı ol şabāh
Meymene vü meysere şalb ü cenāh

Yüz be-yüz olup tururken her ümem
Cünki hâzır turmuş iken her hâşem

Diñle imdi niçe oldı kār u zār
Vir şalavāt Muştafa'ya bî-şümār

¹⁸⁹“-i” vezne fazla

¹⁹⁰ Ursa] ura K.

¹⁹¹ “-i” vezne fazla

Neşr: Hükemâ kavlince çünkü yirde gökde iki düşmân leşkeri birbirine muqâbil ve mu'âriz olıcağ nazar ber-meydân kıldılar ki meydâna kim gire lu'ûb u hüner kim göstere erlik iden kim kazana dirken anı gördiler ki âl-i şahremân pür-i Kerîmân Nebîre-i Nerîmân ya'ûnî Sâm-süvâr oğlı Zâl-ı Destân Âsaf bin Berhîyâ sancağınıñ sağ tarafında Öalem-i Süleymânî dibinde almış altı arış şad u şâmetiyle Merîh ü Keyvân şalâbet ile biñ sekiz yüz yaşında mahmûdî pîle süvâr olup Şahremân-ı Şâtil gürzin eline alup oynadurak pîl sürüp meydâna girdi. Cevlân idüp lu'ûb u hüner gösterüp er diledi. Sürh-bâd cânibinden Sâmsam-ı Cindî, meydâna girdi, gördiler ki toğsan toğuz arış şadd u şâmetiyle bir ejdehâya süvâr olup ve tiğ âteş çeküp Zâl-ı Destân'ahavâle şıldı. Zâl dahı yidi âyinelü Cimşîd şalkşanın ber-â-ber virdi, şarbını men'û eyledi. Velî siperüñ dört mîhine varınca şılıc odı şalkşanı yaşdı. İkinci hâmlede eline bir nişe-i âteşi birle Zâl'a hâvâle idicekŞahramân-ı Şâtil gürz ile men'û itdi. Üçüncü hâmlede şazaba gelüp gördi ki pehlevâna şarb-ı ceng ile şâlib olmaz. Şoynından sihirle peydâ olmuş bir şişe çıkardı ve sihir-gâhın okuyup pehlevân üzerine atdı. Işığına toğınup çâk olup içinden siñekler çıkup anı vağtde her birisi birer şanadlu evrenler olup her şarafdan Zâl-ı Destân'a hâmler itdiler. Egerçi pehlevân gürzin eline¹⁹² alup şurutdı velî her birisi gözine yidi başlu birer evren görindi. Ez ân cânib Âsaf bin Berhîyâ ol cinninüñ sihrin görüp âyât-ı Tevrât'dan birkaç âyet Tevrât okuyup Zâl üzerine urdı. Sihr-i Şamsâm bâtil olup Zâl-ı Destân kendüye gelüp Allâh adın dilinde yâd idüp Şahramân-ı Şâtil gürzin Şamsâm-ı Cinni'ye hâvâle şıldı. La'ûin heybetine döymeyüp girişân olup **[H-24b] [K-24b]**Sürh-bâd'dan yaña şaçdı. Yüzi şuyın yire şaçdı. Zâl bin Sâm irüp bir göz şarb ile şafasında urup yışup pîlden inüp “Başın keseyin.” diyince Sürh-bâd-ı Cin serhenglerine “şomañ.” diyü na'ûra urdı. Hemân-dem ol âteşi cinniler Zâl-ı zemâneye uşunca bu şarafdan Âsaf dahı hükme itdi. Şeddâdpehlevânlarından Şurtüs-i Ö'Adî, Kührüm-i Ö'Adî, Behrâm-i Ö'Adî ve Beni İsrâyl dil-âverlerinden Ra'ûdi bin Baraş ve Şazanfer-i Cihângir ve Evsâlüm bin Yü'û ve Şahâtân-ı Ö'Arabî ve Ya'ûrib-i Mağribî her birisi fîl u at u gergedan sürüp seyf ü bürrânları Ö'uryân idüp Zâl-ı Zemân üzerine irdiler. Sürh-bâd cinnilerine muqâbil ve mu'âriz olup şurdılar.**Naşm:**¹⁹³

[Fâ'ûilatün/Fâ'ûilatün/Fâ'ûilatün/Fâ'ûilün]

Sürh-bâd'uñ cinnisiyle pevlüvânlarke ziyâd

Eyle ceng eylediler kim Ö'aciz oldu Sürh-bâd

¹⁹² Eline] -H.

¹⁹³ Naşm] -H.

Zāl-ı Dastān gürzi birle kırdı anda cinni çok
Kim bu cengi görmemişdi turalı kevn ü fesād

Der-Beyān-ı Ceng-i Efrāsiyāb-ı Tūrānı

Ĥükemā kavlince Zāl-ı Destān ÓArab u ÓUrebā pehlevānlarıyla ceng ü cidāl içinde bu yañaTūrān meliki Efrāsiyāb dahı Zāl-ı Zemān’uñ cenge girdügin görüp gayrete gelüp Óalem dibinden ol dört biñ dört yüz yaşında aq gergedanına süvār olup seksen biş arış kıadd ü kıāmetiyle ve Kıahramān-ı Kıātil šalābetle kırık sekiz pāre ceng altın, kendüdeārāyide kıilup ve ol tıg-i hūñi ki Efrāsiyāb kıılıcı dimekle meşhūr idi ve rāvi şöyle rivāyet ider ki Efrāsiyāb her bāri ki ol kıılıcı götüreydi *āqalle māyekümü* biñ kıişiye degin kıan itmeyince kıınına kıoymazdı ve biñ dört yüz batman gürzünü ejderhā derisinden düzülmüş topuzluqa šalup ve ol kıazā vü kıader yuvasını yaÓñi tır keşin ve biligin biline bağlayup içindeki oqları yidişer yilekli ve kırık arış uzunu ve ikişer bucuq kıarış uzunu ve bir kıarış iki dutam ini peykānlu kıazā vü kıader oqlar ve kırık sekiz sıgırlu ve tokuz kıat kıirişlü gergedan şahından düzülmüş pülād kıabzalu ve balık kıulağı kezlü ve ejdehā pulı tüzlü ve deñiz sıgırı kıuyruğı tunculu kıavs-ı kıuzah sıfatlu kıara demürden kıuvvetlü ol muÓteber yayını kıaricasına alup ve gergedanına kıamçı çalup Óuqqāb gibi götürelüp meydāna girüp yigirmi dört dürlü luÓb u hūner gösterdükdən soñra arkıasın sancağına virüp sedd-i İskender gibi turup ağız açup raÓdi-vār naÓra urup eyitdi ki:**Nażm:**

[*FāÓilatün / FāÓilatün / FāÓilatün / FāÓilün*]

Didi benin Şāh-ı Tūrān pehlevān Efrāsiyāb
Ejdehā-yı heft ser-cengümde olurlar zübāb

Kıandedür Ekvān-ı Dıv eydüñ aña gelsün berü
Gökdeki Keyvān olursa đarb ile idem harāb

Neşr:Ĥükemā kavlince Efrāsiyāb böyle diyüp naÓra urup Ekvān-ı Dıv’i meydāna daÓvet idicek Ekvān-ı Dıv serhenglerinden dilediler kim bir niçesi meydāna girelerdi. Ekvān-ı Dıv kıomadı. Ākrānı dıvlerden hicāb itdi. Efrāsiyāb’dan [H-25a] [K-25a]kıorıkdi diyeler diyü hemān-dem turduğı yirden ol ejder sıfat merkebine işāret idüp ol kıara kıayadan gürzini omuzuna alup külhān bigi¹⁹⁴ ağız açup ağızından odlar şaça şaça meydāna girdi. Nażar kıilup Efrāsiyāb’ı gördi ki seksen biş arış kıadd u kıāmet başdan ayaqa gömgök

¹⁹⁴ Gibi] bigi K.

demüre müstağrak olmuş, başında altun ışığı güneşe şevk virür ve elinde bir tığ tutar ki zemîn ü zemâna şevk virür ve tağa beñzer bir gergedana süvâr olmuş. Efrâsiyâb dañı nažar kı lup gördi kim Ekvân-ı la’lîn ejdehâ¹⁹⁵ ser, cāmūs ten, arslan şinelü ve kıplan ginelü ve virçeşlü, deve tudaqlu cehennem zebânisi şeklinde üç yüz arış kıad ü kıâmetiyle fıl dişleri gibi dişleri ağızından taşra çıkmış kim nefesin virüp alduķça ĥammâm külhânı gibi Óalev Óalev âteş saçılır ve burunı delüğinden çıkan dü tün güyâ dühengden çıkar bigi kıara kıara dü tünler kıı lup göge direk direk olur ve bir tağ gibi kıayayı delüp tokuz kıulaķa sıgmaz cınar ağaçlarını ejderhâ derisinden kemendle muĥkem şarup ol taşa geçürüp Óamüd idinmişdi ve ol Óamüdü sırtına Efrâsiyâb’a muķâbil olup ra’ód-vâr na’óra urup didi. **Nažm:**

[Fa’óilatün/Fa’óilatün/Fa’óilatün/Fa’óilîn]

Bilgil iy Efrâsiyâb sen beni kim Ekvân benem

Cümle ĥalkı vehme viren Merriĥ ü Keyvân benem

Sürĥ-bâd’uñ dostı olan Şeh Süleymân düşmeni

Âdemüñ kıanın içici düşmen-i insân benem

Neşr: Ĥükemâ kıavlince Ekvân-ı Dıv böyle diyüp na’óra urıķaķ Efrâsiyâb ġazaba gelüp eyitdi: “Yâ Ekvân ĥar gibi ağırma, sığır gibi bağırma, muĥanneşler gibi çağırma hüner göster ki nevbet senüñdür. Baña Efrâsiyâb dirler niķe senüñ gibi dıvüñ başın kesmişem. Kıal’óa burcına aşmışam.” diyüpverhem urıķaķ Ekvân kıa kıayıp eyitdi: “Yâ Efrâsiyâb kelle ki tağıdayın eger olursa çarĥ âsiyâb.” diyüpelindeki Óamüdünü ya’óni ol kıara kıayayıhemân-dem başı üzerine çevürdi, irdi, Efrâsiyâb üzerine indürdi. Efrâsiyâb baķdı gördi ki kıâmeti üç yüz arış ve kıolı uzunı elli arış ve Óamüdü uzunı iki yüz elli arış pes altı yüz arışdan ziyâde hevâ-yı fenâdan bir ulu tağ gelür, fikr itdi, gördi ki turmaķ Óâķilâne degül ĥuşûsa ki dıv kıuvvetiyle ine hemân-dem Óamüd üzerine yaķlaşıp bir buķuķ arış miķdârı kıalduğı vaķtın gergedanı mahmûza alduķda hemân-dem ol cānavar şöyle sıçradı kim ĥayâl-i ehl-i dil gibi kıırķ adım miķdârı yirde turdı. Gürz inüp Efrâsiyâb turduğı yire ġarķ oldu. Yire ve göge bir zemân zelzele olup toz ġubâr Óâlemi bürüdü. Ekvân-ı Dıv öldürdüm şarup kıahķahâ ile gü lüp geķe varınca bâd irişüp toz ve toprağı götürüp Efrâsiyâb’ı gördi. Şağ selâmet bi-melâlet ammâ ġürzi Óamüdüna deġin ġarķ olmuş eyitdi: “Yâ Efrâsiyâb hüner bu idi kim đarbumdan kıaçmayayduñ muķâbil turayduñ **[H-25b][K-25b]** erenler meydânından kıaçmaķ Óayb olur. Sâm-süvâr ile bunca ceng itdüm,

¹⁹⁵ Ejdehâ] ejderhâ H.

darbumdan kaçmaduğın görmedüm.” diyicek Efrāsiyāb’a güc gelüp eyitdi:¹⁹⁶“Yā melŖün erlik ondur toğuzu ĥiledür, dıv güzinden kaçmağ ol ĥilede biledür.” diyicek Ekvān gāzaba gelüp güzün eline alup yine Efrāsiyāb’a ĥavāle kıılınca Efrāsiyāb yine kendüyi uğurladuğda Ekvān ağız açup zehrlere saçdı, eyitdi: “Çık meyđandan yā muĥanneŖ ki sen Efrāsiyāb degülsin.” didi. **Nağm:**

[FaŖŖilātün/FaŖŖilātün/FaŖŖilātün/FaŖŖilün]

Erlikle ad çıkarmıŖken cihānda Efrāsiyāb

Niçe dıvleröldürüp savmıŖ iken güz āsiyāb

Ŗimdi n’içün darb-ı Ekvān’dan kaçır ol pehlevān

Yüz süyin n’içün saçaydı yirlere ol kāmıyāb

NeŖr: Ĥükemā kıavlince Ekvān-ı Dıv’ün bu taŖŖın Efrāsiyāb iŖidicek erlik tamarları cūŖa gelüp gayretinden hem Zāl-ı Zemān’dan utanduğından Ĥađ teŖŖālāya tevekkül idüp Ŗıçrayup atından inüp ve baŖından ıŖıđın eline alup ve saçların silküp sađ eline güz-i girānın tutup eyitdi: “Yā Ekvān, yā melŖün ol Allāĥ ĥađkıçün ki baña bu kıadar kıuvvet virdi ve seksen biŖ arıŖ kıad u kıāmet ile yitürdi. Beni senün cengüne getürdi. Bu üçüncü nevbette darbuğdan kaçmayam, baŖumdan ıŖıđım anuñçün çıkardım ki baŖımı degül ki arkıamı yalnız kıağ darbuña kıarıŖu tutmıŖam. Eger ecelüm var ise güzün altında ölüm ve eger Ĥüdā Ŗađlayup ĥalās bulursam saña gālib olup fırsatun bulup¹⁹⁷ baŖun alam.” diyüpyirinde kıayyüm tırdı. Ekvān anı gördi. İki elin Ŗamüdüna urdı. Kıuvvet idüp hevāya¹⁹⁸ kıaldırdı. Yanar nür diyü Efrāsiyāb’a bir güz ile urdı kimve Efrāsiyāb dağı gördi kim güz hevā-yı fenādan üzerine gıjıldayup geliyorur. Fi’l-ĥāl dizin çöküp tolgasını yire kıoyup ve güzünün Ŗamüdünu ıŖıđlıđını içine kıoyup ve kendüsi güz altına sünüp vācibü’l-vücüda tevekkül kıılıp tutıcağ Ekvān dağı kıuvveti varınca güzünü indüricek ol sengin güz Efrāsiyāb güzine tođunıcađ¹⁹⁹ Ekvān’un kıaya güzün üç pāre oldu. Buz gibi her tarafa perākende oldu. Efrāsiyāb’a ĥatā gelmedi. Allāĥ teŖŖālā Ŗađladı veli güz darbından Ŗamüd ile tolgā yidi, arıŖ yire gömüldi ve toz toprak evc-i āsumāne direk direk oldu. ŖĖlemi žulümāt kıapladı. Ekvān eyle Ŗandı ki Efrāsiyāb’un kellesini tağıtdı, kıağkıağ ile güldi. Efrāsiyāb iŖidüp yirinden turup tolgasını geyüp²⁰⁰ Ŗıçrayup gergedanına

¹⁹⁶ Eyitdi] -H.

¹⁹⁷ fırsatun bulup] -H.

¹⁹⁸ Hevāya] -H.

¹⁹⁹ Toğunıcağ] doğunıcağ K.

²⁰⁰ Geyüp] -H.

binüp gürzin başına çevürüp Ekvân'a hamle kıldı. Ekvân gördi ki Efrâsiyâb kendüye irdi ve elinden gürz dağı gıtdi.²⁰¹ Hemân-dem bir yırlü kayaya pençe urup Efrâsiyâb'ın gürzine karşı tutdı velî Efrâsiyâb kaşıyup turdı. Gayrete gelüp bir kerre “Yâ Allâh” diyüp eyle haykırdı kim dıv-i la'îlîn serâsime oldı. Yitişi gelüp Ekvân'ın elindeki yırlü kayaya eyle darb urdı kim elindeki kayaya târ u mâr olup gürz iki yağrını arasına tokunup gözlerü kararup Óaqlı şaşup merkebinden yıkılıp yire düşdi. Efrâsiyâb diledi kim inüp bağlıya. Ekvân-ı Dıv'ın a'vânları yitişüp Qamqâm-ı Dıv ve Gazabân-ı Dıv ve Dekkâk-ı Dıv Efrâsiyâb ile cenge turdılar. Ez ân cânib [H-26a] [K-26a] Bebrân vezîr Tūrân begleriyle ve pehlevân-ı Eşkapûs ile ve Hâkân-ı tır-endâz ile altmış biñ kemend-endâz tığ ü zen Tūrân-ı zemîn serverleriyle hamle idüp Ekvân çerisiyle karşı-ı çatış olup kıyâkı cenge turuşdılar. Dıvle insân bir Óažim ceng itdiler. Hiç ol cengi bir kimesne itmedi.

Nażm:

[Fâ'óilatün/Fâ'óilatün/Fâ'óilatün/Fâ'óilün]

Tiği insân çekdi dıvler çekdi seng-i âsiyâb
İtdi dıvleriyle hoş ceng pehlevân Efrâsiyâb

Küştelerden puşte olup ağıdı deryâ içre kan
Kim felekde kan buhârı bağladı âsüd-sehâb

Der-Beyân-ı Ceng-i Keykāvūs ve Âheng-i Şalsal-ı Dıv

Hükemâ kavlince kaçan kim Efrâsiyâb ile Ekvân Óaskeri cenge turdılarsa anı görüp Şalsal-ı Dıv dağı gayrete gelüp üç yüz on arış kâmet ile ol kühü'l-bürzi gürzin eline alup haykırup na'óra urup nefsi Óalevinden odlu dütnlar gögün yüzine direk direk olup ağzından odlar şaça şaça meydâna girüp didi. **Nażm:**

[Fâ'óilatün/Fâ'óilatün/Fâ'óilatün/Fâ'óilün]

Didi benün ejdehâ²⁰² ser-şir-i ner Şalsal-ı Dıv

Hamleme tâkat getürmez Rüstem ü Destân-ı Gıv

Ne felekdür gözlerümde bir kelek işbu zemân

Mâr-ı Óarş olmaz şatumda bir siñekce iy Hadıv

²⁰¹ Gıtdi] -H.

²⁰² Ejdehâ] ejderhâ H.

Neşr: Hâkîm kavlince lâf urup ardılıcağ Keykāvūs pehlevânlarından Bertūs-ı Nerreşir biñ yaşında bir gergedana süvâr olup meydâna girdi, gördi ki ejdehâ başlu, cân alıcı başşlu, hâmmâm kubbesi başlu, süñü dişlü, arslan şinelü, kaplan ginelü bir Nerre Dîv'dür kim sille şalsa, felek çenberin bozup turgura ve pençesin yire ursa öküzüñ ve balıguñ karnın yire ve yiri yirden irgüre. Hemân-dem be-āvâz-ı bülend na'Öra urup ökin alup dile gelüp eyitdi. **Nażm:**

[Fā'Öilatün/Fā'Öilatün/Fā'Öilatün/Fā'Öilün]

Didi benün pehlevân Bertūs nām-ı şîr-i merd

Đarbuma doymaz hâsım olsa demür Ye'ócüc sed

Tîr-i pertâb eyler isem kâfda Öankâ per döker

Tiği çeksem heybetümden yâ cenür gökde esed

Nesr:Hâkîm kavlince kaçan ki Bertūs pehlevân Şalsal-ı Dîv'i ki gördi kâmetine taħşin kıldı. Andan Şalsal-ı Dîv dahı gördi, bir pehlevân-ı cihân, Rüstem-i Destân-ı Zemân, kırk sekiz arış kad u kâmet, merrih heybet, keyvân rif'Öat, biñ yaşında bir gergedana süvâr olmuş taraba tahtası gibi bir tiğ-i âb-dâr çeküp Şalsal'a hâvâle kılınca Şalsal dahı kaşıyup ol sengin gürzini eline alup hevâya kaldurup üç yüz on üç arış kaddi ve elli arış kolu uzunluğı ve yüz elli arış Öamüdü uzunı pes altı yüz arışdan ziyâde hevâ-yı fenâdan kazâ vü kader manendi Bertūs Pehlevân'ın üzerine yöneldükde Bertūs Pehlevân "Yâ Allâh!" diyüp hemân kendüyi şol kadem gergedan götürüp girüye atdı. Kendüsü halâs buldı ve lâkingürzi inüp gergedanuñ biline toķındı.²⁰³ Hurd u haşhâş kılup yire ber-â-ber itdi ve toz toprak Öalemi bürüdi, göz gözi görmez oldu. Şalsal-ıDîv eyle şandı ki Bertūs Pehlevân'ı zir u zeber eyledi. "Yat imdi yâ Bertūs" diyüp kâhkahâ ile gülüp geçince yıl esüp gerd-i gubâr iki şak idüp göz gözi görünce Şalsal-ı Dîv baķdı, gördi kim Bertūs Pehlevân sağ ve selâmet bi-melâlet turur ve Bertūs dahı Dîv đarbından halâs olduğına [H-26b] secde-i şükr idüp yüz yire sürdi[K-26b] ve Şalsal-ı Dîv tekrâr hâmler idüp Bertūs üzerine yürüyince Bertūs taķat getürmeyüp Kāvus Öalemi dibine kaķdı. Şalsal dahı ehremenlerine emr itdi. Her birisi Öamüdü Öamudın eline alup İrân leşkerine hâmler kılup na'Öra urdılar²⁰⁴ ve Keykāvūs Şah dahı ÖAcem pehlevânlarına ve İrân-zemîn dil-âverlerine ve sağ ve²⁰⁵ sol kol şalup işâret itdi. Hemân-dem Direfş-i Kāvyanî'yi

²⁰³ Toķındı] doķunup K.

²⁰⁴ Urdılar] urdı K.

²⁰⁵ Ve] ü K.

depretdiler. Eyle olduĝda ol Óažamet leşker hemān-dem deryā-yı şulzum mānendi cūř u hurūřa gelüp řir-i ner řikāra şapınur gibi dıv Óaskerine ĥamle eylediler. Dıv Óaskeri ve ādem Óaskeri birbirine şırıldı ve şatıldı ve birbirine girdiler. Dıvler naÓrasından ve fıller ve gergedanlar şıjğırmasından temām bir yıllış yolda cānavar şalmadı. Taĝlarda taşlarda ũrkũp çışup gitti ve hevā yũzinde vuhūř ve tuyũr şalmadı. Memleket memleket yayınşıdı ve ol ĝavĝādan āřĥāb-ı kehf uyĥudan uyandı. ÓAlemler řuÓlesinden ve ışış ve şolçaş ve balçaş řevķinden ĝüneř yũzi tondi. **Nažm:**

[FaÓilatũn/FaÓilatũn/FaÓilũn]

Dıv ũ²⁰⁶ insān birbirin çalduķça tiĝ

Şan buĥānı baĝladı ĝoklerde miĝ

Ehremenler urduĝınca anda đarb

Ditreyũp yir yışılurşan řarķ u ĝarb

Şırdı bũ-ĥad ehremenķavm-i ÓAcem

Kim boyandı řana Řāvũs-ı Óalem

Her bahādur itdi hoş řirāne ceng

K'oldı řālřal'uñ ĝözine dũnya teng

Eyle ĝayret itdi Keykāvũs-ı řāh

K'anca cengi ĝormemiřdi mihr ũ māh

Şırdı bũ-ĥad ehremenKāvũsũler

K'itdi yārdım ins ile řuddũsũler

Diñle imdi n'olısardũr řār-ı zār

Vir řalavāt Muřtafā'ya bũ-řũmār

**Der-Beyān-ı şıfat-ı Ceng-i Sultān-ı Mışır Celāle'd-dũn Be-Dimir-bād-ı Cinni
LaÓın**

²⁰⁶ Dıv ũ] dıv-i H.

Nesr: Hükemā kavlince ÓAcem Sultānı Keykāvūs Şāh Óaskeriyle Şalsal-ı Dıv Óaskeri muķābil ve muÓarız cān u dilden ceng aşup ķıldılar. Ez ān cānibMısır Sultānı Celāle'd-dın'e Dimir-bād-ı Cinnı muķābil olmış idi. Hemān-dem Dimir-bād-ı Cinnı hükmi itdi. Kendünün hükminde olan elli biñ cin leşkerine ki cümlesiÓuķķāb süvār envāÓı sıhırla peydā olmuş ceng āletleri şol sāhırlar ki her birisi bir memleketde tapdur. Her birisi ellerinde hāzır tutup ÓArab leşkeri üzerine tūfānlar ķoparup bād-ı Óaķımlar esdürüp ve yağmurlar yağdurup ve tolular ve ķarlar ve buzlar gösterüp sultān-ı Mısır turduğı yiri sil ü fenāya virüp ādemı-zād leşkerinün başı Kaysı olup cenge turdukların görücek Mısır sultānı Celāle'd-dın dahı tekbır getürüp Allāh'a tevekkül idüp ve cemıÓ evliyā ve enbiyā ervāhına şalavāt virüp ve hāzret-i server-i kāınāt ve mefhir-i mevcūdāt rūhına bir uğurdan şalavāt virüp ve leşkerine istimālat birle ğazāya yilteyüp hemān-dem Óalemini depretdi. Pes ol ÓArab u ÓUrebā dil-āverleri ol cāzūlara eyle girdiler ki cāzūları Óazāyim yazılmış tığ u tır u teberlerle ve yelmenine ism-i āÓzam ķazınmış ķarğuşabıalar ile ve pūlād gürzlerle eyle ķırdılar kim tut ki tağun yilindeseñ ķırarlardı. **Nażm: [H-27a]**
[K-27a]

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilim]

Çün ÓArabla itdi cengi Dimir-bād

Dökdi ķanlar hemçünān bebr ü Óatāt

Her kime kim gürz ururdu đarb ile

Hurd iderdi cismin anuñ ğazb ile

İnse Āhirmen urduğınca gürzünü²⁰⁷

Tağıdurdu serme gibi mağrıbi

Pehlevānlar itdüğince ammā ki²⁰⁸ ceng

Çarh-ı vāsiÓ dıv gözine oldı teng

Der-Beyān-ı Ceng-i Sührāb ve İsteħir-i Cinnı

Hükemā kavlince kaçanki ÓAmāliķa Sultān'ı Sührāb Şāh Óazımı İsteħir-i Cinnı, altmış biñ altı yüz altmış altı cin serhengleriyle Sührāb Şāh'ın üzerine yürüdü ise Sührāb Şāh

²⁰⁷ Bu misraın vezni bozuktur.

²⁰⁸“ki” vezne fazla

dağı “niyyet-i ğazā” diyüp ol Óādî ser-firāzlara istimālat virüp her birisin cenge kıvandurup şöyle oldılar kim felege geleñ Şimurg’a siñek dimez oldılar dıv leşkeri hod kıande kıaldı. Pes Sührāb Şāh dağı Óālem deprettdi ve iki yaña kıul sálduđdan soñra ol kıırkıar ellişer arış²⁰⁹ kıāmetlü ve kıara başlu, mağara ağızlu, cān alıcı ba kıışlu, çınar şāhı kıollu ve hıyar barmaklı ve ol cenge toymaz ve sülha uymaz şer-keşler ki dıv cengine yaraşuğ kıavmdür. Her birisi ha sımlu ha sımlına mu kıābil olup bir ceng-i Óāđim oldı ki vaşfa kıābil degüldür. Dem-be-dem Sührāb Şāh dağı tiğ çeküp cenge girüp bir niçe defÓa dışmen leşkerini yerüp ğāh sáđından solına ve solından sáđına ve önünden ardına ve ardından önüne çıkar. Dem-be-dem naÓra urdu kıa dıv ü cin leşkeri naÓrasından berk-i hazān gibi dökülürdi.²¹⁰ Anı görüp ol Óādî ser-firāzları dağı kıırkıar kıat siñirli yaylarını ellerine alup ve yidişer yilekli o kılarıyla ve kimi tiğ u ğürz ile cin leşkerini kırdılar. Bunlar dağı bu resme ceng ü āşübdā, **Nağm:**

[FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilün]

Eyle ceng itdi ki Sührāb-ı dilir

Aña tahşin itdiher mır ü vezir

İns ü cinnün arasında olzemān

Ki kıatı oldı Óāceb ceng ü kırān

Vurduğınca ehremengürziyle đarb

Ditreyüp yir yı kıılı san şark u ğarb

Kıan buħārından kızardı ğök çü laÓl

Yir yüzünün bir kıatın ditdi naÓil

Ĝürz urup Sührāb k’iderdi anda ceng

Bāhr içinde kıan kıaşanurdu neheng

Der-Beyān-ı Ceng-i Melik-i Benı Ásferbā Şāhr-i Cinnı

Neşr: Hüķemā kıavlince kıaşan ki Benı Ásfer leşkerine Şāhr-i Cinnı mu kıābil olduğda hemān-dem kendülere tābiÓ olan cin serhenglerine kıul sálap işāret kııldı. Anı görüp bir

²⁰⁹ Arış] -K.

²¹⁰ Dökülürdi] dökilürdi H.

tarafdan Haşhâs-i Cinnî ki bebr ü beyân süvâr idi. Kendüye tâbiÖ cinnîlerle âteş efşânlar idi ve bir tarafdan dahî niçe biñ cinnî ile Kıttu'l-âsüdkî timsâh süvârlar idi ve kendüye tâbiÖ cinnîler ki sihirle buzlık suların ve qarlar yağdurmağ anlaruñ sihirleri idi ve bir tarafdan dahî Şetat bin NeşşâtCinnî ki görk süvârlar ve kendülere tâbiÖ olanlar ki sanÖatları sihirle peydâ olmuş körüklerle yiller esdürmek sanÖatları idi. Eyle olsa her birisi bir dürlü sihirle Benî Āsfer leşkerine hüm u hücum itdiler. Ez ân cânibbu yaña Benî Āsfer pâdişâhı Bilād-ı Āsferî dahî gördi ki düşmen leşkeri yürüdi. Ol dahî Öalem depredüp ve iki yakaya kul şalup Benî Āsfer [H-27b]dil-âverlerine [K-27b]işâret idicek ol Öazamet leşker akhtarân denizi gibi ol sâhirler üzerlerine yürdiler. Benî Āsfer serverleri ve Şalsal erenleri ve Dâl bin Dâl merdâneleri her birisi zencirlerinden boşanup naÖralar hâyırup gâh gürz ile ve gâh gönder ile ve gâh tığ ile ve gâh tır ile ve gâh kemend ile ve gâh müşt ve püşt-i pây ile bir neberd itdiler ki yüz biñde biri beyâna gelmez. Ammâ ism-i aÖzam dillerinde olduğı berekâtiyle sihr bunlara kâr itmedi ve cinnîler dahî gâh sihirle odlar yağdurup ve gâh qarlar yağdurup ve gâh yiller esdürüp ve gâh âteşi, tığ u tır u zenberek oğlarıyla ve çikre ve darb ü zenlerle ceng itdiler ve gâh olur ki iki dil-âver biri cin ve biri ins ceng içinde biri birine muqâbil olurlar. Seçilüp cengden hâk-i meydâna çıkarlar, ceng iderler. Tâ biri birin alınca alduğdan soñra gine cenge girdiler. MaÖe'l-ķıssa söz uzatmayalum bu zikr itdügümüz pâdişâhlar ve pehlevânlar Öazımlü Öazım ile düzüşüp muqâbil ve muÖarız olup iki hurusun bigi veyâ iki arslan ve iki ejderhâ mânendi döğüşüp yoluşmağda. Meşelâ Āsaf Sürh-bâd ile Zâl-ı Destân Şamsâm ile ve Efrâsiyâb Ekvân ile ve Keykāvüs Şalsal ile ve Mısır Sultân'ı Celâle'd-din Dimir-bâd-ı Cinnî ile ve ÖAmâliķa Sultân'ı Sührâb Şâh İsteħir-i Cinnî ile ve Benî Āsfer Sultân'ı Şahr-i Cinnî ile ceng ü cidâl ve ķırân ve evlâh eyyâmı ve âhesertâh zemâni ve cân yazarı ve'l-firâķ devrânı bular. Bu vech ile cengde **Nażm**:

[FaÖilatün/FaÖilatün/FaÖilün]

İns ü cinnî ol zemân ki²¹¹ eyledi ceng
Baħr-i ķanda gevde yüzer çün neheng

Cinnî âteş atduğınca hemçü berķ
Gök dütüñ olup yeterdi ġarb u şarķ

Ehremen urduğca ins-i gürz ile

²¹¹ “ki”vezne fazla

Şanki kâfi hürd ider el-bürz ile

Pehlevânlar tığ urup dökerdi kıan
Baş u leş tutardı hâki gögi cân

Cân alıcıdan giderdi cân u ok
Anı Merrih görüben giderdi ok

Sâhîrûn sihrî odı yanup çıkar
Yıldırım-veş er yıķup Óâlem yaķar

Taşdan atlar naÓlı âteş çıktı çok
Baħr-ı kıan seyl oldı iller yıķdı çok

Der-Beyân-ı Ceng-i SibâÓ Be-Zürriyât-ı Şeyâtin Óaleyhimü'l-laÓne

Hükemâ kıavlince ins ü cin cengin görüp ve bunlaruñ şavt u şadâsın ve hüy u hâyın sibâÓ esnâfi işidicek her birisi tırduķlu tırduķı yirden cüş u hurüşa gelüp gögüs gürlödüp heybet ü şalâbet issi yırtıcı tartıcı cânavarlerki mücerred adların añmaķ odlar sıdırur degül kim yüzlerin görmek pes yırtıcı ser-neferi sebÓ ü esed Ebü'l-Ferâseve sibâÓ serhengi Ebü'l-âbyeş ve pelengler ser-keşi Nemiróâķ ve yırtıcı kıuşlar cebbârı Ebü CuÓâda ve sırtlan ve bebr ü beyâbân²¹² ser-neferleri ve vuhüş u behâyim ser-neferleri ve pıl ü gergedan esnâfi şeyâtin neslinden Kâşküş-i Câzû leşkerine muķâbil tırurken bunlar daħı hemân-dem alayalay iki cânibden biri birine cüşân u hurüşân her alaydan muķâbillü muķâbiliyle yürüdiler ve bunlaruñ naÓrasından leşkerler içinde **[H-28a]** **[K-28a]**ulu pehlevânlaruñ atları ve pılleri ve gergedanları ürküp kimisi şâhiblü şâhibin yire çalup kimisi şâhibin alup gidivirüp düşmen leşkerine varup ve kimisi başın çeke görüp yinmeyüp alup taĝa ve taşa çıkarup yalımdan atdı ve lâkin şeyâtin sibâÓi sihr ü efsün kıuvvetiyle Süleymâni sibâÓa galebe göstericek Āsaf bin Berhiyâ ol hâli görüp tiz evliyâya ve enbiyâya ve hükemâya ism-i āÓzam yazılı oķlardan “Bismi'llâhi'l-Óazim”²¹³ diyüp bir niçe oķlar atdılar ve ism-i āÓzam oķuyup ol cânibe üfürdiler. Hemân-dem sâhîrleruñ sihr-i bâtil olduķda hemân-dem Süleymâni sibâÓuñ ser-neferi şeyâtin sibâÓınuñ ser-neferine fırsat bulup gögsine hışm ile bir pençe eyle urdı kim zemîne aķtarilup fi'l-hâl

²¹² Beyâbân] beyân H.

²¹³ Yüce Allah adına

ciger-gāhın çāk idüp rīze rīze eyledi ve ol heybeti қalan sāhīrler görüp hezīmet bulup
қаçмаға başladı. **Nażm:**

[FaŌilatūn/FaŌilatūn/FaŌilīn]

Pençe śalup yirde ceng itdük’esed

Қorһudan burca siñer gökde Esed

Haśmı tartup yırtıdı yiri şarқ u ğarb

Yıқdı ҚāFıtağıdup YeŌcūcsed

Der-Beyān-ı ceng-i Bebr ü Қапан üğayrihim

Ve bir cānıbden daһı bebr ü beyābān²¹⁴ ve қапан ve görk ve fıl ve gergedan ve bunlardan ğayri ki yuқaruda źikr olunmışdı. MaŌe’l-қıśśaSözi uzatmayalum Süleymānı sibāŌdan her sibāŌ cinslü cinsiyle ve nevŌlü nevŌiyle ve śınıflu śınıfıyla ism-i āŌzam kuvvetiyle şeyātın sibāŌından her cinse ve her nevŌa ve her śınıfa ğālib olup “*ve қul cāŌe’l-ħaққu ve zebeқа’l-batıl kāne zehūkā*”²¹⁵ muқtezāsınca her tāyife āhir tāyifeye ğalebe idüp қаçurdı ve ol Süleymānı bebrler ve pelengler ete ve lūtatoymaz gölgesiyle acliқdan talaşıcı emn ü emān bilmezler. Her birisi devesi ölmüş ŌArab’a dönüp hemān-dem śikārlu śikārın yimege başladıлар ve baŌzısı kendü śikārına қāniŌ olmayup yanındağınuñ śikārın elinden almaқ isteyüp ol daһı virmeyüp birbiriyle cenge tururlar ve baŌzısı ulusın қıśқанup götürüp таға gitmege başladı ve қурdlar tāyifesi gözlerin қızdurup begendügi leşi bebr ü peleng elinden almaға başladı ve gözine semüz²¹⁶ ve şırın görünen arslanı ve қапанı boğazın қarvayup yimege başladı. Kirpi ve һınzır leşkeri daһı hemçünān **Nażm:**

[FaŌilatūn/FaŌilatūn/FaŌilatūn/FaŌilīn]

Haśmına bebr ü beyān urduқça her dem pençesin

Тarta yıрта öldürüpcānına itdi şkencesin

Dökdi sāhīrler қанını aldı bı-ħad cānını

Zaħm-nāk u śine-çāk eyledi daһı pençesin

Eyle bı-ħad dökdi қанıceng idüp anda peleng

²¹⁴ Beyābān] beyān H.

²¹⁵De ki: “Haқ geldi, batıl yok oldu. Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkumdur.”(İsra 81)

²¹⁶ Semüz] semiz K.

K'aldı heybet an usup deryada ejderle neheng

an sızup yirden geup gara virup kav ü semek
an buarından felekde oldu gün lalın reng

ur-ı İsrâfîl urup pîl anda aldı kirrenây
Hamı rize rize urdu ılduınca pütenây

Gergedan âhı sünüsün ine-i hama urup
Yire gökden ıarurdu ham öninden âh u vây

Mae'l-ısıave bi'l-cümle ol sibâ erisi uaı vü irisi Hâzret-i Süleymân'a *aleyhi's-selâm*â üâı olan avmî düşmen bilup güyâ ki **[H-28b] [K-28b]**müslimânla kâfir-i adâveti gibi deprenürlerdi ve Süleymânı sibâda uvvet-i alb artu iduitemâm žâhir ve fâhî idi ve şeyâın sibâında uvvet-i alb yo idui temâm žâhir ve fâhî idi. Anlarda bu hâleti sibâ sınıfı daı ihsâs itmişler idi. **Nam:**

[*Fâilatün/Fâilatün/Fâilün*]

Eyle ceng eyledi kim anda sibâ
ındı sâhîr def oluben ictimâ

Bebr pene alduınca ır ü ner
Sâhîriyirtup ider zîr u zeber

âh-ı nize sabhübâni gergedan
Düşmenün cânın alup urdu beden

Püt-i pâ urduca pîller sâhîre
Rize rîz'idüp soarlardı yire

ana ana an içup anmaz peleng
Bahri an oldu yüzer anda neheng

udret oın atdı ço kirpi daı
Ham-ı ten kefkîr olur dürrî daı

Mā-hāsal itdi sibāŌ eyle ki ceng

Çarh-ı vāsiŌ çeşm-i hāşma oldı teng

Der-Beyān-ı Ceng-i Ĥayyāt u EfāŌi vü ŌAķārib üğayrihim

Neşr: Ĥükemā kavince kaçanki Şāh-ı Mārān şeyātın leşkeriyle muķābil olduķda Şāh-ı Mārān gördi ki dıv-i Süleymāni Ōaskeri ve insān-ı Süleymāni çeri yürüdiler. Hemān-dem ol daħı turduğı yirden cūşa gelüp ol çevre yanındağı evrenlere ve ūŌbānlara sağ yanına baķup sağ yanına tiskirdi ve ūol yanına baķdı. Ūol yanındağı ūūbānlara ve evrenlere veefŌilere ve sūsmārlara tiskirdi. *El-Ōyāzen bi'llāb*²¹⁷ gel imdi gör ki ol cānavarlar ki Şāh-ı Mārān ĥuzūrında siñüp kendüi müş mānendi gösteren ūūbānlar ve evrenler dūrülüp her biri kırķar ellişer adım atılmağa başladılar ve andan soñra Şāh-ı Mārān önüne baķdı ve ardına baķdı. Birķaç şaķıdı vü teskirdi. Hemān-dem ol yüzer ve yüz ellişer ve daħı artuķ ve eksük ejderler ve Arap ocağı gözli, cehennem zebānısi baķışlu, ķanadlu kütük evrenler başın yire eyledükce yidi ķat yiri semürür gibi ve başın yuķaru ķaldurduķca gökyüzüne aģar ve tinnin Ōarşla cenge gider gibi alayalay, tulb tulb, nefer nefer, fevc fevc ol ayaķlu timsāħlar ve ķanadlu evrenler hevā yüzinde zehirler şaķdılar ki ol gün yağmur yirine zehr yağardı. Yirün yüzi zaŌfirāna boyanup taşı vü toprağı ķapķara oldı²¹⁸, yaķdı²¹⁹ ve ķāmetlerini kemer kemer idüp ve menāre gibi boyun uzadup kırķar ellişer adım yirden dem çekmege başladılar ve bu yakadan Āsaf bin Berĥiyā daħı gördi kim Şāh-ı Mārān leşkerine muķābil olan şeyātın leşkeridür, derĥāl emr itdi, yanındağı evliyāya ve enbiyāya Tevrāt ve Zebūr āyetlerinden okuyup şeyātın üzerine üfürdiler. Hemān-dem şeyātın leşkeri tār u mār oldı. Nitekim *pādişābū'l-İslāmü ve'l-Müslimün ķātilü'l-keferetü ve'l-müşrikün ķāmiŌü'l-ābalisü ve's-şeyātın nāsirü'd-devletü ve'd-din el-ĥusūs bi-Ōināyeti Rabbi'l-Ōālemin aŌni bibi es-sultān bin es-sultān ibni es-sultān* Sultān Bāyezid bin Sultān Meĥmed bin Murād Han *min āli ŌŌsmān Allāhümme eyyidŌömhü ve devletehü ve eyyid Sultānehü ve memleketehü āmin yā Rabbe'l-Ōālemin*²²⁰ devrinde diyār-ı şarķdan şirir ĥ'ün-ĥ'ār u āŌni bihi tācı kıızıl **[H-29a]** **[K-29a]** leşker-i şeyātınle çekilüp diyār-ı Rüm'a küstāhāne Ōazm idüp zeyl-i memleket-i pādişāhiye ķadem başduķda fermān-ı sultāni ve Emir Ĥāķāni bu

²¹⁷ Allah korusun.

²¹⁸ Oldı] -K.

²¹⁹ Yaķdı] yaķardı K.

²²⁰ İslām'ın ve Müslümanlar'ın pādişābı, kāfir ve müşriklerin katili, iblislerin ve şeytanların zaptedicisi, devletin ve dinin yardımcısı; özetle Allāh'ın inayetiyle demek istiyorum ki Osman oğulları ailesinden Sultan oğlu sultan oğlu sultan Mehemmed Han oğlu Murat Han oğlu Sultan Bāyezid- Allāh onların ömrünü, yönetimlerini, yönetim güçlerini, memleketlerini artırsın desteklesin, Sen duālarımızı kabul eyle.

minvāl üzere oldu kim cemî'Ö Öulemā ve füzelā ve sülehā en'Öāma ve ihlāsa meşgūl olalar. Pes sultān-ı devrān devletinde Öulemā ve sülehā dahı her yakadan peykānları süre-i en'Öām ile²²¹ ve ihlās ile sıvarılmış du'Öā oğların pertāb idicek hemān-dem nā-bedid oldu. *Tūni fi's-sekar āli cebenneme zūmran*²²² **Nazm:**

[Fa'Öilatün/Fa'Öilatün/Fa'Öilatün/Fa'Öilün]

Hāsāsa-i en'Öāmı gör ki iy Emīr-i Şehriyār

Ĥağ Öināyet itdi kıldı cümle hasman tārumār

Pādişāh İslām özündür yār içün Perverdigār

Tā kıyāmet devletiyle müstedām ol pāyidār

Neşr: Ĥükemā kavlince kaçan ki ĥayyāt ve efā'Öi ve Öağārib ve çıyan²²³ bunlar dahı her birisi muğābillü muğābilleri ola tevāyifle yir yüzinde alayalay olup yürüdiler, şarıldılar, kıatıldılar, birbirine revān itdiler. Nite evvelā ĥayyāt ve efā'Öi sınıfı biribirine tolaşup tururken hezārān çıbığı gibi çözülp zehrlerin ağızlarına getirüp gāh büzülp gāh yazıldılar²²⁴ gāh oğ gibi toğruıldılar ve gāh yay gibi egıldiler ve gāh kemend gibi çin çin oldılar ve Öağārib sınıfı dahı kıyruğların eñselerine çevürüp yürüdiler ve çıyan dahı rakīb şağalı gibi ayağların birbirine tolaşdurup ve bitriğalar şacı gibi dürülüp bükülmege başladılar. **Nazm:**²²⁵

[Fa'Öilatün/Fa'Öilatün/Fa'Öilün]

Ejdehā ĥayyāt efā'Öi ol zemān

Tā ki varsa girdiler cenge revān

Aşlı birle şerĥ idelüm yā emīr

Nuşha hem uzamasun iy pāk u cān

Der-Beyān-ı Ceng-i Mürçe ve Zübāb ve Canaverān-ı Ĥaği Ez-Ba'Öz

Ĥükemā kavlince kaçanki mürçe ve zübāb ve yengec ve ġayrihim bunlar dahı ins ü cinnün cenge girdüğün gördiler. Bir uğurdan alayalay, nefer nefer, fevc fevc anlar dahı ĥamle kıldılar. Niteevvel yengec yāsinı başı üzerine kırdı ve kısacların ĥāzır eyledi ki

²²¹ İle] -K.

²²² Cebennem köşeleri, cebennemdeki toplulukların oldu.

²²³ Çıyan] çeyān

²²⁴ Yazıldılar] Yazılalar H.

²²⁵ Nazm] -H.

haşmı etin çeke çeke yiye ve kablubağadañı ol pul pul munağkaş kalkanını sırtına alup
 dıv ü perri đarbına karşı virmek için cenge girdi ve hârpüştdañı ol nebtiz oğların cümle
 cismine ārāyide idüp haşmına muğābil olduğda eñsüzde nā-gāh katı yaydan oğ çıkar gibi
 eyle hışm ile toğunur ki bir atımda düşmenüñ cismine kırk elli yirde oğ zahmı yetişüp
 tenini pāre pāre eyler bağla ve paşşa ve²²⁶ zübāb ve²²⁷ zenbürdañı her birisi düşmen
 leşkerine üşüp kimisi ağızına girür ve kimisi burnına girür ve kimisi kulağına koyulup
 dürlü Óazāblar ve elemler virürler ve zenbūr sınıfı dañı her kanda bir Óazametlü
 pehlevān ki görürler. Süleymān leşkerine²²⁸ zararını ve ziyānı olup galebesin añlasalar
 zenbūr-i Süleymāni şol oğul kovana üşer gibi ol kāfirüñ başına üşerler. Yüzinde ve
 gözinde ve ağızında ve burnında soğarlar. Huşūsa ki eşek arusu²²⁹ soğka. *Ne Óuşü bi'llabi min
 źalike*²³⁰ eger üç dört eşek arusu bir kişi soğarsa mecāl virmez depeler. Anuñ ki başına
 geldi bilür ve andan soñra qarınca sınıfı dañı şol çeşme gözinden aşma kum çıkar gibi
 kaynaşmağā başladılar. Fı'l-hāmlle kıssayı dırāz itmeyelüm cemî Ó asker-i Süleymāni ins
 ü cin dıv ü perri [H-29b] [K-29b] vuhüş u tuyūr, mūr u mār, şu Ó bān u tinnin u timsāh u
 ejdehā, çerende ve perende bu mezkūr tevāyifden her birisi ki ceng iderlerdi. Cemî Ó si
 düşmene gālib idi. **Nażm:**

[Fa Ó ilatün / Fa Ó ilatün / Fa Ó ilün]

Ne kadar varsa çerende bi-gümān
 Ger sibā Ó ü ger behāyim ol zemān

Ef Ó i vü hāyyāt ü şüb Ó ān ü zübāb
 Düşmen ile itdi ceng-i bi-hisāb

Yüz yigirmi dört sıfat mahlūku hem
 K'anda ol hāzır olanlar piş u kem

Birbirine beñzemezdi heyóeti
 K'itdi anlar dañı cengi ki katı

²²⁶ Ve] -K.

²²⁷ Ve] -K.

²²⁸ Leşkerine] leşkeri H.

²²⁹ Arusu] arısı H.

²³⁰ Ondan Allab korusun.

Yir yüzinde olan çerende her ümem²³¹
Anda hâzır olmuş idi aña hem

İtdiler sâhîrler ile hayli ceng
Çeşm-i haşma çarh-ı vâsi' oldı teng

Çarha yirden irdügince na'Öralar
Gökde ervâhdan sîdardı zehreler

Ejdehâlar kıjgırup açar ağız
Yire şıgmaz er yudup içer deñiz

Vâdi-i veylünde şan ağzın açar
Zehr-i kıtîl bahrını haşma şaçar

Düşmene Óaķreb ki çün nişter urur
Niže-i geyüsi şan sencer urur

Çün kemend-endâz yılan atup kemend
Kîne-sâza urdı zehr-i pây-bend

Ķurup engeç başı üstine kemân
Tîr-i hâr püşt itdi haşma çok ziyân

Çün kınad açup uçar üyez siñek
Ķorķudan Nemrüd-ı çışolur şinek

Haşma nişter urduğınca her biri
Düşürüp atdan yıķardı çok eri

Ķaynaşup kıarıncalar ere üşer
Yufķa yirde ısırup haşmı düşer

²³¹ Bu mısraın vezni bozuktur.

Ėayret idüp her tarafdan her ümem
Şıdılar sâhîr çerisin piş u kem

Gergedanlar haşma şancup nîze şâh
Haşmı rîze rîze kıılır çün kemâh

Señ serânlar ceng iderdi ki kıatı
Âdemüñ kıanın içüp yirdi eti

Arkıa virüp birbirine nîm-ten
Sâhîr ile ceng iderçün şaf-şiken

Bebr ü²³² ser urduķca haşma pençesin
Zorla cânına ider işkencesin

Der-Beyân-ı Temşîlât-ı Dâsitân-i Mâzî

[Fa'ôilatün/Fa'ôilatün/Fa'ôilatün/Fa'ôilün]

Dasitânuñ remzî nâdür diñlegil idem beyân
Ten cihân milki Süleymân cismüñ içre oldu ħan

Nefs-i âmmâre mişâlidür²³³ hemân ol Sürh-bâd
Tâbi'î-i nefsiñ kıovasıdır kim olur ki çehân

Kibr ü kın ü buhl ü şehvet nefsiñüñâ'vânıdır
Terk iderseñnefsi çâker idisersin bî-gümân

Vir riyâzet birle nefse kıoşu mâlı yâ emîr
Kıl kıanâ'at birle ejder nefsiñi çâker revân

Nerre şîri acılığ ile râm idüp insân ider
Toķ olıcaķ sebi'î tutmaz Zâl-ı Destân pehlüvân

²³² Ü] -K.

²³³ Mişâlidür] durur mişâli H.

Çün Süleymān-ı Selīm terk eylegil hışm u gāzab
Tā ki nefsi Sürh-bād'ı rām idesin iy cüvān

İşbu nefsün āh elinden iy dirigā kim bizi
Ki zebūn itdi murādın gözler olduḡ herzemān

Pır-i köhne kütēh-i Óömr olmuş iken hālümüz
Hırsumuz artar hemişe virmez iken çarh emān

ÓĀkil iseñ fāñ milke virme dil bāḡı dile
Sıflıden gönlün götür Óuḡbay ola²³⁴ saña mekān [H-30a] [K-30a]

Bendeyem ol rinde ben kim menzilin aldı bugün
ÓĀkem ol sūfı-i zerrāka k'odur yoldan şapan

Zāhidüñdür zühd-i gökcek ger verürse yolunu
Ehl-i diller hāli hoşdur ger bulursa yār-ı cān

Şeh gedādur k'atlasın virdi palas oldu faḡır
Derviş ol Sultān-ı Dünyā kim olur maḡsüdi fāni

Şeyh olursañ terk-i dünyā eyle çün İbni Vefā
Şāh olursañ Bāyezid Han bigi dād eyle revān

Der-Beyān-ı Meclis-i Āhir Ez-kitāb-ı Süleymān-nāme

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Şükr ü minnet ol Hudā'ya k'oldurur Rabbü'l-emān
K'oldı üç yüz kırk yidi²³⁵ meclis daḡı bu dem temām

Neşrini didüm müstecaÓ hem muşannaÓ nażmını
K'oldı Ĥaḡ Óavniyle bu āhsen Ĥadış emlah kelām

²³⁴ Ola] -H.

²³⁵ Yidi] yidinci H.

Gerçi Aĥmed Pařa'dur kāmīl sūhen-ver pūr hūner
Tūtī-i řekker-řiken řeyĥ²³⁶ Aĥmedī řirīn peyām

Lķi bunca söz dimek olmadı anlara nařīb
Gerçi anlar virdi naşma ma'rifetle ĥoř nizām

řeyĥī řeyĥūm Aĥmedī ūstādımuñ ūstādıdur
Ĥ'ācem Aĥmed Paşa'dur cāyı ola darü's-selām

Hār-ı ĥāsīd dil uzatsa n'ola iy gül ruĥ baña
Söz řekerdür göricek āvāz ider zenbūr-ı Őām

Eyledür kim tālī'üm *Tebbet*²³⁷ ya *İhlās*²³⁸ oķusam
Mu'etekid olmaz sözüme ol şanem virmez selām

Derd ü miĥnet bundan özge olmaya Őālemde ĥiç
Kim gedā tālib ola matlūb-ı sultān-ı benām

İy bir avuc ĥāk-i ādem bād-ı Őİsā eyleyen
Nār-ı gül-nār āb-ı gevher balçığı ĥurmā-yı ĥām

Ol cihān fāĥri Muĥammed nūr-ı ĥaķķı yā İlāĥ
Lutf idüp Firdevsī'ye firdevs-i cennet vir maķām

Mürselīn envār-ı ĥaķķı kııl Őināyet bu faķīr
Bu kitābı āĥir ide tā oķuya ĥās u Őām

Sāmi'ine kātübine ĥabtın ıslāĥ idene
Yā İlāĥī rahmet eyle virüben darü's-selām

²³⁶ řeyĥī řeyĥī K.

²³⁷ Kur'ān-ı Kerim'in 111. Suresidir.

²³⁸ Kur'ān-ı Kerim'in 112. Suresidir.

Meclisimiz oldu āhir at  idel m s zi bes
Likin Ahmed r hına vir n al t ile sel m

S leym n-n men n  z Y z Kırk Sekizinci Meclisin n Zikrinded r Ki Bey n Olmur

[F  il t n/F  il t n/F  il t n/F  il n]

Gonca-i nevrestede bir sence yok im n beden
Hande-i ir n dehende sence yok ekker-iken

Tonı add n asretinden eme em m d keli
T -ekerle r zig rum bit r r serv   emen

Dide-i c n b y-ı z lf nden iilse n'ola kim
em-i Ya k b aılır b  virse Y suf p rhen

add n algin yazıdan g rdi ise serv-i yazıda
Turdı yek-p  v lih olup  n eker n -n -reven²³⁹

L le-z r oldu g r p la l n bu dem anlar yudup
Hattunı g r p benefe egdi boyun  n semen

İy ki virdi mihr   m ha g l-ruhu  n rıyla fer
V'iy ki virdi la le rengi la l n iy ir n dehen

Y suf-ı h sn ne  aı olmasaydı ub -dem
 n Zel h  d menin  k itmez idi iy im-ten²⁴⁰

M miy n n hi bel rmez liki bend itmi kemer
Zerre g r nmez deh n n geri var ir n s hen

İy ki lutf-ı la l n olur eme-i  b u ay t
V'iy ki olur k y-i²⁴¹ erif n cennet   huld    aden

²³⁹ N -reven] n -veren H.

²⁴⁰ Bu mısraın vezni bozuktur.

İy muhîtt-i kefûn ile ebr-i²⁴² sehâdur hâmile
V'iy ki hâk-i dergehüdüdür tütüyâ-yı çeşm-i men

Câhuñ ol gerdün güzâruñlıguñ ol gevher furûş
Nutkuñ ol Óİşî- nefes k'emvâta virür cân hemen

Sâkıyâ gül-gün-ı mey sun ol ceyibüñ Óİşkina
Mutribâ tanbûr çal güyende söyle ten tenen

Hey galat didüm sözi kim meclisüñ vaqti degül
K'ehl-i Óirfân mecmaÓıdır kâmilân-ı muótemen [H-30b] [K-30b]

Lutf idüp Firdevsî'ye vir señ icâzet iy sanem
Şeh Süleymân kıssasından zıkr ide iy hulq-ı²⁴³ hasen

Diñle imdi kıssa nâdür vir şalavât Ahmed'e
Tâ ki saña rahmet eyleye Hudâ-yı Zû'l-minen

Der-Beyân-ı Ceng Kerden-i Süleymân NebiÓaleybi's-selâm Be-ÓUnkür-ı Cazû Der Hevâ ve EşyâÓ ve Ez-ÓAfârıt

Neşr: Loqmân Hâkîm kavlince ve râviyân âhbâr Eflâtûn-i Yünâni naqlince şol vech ile şahîh ve melîh rivâyet kılup eyitdiler ki kaçan ki Sürh-bâd ile Āsaf bin Berhiyâ²⁴⁴ yir yüzinde iki cânıbdencenge şala dinilüp ve iki cânıbden ceng-i hârbî avâzı yik erenlerüñ kulaqlarına yitişdükte meydân yükrükleri gibi yürekleri²⁴⁵ çüş u hurûşa gelüp ve cigerleri lakırdamağa başladığda hemân-dem iki cânıbden iki leşker birbirine cinslü cinsiyle ve nevÓlü nevÓiyle birbirine koyulup eyle kırân idi, ol kırân kim Óaql anı mülâhâza idicek cân ten cübbesin çâk ider zırâ ki Süleymân Nebicengidür ve dünki meclisde dimiş idük kim on dört biñ pâdişâh-ı taht-nişin ki her birisi otuzar kerre yüz biñ ve kırkar ve ellişer kerre yüz biñ insân çerisiyle gelmişlerdür ve eñ âdnîpâdişâhuñ leşkeri on kerre yüz

²⁴¹“-ı” vezne fazla

²⁴²“-ı” vezne fazla

²⁴³“-ı” vezne fazla

²⁴⁴ Āsaf bin Berhiyâ] Āsaf'ın H.

²⁴⁵ gibi yürekleri] -H.

biñden ziyâdedür ve on kerre yüz biñden leşkeri az olan pâdişâhlar on dört biñ tahtında dahil degüllerdür ve zıkr olan on dört biñ pâdişâhuñ leşkerinüñ Süleymân Nebî'nüñ²⁴⁶leşkerinüñ içinde nisbeti bir ulu şehriñ bir mahallesiyile nisbeti gibidür ve dipler ve periler Óaskeri dañı hemçünân eger Süleymân leşkerinüñ miqdârını beyân idicek olur. Söz defterlere ve dâsitânlara şıgar degüldür. Anı kıoyalum asıl sözümeze gelemüm çünkü iki leşker Óulvide ve sıflıde birbirine kıırılıp kıatıldıysa Süleymân Nebî^{Óaleyhi's-selâm} taht üstinden turup bu cengi temâşâ itmekte pes gâh kıarşısına baķar temâşâ iderdi ve gâh şağına baķardı. Meymenede olan cengi temâşâ iderdi ve gâh taht kenârından yir yüzine nażar iderdi ve gâh solına baķardı. Meyserede olan cengi temâşâ iderdi. Ásaf bin Berhiyâ ile Sürh-bâd cengin temâşâ iderdi ve göziyle temâşâ iderdi ve gönliyle münâcât idüp Hâķ teÓâlâ dergâhından nusret dilerdi ve diliyle her tevâyife dillü dilince istimâlat virürdi. ÓUlviden yıl hâzır turmuş idi. Hemân ol kelimâti ol tâyifeye iledüp kıulağına kıoyardı. Ol tâyife Hâżret-i Süleymân'ıñ kendüye istimâlatı yidiğin bilürdi. Yılan iken eğerhâ olurdi ve cenge girürdi. Áhirü'l-âmir Süleymân Nebî^{Óaleyhi's-selâm} kendü Óaskerinüñ galebesini göricek şâd olup sevindi. Hemân-dem secde-i şükr kııldı. Nübüvvet kürşisine yüz sürüp Allâh'a tekbir getürdi. Evvel Ádem ve áhiri server-i kâinât ve mefhir-i mevcüdât Hâżret-i Muħammed Muştafâ *salla'llahu Óaleyhi ve sellem* rûhına ve cemîÓ enbiyâ ve evliyâ ervâhına şalavât viridi ve “Bismi'llâh” diyüp nübüvvet kürşisine kıadem başıp ve üzerine kıalkıp örü turdi ve yönin kıbleden yaña dönüp cân kıavmî meliki Rûh Şâh-ı Cinde ve andan periler sultânı Hümâyün Şâh'a ve Óifritler serhengi Kıandehâr-ı Óifrit'e ve CaÓcaÓa-i Ehremen'e hükm itdi ki **[H-31a] [K-31a]**“Ne turursız sehârları kıoman mâl u menâlleri câzûlaruñ sizüñ olsun ÓUnķur-ı Câzû benüm olsun.” diyüp ve yırtıcıkıuşlar reóisi Şimurg'a ve baħri kıuşlar reóisi²⁴⁷ balıķıl ile ve dâne tartıcı kıuşlar seyyidi tâvüsa Mantıķu't-tayrca ki kıoman “Düşmân çerisinüñ yüzlerine kıaynaķ ve çaynaķ örüñ.” diyüpemr idicek hemân-dem bâd ol fermân-ı Süleymân-ı fı'l-hâl²⁴⁸ hevâ yüzinde taht-ı Süleymân'ıñ etrâfında olan selâtin ü serverlerüñ ve miŗ ü mihterlerüñ semÓilerine²⁴⁹ yetişdürdükde anlar dañı emr-i Süleymânî'ye müteraķķib ve müntaşır olup “Óaceb fermân-ı Süleymânî ne vaķt ola?” diyüp turuyürürlerdi. Hemân-dem cân kıavm-i şâhı miŗ ü mihterleriyle ve kihter ü bihterleriyle hüm u hücum idüp ve ol dürlü dürlü rengin şimîn ve zerrin Óalemleri evc-i semâya kıaldurdılar ve ol demde güs u şurnâ vü neķâra ve tabl ü zinc ü borı kerrinäylar çaldurup

²⁴⁶ Nebî'nüñ] Nebî K.

²⁴⁷ Reóisi] serhengi K.

²⁴⁸ Fı'l-hâl] -H.

²⁴⁹ semÓilerine] semÓine H.

kendüye muķābil olan sāhîrler üzerine yürüdiler ve andan perîler sultānı Hümāyūn Şāh ve Kāndehār-ı Őİfrîr ve CaŐcaŐa-i Ehremen bunlardan her birisi Őalemlü Őalemin gökyüzinde gökyüzine kıaldurdılar ve ālāt-ı cenglerin kendülere ārāyide kıilup alayalay, tulb tulb, nefer nefer, muķābillü muķābili üzerine yürüdiler ve andan soñra yırtıcı ve tartıcı kuşlar reŐisi Şimurġ-ı Kāf²⁵⁰ ve balıkçıl ve tāvus ve ġayrihim bunlar dañı her birisi muķābillü muķābili olan cāzū çerisine hemān bî-tevāķķuf yürüdiler ve andan soñra Süleymān Nebî *Őaleyhi's-selām* hūkm itdi. YūşaŐ bin Nūna ki ol Őalem Süleymānî'den hās Őalemlerüñ şukķaların açdılar ve ol dürlü dürlü rengin laŐlin zerrin pervāzları her yakaya kıanadlar açup yıl doķunduķca yelebiyüp gemi yelkeni gibi pıtırda maġa başıladı ve andan soñra ol halîli niķe-i felege kıaldurdılar ve ol Ĥazret-i Mūsā Peyġamber'den *Őaleyhi's-selām* yādigār kıalan sekinenüñ ortasın giderdiler ve andan soñra²⁵¹ ol on iki biñ muŐcizāta kıadem baśmış enbiyā ve Hārūn neslinden yitmiş yidi sādāt ile ve on iki biñ vilāyeti ve kerāmeti żāhir evliyā ve etķiyā ile serîr-i Süleymānî üzerinde her birisi diz çöküp Tevrāt'dan ve Zebūr'dan fetĥ ü nuşret āyetlerin oķuyup tiġ-i tevĥidde şeyātın żürriyātınuñ boynın toķuyup ol Süleymānlık hātemin rüzî kıılan ve nübüvvet ve saltanat Őatā iden ve biñ bir ümmeti emrine meŐmür ve hūkmine mahķüm kıılan ve ins ü cinne ve diķ ü periye ve memleket-i dünyāya mālîk iden mālîkü'l-mülk beyr ü bî-zevāl lâ-yezāl Allāh'a tekbîr ġetürüp evvel ādem ve āhir Muhammed Muştafā *sallā'llāhu Őaleyhe ve sellemve mā-beyne hümāda* ġelen cemîŐ enbiyā ve evliyā ve mürsel peyġamberler ervāhına zemzem ile hoş *eş-salāt ü ve's-selām* çaġırdılar ve andan soñra ol yeleklerine ve peykānlarına Őazāyim yazılı kıazılı oķları ellerine alup ve kıabzasında ism-i āŐzam kıazılı kemānlardan niyyet-i ġazā idüp uķar. Yeşil yelekli erenlerin oķların atdılar. Şeyātın çerisin taġıtdılar **[H-31b] [K-31b]** ve andan soñra serîr-i Süleymānî'de olan on iki sibtüñ serverlerinden ŐArab ü ŐUrebā dil-āverlerinden zerrin-kemer ve kıne-sāz erlerinden ser-firāz ve tîr-endāzlarından kırķar kıat siñirlü ve gergedan boynuzından yaśanmış, kimisi kıırmızı tozlu ve kimisi şaru ve kimisi yeşil tozlu şirāzi ve Dımışķi kıabzalı yaylardan peykānlarına ism-i āŐzam kıazılı oķlar ġezlerini ziyeleraġızlarına virüp kez kıulaġa demren tırnaġa ġetürüp sāhîrlerüñ şnesin ġozedüp atdılar. Bi-berekāt-ı ism-i āŐzam cāzūlar üzerine heybet oturup ġönüllerine ġavf ġatar ġālib olup cümlesivehme düşdiler. Ez ān cānibŐUnķūr-ı Cāzū dañı ġördi ki Süleymān leşkerinden diķ ü perî ve Őafārîr leşkeri kendünüñ üzerine yürüyüp ve Süleymān Nebî taġtından kendünüñ ve leşkerinüñ üzerine tîr-i bārān idüp siĥîrlerin ibtāl itdiler ve bî-nihāyet leşkerin helāke virüp cāzūlar kıanın yağmurlar

²⁵⁰ Şimurġ-ı Kāf] Şimurġ H.

²⁵¹ Soñra] -H.

mānendine yir yüzine yağdurdılar ve tağları ve sâhrâları cāzûlar leşi ile toldurdılar.²⁵² Hemān-dem laŖin ğazaba gelüp ol Ŗadāvet ħuluncınuñ tamarları hârekete gelüp har gibi ağırup simere issi gibi gümleyüp bağıрмаğa başladı ve cehennem odı gibi gözlerin yalab idüp berħ gibi bıraħdı ve şimşek gibi şaħıdı. Hemān-dem ayaĝ üstine turu gelüp adlu adıyla cāzûlarına ve mekkârlarına çağırup eyitdi: “İy Yezdān perest düşmenleri ve ŖAzāzıl mürıdleri ne turursuz bunca zemāndur sizi besleyüp becerdüğüm ve her biriñüzde bildüğüm sihiri öğretdiğüm ve memleket memleket sizi çeküp götürdüğümünden ğarazum bugünkü gün içündür ki Süleymān baña ele getürdi, viresiz tâcı ve tahtı ve hâtemi bizüm ola ve Süleymānlıħ adını biz ħazanavüz imdi kemer-i merdî billü biliñüze ħuşanuñ muħābillü muħābiliñüz ile oñat ceng idüñ ve sihiriñüz ve mekr ü efsūnuñuzu oñat idüñ tâ ki soñra beni şeyhüm ve üstādum şeytān-ı racım hūzūrında utandurmayasız.” diyicek hemān-dem cāzûlar leşkeri dañı şeytān-ı racım sancaĝın ħaldurdılar ve nāħûslar çaldurdılar ve ol ħara başlu hınzır toşından düzölmiş tuĝların hevāya ħaldurdılar. Şürnâların ve borıların çaldurdılar ve andan Hārüt u Mārüt adını yād idüp şeytān-ı laŖinden “nuşret” diyüp yürüdiler. Evvel ŖUnħūr-ı Cāzû’nuñ altmış biñ cāzû kendü tevābiŖinden ve hās alayından ğül beyābānı şekline girüp ve envāŖı perende sıfatın sıfatlayup her birisi yaraşa ħanadlu ve insān sûretlü baŖzınuñ elinde sihirle peydā olmuş seyf-i bürrānlar ve tır ü kemānlar ve baŖzınuñ elinde ğürz-i ĝirānlar ve nize-i cān-sitānlaryürüdiler. Ŗñlerince Ebherān-ı Sāhir-iŖuħħāb süvār ki bu tāyifenüñ serhengidür. Hümāyün Şāh periye muħārin olup toħuşdılar ve cenge turdılar. Niteevvel şafda ĀħtiŖān-i Cāzû sāhiri elmāşı tiĝler çeküp kırħ biñ nefer ŖUħħāb Süvār sāhir Hümāyün Şāh ile bir ceng-i Ŗaĝim itdiler kim feleklerde melekler taĥşin ve āferin itdiler. Ġāh olur ki Hümāyün Şāh leşkeri sāhir leşkerine ĝālib **[H-32a] [K-32a]**gelür. Cāzûları sıraladur. ŖUnħūr-ı Cāzû’nuñ sancaĝına tayar ve ĝāh olur ki sāhirler ĝālib gelür. Bunları ĝirüsine tüşkerürler ve Hümāyün Şāh perî Ŗālemi dibinde dört ħanadlu bir taĝ pāresine beñzer perî raĥşına süvār olup otuz altı pāre sāz u seleb kendüye ārāyide ħıllup ve peyk iki yüz batman bir ĝürz-i ĝirānı ejderhā derisinden topuzlıĝa geçürüp elinde bir tiĝ-i āb-dār tutar. Şol vaħtin ki cāzû leşkeri ĝālib ola. Bir kerre naŖra urur. Ol ol raĥş-ı perendeye ħamçı çalar. Ol cāzû leşkerine girür. Ġüyā ki bād-ı Şarsār’dur ĝöz gönlerinde bāĝ u baĝçe içinde eser gibi cāzûları eyle ħırrar kim baş u leş ve ħan tolu yağmur gibi gökyüzünden yağar ve ĝāh olur ħılıcla ħırmaħdan uşanur. ħılıcın ħımına ħatar, şunar. Ġürz-i ĝirānın eline alur

²⁵² [Foldurdılar] toldılar H.

câzûlara gürz vurduŷca altında küpün uvadur, şâhîbin öldürür ve Süleymân'ı şâd idüp güldürür. **Naẓm:**

[Fa'Ôilatün/Fa'Ôilatün/Fa'Ôilatün/Fa'Ôilün]

Tüŷların aldurdu göge binüben her biri küp
Kim felek gümledi ötdi küp öninden düp düp

Gök yüzün apladı sâhîr şâhn-ı çarh-ı şan gamâm
Sihrigâhın heybetinden dehşet itdi zîst ü hûb

Der-Beyân-ı Ceng-i Perriyân Be-Sâhîrân

Ûükemâ avlince çünki Süleymân Nebî *Ôaleyhi's-selâm* nübüvvet kürsîsinün üzerine çıkup her cânibe ul şalup ve taht-ı Süleymânî'nün etrafında olan cân ve cin sultânlarına ve dîv ü perri ²⁵³ pâdişâhlarına ceng itmege işâret-i Süleymânî olup yir yirin yürümege başladuŷda hemân-dem perîler sultânı Hümâyün Şâh dahı taht-ı Süleymânî'nün şaŷ tarafında turmuş idi. Yuŷaru meclisde mufaşşal zîkr itmiş idük. Hümâyün Şâh maŷâmını ve Hümâyün Şâh'a sehârlardan kimler muŷâbil olduŷını bunda tekrâr tezekküre lâzım degül. Hemân-dem Ôalemlerini evc-i âsumâne aldurdılar ve andan ceng-i hârbiye zahmeler urup câzûlar alayına oyuldılar. Evvelki şafda 'Fâlishân-ı Perî Mâlishân-ı Periyigirmi biñ nefer tîr-endâz ve tîŷ-zen ser-firâz ve şaf-şiken Merrih şavlat ve Keyvân-şevket perîler ile pervâza turduŷları yirden dillerine ism-i âÔzâm alup Hâzret-i Süleymân Nebî *Ôaleyhi's-selâm* adına tekbîr getirüp evvel Âdem *Ôaleyhi's-selâm* ve âhiri server-i kâinât ve mefhar-ı mucizât Hâzret-i Muhammed Muştafâ *sallâ'llâhu Ôaleyhi ve sellem* ve mâbeynehümâ da cemî'Ô gelmiş ü gelecek peygamberler ervâhına *Ôaleyhimü's-selâm salavât ve durüd u selâm*virüp câzûlar alayların târ u mâr idüp şıyup ÔUnŷûr-ı Câzû'nun alayına bıraŷdılar ve ol taraftan mededci yetişüp yine sâhîrlerden yardımcı gelüp cinnîler alayın yine girüsine tûsküricek bu taraftan yine ÔAftân-ı Perî bin Yâhül Perî hemân-dem on biñ çekre zen ve on biñ darb u zen perîlerle yine câzûları dönderdiler ve andan ÔUnŷûr-ı Câzû ol sehârlarına hâyŷırdı. Hemân-dem yigirmi biñ câzûyı küp süvâr yürüdiler. Perîleri girüsine sürünce **[H-32b]** **[K-32b]**hemân-dem Binâhür-i Perîbir niçe biñ perîlerle ellerinde tîŷ u teber ve tîr u gümân bir nevbet sâhîrlere toŷınup fi'l-hâl girü ²⁵⁴ dönderüp ÔUnŷûr-ı Câzû üzerine bıraŷınca ol demde 'Fâlishân-ı Perî ittifâŷ ceng içinde

²⁵³ Dîv ü perri] dîv ve perri K.

²⁵⁴ Girü] girüsine H.

nā-gāh Ebherān-ı Cāzū'ya uğrayu geldükde hemān-dem üzerine at birağup yetişüp elinde āteşi elindeki tığ ile depre tutup çalduğda Ebherān dağı elinde sihîrle perverde olmuş pūlād tığını karşı viricek iki āteş-i tığden berkiyup odlar saçılıp irdüğünü yakdı ve ikinci hāmlede Fālishān tığının yüzine ism-i āŌzam okuyup Ebherān-ı Sāhîr'i eyle çaldı ki depesinden tā tabānına degin iki pāre eyledükde Fālishān'ın ol hāmlesin dıvden ve periden her kim ki gördi ise āferin itdiler ve ŌUnķūr-ı Cāzū anı görüp Ebherān'ın öldüğüne gāyet acıdı ve śucudı ve turduğı yirden bir kerre heybet ile çağırup emr itdi. ŌAcāçin-i Cāzūelli biñ nefer sāhîrlerle perri²⁵⁵ Ōaskeri üzerine hūm u hūcūm idüp her birisi birer tās legençiyle nefit odın tutarlardı. Yağın varıcağ sihîr-gāhın okuyup Fālishān'ın üzerine atdılar. Fālishān nefit ü āteş içinde kaldı ve her periye ki zerrisi tokşandı. Karara yağup kömür eyledi ve Mālishān-ı Perjanı görüp tiz on biñ perri²⁵⁶ leşkeriyle ism-i āŌzam okuyup sihîrlerin ibtāl idüp elmāşi kılıclar urup ŌAcāçin-iCāzū çerisin kılıcdan geçürüp seyl-i fenāya virdiler. Anı görüp UşbūŌ-ı Cāzū ve Ehleb-iCāzūve YaŌķūt-ıCāzūotuz biñ nefer Ōuķkāb süvār sāhîrlerle her birisi sihîr-gāhın kuvvetiyle her birisi eline birer şişe alup hevā yüzine atup tırāka kopup ve her şişeden kalkan miķdārı kara bulutlar peydā olup Ōālem-i baħr žulūmāt bürüyüp dağı gökyüzinden yağmurlar peydā olup berķ ü sāŌiķadan zehreler çāk olup göz gözi görmeyüp periler kanadı ıslanup uçmağdan kalduğı vaktde sāhîri hancerler çeküp anca perinün bağrın çāk ve cismin hāk itdiler. Pes periler Ōāciz²⁵⁷ ve fūrūmānde kalduğı hāletde Hāzret-i Süleymān NebiŌaleyhi's-selām ol hāle muttaliŌ olıcağ melek-iSipid'e ve Şemhūreş-i Melek'e ve Melekü'l-Meymūn'a ve Melekü'l-Meymūnü'l-ĀŌzam'a ve Kıtıtü'l-Ebleķ'a ve Dāsir-i Tekvin'ehūkm itdi. Anlar dağı tığ āteşi çeküp ve ol ķudret nizelerin ellerine alup sāhîrler ile ceng itdiler. ŌĀlemi sāhîrlere teng itdiler. **Nażm:**

[FaŌilatün/FaŌilatüm/FaŌilün]

İrdi sāhîr leşkerine çün melek

Tığ-i ķudret uruben itdi helek

Sāhîrün sihrini ibtāl itdiler

Tığ uruben cümle ķattāl itdiler

Sāhîre k'urdı melek berķ-i şihāb

²⁵⁵ Perri] perı H.

²⁵⁶ Perri] perı H.

²⁵⁷ Ōāciz] -H.

Şem'Ø-veş yanup çeker cānı Őazāb

Eyle bî-hād kırdı sāhîr cin daħı
Gökde cān çoğaldı yirdesin daħı

Ceng-i sāhîr itdügence nerre dîv
Çarh-ı Őayyūka çıkar āh u ğırv [H-33a] [K-33a]

Ehremen urduçca gözi hem çöküp
Hurd iderdi sāhirün başın sıyup

Eyle kırdı sāhiri cinn ü melek
Hāk-i ten tutdı vü cān sāhn-ı felek

Diñle imdi kıssayı iy bā-şefā
Hoş şalavāt vir be-cān-ı Muştafā

Der-Beyān-ı Ceng-i Őİfrītān-ı Be-Sāhirān

Neşr:²⁵⁸ Hükemā şavlince perîler sultānı Hümāyün Şāh perîsi tiğ-zen ve şaf-şiken çerisi Őināyet-i Rabbānî muŐcizāt-ı Süleymānî birle melekler himmetiyle ervāh²⁵⁹ ve tekvîn yardımıyla düşmān mansūr ve mużaffer düşüp sāhîr leşkerin zır ü zeber idicek ŐAcācîn-i CinnîKıttü'l-Eblek'i tutup UşbüŐ Sāhîr'iDāsir-i Tekvîn tutup Ehleb-i Cāzū'yıMālishān-ı Perî tutup Süleymān nażarına getürdiler. Süleymān Őaleyhi's-selām hükü itdi. Şāh-ı Mārān nażarına iletüp Nühser Ejderhā'ya virdiler, ucın daħı deme çeküp yutdı. ŐUnķūr-ı Cāzū görüp hūk gibi hurlayup āh itdi. Andan BaķmaŐa-i Cāzū'ya ve Āķsem-i Cāzū'ya hükü itdi. Seksen biñ nefer sāhiri cin şekline girüp envāŐı sihir yaraķlarıyla hāzır olup ki turmuşlardı. ŐUnķūr-ı Cāzū hükü itdi. Ser-cümlesi sihr-gāhın kuvvetiyle ağız açup dem çeküp uçusup birbirin geçişüp cin çerisi üzerine hamle kıldılar. Süleymān cānibinden daħı Elhenc-i Cinnî yirine turan Melekü'l-āhnef daħı cin çerisiyle hevā-yı fenāda nübüvvet tahtınuñ sağ kenārında çerisin hāzır idüp turmuşken anı gördiler ki seksen biñ nefer sāhir cin şüretine girüp üzerlerine hücüm itdiler. Hemān-dem Allāh'a tekbir getirüp sağ sol cin serhenglerine ķul şalup işāret itdi. Allāhu ekber kebirān. Evvel cin

²⁵⁸ Neşr] -H.

²⁵⁹ Ervāh] elvāh H.

serhenglerinden Mudrek-i Cinnî yetişdi. Biñ nefer cin ser-neferlerinden ceng ü cū ve şir nerlerinden ellü eline âteşdānlar tutup neft ü kıtrānlar tutuşdurup muqaddem gelen Āksem-i Cāzū üzerine sürüp neft ve âteş ve kıtrān urup sâhîr kıomayup hârķ itdiler. Anı görüp sâhîr tarafından BaķmaŌa-i Cāzū biñ nefer miķdārı sâhîr ile ki ellerinde buzlıkda inle şu getürürler. Āksem-i Cāzū'ya yardım idüp şulardan hevā yüzine sepüp sihîr-gāhın okuyup tūfānlar kıopardılar, kıarlar ve yağmurlar yağdurdılar. Mudrek-i Cinnî daħı²⁶⁰ çerisin sîdılar. Melekü'l-âhnef'den yaña bırağınca Süleymān cānibinden Lahlaħa-i Cinnî ve Devvāre-iCinnî on sekiz biñ nefer cinnî içi tolu kıum şişeler götürüp Allāh'a tekbîr getürüp hevā yüzine atdılar. Fıraķalar kıopup şişeler şikest olup her bir kıum seng-i āsiyāb gibi hevādan inüp sâhîrler gibi üzerlerine uğrayup kıafasın bile delüp nicesin helāk idüp bağrın, bağarsuğın çāk itdiler. Anı vaķt içinde tağıtdılar. ŐUnķūr-ı Cāzū anı görüp Caħcāħ-ı Cāzū'ya ve Çerçer-i Cāzū'ya hūkm itdi. Biñ iki yüz nefer sâhîrlerle ellerinde şişeyle oynar götürürler. Cāzūlarla Süleymānı cinnîleri kıarşılayup sihîr-gāhın okuyuşup ellerindeki ol sihîrlü siñekleri ellerinde toptolu şişeleri [H-33b] [K-33b] hevāya atdılar, çatlayup fıraķa kıopardı ve her siñek birer kıanadlı evren ejdehāsı olup sihîr kıuvvetiyle ucdılar. Süleymān cinnîlerini hemāntağıdup baŌzısın deme çeküp kıanların içdiler. Cin serhengleri ol Őalāmeti görüp kıaçdılar. Süleymān Nebî cānibinden Ceħceħ-i Cinnî ile Faķfāķ-ı Cinnî görüp Allāh'a tekbîr getürüp dillerine ism-i āŐzam alup biñ sekiz yüz nefer cin çerisiyle uşağı ve irisiyle demür şacla kıızıl âteş gözin götürüp *bismi'llahı* okuyup ol yanmış âteş gözlerini sâhîr leşkerinün üzerlerine şaçdılar. Bi-beraķāt-i āsārı'l-esmāŌı'l-āŐzam her bir gözi yalınlanup külhān âteşi gibi Őalevi felege kııķdı daħı ol sihîrle peydā olmuş siñek ejdehāların cümle yaķdı ve siħr-i sâhîrānı ibtāl idüp cāzū leşkeri sınıķdı. Andan soñra Faķfāķ-ı Cinnî Caħcāħ-ı Cāzū'yı tutdı ve Ceħceħ-i Cinnî Çerçer-i Cāzū'yı tutdı. Süleymān Nebî²⁶¹ nażarına iletdiler. Süleymān NebîŐaleybi's-selām hūkm itdi. Nuhser tinnin ikisin bile²⁶² deme çekdi, lap lap yutdı ve ŐUnķūr-ı Cāzū anı görüp feryād eyledi. Andan hūkm itdi. ŐUnķūr-ı Cāzū²⁶³ Ceħceyün-ı Cāzū ve Ĥayķatān-ı Cāzū ve Daķdaķa-i Cāzū²⁶⁴ aŐvānları ve tābiŐleriyle müşrikleri ve māniŐleriyle ser-cümlesi Őİfrıt ve Nerre Dıv şekline ki girmişlerdi. Kıırķ sekiz biñ sekiz yüz seksen sekiz sâhîr çerisi uşağı ve irisi siħr-gāhın²⁶⁵ okuyup her birisi hevāda muŐallaķ ki tırmışlardı. ŐUnķūr-ı Cāzū işaretiyle

²⁶⁰ Daħı] -K.

²⁶¹ Nebî] -K.

²⁶² Bile] daħı K.

²⁶³ ŐUnķūr-ı Cāzū] -K.

²⁶⁴ Daķdaķa-i Cāzū] -H.

²⁶⁵ Siħrügāhın] siħirgāhın H.

²⁶⁶Süleymānî Öifritlere, dıvlere muÖarız ve muķābil olup gürz-i girānların ki omuzlarına urmuşlardı. ÖUnķūr-ı Cāzū işāretiyle cin çerisi gālib gelicek sāhîr çerisin kırıcak bunlar dağı dilediler ki Süleymānî cinnîlere süreler gürz-i girān uralar. Ammā ki Süleymān cānibinden Öifritler serhengi Kaĥtān-ı Öİfrit ve dıvler serhengi CaÖcaÖa-i Dıv’i Süleymān serîrinüñ Öaleybi’s-selām sol tarafında yirle gök arasında kıara bulutlar yüresinde leşkerlü leşkerin cemÖ idüp turmuşken sāhîr çerisinüñ cinne hurüş itdügin ki gördiler. Hemān-dem SüleymānNebî icāzetiyle her biri dıv ü Öifrit çerisin çeküp ki düşmān çerisi üzerine yürüdiler. Burunlarından çıkan düttün yirle gök arasında çöküp Öālem-i baĥr-ı žulümāt itdiler. Sāhîr leşkerine yıldırım gibi irişdiler. Gürz-i girān urup yir gök arasında cenge turuşdılar. Nite evvelcümleden muķaddem Süleymān cānibinden Şamsām-ı Dıv ilerü yürüdü. Kıara bulut gürzini başı üzerine çevürüp meydāna girdi. ÖUnķūr-ı Cāzū tarafından Ĥaykatān-ı Cāzū Şamsām-ı Dıv’e muķābil oldu ve Kıaşkās-ı Dıv Celcān-ı Cāzū’ya muķābil oldu ve Kıahķahā-yı Dıv Daķdaķa-i Dıv’e muķabil oldu dağı ceng kııldılar. Nite evvel Şamsām-ı Dıv iki yüz elli arış kıadd ü kıāmetiyle yidi kıat yiri götürüp öküz heybet cāmūs süretle tokuz kıat felegi kıarnına alan ejdehā salābet ile meydān-ı hevāda [H-34a] [K-34a] muÖallaķ ki turdı. Kıulle-i kıāf mānendi gürzini omuzına ki urdı. Andan ağız açup ağızı salyaların hevādan yire saçup sāhîr cānibinden meydāna ceng-cū taleb itdi. **Nażm:**

[FaÖilatün/FaÖilatün/FaÖilün]

Evvel urdı naÖra gerdün gümledi

Kıaķdı öñce balıg öküz inledi

Didi benün ehremenŞamsām-ı Dıv

Çünküme turmaz benüm Behrām u gıv

Pençe ursam kıāf kıafasın aparam

Zor idersem yiri yirden kıoparam

Çarĥ-ı tinnin gözlerümd’olmaz siñek

Bu tokuz kıat gök kıatumda bir kelek

Dünya tolu artağidem toz kıadar

²⁶⁶ ÖUnķūr-ı Cāzū işāretiyle] -K.

Baħr-i leşker sıymışam ok buz adar

Gökdeki evrenüm ire bir meges
Yidi at yir evcüm ire bir Öades

Cān alıc'itmez benümle cengide
Merriħ ü Keyvān ılamaz hengide

Gökde evren avlaram yird'ejdehā
İns ü cin bulmaz elümden hi rehā

Őudağı aydum durur tinnin neheng
Tağdağı Őaydum durur bebr ü peleng

Ben var iken dünyada kim Ĥayķatān
Gel ki ılam bağruñ için ara an

Böyle diyüp anda Őamsām ol zemān
Urdı naöra ötdi tās-ı āsumān

Diñle imdi bu Őacāyib cengi sen
Aħmed'ammā vir Őalavāt yā Ĥasen

Der-Beyān-ı Ceng-i Őamsām-ı Dıv ve Ĥayķatān-ı Cāzū

Neřr: Ĥükemā avlince Őamsām-ı Dıv meydān-ı hevāda *beyne's-semā-yı ve'l-ğabrā*²⁶⁷ Őasker-i Süleymān ile leşker-i sāħirān arasında ara bulud ile kürre-i nesim yüresinde rezmi-gāhı meydānda yaŐnı ki hevā-yı āsumānda bu vech ile gürz omuzuna urup lāf-ı merdi ıluپ tağ başına ökmiř ara tuman gibi yirinde muŐallaķ ki turdı. Ez ān cānib ŐUnķūr-ı Cāzū serhengi Ĥayķatān-ı Sāħir ol laŐin-i bi-ımān kāfir nażar ıluپ Őamsām-ı Dıv'ı ki gördi.²⁶⁸ Heybetinden vehme varup engüşt ü ber-dehān urdı. Zıřā ki gözine gāyet Őażametlü göründi. Nite āmeti āf tağına, başı ubbe-i keyvāna beñzer, gözleri cehennem ocağına, gevdesinüñ vazŐı yidi başlu evrene beñzer, ağız külhān ocağına,

²⁶⁷ *Gök yüzü ve toprak arası.*

²⁶⁸ Gördi] tükürdi H.

şalābeti şahramana, boynı degirmen oluğı gibi turuşı şaplana beñzer. İlerü varup kendüyi gösterdi. Kūhū'l-bürzi gürzine hırman mişdārı sihirle peydā olmuş seng-i hār Aşalkān'ın mukābil tutup be-āvāz-ı bülendişaba şaba çağırup raŌdi-vār naŌra çıkarup dahı lāf urup eyitdi ki:**Nażm:**

[FaŌilatün/FaŌilatün/FaŌilün]

Didi benün nerre şır ol Hāyşatān
Püşt-i kāfir sedd-i sāhir pehlevān

Sihr idersem berri deryā eylesem
Mekr idersem baħr-i gabrā eyleyem

Merkebüm ejder durur şamçım ilan
Cengümi Merriħ görüp ister emān

Mekr idersem iblisi aldar özüm
Şāf şafası hurd olur degse gözüm

Şılları ejder şılam itsem sihir [H-34b] [K-34b]
Begleri nöker şılam şılsam fikir

Küpe yiyüp göge niçe ağmışam
Gökden anı inek idüp şağmışam

Mekr idersem baħr-i gabrā eyleyem
Sihr idersem tağı deryā eyleyem

Sihr içinde yiñmişem Hārūt'ı men
Mekr içinde ütmişem Mārūt'ı men

Böyle diyüp urdı lāfı ol laŌin
Vir şalavāt gör ola dıv-i²⁶⁹ erbaŌin

Der-Beyān-ı Diden-i Şamsām-ı Dıv Be-Sāhir-i Şahtān-ı ve Āheng-i İşān

²⁶⁹“-i” vezne fazla

Neşr: Hükemā kavlince kaçanki Hâyetân'ı böyle lâf urıcağ Şamsâm-ı Dîv gördi ki yüz elli arış kıdd ü kâmet, çukur gözlü, kara yüzlü, kerye sûret velî sihirgâhın kuvvetiyle kendüyi Öifrit şekline koyup sol eline hırmen kadar seng-i hârâdan bir siper tutar ve sağ elinde kırk üçer kulac uzunluğu yitmiş yidi köklü çınar ağacın birbirine ejderhâ derisinden düzülmiş kemend ile muhkem sarup omuzına urup gürz idinmiş Şamsâm-ı Dîv'i Hâyetân-ı Câzû'nuñ bu Öalâmetin görüp gâzaba gelüp kaçıyup berki-vâr şakıyup ol tağdan ağır sengin gürzini havâle kıilup var kuvvetin bâzûya getürüp kazâ vü kader gibi gürzini hevâya götürüp Hâyetân-ı Câzû'ya gürz havâle kıılınca laÖin ol hırmen miğdârı yirlü kaya kalkanı gürze muğâbil tutup redd idem sanınca gürz inüp sengin siperi kum gibi tağıdup Hâyetân'ın kafasına uğrayup Hâyetân kendüyi gürz altından uğurlayup sihirle dem çeküp kırk arış kadarı girüsine hevâya sıçradı. Gürz darbi ile Şamsâm elinden boşanup yinmeyüp hevâ-yı fenâdan yire düşüp yidi kat yiri tüzüdüp öküz balık karnın yere yazdı. Ammâ ki Şamsâm-ı Dîv Hâyetân-ı Câzû'yı sağ görüp ol ejderhâ ser ağzını açup cehennem ocağı gibi odlar saçup kara bulutlar gibi kanadların yayup arslanı göğsin gerüp uçup Hâyetân üstüne yürüdi. Ol bebrî pençelerin urup ol ejderhâ kemendiyle sarılmış çınar ağacı gürzin elinden almağ isteyicek Hâyetân dañı haykırup naÖra urup gayrete gelüp elindeki gürz ile Şamsâm'ın savâdın gözedüp atdı. Çınar budacı Şamsâm'ın sağ gözine tokunup mecrûh itdi. Gürz hevâdan yire düşünce Şamsâm'ın gözi zahmından Öağlı gitdi ve Hâyetân sâhirleri biñden artuğ kâfirleri Şamsâm üstüne üşünce ve pençelerin çevürüp kâhırla bağlamağ ve cân u cigerin tağlamağ dileyince Süleymân cânibinden Kahkahâ-yı Öifrit biñ miğdârı Nerre-i Dîv ile kazâ vü kader gibi irişüp cenge girişüp²⁷⁰ Hâyetân sâhirlerin sıyup ve çoğın kırup târ u mâr itdiler ve Şamsâm-ı Dîv'i halâs itdiler ve Kaşkas-ı Dîv dañı Çelçâl-ı Câzû ile ceng-i girân idüp gürz ve Öamûdi ile döğüşdiler. Birbirinün baş ü cânın almağa üküşdiler. ÖAkıbet Kaşkas-ı Dîv gâlib gelüp Çelçâl-ı Câzû'yı depre tutup²⁷¹ **[H-35a] [K-35a]** gürz ile urdı. Kafasın hurd u haşhâş idüp cânın aldı ve aÖvânların sıyup tağıtdı. Cümlesin kırup helâk itdi. Ammâ ki Kahkahâ-yı Dîv Dağdağa-i Sâhir ile çoğ ceng itdi. Gâh gürz-i girânla döğüşdiler ve gâh nizelerle sancışdılar. Birbirine zafer bulmayıcağ ehremenler ser-neferi CaÖcaÖa-i Dîv anı görüp gâzaba gelüp elindeki kâf kulleri gibi sengin gürz ile karşudan Dağdağa-i Câzû'nuñ eñsesin gözedüp kuvvet idüp atdı. Gürz göğsine tokunup şinesi kemüklerin hurd u haşhâş itdi. MaÖel-kısâ sözi dırâz kılmayalum Süleymân Nebi'nün dîv ü Öafârit çerisi ve cinni ve perisi hevâ-yı fenâda *beyne's-semâ-yı ve'l-gabrâ* ol gün sâhirler

²⁷⁰ Girişüp] irişüp H.

²⁷¹ Tutup] dutup K.

çerisine sihr-gâhınla dıv ü cin süretine girenüñ her birisine gürz-i girân çeküp ceng ü kırân idüp ol kadar kırdılar ki sâhîrler kanından gökyüzinde kızıl bulutlar bağlandı. Bir taraftan Kahtân-ı Öİfrîr çerisi ve bir taraftan CaÖcaÖa-i Dıv leşkeri dem çeküp uçup sâhîrler üzerine geçüp ceng itdiler ve bir taraftan dahı cinnîler serhengleri ve bir taraftan dahı²⁷² cân bin cân kavmi melikleri Öaskerlü Öaskeriyle ÖUnşür-ı Câzû üzerine hüm u hücum itdiler. Perendeler kanad açışup revendeler dem çekişüp cenge turdılar. **Nażm:**

[FâÖilatün/FâÖilatün/FâÖilün]

Dıv ü cinnî tâ ki var ise perî

Ceng ider câzû ile gökde verî

Perrî perrân olubanı itdi ceng

Yâ tutuben sâhire atdı hadeng

Ĥaşmı bağrın niżeyle çâk itdiler

Cânın alup cismini hâk itdiler

Öİfrîr ele alduğınca gürzüni

Ėarb urup Ĥaşmuñ tağıtdı mağribi

Dıvler elde tutuben²⁷³ seng-i²⁷⁴ âsiyâb

Sâhîr ile itdi ceng Efrâsiyâb

Tiğ-i nârı salduğınca cinnî de

Öldi kâfir sağ kaldı sunnî de

Bir taraftan ceng iderdi sâhîrân

Sihr okuyup heng iderdi kâfirân

Yardım idüp anlara hem Sürh-bâd

Kırdılar sünnî çerisin ki ziyâd

²⁷² Cinnîler serhengleri ve bir taraftan dahı] -H.

²⁷³ Tutuben] dutuben K.

²⁷⁴“-i” vezne fazla

Ejdehā ağzın açup Ekvān-ı Dıv
Ceng-i ÓAzrāóıl iderdi iy hadıv

Bir tarafdán ceng idüp Šalsāl-ı Dıv
Niçe cinnı kırdı ol Kattāl-ı Dıv

Bir tarafdán cenge girdi istehir
K'anca cengi görmemişdi mäh u²⁷⁵ mihr

Dimri-bād itdükce anda kār u zār
Sünni'nün olmışdı cümle kār-ı zār

Yirde gökde ins ü cin kim itdi ceng
Çarh-ı gerdün olmuş idi zār u deng

Dıv öninden çarh-ı gerdün inledi
NaÓralardan tās-ı çarhuñ çinladı

Yıldırım-veş şaşıyup dıv-i Óamüd
Gök düüninden olur anuñ kebüd

Haśma perrı salduğinc'elmās-ı tiğ
Kān buhārı bağladı göklerde miğ [H-35b] [K-35b]

Tiğ odına yağıdı sähirler bağır
NaÓradan Behrām-ı çarh oldu sağır

Çün ÓAfārıt urdı haśma šalığı
İnledürdi đarbı kāv u balığı

Yirde kån dökdükce ins-i sünñiler
Gökde cānlar aldı dıv-i cinniler

²⁷⁵ Mäh u] mäh-ı H.

Sâhîr anda eyle itdi kı̇atı ceng
K'itdi kı̇andan hâk-i seng-i la'âl-reng

Sâhîr-i 'Unkı̇ur-ı kâfer ol pelîd
Sihrigâhın birle ider ceng Yezîd

Merkeb ejder idinüp kı̇amçı ilan
Ceng içinde öldürür çok pehlevân

Küpe binüp câzûlar göge çıkar
Sihr odına ins-i cinni çok yıkar

Dıv önünden²⁷⁶ tinnin-i çarh añradı
Na'oralardan tās-ı gerdün çıñradı

Yidi kı̇at yir tozdı ayakda çün gubâr
Gıtdi öküz balık öni kı̇aldı bihâr²⁷⁷

Evren ağız açuben virse nefes
Gün felekde kı̇ararurdu çün 'Oades

Yirde tağa döndi ins elde çomak
Gökde şemsi tondurur yalın nacağ

Yil tutup gökde Süleymân tahtını
İns ü cinni gözedürdi bahtını

Kim zafer düşmen bula mı yâhû şâh
Furşatı kime virür göre İlâh

Diñle imdi kı̇ıssa nâdür kâmurân

²⁷⁶ Önünden] ucundan H.

²⁷⁷ Bu mısraın vezni bozuktur.

Der-Beyān-ı Ceng-i Murğān

Neşr: Hükemā kavlince kaçan ki Süleymān Peyğamber *Óaleybi's-selām* Sürh-bād-ı Cinni ile ve ÓUnğūr-ı Cāzū ile ins ü cin t̄ayifesine ve behāyim sınıfına hüküm idüp her birisi h̄állü h̄állince yirde ve²⁷⁸ gökde ceng idicek hevā yüzinde turan murğān t̄ayifesi dañı ceng-i cinniye ve āheng-i diğ ü güli görüp ğayrete gelüp ākrān-ı etyār sūretine giren s̄āh̄irlerle cenge turdılar. Nite evvel yırtıcı kuşlar sūretine giren Şimurğ-ı Kāf Kuşnūs-ı Hindūsitanī ve murğ u Ruh u Sindūsitanī birle hevā yüzinde şebbāz ve Óuq̄qāb-ı şikār-bāz etyār ulusıyla kara bulut kanadların açup Süleymān Nebşeriri üzerine hevā-yı fenāda muÓallağ pervāz urup bunların düşmen tarafına dönüp saf bağlayup pervāz ururken hemān-dem Şimurğ-ı Kāf evvel sağ tarafdağı Kuşnūs kuşına²⁷⁹ emr itdi. Ne kadar Kuşnūs-i Hindī varsa kazā vü kader gibi düşmen üzerine nāzil olup sehāb-ı şemūdi kanadların açup bād-ı hūd gibi yirli yirinden uçdılar. Muq̄ābelesinde olan²⁸⁰ s̄āh̄irlere irüp cān alıcı gibi girişüp t̄yınak nişterlerin ve kaynağ hancerlerin uruşdılar. Zahmılar içişdiler ve anları görüp Şimurğ-ı Kāf uñ sol tarafında turan Ruh kuşına hüküm itdi. Hemān-dem Ruh kuşu dañı kuşlar ile s̄āh̄irler üzerine hūm u hücūm idüp cenge²⁸¹ yürüdiler. Nite evvel ol hırmen kubbesi başlu, külhān gözlü, biñ iki yüz arış uzunı bulut²⁸² kanadlu, raÓd āvāzlu kadirğa burunlu **[H-36a] [K-36a]** Sikender Óamūdi ayaklu, tāk-ı Kisrāgögüslü, Keyvān burcı k̄āmetlü, kavş-i kuzañ çaynağlu, Ruh kuşu çaynağ çepinüp ve kanad açup muq̄ābelesindeki s̄āh̄ir leşkerin geçüp bütün bütün alayları kaynağlarına alup birbirine urup ditmege başladı ve loğma loğma yutmağa başladı ve ÓUq̄qāb kuşu dañı cinslü cinsiyle hışmlu kara bulut gibi kanad salışup her birisi ki uçardı. Bañr-ı žulümāt gibi gölgesi yire düşerdi. S̄āh̄ir leşkerine kazā-yı āsumānī gibi yetişdiler. Pençe ve žafer urup tartışdılar. Eski biz gibi cāzūları yırtışdılar ve murğ-ı fermān-ber cinsi ve bañr-ı žulümāt kuşları dañı ol biñer arış bileklü kanadların kehkeşān-ı felek gibi açışdılar, kazā vü kader gibi uçuşdılar, birbirin geçişdiler. Yidi kat yiri qarnı içine alan ejdehā-yı felek gibi s̄āh̄ir leşkerini kaynağ hancerleriyle ve ayna h̄arbeleriyle ve minqār nizeler ile çarpup ve çarpup ve dürtüp bağrın ve bağarsuğın yırtup rize rize itmege ve loğma loğma etin yutmağa başladılar ve anlaruñ Óağabince ve kuhu'l-bürz murğānī ve Yeócüc ve Meócüc pāsubānī

²⁷⁸ Ve] vü K.

²⁷⁹ Kuşına] kuşuna K.

²⁸⁰ Olan] -H.

²⁸¹ Cenge] -H.

²⁸² Bulut] bulud K.

ol Őazim kuşlar dağı kubbe-i hırmān gibi baş kaldurup menāre-i İskender gibi boyun uzadup hurūsi āsumān gibi kanad ve kuyruk düzedüp haşımlı haşmın gözedüp bād-ı Śarśari kanadların göge yelken|²⁸³ gibi açışdılar. Yile yelken kanadın virüp uçuşdılar. Yidişer beşlü yil evreni gibi birbirin geçişdiler. Dağı ol sihr-gāhınla etyār sûretine giren cāzūlaruñ şaffına geçüp bārçenüñ demüri lengire gibi kaynağların çarpup tenlerin yırtup kanların içüp sāhirler ceysin tağıtmağa loğma loğma eyleyüp yutmağa başladılar ve anlaruñ Őağabince şāhin ve şehbāz ve şunşūr serkeş Őācizi ve kine-sāz Rüstemāne aklı ve qaralu bebr ü beyānbegterinçiginlerine şalışup²⁸⁴ merd-i merdānlar gibi ışıklık üsküfün çıkarup baş açışup mühr-i Süleymāni yazılmış zerrin cılgı siperlerin göğüslerine tutup keyyūs u kösthem hancerlerin çaynağlarına kaynağlarına alışup sāhir leşkerine irişüp cenge girişüp kanların içişmege başladılar. Kaynağ hancerin urup bağrın yarup bağarsıkların saçışmağa başladılar. **Nażm:**

[Faöilatün/Faöilatün/Faöilatün/Faöilün]

Yırtıcı murgān cinsi tā ki varsa ol zemān
Per açup perrān oluben itdiler ceng-i girān

Sāhirüñ etyārını çaynağ urup tağıtdılar
Loğma loğma yutdılar sāhir etin içinde kan

Der-Beyān-ı Ceng-i Murgān-ı Dāne-keş

Neşr: Hükemā kavlince Şımurğ kuşına tābiŐ olan yırtıcı kuşlar bu vech ile ceng idicek Fāvus kuşuna tābiŐ olan dāne tartıcı kuşlar dağı ceng ü hārb ellerinden gelmez ki ceng ideler ve lākin Fāvus emr itdi. Anlar dağı iki sınıf oldılar. Bir alayı kendüleri kuşlar arasına şalup perr açup perrān olup perr ü bāl şalup kanad ucıyla sāhirleruñ gözün ve yüzün [H-36b] [K-36b] çarpışdurup ve burunlarıyla gözlerin dürtüşdürüp hāllü hālince çalışdılar. Nite evvel ol haşerāt kanın içmekden ağızı ve burnı kara kana garğ olmuş lağlağ Horāsān pırleri gibi Őabā-yı sipidiegnine şalup miskin reng fütāsın biline alup “Yā Hāğ” diyüp kanad açup uçup yurtmağa başladı. Ol kızıl karguşabtalı kudret sünüsün ağız elinden düşmene urup dürtmege başladı. Furna kuşu dağı bahādurlar yükin soğunup kahramanı gözlerin süzüp düşmene bakınup vaktine hāzır-baş olup pervāz urmağa başladı. Elmās sünüsü birle düşmene hücum idüp sürmege başladı ve gurāb dağı Őanteri

²⁸³ Yelken] yilkeni K.

²⁸⁴ Şalışup] şalup H.

sipāh beglerin çıkınına şalup yüzi gibi göz qarardup haşm üzerine hücum idüp ÓArap uğrusı gibi uğrunı uğrayın varmağa başladı. Göz ucıyla gözedüp minķār süñüsün urmağa başladı ve ammā ki dāne tartıcı kuşlaruñ ikinci kısmı cennetden²⁸⁵ çıkan tāvusuñ sağında ve şolında pervāza turdılar. Dillü dilince Hālık’a niyāz idüp tevekküle vardılar. Nite evvel gögercin sınıfı hatāyi ve hutani envāÓı rengin mülevvenü libāscuķların çıkınlarına şalup dillü dilince ol kār-ı sāza niyāz itdiler. ÓĀşıkāne rakşa girüp cevlan urup nusret āyetin oķumağa başladılar. Ve kumrı²⁸⁶kuşları dañı ÓĀşıkāne nemed-i siyāhın boyunlarına ardup “Āh n’ideyim dost” diyüp ötüşdiler. BaÓızı dañı “Süleymāñi düşmāna bizi sen musallat eyle²⁸⁷ yā racim ü yā kerim” diyüp ötüşdiler ve Karlağuc kuşları dañı ebābilü hırķaların çıkınlarına şaldılar. Ĥaccü’l-Ĥaremeyn gibi zikr-i Ĥaķķı dillerine aldılar ve *El-fecr*²⁸⁸ āyetin oķumağa tiğ-i tevĥidle cin boynın toķumağa başladılar. Bülbül ve hezār destān dañı nemed-püş olup sālīk-i tariķ-i Ĥaķ gibi Hezār Yek nām oķuyup ötüşdiler ve Turrac “yā Ĥaķ” diyüp ve Hurūs Allāh’a tekbir getirüp Süleymān’a nusreti Ĥaķ’dan isteyişdiler ve Tütü dañı Hızır ve İlyās Óalemleri gibisebzü kanadcuķların açup hevāda uçup turmuşken ve mestāne gözlerin süzüben düşmān cānibine göz urmuşken felek neketin ve rüzīgār şiddetin ve düşmen hücumetin görüp *ĥubbu’l-vatanmine’l-īmān*²⁸⁹ firāķından fiğānın göklere irgürüp çarh-ı kerdişüñ cünbüşinden gözlerininüñ kanlu yaşından lebleri mercāne, ayakları ĥinnā yaķılmış maĥbūbe-i cānāneye dönmişken ol kendüye şekker rüzi kılan Rezzāķ-ı Óāleme şükr idüp ol *fettāhü’l-ķulüb keşşāfü’l-gurüb*²⁹⁰ Allāh’dan haşm üstüne nusret dileyüp zikr itmege başladı. **Nażm:**

[*FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilün*]

Dāne tartıcı toyuran tā ki var

Hālık’ı tesbīĥ idüp fethi diler

Kim Süleymān haşmına gālib olup

Sürh-bād’ı bend idüp bula zafer [H-37a] [K-37a]

Der-Beyān-ı Ceng-i Murgān-ı Bahri

²⁸⁵ Cennetden] cennet H.

²⁸⁶ Ve kumrı] -H.

²⁸⁷ Eyle] it K.

²⁸⁸ Güneşin zevalinden (öğle vaktinde Batı’ya kaymasından) gecenin karanlığına kadar (belli vakitlerde) namazı kılar. Bir de sabah namazını kılar. Çünkü sabah namazı şabittir (İsrâ/ 78).

²⁸⁹ Vatan sevgisi imandandır.

²⁹⁰ Kalpleri fetheden, gizlilikleri ortaya çıkaran.

Neşr: Hükemâ kavlince yırtıcı ve dâne tartıcı kuşlar cengini bahr-ı mürgân reôisi olan balıkcıl dañı görüp saf-şiken ser-fırâzları gibi ve tiğ-i zen kine-sâzları gibi bahādurlar yükün soğunmağa ser-keşler gibi boyun uzadup göğüs gerüp düşmen gözedüp Sîmurğ-ı Kâf yanında tururken kanad açup pervâz ururken yırtıcı tartıcı kuşlar cengini görüp gayrete gelüp çağırup ötdi. Kuş dilince bahrî kuşlara ceng ü âheng kıılmağa hükmi itdi ve cümlesinden aqdem Saqâ kuşu dañı qurşaq meşîniñi şu ile toldurup kanad açup uçup mürgân şaffına geçüp teşne-leb etyâra şu ulaşdurup²⁹¹ ve hayâtına hayât virmege başladı ve oñatkuşları dañı qağalaşup uçmaqdan Óadū başına kanad ve kıuyruq ve minqâr qaşmaqdan gevdeleri kıızıl kana boyanup kanad kanada urmağa başladı ve qara bataqqan bahrına bahrî-veş gâh talup ve gâh yüzmege başladı ve ördek zumürüdün tâcın başına alup müy-ı siyâhın boynı altına kerden bend idüp mañbübâne zülflerin soğunup ellerine ve ayaklarına hînnâ yakınup serir-i Süleymâni havzında raqsa girüp cevlan ururken ve gâh kenâra çıqup hitâ vü hoten mañbübesi gibi sinüp salınup leb-i deryâ-yı seyrân iderken ins ü cin cengin görüp kanad açup uçup pervâz urup kanad ve kıuyruq çarpup Óadū kafasın qaşmağa başladı ve Balkân qazı dañı ceng-i sehârıve âheng-i etyârı görüp baş qaldırup göğsün gerüp per açup perrân olup cenge girüp Óadū kanına qarqa varup nusreti Allâh’dan dileyüp “Yâ Hâq” dimege başladı. Ma’l-kıssa sözi uzatmayalum kuşlar tayifesi dañı eger perî ve eger bahrî egeret yiyüp yırtıcı ve eger dâne tartıcı sihr-gâhın ile etyâr şekline giren sâhirlere ol dîni yoq kâfirlere qaynaq ve çaynaq urup ceng itdiler. Minqâr ile gözler çıkarup Óadūyı kana qarq ve dil-teng itdiler. **Naqm:**

[Fâ’îlâtün / Fâ’îlâtün / Fâ’îlün]

Bir Óacâyib ceng ider etyâr bes

K’oldı Óaciz ol zemân sehâr bes

Haşma qaynaq çarpduğınca ol ÓUqâb

Yırtdı etin cânına kılup Óazâb

Pençe salup sâhire şâhin toğan

Yırtup etin dökdi cisminden o qan

Qara bulut kanadın Kıqnüs açar

²⁹¹ Ulaşdurup] ulaşdurur K.

Pençe urup sâhîrlerüñ kanın saçar²⁹²

Pençe salup haşmına Sîmurğ-ı Kâf
Tağıdurdu ejdehâ-veş ol muşâf

Çünkü açar lenger-i²⁹³ âhen pençesin
Haşmı yırtup iderdi işkencesin

Bebr-i çaynağ salduğınca gökde ruğ
Rûh-ı sâhîr aluben yırtardı ruğ

Şâhubâz ururdu tıynağ düşmene
Nite kim minķârı kırtal tavşana

Yırtıcı murğân idüp ceng-i kırân
Uğradur düşmen canına hoş kırân [H-37b] [K-37b]

Der-Beyân-ı Ceng-i Sürh-bâd-ı Cinnî ve Âheng-i ÓUnķür-ı Sâhîr-i laÓın

Nesr: Hükemâ kavlince sözi dirâz kılmayalum çünkü SüleymânNebî'nüñ Óaleyhi's-selâm hükminde ol cengde hâzır olan ins ü cin, vühûş u tuyûr, mûr u mâr, çerende vü perende çerisi Sürh-bâd-ı Cin leşkeriyle ve ÓUnķür-ı Sâhîr çerisiyle ol gün gün kıbbe-i felege dikilince siflide ve Óulvide fevķe'l-Óulâda beyne's-semâ-yı ve'l-ğabrâ hâllü hâlince ceng itdiler. Yir yüzinde Sürh-bâd çerisi altı kerre Āsaf leşkerin sıyup Óalem üzerine bıraktı ve pehlevânlardan çok kimesneSürh-bâd hışm odına yakdı. Zirâ ki Allâh teÓâlâ anı hışmı odından yaratmış idi. Her kime ki hışm odı gibi tuş olsa issi yıl gibi toķunurdu. Hemân-dem felek iderdi ve ejdehâ ser ağzın açardı. Şiddet-i nefis ile ağzından külhân Óalevi gibi âteş çıkardı. Her ne şeyóe toķunsa kıpkıara yakardı. **Nażm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Sürh-bâd'üñ cengi bu ki şanki eser bâd-ı²⁹⁴ semûm

Her neye kim toķunursa yakar ider hemçü mûm

²⁹² Bu mısraın vezni bozuktur.

²⁹³“-i” vezne fazla

²⁹⁴“-i” vezne fazla

Şankim issi yil durur kim toğunan olur helāk
Ejder ağzından Őađardı zehr-i ķātıl nefsi ŐŐm

Cismine itmez Şafer tiğ u teber ķatŐā anuñ
Ķorķusu olmayup ŐlŐmden dŐŐmene iderdi hŐcŐm²⁹⁵

Der-Beyān-ı Āmeden-i SemendŐn-i Cinni

Neşr: ĤŐkemā ķavlince SŐrh-bād-ı Cinni ol ŐadŐ-yı sŐnni yir yŐzindeki insān ve ĥayvān ķerisin ve SŐleymān Nebi'ye tābiŐ mahlŐķuñ baĥrŐsin ve berrŐsin Şıyup tağıdup ĀŐaf Öalem Őzerine dŐkŐp ceng Ő heng iderken ez ān cānib baĥr-i ŐlŐmāt meliki cinniŐer serhengi ŐmmŐ'l-ĥayāt serveri ol pŐl-i mest yaöni ki SemendŐn-i Hezār Yek-Dest toğsan toğuz kerre yŐz biñ nefer cin ķerisiyle ŐlŐmāt baĥrından tağ başından tuman ķalkar gibi emri SŐleymāni birle cin ķerisin ķaldurup dem ķekŐp uçup birinci ķat felege geğup SŐleymān Nebi'ye ilĥilige varup Melik-i ŐemhŐreŐ ve ŐaŐleb-i PerŐve dŐvlerden Lehbe-i DŐv Őnlerince uçup yirle gök arasında giderken nā-gāĥ Őām Őnurunā yaklaŐup ve yir alĥađın gŐkyŐzindenseyr iderken nā-gāĥ SŐleymān Nebi'nŐn Öaleybi's-selāmbeyne's-semā-yı ve'l-ŐarŐi²⁹⁶ tāk u eyvānları ve serāperdeleri ve sāyebānları ve ol biñ bir kŐnkŐrelŐ Őatr-ı²⁹⁷ hŐmāyŐn ķubbesindeđi gevhri-Ő Şeb ĥıraķ ŐuŐlesi ĥarĥ-ı ĥehārumdan tođmŐŐ gŐneŐ gibi ķuvvet virdi ve dŐv ve Öifrit giriŐi ķulađına girdi. Daĥı yakŐn gelicek SemendŐn nağar ķilup gördi ki SŐleymān'la SŐrh-bād-ı Cinni muķābil ve muŐāriz olup turaŐmŐŐ ve ŐUnķŐr-ı CāzŐ SŐleymān Nebi'nŐn Öaleybi's-selām perendesini ve ķerendesini alayına alay virŐp ceng Ő ķitālda **Nağm:**

[FaŐilatŐn/FaŐilatŐn/FaŐilatŐn/FaŐilŐn]

Őāĥiriyle cinni ķilup ittifaķı bu zemān

Şeh SŐleymān'a muķābil ceng iderler bi-gŐmān

Cin deminden gök ķararmŐŐ hemĥŐnān ķatrānı ķır

NaŐralardan gŐm gŐm Öter ĥarĥ-ı tās-ı āsumān

Neşr: ĤŐkemā ķavlince SemendŐn-ı Hezār Yek [H-38a] [K-38a] Destol serhengi CinniŐān-ı PŐl mest ĥŐnki ol Őađim ceng-i SŐleymāni'yi gördi ise ki yirde insān gökde dŐv

²⁹⁵ Bu mısraın vezni bozuktur.

²⁹⁶ Yer ile gök arasında. Arz ile sema arasında.

²⁹⁷ Ķatr-ı ĥatr u H.

ü ehremenengüşt ber-dehân kılpup Óaql-ı gāvvasın fıkr-i deryāsına şalup bir zemân hâyrete vardı. Dağı andan dönüp Cābir-i Cinnî'ye sūóāl itdi, eyitdi: “Sürh-bād'ıñ cengini ol Tünd-bād'ıñ āhengini evvelden bilürüz kim yavuzdur ve şarp-ı²⁹⁸ Óazımdür ve ammā ki bu Süleymān Nebigibi mürsel peygambere Óaleybi's-selām Óālemi kıāfdan kıafa hūkm iden Süleymān-ı ekbere ve ins ü cinne hūkm iden servere vuhūş u tıyūra hākım olan tācı vere mūr u māra fermān-ber olan nā-mūra muķābil olup ceng iden biñ bir ümmet kıabāyiline kıarşu āheng iden yirde ve gökde alayına alay viren kimdür ki bunuñ aķrānı ceng-i kıırānve āheng-i girān gördüğüm yok.” diyüpsūóāl idüp taÓaccüb kıılıcaķ Cābir-i Cinnî'ye cevāb virüp eyitdi ki: “Yā ümmü'l-hāyāt sultānı melik-i Semendün-i Cinnî ve mesned-i sünni āgāh olğıl ki Sürh-bād-ı Cinnî aÓvānlarıyla Hāzret-i Süleymān'a Óaleybi's-selām muķābil olamayup cenge iķdām idemiyecek şeytān-ı racım bu sāhiri varup Sürh-bād'a yardıma getürdigi ÓUnkūr-ı Cāzū'nuñ kıarındaşı ÓAnķūr-ı Cāzū'dur. Hārüt u Mārüt'ıñ şākirdlerindendür. Hūkminde altmış kerre yüz biñ cāzūya sebaķ virür bu dürlü dürlü sürete girüp Süleymān leşkerinüñ alayına alay virilen cemīÓ dıve ve peřiye bunuñ sāhırlıridür. **Nażm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilim]

Sāhir ü bed-nefes o şeytānidür

Kim zemānda cāzūlar sultānidur

ķuş uçarsa üzerinden per döker

Şır öñinden geçse kıorķup der döker

Merkebi evren durur kıamķısı mār

Sihrle her leşkeri ider tār u mār

Sihr iderse berr-i deryā ider ol

Mekr iderse bahri ğabrā ider ol

Küpe binse Óālemi seyrān ider

Ayı inek ādemi hāyvān ider

Milk-i Bābil'de yapupdur bir hışār

²⁹⁸ Şarp-ı] şarb-ı H.

Sâhîre hûkmi geer anuñ diyâr

Mûr-ı mâr²⁹⁹ ider ılı ejder ılır
Sihri yiller esdûrûr Şarsâr ılır

Faragıyla yirde âhen tağ ider
Sihr ile od yandurur ocağ ider

Hey ne şehler başını kesmiş durur
Hey ne leşker sihr ile baśmış durur

Sürh-bād evren ise ūbān budur
Sürh-bād olsa etûn arslan budur

Āh bu cāzūnuñ elinden śad-hezār
K'itdi nie şehler özin tār u mār

Çünkü Cābir böyle virdi śah cevāb
Cin Semendûn işüdüp ıldı Őitāb

Didi kimdür bu laöin k'öger özüñ
Yoħsa görmez mi beni atŐā gözüñ

Ben var iken cinne server ki ziyād
Kim durur ŐUnūr yāhūd Sürh-bād³⁰⁰

Sürh-bād'uñ gürz ile addin bükem
ŐUnūr'uñ hem zaħm urup anın dökem

Ol etüñdür bu geler arslan benem
Ol melehdür bu zübāb arslan benem

²⁹⁹ Mār] mārı H.

³⁰⁰ Bu masraın vezni bozuktur.

Biñ bir elümde tutup biñ bir yarağ [H-38b] [K-38b]
NaÓra urup cenge girsem ittifağ

Merrîh ü Keyvân'ı burca sîndürem
ÓArşdağı ejder ünini dîndürem

Sille şalsam bozula çarh u felek
Önce kaçsam hurd ola kāv u semek

Ben var iken Sürh-bād'ı aña sen
Sâhîr-i ÓUnğûr'ı dağı ögme sen

Böyle diyüp pes Semendün urdı lâf
Vir şalavât k'ide Hâğ şuçuñ muÓâf

Der-Beyân-ı Ceng-i Kerden-i Semendün-ı Cinnî ve Sürh-bād-ı Cinnî

Neşr:Hükemâ kavlince Semendün-ı Cinnî muhîbb-i Süleymân ve mesned-i sünnî SüleymânNebî'nün *Óaleybi's-selâm* bu vech ile cengini ve ÓUnğûr-ı Cāzû ile āhengini kim gördi. Hemāñ-dem yanında olan cin serhenglerine emr itdi. ÓUnğûr-ı Cāzû sâhîrleri üzerine³⁰¹ hüm u hücum idüp envāÓı dürlü yarağlar ile tiğ u teber, tîr u kemān ve siperler ile döğüşmege başladılar. Ez in cānibSürh-bād ile ÓUnğûr-ı Sâhîr ol iki laÓın-i bî-dîñ kâfir dağı Semendün-ı Hezār Yek-Dest'üñol ejdehā ser ve timsāh sûret³⁰² ve neheng heyóet pîl mestün yüz kez yüz biñ miğdārı cinni ile cenge girdüñin gördiler. Sürh-bād ile ÓUnğûr dağı cinnilere ve sâhîrlere hüküm itdiler. Semendün leşkerine muğābil olup cenge tırdılar. Nite Sürh-bād ile Semendün-ı Cin ki ikinci defÓada hevā yüzinde³⁰³ Süleymān nağarında muğābil ve muÓarız olıcağ evvel Semendün-ı Cin cānibinden Cābir-i Cinnî yüz biñ nefer semender süvār cin serhengi birle meydāna girüp Sürh-bād üzerine hücum idicek Sürh-bād dağı ğazaba gelüp yir yüzinde Āşaf bin Berhîyā leşkeriyle ceng iden cinnilerine ħaykırdı ve dem-i āteş saçup niçesin ħarğ idüp dönderüp hevāya çıkardup Süleymān'la ÓUnğûr arasında nübüvvet serîri yüresinde Semendün-ı Cin çerisiyle savaşa tırdılar. Cābir-i Cinnî'ye muğābil Sürh-bād tarafından Şüzyağûk

³⁰¹ Sâhîrleri üzerine] sâhîrlerine H

³⁰² Sûret] sûretler H.

³⁰³ Yüzinde]yüzinden H.

ķavminden toķsan biñ nefer baĥri neheng sũvâr cinnilerle tũfânlar ķoparup siĥirler oķuyup buzlık ŗuların hevâya atup ķatrân gibi bulutlar ķopup yiller esũp Őâlemi baĥr-i ŗulũmât bũrũyũp deve ķuŗı yumurdasınca tolular yaġdurup niķe ins ŗ cinni helâk idince nũbũvvet kũrsiŗinũn ŗzerinde muķayyim olan enbiyâ ve etķiyyâ Tevrât ve Zebũr âyetlerin oķuyup kâfir cinnileri ŗzerine ŗfũrũp³⁰⁴ siĥirlerin ibtâl idũp Semendũn cinnileri ġâlib dũŗũp Sũrh-bâd ķerisin ŗıyup Câbir-i Cinni, Tinnin-i Cinni'yi tutup Sũleymân'a getũrũp Sũleymân *Öaleybi's-selâm* daĥı ĥabsebuyurdu. Sũrh-bâd gũrũp ġazaba gelũp ķaķıdı ve yıldırım gibi ŗaķıdı. Kendũ meydâna girmek dileyince ŗâh Mârũt ķavminden Hârũt-ı³⁰⁵ Cinni seksen sekiz biñ timsâĥ sũvârlarla alaķakra ve đarb u zen tũfek gũtũrũr. Cinnilerle Câbir-i Cinni alayı ŗzerine yũrũyũp ķerisin ŗıyup Semendũn **[H-39a] [K-39a]** ŗzerine biraķdılar. Anı gũrũp Semendũn-ı Hezâr Yek-Dest kũkredi. Pıl-i Mest gibi naöra urup ĥayķırdı. Diledi kim meydâna gire Mũhelhel-i Cinni on kez yũz biñ âteŗi ŗalıķ ŗalıķ ve gũrz-i girân cengin ķılıcı cin serhengleriyle Hârũt-ı Cinni ŗzerine yũrũyũp Mârũt ķavmin ķırmaġa baŗladılar. Anı vaķt iķinde ŗıyup taġıdup Sũrh-bâd ŗzerine dũkdiler ve Hârũt-ı Cinni'yi Mũhelhel-i Cinni gũrz ile binâ kũŗında urup merkebinden yıķdı. Hevâdan yir yũzine inerken Őaķlı baŗından gidũp dolâb-vâr dũnerken Ruĥ Őuŗı ceng arasında tuŗ gelũp ķapup ķaynaġına alup Sũleymân naŗarına getũrdi. Sũleymân Nebi *Öaleybi's-selâm* ĥabse buyurdu. Sũrh-bâd anı gũrũp ķaķıdı. Ejdeĥâ aġzın aķup yidi baŗlu evren gibi ŗaķıdı. Daĥı dũnũp ŐUnķũr-ı³⁰⁶ Câzũ'danyaĥa baķdı, ķaġırup eyitdi: "İy ŐUnķũr-ı Sâĥir³⁰⁷ iy laöin kâfir ne tũrursın hũnerũn gũsterũp sâĥirlerũñeceng itdũrseñ ne siĥr-gâĥın oķuyup Sũleymân ķerisine âheng itdũrseñ ne?" **Naŗm:**

[*FaŐilatũn/FaŐilatũn/FaŐilũn*]

Bũyle diyũp sâĥire ol Sũrh-bâd
İtdi var hem ķaķıyuben ki ziyâd

Ćũnki ŐUnķũr iŗidũr anuñ sũzin
Ķaķıyuben burtarur ol dem yũzin

Siĥr-gâĥın ŗgredũr sâĥirlere
Ĥũkm ider cenge gire mâkirlere

³⁰⁴ Őfũrũp]oķuyup H.

³⁰⁵ Ĥârũt-ı Cinni]Ĥârũt u Cinni H.

³⁰⁶ ŐUnķũr-ı Câzũ] ŐAnķũr-ı Câzũ K.

³⁰⁷ Sâĥir] -H.

Elli biñ artuğ var idi sâhîrân
Ceng iderden gayri kâfir mâkirân

Hışm idüben cümlesine kıldı heng
Kim Süleymân leşkeriyle ide ceng

Diñle imdi cengi nice idiser
Vir şalavât Muştafa'ya yapısar

Neşr: Hükemâ kavlınce Sürh-bâd'ün gâzabın ki ÓUnğur-ı Câzû gördi. Hemân-dem turduğı sihr-gâhınla binâ olmuş sadruñ üzerinde ayağ üzerine turup hımâr-veş ağzın neheng-vâr çağırup kâv-i buz gibi bağırup yirde gökde ceng iden sâhîrlerinden gayri elli biñ nefer sağ kolında sâhîrler hâzır turmuşlar idi. Sihgâhınla dürlü ceng altına garğ olmuşlar idi ve el urup müheyyâ turmuşlardı ve sol tarafında dahı elli biñ nefer sâhîrler ve mâkirler ki sihrle berri bañr ve bañriberr itmege kâdirler. Sihr-gâhın okuyup tururlardı ve ÓUnğur-ı Câzû'nuñ cümle ağzına bañarlardı ki ne işâret ola diyü ÓUnğur-ı Câzû'ya göz kulağ ururlardı. Anı gördiler ki ÓUnğur-ı Câzû emr itdi. On iki biñ kara Óalemleri depretdiler. On iki biñ nâkûsı çalup felekleri gümetdiler ve on iki biñ çalıpâ çaldurup peleng ve arslan derisi yakılmış Hüsrevâñi küp küsların gümetdiler. Yidi kat yirlerizelzeleye getirüp toğuz kat felekleri güm güm ötdürdiler ve on iki biñ kerrinâyaları çaldurdılar ve efsünlu efsünün okuyup câzular ağız açup baş hevâya kaldurdılar. **[H-39b]** **[K-39b]** Dahı her bir sâhîrserhengi çerilü çerisiyle uşağı ve irisiyle ÓUnğur-ı Sâhîr'ün Mağhür-ı Câbir'ün sağından ve solından merkeblü merkebin sürüp sihr okuyup kendüye urup Süleymânleşkeri üzerine ve Semendün-ı Cinnî üzerine gürüh gürüh hevâyüzinde kara bulut gibi yürüdiler. Evvel defÓa ol iki biñ merdum süvâr ve âhû süvâr ve şîr süvâr sâhîrler ile ÓAcâçin-i Cinnî yürüdi ki ser-cümlesi sihr ile tûfânlar koparup buzlar ve karlar ve tolular yağdurup Süleymân üzerine ve leşkerine cenge girişdiler. İkinci on biñ nefer sırtlan süvâr ve kaplan süvâr sâhîrler ile UşbüÓ-ı Câzû yürüdi. Sihr ile âteşler yağdurup Süleymânî çeriyi harğ itdi. Üçüncü on biñ pîl süvâr ve gergedan süvâr sâhîrlerle Aksem-i Câzû yürüdi. Elllerinde sihr ile körükler³⁰⁸ götürüp Şarsari yiller esdürüp Süleymân çerisin yile virdiler. Dördüncü on biñ nefer hût süvârlar ile Çalçalân-ı Câzû yürüdi ki her birinün sol elinde bir bağırdan legence su ve sağ elinde bir kara sünger sihr

³⁰⁸ Körükler] körüklü H.

oğuyup ağız açar. Şuyın³⁰⁹ ki alup hevāya şaçar, sihrî bulutlar göge ağar, yir yüzine tûfâniyağmurlar yağar. Yirdeki halk şile varup helāke yüz tutar. Beşinci on biñ nefer Hüsrevāni küp süvār Cāzûlar ile YaŖküb-ı Sâhîr yürüdi ve her küpün içi deñiz şımıyla tolmuşdı. Vaᖙti ki sihrî oğuyup şımı hevāya şaçardı. Her birisi bir degirmen taşı kadar tolu olup yir yüzine yağardı. Her kime kim toğunsa hurd u haşhāş idüp cāni göge ağardı. Altıncı on biñ nefer ejderhā süvār sâhîrler³¹⁰ ile Çarçar-ı Sâhîr yürüdi ki ellerinde birer şişe tolusı eşek arusun götürürlerdi. Vaᖙti ki sihrî oğuyup hevāya atarlardı. Her biri yidişer başlu ve yidişer şanadlu yıl evrenleri olup Süleymān leşkerin deme çeküp yudarlardı. Yidinci on biñ nefer hırs süvār ile Dağdağa-ı Cāzû yürüdi kim ellerinde her birisi birer şişe tolusı şarincalar götürürlerdi. Sihrî oğuyup atup felek yüzine yitürürlerdi. Şişeler kim hevā yüzinden inüp yir yüzine toğunup çāk olurlardı. Her şarınca sihrî ile bir neheng olurdı ve baş şaldurup her birisi şıjgurup ve dem çeküp halkı yutmağa³¹¹ başladı. Sekizinci on biñ nefer küh-süvār ve seng-süvār sâhîrler ile Sâşşük-ı Cāzû yürüdi ki her birisi ellerinde legençeler ile süzen götürüler, sihrî oğuyup legençeden igneleri Süleymāni leşker üzerine ki atdılar. Her birisi yidişer arış yalmanlu sünüler oldı. Depereden aşğa Süleymān leşkeri üzerine yağmur yağar gibi uğraduğınun depesinden yire degin inüp ve yirden aşğa geçüp ve bağrın söküp bağarsuğın döküp şanın şaçardı. Toğuzuncı on biñ nefer [H-40a] [K-40a]kirpi süvār sâhîrlerle Saşsaşa-ı Cāzû yürüdi.³¹² Cenge gitdi ki her birisi ellerinde at şuyruğı şılların götürürlerdi. Keçi tüsiyle sihrî-gâhın oğuyup hevādan Süleymān leşkeri üzerine ki şaçarlardı. Şuyruş şılları efâŖi olup keçi tuleri Ŗaşarib olup halk üzerine yağarlardı. Kemend kemend, halka halka olup yılanlar³¹³ halkun boğazın boğarlardı ve Ŗaşarib nişterleri cebeden ve çevşenden geçerdi. Teni yirde şalup cāni göge uçardı. Onuncı on biñ nefer Ŗamūd-süvār sâhîrler ile Şışşıka-ı Cāzû idi ki her bir sâhîrün elinde bir demür tās tolusı demür buturaşları var idi. Vaᖙti ki sihrî oğuyup ol demür buturaşları halk üzerine ki şaçarlardı. Her birisi toğuzar yelkenlü bārça lengeri demürlerine dutup hevādan hışm ile halk üzerine ki inerdi. Toğunduğın hurd u haşhāş iderdi. MaŖel-şısşa sözi uzatmayalum anlarun ardınca ŖUnşür-ı Cāzû'nun şol şarafından Süleymān leşkeri üzerine yüz biñ sâhîrler dañı gitdiler. Gürüh gürüh varup ceng itdiler. Nite evvel on biñ mār süvār varup ceng itdiler ki ellerinde yılanlar tutarlardı. Başları Lāhic-iCinni'dür. Cāzû-yı melŖün Süleymān leşkeri üzerine cenge gitdiler. İkinci

³⁰⁹ Şuyın] şuyun K.

³¹⁰ Sâhîrler] -H.

³¹¹ Yutmağa] yudmağa K.

³¹² Yürüdi] -K.

³¹³ Yılanlar] - H.

on biñ nefer arslan süvâr sâhîrler ile ellerinde Óaķreb tutarlar, başları Sancafün-ı Sâhîr Süleymân leşkeri üzerine cenge girdiler. Üçüncü on biñ silîh süvâr câzûlar ile ki ellerince kırincalar tutarlar, başları Şemhût-i Câzû Süleymân leşkeri üzerine cenge girdiler. Dördüncü on biñ leşker süvâr sâhîrler ile ki ellerinde körpeler kadar muşlar tutarlar. Başları Şehdân-ı Sâhîr Süleymân leşkeri üzerine cenge girdiler. Beşinci on biñ esb süvârlarla ellerinde tiğ u hancerler tutarlar, başları Şahsâh-ı Câzû Süleymân Óaskeri üzerine cenge girdiler. Altıncı on biñ har süvârlar ki her birisi ellerinde şağâl tutarlar, başları Şafsaf-ı Sâhîr idi, cenge girdiler. Yedinci on biñ hük süvâr başları Şayhân-ı Câzû ellerinde körpeler tutarlar. Sekizinci on biñ borsuķ süvârlar başları ÓAclân-ı Câzû cenge girdiler. Fî'l-cümle kıssayı dırâz itmeyelüm ÓUnķür-ı Câzû'nuñ sağında ve solında ne kadar câzû leşkeri ki vardur, cümlesi cenge girdiler. Anuñ gibi ceng itdiler kim kuşlar kalmadı. Kõoli ve kanadı sınımaduķ periler kalmadı. Perr ü bâlî yolunmaduķ ve cinniiler kalmadı. Sihr oduna yanmaduķ ve ademî kalmadı. Sihrî suyuına kanmaduķ ve ejdehâ kalmadı. Demür buturaķ kafasın yarmaduķ ve hayvânât kalmadı. Tufânı sihirden kırılmaduķ ve çerende kalmadı. Tufân-ı sihre uğramaduķ bir ceng oldu. Ol gün kim biñ yaşın Cân bin Cân kavmi dañı anuñ gibi ceng görmedi ki insân u cin ve diğ u perî, vuhûş u tuyûr u çerende ve perende dürlü dürlü [H-40b] [K-40b] mahlûķât-ı kühü'l-bürz ve ğayri ve deryâ mahlûķâtı ve ol yidi başlu ve toķuz başlu evrenler ki bu ceng-i Süleymânî'de cemÓ olmuş idi. Dünyâ turalı hiç bir pâdişaha belki hiç bir Süleymân'a vâķiÓ olmamış idi. Nice kim Süleymân Nebî Óaleyhi's-selâm gibi Óâlim kâinâta pâdişâh gelmedi ve bu ceng-i Óaķim-i Süleymânî gibi ceng-i Óaķim Óâlem-i kâinata gelmedi ve ne gelecekdür. **ŞiÓr:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Yırde gökde turuşup iki ulus

Cenge girdi çalınuben tabl u gûs

Ehremen ğürz urduğınca đarb bile

Ditredürdi yiri şarķ u ğarb ile

Haşma Óifrit urduğinc'anda Óamûd

Ķorħudan Merriħ yüzi oldu kebûd

Gök kızardı cin demiyle burgudan

BurcaKeyvān siñmiş idi ürküden

Na'Öra urup ceng iderdi Nerre dıv
Zehre çāk iderdi sâhîr iy hadıv

Sihr ile atduqca hasma sâhîr od
Şâhn-ı kerdân tolar idi def'Öi dūd

Gürzi Öifrit urduğınca çaqa çaq
Darbı ditretti Semerqand u ÖIrâq

Gül-i yabân salduğınca gürz ağır
Darbı hâk-i kâviden azdı bağır

Toldı sâhîr küp ile şâhn-ı felek
Darb u hârbdan iñledi kâv u semek

Çün sadâ virüp tokuzu küpe küp
Gürleyüp gök deprenür yir düp düp

Hüy u hâydan şan yaşıldı ne felek
Na'Öl-i pâdan yir tüzüp qaldı semek

Na'Öralardan çıñladı tās-ı sipihr
Cin deminden ki qararmış idi mihr

Qan dökerdi pençe urup hasma şir
Qorhudan çarhda esed dökerdi şir

Eyle dökdi qanı bebr ile peleng
Baħr-i qanda yüzdi atlar çün neheng

Gergedan niže urup pıl püşt ü pây
Haşm cāndan gög'irürdi ah u vāy

urdu engeç başı üstine kemān
Atdı kirpi ounu haşma revān

Efi atardı haşm boynına kemend
Tořbaĝa tutar siper gemege bend

Haer-i Rüstem alup peneye urd
Haşm etin aynar yudup iderdi ĥurd

Bebr pene an döküp nki aır
an buĥarı gök yüzin ider baır

ayna urup haşmına řāhin toĝan
Uuşurlardı be-evc-i āsumān

Sāĥire řehbāz ururdi aynaĝın
Cānın alup an iderdi aynaĝın³¹⁴

ara ana boyanup aır toĝan
Haşm ninden ıarur göge fiĝān

Ejdehā k'aĝız aup şadı zehir
Haşmı yutdı dem ekp yadı dehir

Haşma perı atduĝınca nār-ı ber³¹⁵
Ĥar iderdi hāki tutup ĝarb u şar

Düşmenün etin uşp arınca yir
Kim görüben vehm alurdi bebr  şır

Gz ıarup idgince an siĥek

³¹⁴ Cānın alup an iderdi aynaĝın] -K.

³¹⁵ Nār-ı ber] bār-ı ber H.

Qorħudan sâhîr olur idi siñek

Bir kişi başına üşüp yüz biñ üyez³¹⁶

Çalınup çarpup virür âhir boğaz [H-41a] [K-41a]

Mâ-hâsal söz muhtaşar bu şeh-r-i yâr

Biñ bir ümmet itdi anda kâr-ı zâr

İns ü cin ü vaħş u tayr u mür u mâr

İtdi ceng ü bi-ķıyâs u bi-şümâr

Cümlesini şerh idersem söz uzar

Zîre şâhuñ tabiÖ ister muhtaşar

Şeh kim oldur şâh-ı Sultân Bâyezîd

Devlet-i Öömrin kıla Allâh ebîd

Diñle imdi ķıśsa nâdür kâ-mekâr

Vir şalavât Muştafâ'ya bi-şümâr

Neşr: Hâķim ķavlince Süleymân Peyğâmbere *Öaleyhi's-selâm* Şâm şehrinde Sürh-bâd-ı Cinnî ile ve ÖUnķür-ı Câzû ile muķabil ü muÖarız olup biñ bir dürlü ümem emr-i Süleymânî birle âheng, düşmân çerisiyle yirde gökde ceng itmekte ve Sâm-süvâr pehlevân yüz pâre gemi ile deryâ-yı ÖUmmân'a girüp ķalÖa-i Mıķnâtı's'a gitmekte ve Rüstem ķalÖa-i Mıķnâtı's'da hâbsde ammâ ki bizüm ķıśsamuz ez ân cânib Ferâmerz'e geldi ki bediÖ cemâl ucundan cezîre-i Hâlidât'da çünkim nehengi depeleyüp şâh mühresin alup andan yine sürüp melik-i MuÖtasım Şâh'uñ ķatına geldi, Şâh'a duÖâ ķıldı. Şâh mühreleri öninde ķodi. Pes MuÖtasım Şâh ol sevince şafa meclisin urdurup dürlü niÖmetler bişürüp yinilüp içilüp hoş geçilüp çeng-i ķânuñ, şarâb, kebâb, rebâb şöhet söyle kim âvâzeler göklere irişdi, şādılık eylediler. Hâsılı ol gün ol gece Öıyş u nüş idüp şöhet-i hâs oldu. Çünkü nisfü'l-leyl yitişdi. Ešnâ-yı kelâmda eyitdiler: “İy dil-âver di yarağun eyle şeh-zâdeyi ol câzû belâsından halâs eyle kim Sultân'uñ cismini cân ķalmışdur. Oğlı hâsretine yanar yaķılır. Anı daħı ķurtarmaķ ardınca ol yâdigâr-ı

³¹⁶ Bu misraın vezni bozuktur.

Rüstem'sin Mu'otasım Şāh'ũn sende göyegüsi olup bir oğlı sen olasın, Cebelsā diyārında tolasın.” Ferāmerz dağı bu cevābı işidüp anda irmekligi şavāb görüp diledi kim: “Ol řal'aya te'ocıl birle vara, anı dağı göre” cānibden h'ācesi işidüp süre gelüp Ferāmerz'ũn elini tutup eydür: “İy nūr-ı çeşmi men ol řal'ānuñ yolları şa'ōbdur hem ıraşdur ve hem řal'ā almağa kimse çāre idemez. Sözüm işit, saña vaşf ideyin. Evşāfın söyleyeyim, sözümü añlayup işit. Ol řal'ā ber-ā-beri bir ađaç vardur hiç kimse ol ağaca çıkmaz, çāre yoşdur ki çışıla yāhūd ol ađaç kesilüp yışıla . Tā kim yolu açıla. Ol ađaç gitmeyince řal'aya yol açılmaz.” didi.**Nażm:**

[Fa'ōilatün/Fā'ōilatün/Fā'ōilün]

O dıraht olur h'isāruñ sedd-i bes

Kim aşurdı burc-ı³¹⁷ esedden gökde re'ós

Anca kimse görmedi yüce dıraht

Verse tonı sidredür şir'in-nefes

Neşr:³¹⁸ Hükemā şavlince Ferāmerz'e [H-41b] [K-41b]h'ācesi eydür: “ İy dil-āver saña bir nesne dağı diyeyin. Çünkü bundan varuben ol ağaca kim iresin. Seyf bürrān ile anı çalasın, bir şāhını kim düşüresin, ol ađacuñ içinden bir řara taş peydā olsa gerek ol řara taşı ađaç içinden şoparasın. Ol şehrũn yolu andan žāhir olsardur.” didi. Andan ol yoldan řal'aya giresin varup cāzũnuñ serāyına iresin, anı göresin. Tutup alup gelüp murāduña iresin. Pes Ferāmerz ol aradan sürüp ol yire irişdi. Ne kim h'ācesi didi ise anı işledi. Ol ağacı derhāl kesüp ol taşı dağı yirinden giderdi. Bir kefeng bābı küşāde oldı. Ferāmerz ol kefeng içine girüp gitdi, āhir řal'aya yitdi. Ol Cāzũ'nun³¹⁹ serāyına irüp içeri girdi. Cāzũ dağı Ferāmerz geldüğini tuyup derhāl sihrine meşgöl oldı. Nite bir şişeyi Ferāmerz'ũn üstine atdı. Ol şişe uvandı. İçinden odlar saçıldı. Ferāmerz derhāl Āyete'l-kürşü okuyup ol sihrũn üzerine urdı. Ol sihr maħv oldı. Cāzũ anı görüp kendüden vardı. Elinde bir Őaşāsı vardı derhāl ol Őaşāya sihr okuyup Ferāmerz üzre atdı. Yine Āyete'l-kürşü okuyup şarvayup gelürken ol Őaşāyı tutdı. Andan cāzũnuñ üstine yitdi, diledi kim yine Ferāmerz üzerine sihr okıya ol server seyf ile cāzũyı depere çalup başın önüne bıraşdı. Andan cāzũnuñ řal'āsın teftiş eyledi. Mu'otasım Şāh oğlını bulup aña Őizzet şılup andan ğayrı dağı ol cāzũ Cebelsā diyārınũn kızların şapardı. Her biriyle źevř idüp şafa

³¹⁷“-ı” vezne fazla

³¹⁸ Neşr] -H.

³¹⁹ Cāzũ'nun] serāyın H.

sürerdi. Anları dañı ĥalās eyledi. Güzel maĥbüb u maĥbübeleri ĥurtardı. Cāzūnuñ başını alup ŧeh-zāde ile sürdiler. MuŐtaŧım ŧāĥ’uñ ĥatına irdiler. ŧāĥ oğlın görüp dönüp Ferāmerz’e duŐālar eyledi. Oğlını iki gözinde öpdı. Andan emr eyledi. ŧāĥ oğlıyla Ferāmerz ile Őıyŧ u nūŧ itmege meŧğül oldılar. Begler ve yegler cümle sevindiler. Ferāmerz’e duŐālar eylediler. Pes ol gün ol gıce ŧoĥbet ĥıldılar. **Naŧm:**

[FaŐilatūm/FaŐilatūm/FaŐilūm]

ŐAĥıl ol bulduĥca tende ŧıĥĥati

ŐIyŧ idüp ala cihāndan lezzeti

Yıydür mālūñ ĥıluben Őıyŧ u nūŧ

Dem bu demdür sen geĥürme fursatı

Nesr: Ĥaĥım ĥavlınce ĥünkim ol gıce geĥüp Őale’s-sabāĥ ki oldı. Ferāmerz yirinden ĥalkup eydür: “İy ŧāĥ dı baña bir ādem ĥuŧ varayım ol ejderĥā didükleri ilanı depeleyeyim.³²⁰” didi. Andan ŧāĥ-ı MuŐtaŧım dañı Ferāmerz’e bir Delıl ĥoŧdı. Ejderĥā cānıbıne sürdiler. Ĥıŧŧayı dırāz ĥılmayalum **[H-42a][K-42a]** āĥır ol yire yitdiler. Yaĥın olıcaĥ Delıl olan ĥiŧi ĥekildi, tura vardı. Ferāmerz’e eydür: “İy cüvān üŧde ol ejdeĥā ŧol ŧaru ĥayanuñ dıbinde yatur, ĥāzır-baŧdur.” didi. Delıl girü ĥekildi. Ferāmerz ilerü sürdi. Bir kerre muĥkem naŐra urdı. Ejdeĥā dañı yatağından belgileyüp turdı. Ferāmerz’den yaña sürdi. Birbirin yüz-be-yüz gördi. Ejderĥā Ferāmerz üzre tükürdi. Ferāmerz’ünejder tükörüĥi baŧundan aŧurı,³²¹ gitdi. Ferāmerz dañı tiğ-i bürrānı Őuryān ĥılup ĥıŧm ile iriŧüp ol ejdeĥayı seyf ile ŧöyle ĥaldı kim ejderüñ baŧın yire bıraĥdı. Derĥāl ŧāĥ müĥresin aldı. Andan sürüp MuŐtaŧım ŧāĥ’uñ ĥatına geldi. ŧāĥ dañı Ferāmerz’e tekrār duŐā ĥıldı, buyurdı, meclis ĥuruldı. ŧād u niŧāt ile ol gün ol gıce ŧoĥbet Őiŧret ĥıldılar. Yine ŧarĥ ŧāĥı dördünci felekden cemāl gösterüp nūr-ı Yezdānı birle cihānı münevver eyledi. ŧehr ĥavmi cümle Őıyŧ u ŧafāya taldılar. Eŧnā-yı kelāmda yine sultān söze gelüp eydür: “İy nūr-ı dıde ĥoŧ iŧler iŧledüñ. Eger ĥarınca atasına dañı varursañ anları ol atadan sürerseñ benüm ĥatumda senden yeg kimesne olmaz. ŧöyle bilesin.” didi. Ferāmerz eydür: “ŧāĥ yaraĥ ĥıl baŧum üzre varayın Süleymān devletinde ve Ĥaĥ Őināyetinde ve senüñ ĥimmetüñde” didi. “Ammā yā MuŐtaŧım ŧāĥ evvel bir at vir kim berĥ miŧāl olsun ki ol ata süvār olam ve hem baña bir Delıl ĥoŧ ki anda irem” didi. Andan ŧāĥ eydür: “Aña varmağa gemi gerekdür. Hem anda gemiyle varmaĥ ya gerekdür” diyüp buyurdı. Bir

³²⁰ Depeleyeyim] dileyeyim H.

³²¹ Aŧurı] aŧurdu H.

gemi getürdiler yarağın görüp diledi kim Ferāmerz anda vara ol qarıncaları andan süre. Nā-gāh h'ācesi çıka geldi. Ferāmerz'e naşihat kıldı, eydür: "İy pehlevān benüm öğüdüm tut mabādā kim seni helāk ideler ve lıkin Őılm-i simyā birle ben bir iş kılayım ki hic teşvişe düşmeyesin ol varduğün yirde žafer bulasın." Ferāmerz eydür: "Buyur ve benüm işümi kıayur." diyicek derhāl h'ācesi Rāy bin Berāy kerrākend resminde bir nesne düzdi. Ferāmerz'e geyürdi. Bes andan ževraқа binüp deryā yüzine revān oldılar. Āhir Ferāmerz ol ataya çıkdı. Ol qarıncalar cümle Ferāmerz'i görüp üşdiler. Ĥamle kıldılar. Ammā hiç birisi žafer bulmadı ki ısıralar aşığa alup anı yiyeler. Temām bir gün bir gece bunlardan kırdı. Āhir kıırmağdan Őāciz oldı. Çün çäre vü dermān bulmadı. Fürümānda қалup sürüp deryā kenārına geldi, āb-dest aldı, nemāz kıldı. Ĥaқ teŐālāya zārılık kıldı. Ol Hudā-yı Kerīm gör kim ol kıula[K-42b] n'itdi [H-42b]emr kıldı, Őālem toz oldı ve hem bulutlar kıpladı, yıldırımlar şaқıdı. Ĥaқ teŐālā ol yire hışm kıldı. Ol qarıncalar helāk oldı. yil esüp yağmur yağup siller olup ol qarıncaları deryāya şaldı. Böyle olıcaқ Ferāmerz secde-i şükr itdi, pes andan yine gemiye binüp MuŐtaşım kıatına geldi. Her ne hāl oldı ise MuŐtaşım Şāh'a bir bir söyledi. Beyān Őayān eyledi. Şāh eydür: "İy dil-āver bir şartum dağı kıaldı. Anı dağı yirine yitür." Ferāmerz eydür, "Nite Şāh"eydür: "Benümçün bir şehri muŐažžam yapıvir. Şöyle kim Őālemdе nazarı olmasun. Beni ādemden kimse görmiş olmasun." Ferāmerz kıul baş üzere kıodı. Andan otağına geldi, h'ācesine tanışdı. H'ācesi Rāy bin Berāy Ferāmerz'ün hālını bildi, eydür: "İy öğul bu iş kim saña emr itdiler, bu Őažim işdür. Yüz hāldür ki şaқınmaқ gerek, saña bu işden elem irmesün.³²² Kıavi pençeye sataşduñ, n'eylemek gerek. İy öğul diñle bu dem uş saña buyurayım. Meger ki birkaç cinniler gele ol işi kılalar." diyüprevān h'ācesi daŐvet kıldı. Cinniler cemŐ olup geldi. Kıatında hāzır oldı. bunlara hāleti taқrİR eyledi. Cinniler Rāy bin³²³Berāy sözün işidüp semŐ urdılar. Rāy bin Berāy eydür: "Benüm emrümi bilün aña göre iş kıluñ. Ol atadan kim Ferāmerz qarıncaları varup ki kırdı deryā kenārından bu³²⁴ şehre irişince bir şehir bünyādın örün. Şöyle kim bu şehir birle muttasıl ola yeñi Cebelsā diyü ad urula." Bes cinniler baş yire kıodılar. Birbirine muŐāvin olup dört ay yigirmi iki gün olunca şehri yapıdılar. Temām olup kemāl buldı. Sekiz şart yirine geldi. Pes MuŐtaşım Şāh kıatına varup eyitdi. "İy şāh bilün āgāh oluñ ki ol didüğüñ şürüt yirine geldi. Şehir dağı temām oldı. Ĥaқkuñuz edā oldı. Kıaluñ işi bitdi. Hep sekiz şartuñuzı dağı bitürmişem. Gerek kim Őarūsına bünyād öresiz. Ĥaқ müstehākқına irişe didiler. Budur revāsı ki mihr-i āzād

³²² İrmesün] gelmesün H.

³²³ Bin] -H.

³²⁴ Bu]bir H.

birbirin kabül kıilup alıſa.” MuŒtaſım Œāh veziri bunu iſidüperhâl bir fitne bünyâdın kıurdu dağı eyitdi: “İy Ferâmerz ſabr kııl hâſılı bir iki gün bize mühel vir.” didi. Ferâmerz dağı dinmedi, ſâkin oldu. **NaŒm:**

[FâŒilatün/FâŒilatün/FâŒilatün/FâŒilün]

Œabr kııl ki ſabr ile gûra olur helvâ-yı ter

Œabr ile kıan misk olur balçıķ dağı ħurmâ-yı ter

Œabr ile seng-i Yemen kıymet bulup³²⁵ olur Œaķıķ

Œabr ile güller virür bağda diken raŒnâ-yı ter

NeŒr: Hâķim kıavlınce vezir MuŒtaſım Œāh’a eydür: “İy Han Cebelsâ Ferâmerz’i okı gelsün, berü³²⁶ otursun, göresin kim ben aña ne ħıle iderem. Œöyle kim dört nesne ile helâk idem, hiç kimesne **[H-43a] [K-43a]** bizden olduğın bilmeye.” diyüp bu tedbir üzere turup derhâl Ferâmerz’i okudılar. Bir muraſſaŒ kürſi altına kıodılar. Ferâmerz geçüp kürſide oturdu. Œanasın arslan burcında ſir-i zemândı. Andan ħ’ün-salar envâŒı ħ’ün getürdi. Ħünü yidiler duŒâ dindi. Ālât meclisi ortaya geldi, dürlü kıuſ etleri kebâblar müheyyâ olup ortaya gelüp serdiyeler bâdiye-i ſađrâķlar ſunup ſâķiler seyyâre miſâl seyr iderlerdi. MuŒtaſım Œāh Ferâmerz’e ſarâb ſundi. Ferâmerz “İçmezem.” didi. Œāh’uñ pehlevânları eyitdiler: “Œāh’uñ ſözün ſıma.” didiler. Ferâmerz eyitdi: “Œımazam ve kıin ſarâb virürse içmezem ſözi ſınursa ſınsun ben anı içisi degülüm.” didi. “Gerek ħoſ ſöylesün gerekſe kıaķısun.” diyicek pehlevânlar yine eyitdiler: “Al iç yoĥsa iſ iderüz. Œimdi ſaña ki iſe beñzemez.” didiler. Ferâmerz eydür: “Bir iſñüze biñ bulasız.” didi. Bu ſöz böyle olıcaķ ol yidi yüz pehlevânlar her taraıdan örü turdılar. İçlerinden birisi bir kerre naŒra urup ilerü sürdi. Adına Mir Ēıyâs dirlerdi. Ferâmerz üzere gelüp ħamle kıılıcaķ Ferâmerz bir muŒt ile anı helâk itdi. Anı göricek mihrâb sürdi. Anı dağı bir muŒt ile öldürdi. Anı gördi biri dağı geldi. Anı dağı bir tabancayla helâk kııldı. Anı göricek MuŒtaſım Œāh eydür: “İçmezse kıul içmesün ki bir cüvân hiç kimse gözden kıayurmaz ne ħâcetdür. Œavaſ idesüz.” didi. “Çün içmez bâri öñine aſlardan getürñ, kıul kendü göñli³²⁷ diledüği niŒmetden yisün.” Ħün-salar ħâli bildürdi. Ħıle birle ħün düzetdiler. Altun gümiſ tebsiler ile dâne zerde ve ekſi gülâc, mâmüniyyeler getürdiler. Ammâ ol iſlere dârü-yı ħuſber kıatılmıſdı eyitdiler: “Çün ſarâb içmezsin iy server bâri bu aſlardan yi”

³²⁵ Bulup] bulur H.

³²⁶ Berü] -K.

³²⁷ Göñli] -H.

didiler. Ferāmerz ne bilsün bunlaruñ fitnessini ol niŖmetden murādı olduđca yidi, dārū gözüne gelüp bî-hüş olup Ŗađlı bařından gidüp kendüden vardı. Derhāl MuŖtařım řāh buyurđı. Ferāmerz’i tutdılar. Temām silāhı birle ulu řanduđuñ ićine Ŗoyup ćevresin hām kün ile berkidüp řanduđı baĥr-i muĥte řaldılar. Yıl alup ol řanduđı gitdi. Bu hāl üzre niće eyyām gećdi. Ferāmerz’üñ Ŗađlı bařına geldi, görđi kim kendüyi Ŗaceb yirde bend itmiřler, ol hālete ĥayrān řaldı, döndi deründan Bārć teŖālaya münāćāt ve Ŗarż-ı ĥāćāt itđi, eydür ki: “İy Pādiřāh-ı Bî-zevāl ve iy Kerćmü Lā-yezāl her düřmiřüñ dest-gćiri sensin ben řuluña yā Rab meded ćıl [H-43b] [K-43b]ĥabćbüñ Muřtafā ĥürmeti ĥaććıćün kim řamu bî-ćārelere ćāresindendür” diyüp münāćāt itđi. **Nařm:**

[FāŖilātün/FāŖilātün/FāŖilün]

İy bir avuc ĥāk-i ādemeyleyen
Kün dimekden niće Ŗālem eyleyen

Ĥare gül kāne viren laŖl ü güher
Nār-ı gül-zār eyleyen suyı dürer

Evvel Ādem āhir Aĥmed ĥürmeti
Hāřim ü Ĥāřım Muĥammed Ŗizzeti

řeh Süleymān ĥātemi mĥhri ĥaćı
Enbiyānuñ sañ’olan mĥhri ĥaćı

Ĥüsn-i Yūsuf ĥüzn-i YaŖćüb’uñ ĥaćı
ćāy-ı Yūnus řabr-ı Eyyüb’uñ ĥaćı

O Ĥalćl’üñ nār-ı bostānı ĥaćı
O necinüñ baĥr-i tūfānı ĥaćı

İşbu şanduğdan meni eyle ĥalās
Kim řafer bulmaya baña ĥić ĥasās

Gerći itdüm cürm ile bî-ĥad seĥiv
Bu Ferāmerz’üñ günāhın ćıl Ŗafüv

Neşr: Hâkîm şavlince Ferâmerz bu nâlişi kıilup bu zârılığda gözin uyhu aldı. Allâh emriyle ol şanduk âhir bir kenâra irişdi. Kenârda kuma batup qarâr kııldı. Meger kim ol deryâ kenârında bir ulu şehre vardı, içi âdemle toptolu idi. Guluları fersah-be-fersah yol giderdi. Ol şehriñ biñ iki yüz şapusu vardı, bir hûb yirde yapılmışdı. Şâhınıñ adına İrac dirlerdi. Ced-be-ced Nûh'a irerdî. Ehl-i edeb-i ehl-i hayâ idi ve Óadli issi kimse idi. RaÓıyyeti hoş tutardı ve lîkin ol pâdişâhuñ bir düşmeni var idi. Çeri cemÓ idüp İrac Şâh üstine sürdi, adına Lakman Şâh dirlerdi. Gayet gürbüz er er idi. Gelüp İrac Şâh'ıñ tâc-hânesine muşabil konmışdı. Ol şehri añırdup oturmuş idi. Bes İrac Şâh deryâ cânibine naşar kııldı, gördi. Deryâ kenârında bir şanduk kuma batmış turur, buyurdı kullarına "Tiz irişüñ şol şandukı aluñ gelüñ tâ kim içinde ne vardır görevüz." didi. Bâb-ı hisârı küşâde itdiler. Gelüp ol şandukı alup Şâh İrac bin Nûh'ıñ kıatına ilettiler. Şâh eydür: "Açuñ görelüm, içinde ne vardır sırrına irelüm." diyicek revân şandukıñ bâbın açdılar, gördiler kim içinde bir cüvân pür-şecâÓat, pür-sehâvet şanduk içinde bükülmüş, kıaddi elifken dâl olmuş çünkim İrac bin Nûh Ferâmerz'i göricek denk ü hayrân kııldı. Laşman şavaşın unuttı. Ferâmerz'üñ sûretine Óaşık oldu, üstüne mehabetin şaldı. Pes ol dem Ferâmerz dağı şandukdan çıkup sultâna baş urdı. Selâm virüp karşı turdı. Andan Şâh-ı İrac eydür: "Yâ cüvân aduñ nedür, ne yirdensin ve işbu şandukıñ hayâli nedür ne saña bu iş böyle neden oldu? Söyle bilelüm." didi. Ferâmerz dağı söze geldi, eydür: "Bir ulu Şâh'ıñ hizmetinde olurdum. Dâyim [H-44a] [K-44a] hizmetin kıılurdum. Yanında olanlar hâsed idüp dârü ile Óaşlum alup beni bu şandukıya kıoyup bañra atmışlar. Hâş teÓâlâ ben kıulına Óinâyet idüp helâk kıılmayup uşda sizüñ gibi ulu Şâh'ıñ naşarına getürdi." diyüp duÓâ itdi. Âhir Şâh İrac Ferâmerz'den bu kelâmı işidüp derhâl buyurdı. FaÓâm getürdiler, yidiler, şüktrin didiler. Çün taÓâm yindi. Kelâma girdiler, Ferâmerz eydür: "Şâh'a işbu taşradağı gavğâ ne gavğâdur?" İrac Şâh eydür: "İy cihân-gir çeri gelmişdür. Şehr üzerine şehriñüz hisâr itmişdür. Dilerler kim şehri alalar. Her insân cihân-ı milkine şalalar. Bizlere mecâl virmeyeler. Hâsılı ellerinden zebün düşmişüz. Laşman adlu bir pâdişâhı var. Hic kimse aña cevâb virmez. Şimdiki hâlde hâlümüz işbudur." Ferâmerz Şâh'dan bu haberi işidicek eydür: "Baña bir at getürüñ tâ kim süvâr olup ol cezireye çıkam, düşmenüñ bir sancağın yışam, âteş olup anları yışam. Hüdâ-yı Rabbü'l-Óâlemîñ yari kıılursa düşmândan tamar getürem." didi. "Ve lâkin baña bir at getürüñ kim ben begenem eger baña lâyıķ at olursa süvâr olam, ol Laşman didükleri kışi atdan yışam, güzümlle yire tışam, felek boynına kemend taşam, görüp melekler cengümi âhengümi

Óaleyke Óaynü'llâh çağırılar. Eger süñüm sunarsam niçelerün qorhudan³²⁸ cānı uça eger hāmle kılsam deryā ise düşmen yire geçe. Esb ü dıv naÓrama qarşu turmaya. Eger Sām-ı Nerimān irse benüm cengüme turmaya. Cem-i Çemşid-i Keykubād önümde bādesin unudup bāde vire.” didi. İrac bin Nūh Ferāmerz'ün sözlerin işidicek buyurdu bir gülgün renk rahş getürdiler. Ferāmerz'e yitürdiler. Peykān qulaqlı, arslan gögüslü, şütur dutaqlı, deve tutaqlı, qaplan sağırlı, arslan kıqımlı yelisi quyruğı, sañsar saclu, berq verçişlü atdı. Süheyl örüşü ejdehā mişāl idi. Şöyle kim ÓAşkar aña qarşu turamazdı. Ferāmerz ol atı göricek gönli cānı seve düşdi. Ol ata binmege ive düşdi. Derhāl yirinden turup zir teng zeber tengin çeküp hemān-dem süvār oldı. Seyf, süñü, oq, yay elde tutup kendüye altı silāhı pür kılup sürdi. Hısār qapusına irdi. Şāh-ı İrac anı görüp şecāÓat hāleti kendüye dañı irişdi, derhāl buyurdu. Cümle leşker süvār oldılar. Ferāmerz'ün Óaqabince sürdiler, şehrden taşra geldiler. Lakman çerisi anları gördiler. “ÓAcebā neyki bunlar hısārdan şöyle harekete çıqdılar” diyüp turunca bunlar dañı anlara qarşu tabl u duhulleri urdılar. Gūs u hārbiler çaldılar, revān saf bağlayup meydān açılıp merdānlar meydāna nazār saldılar. Meydāna kim gire diyü baqdılar. Hemān-dem iricek **[H-44b] [K-44b]**leşkerinden bir süvār sürdi. Adına Nūh Nāc dirlerdi. Çün turyed idüp cevlān urdu. Bu cānibden Lakman bin Tūrāc leşkerinden dañı bir er meydāna geldi, adına Sımāc dirlerdi. Birbirine muqābil oldılar ve hāmle kıldılar. Nuñ Nāc'ı bir hāmlede helāk eyledi. Anı gördi qarındaşı Kınāc meydāna girdi, Sımāc üstine yitdi, merdāne yitdi³²⁹, irdi. Tiğ ü bürrān hāmle kıldı. Sımāc el uzadup Kınāc'ün elinden tiğini aldı. Yine kendü seyfini aña havāle kıldı. Bir çalışda helāk eyledi. Kınāc oğlu Yünāc irüp seyf ile çalup Sımāc'ı depeledi. Bu hālī Lakman bin Tūrāc leşkeri göricek bir er meydāna at sürdi. Adına Mekkāc dirlerdi. İrüp Yünāc'a süñü havāle kılup Yünāc'ı atdan atdı. Başını kesüp yire aldı. Ferāmerz anı görüp qatı³³⁰kağıdı, berq gibi şaqıdı. Meydāna girüp irüp Mikrāc elin aldı. NaÓra urupÓālemi zelzele birle toldurdu. Mikrāc'ün Óaqlı başından vardı. Derhāl Ferāmerz seyf ile anı depere çalup iki pāre eyledi. Kāmūr adlı bir er anı görüp meydāna at sürdi. Ferāmerz'e gelüp muqābil oldı. Ferāmerz anı dañı bir darb ile helāk itdi.³³¹ Andan Cādūr adlı bir er meydāna girdi, sürüp Ferāmerz'e irdi. Ferāmerz anı dañı bir darb ile helāk itdi. Bir dañı bir dañı bir dañı hāsılı kırqını helāke viridi. İnc bin Tūrāc anı görüp derhāl at arqasına geldi. Gömgök demüre garq olup qalkān yapınıp tiğ Óuryān kılup Ferāmerz üzre gitdi, yaqın yitdi. Ferāmerz'e seyf havāle kıldı, Ferāmerz menÓ kıldı.

³²⁸ Qorhudan] qorhudan K.

³²⁹ Yitdi] -K.

³³⁰ Qatı] -H.

³³¹ İtdi] eyledi H.

Gün k̄ubbe-i felekde dikilince bu iki ādem ejdehāsı ceng itdiler. Āhir İnac bin Tūrāc zebūn oldı. Lakman tünd hūbānlara yardım virdi. Her cānibden Ferāmerz ūzre sŭrdiler. Ferāmerz’i ara yire aldılar. Ferāmerz’uñ erlik tamarları çūşa gelŭp ůağ ůol naŌra urup dŭşmen ūzre sŭrdi, bunlaruñla cenge turdı. ŌĀķibet dŭşmeni ůıyup bir niçe beglerini tutup eůir idŭp sŭrŭp İrac ķatına irŭp duŌā kılup eůirlerini ůāh’a Ōarz itdi, eyitdi: ůāh’a “Dŭşmenuñ dāyim taht pāke hŭr u eůir dest beste gelsŭn.” diyŭp yine dŭşmeden yaña Ōazm itdi. Ejdehā-yı heft serleyin naŌra ĥayķırup ol leşkeri birbirine ķarup ķırup dŭşmenuñ boynın burup yŭrŭyicek İrac bin Nŭh daĥı ķeriye on kılup birkezden gŭlŭ ķıldılar. Yiryirin ceng itmege bařladılar. Ol gŭn ol giçe çalıřup bir Ōaceb ceng ķıldılar. Merriĥ anı begendi. ŌĀķibet Ferāmerz dŭşmen ķerisin ůıyup dŭndŭrdi. Hezimet olup ķaçdılar. ůŭyle tağıldılar kim biri [K-45a]bir yirde [H-45a]ķalmadı. İrac bin Nŭh bu fetĥi gŭricek leşkere buyurdı. Dŭşman ůukin yağma idŭp māl-i gānimet ellerine girŭp buyurdı dŭnŭp gelŭp tahtına geçŭp oturdı. Ferāmerz daĥı gelŭp ůāh’a duŌā itdi. ůāh İrac buyurdı. Ferāmerz ūzerine dŭrr ve cevher ůaçdılar ve ůim u zer niůār itdiler. Andan ůŭĥbet bŭnyādın urup begler yegler yirlŭ yerinde geçŭp oturdılar. Bir zerrin kŭrsi getŭrŭp İrac ůāh’uñ ůağında ķoyup Ferāmerz oturdı. Andan İrac hazine-dārına emr eyledi. Bir mŭůemmen ĥilŌat getŭrŭp Ferāmerz’e virdiler ve bir zerrin tāc daĥı getŭrdiler. Ferāmerz tāci bařına geydi. Andan NiŌmet-i ůāh’ı yinilŭp içilŭp ůŭkri dinledi. Hemān-dem ůāh’ı İrac emr itdi.³³² Ol tutulan dutsaķları getŭrdiler, siyāset yirine yitŭrdiler, emr itdi. Kim ol serverleri ūldŭre, anlar daĥı dŭnŭp eyitdiler: “İy ůāh bizi ūldŭrŭp ķanumuza girmegi biz bu cŭvāna muķiŌuz.” didiler. Ferāmerz daĥı bunlaruñ ůŭzin iůidŭp İrac ůāh’dan dilek idŭp ķayd ū bendlerin giderŭp ikisin daĥı āzād itdi. Andan Ferāmerz ile ķavl eyle itdiler kim Cābelsā’ya gitdŭgi vaķt bile gideler. Andan ůāh ol iki serveri ĥilŌatledi, yir gŭsterdiler, oturdılar. Bu yakadan ůāh-ı İrac Ferāmerz’e meĥabbet itdi. Cān u dille sevdi. Gŭn gŭnden meĥabbeti ziyāde oldı. İrac’uñ bir hŭb-cemāl ķızı vardı. Diledi kim Ferāmerz’e vire. Bir gŭn Ferāmerz’e eydŭr: “ İy server bir ķızum vardur. Serv-ķad, lāle-ĥad, hŭb-cemāl, ber-kemāl, çůsmi Ōabher, zŭlfı Ōanber, ķaşı hilāl adı daĥı ůin Duĥtu Bānŭ’dur. Saña anı sezā gŭrmiřem tā kim anı helāllice alasin.” didi. Ferāmerz ůāh’dan bu kelāmı iůidŭp ķızı gŭrmek diledi, eydŭr: “Yā ůāh revā oldur ki evvel bir nażar ůin Duĥt’i gŭrem.” diyicek ůāh-ı İrac eydŭr: “İy Ferāmerz yŭri var ķızumuñ bir ķasrı vardur. Evŭñde bir ulu meydān vardur. ůızum anda turup çevgān oynar, anda varalum ķızumu bir nażar gŭr.” diyicek Ferāmerz daĥı rızā virdi. Derĥāl sŭvār olup ķızuñ

³³² İtdi] eyledi H.

meydânına gelüp gördi ki ol maĥbûbe-i zemân ve matlûbe-i cihân raĥş süvâr olup ana girmiş çevgân oynar. Halk temâşâya bakup tururken bunlar Hüsrev ü Şîrin gibi top u çevgân ururken nâ-gehân yiller esdi. Kâralu kıızıllu bulutlar belürdi. Şâ’îkalar âvâzlar kıopdı. **[H-45b] [K-45b]**Nerre Dîvler gelüp Ferâmerz ile ol kıızı kıapup götürdiler, ĥalâyık taĥılu kıaçdılar. Kıızıñ anası atası işdüp feryâd itdiler. Ol yirüñ ĥalkı kırkı gün yas tutdılar düĥünleri yasa döndi ve Ferâmerz’üñ başına bir muşbet daĥı geldi ki ne beñzer deñizde³³³ gemiyle ĥarık olmadan daĥı ziyâde Ferâmerz bildi kim cihân zâviyesinde miĥnet ü belâ eksük degüldür. Nite kim eydür: “*Zevâye’-d-dünyâ meşĥûnetün bi’-rezâya*”³³⁴**Nażm:**

[Fâ’îlatiün/Fâ’îlatiün/Fâ’îlatiün/Fâ’îlün]

Rûzigârüñ çoĥdur aña miĥneti ve neĥbeti
Kim felekler döndüğünce eksük olmaz şiddeti

Gâhi tîlî sa’de düşer gâh olur baĥşarîb
Ber-ķarâr olmaz cihânda baĥt ü devlet sâ’ati

Der-Beyân-ı Ĥabs Şoden-i Ferâmerz-i Be-Dest-i Tinnin-i Ten-i Ķahhâr

Ĥaķim kıavlince rivâyet-i şaĥîĥ budur ki meĥer Sürĥ-bâd-ı Cinni Süleymân üzerine cenge gitmek dileyince istedi ki Kûh-ı Billür Ā’ôzamuñ ve Kûh-ı Şu’â’üñ ve Ümmü’l-ĥayât’uñ dîvlerinden kendüye³³⁵ yardım ola. Her dîv serhengine bir ehremengönderdi. Yardım isteyü ammâ ki Kûh-ı Şu’â’ü Melik’i Ķahhâr-ı Tinnin Ten’e Secencel-i Dîv’i gönderdi. Secencel daĥı â’vânlarıyla dem çeküp uçup giderler iken Öazm-i kûh-ı³³⁶ Şu’â’ü iderler iken hevâ-yı fenâda yolları cezîre-i Hâlidetât’a uğrar. Gök yüzinde uçup giderken yir alçaĥın temâşâ iderken Ferâmerz ile ol kıızıñ meydâna girüp çevgân oynadıklarıñ gördiler. Gördi ki bir pehlevân-ı cihân otuz altı arış kıadd ü kıâmet, Efrâsiyâb salâbet, Merriĥ şavlet, Keyvân rif’at pehlevân bir deñiz atına süvâr olup elineçevgân alup meydâna girmiş bir cemâl ü kemâl issi maĥbûbe-i cihân kıız ile çevgân oynar. Hemân-dem eyitdiler: “Ĥiç bundan eyü armaĥan olmaya. Tinnin-i Ten’e ki ikisin tutup armaĥan iletevüz. Bizi ĥoş göre. Sürĥ-bâd’a yardım vire.” diyüp hemân-dem Ferâmerz ile ol kıızı kıapup götürdiler, hevâ-yı fenâyâ yitürdiler. Ma’le’l-ķıssa Kûh-ı

³³³ Deñizde] -H.

³³⁴ *Dünyanın her tarafında kötülük var.*

³³⁵ Kendüye] kendü H.

³³⁶ Kûh-ı] -H.

Billür'ı aşup Kūh-ı ŞuŌāŌ'a varup ahhār-ı Tinnin-i Ten'e buluşup Ferāmerz'i ve ol kıızı piş-keş çeküp āhir-i Tinnin-i Ten dağı kıızı görüp Ōāşık olup maŌşūka idinüp ve Ferāmerz'i kebāb idüp yimek isteyicek nā-bekār “Benden elūñ çek ki Sām-süvār nesliyem, pehlevān-ı Süleymān'am, atam Rüstem, dedem Zāl-ı Destān'dur. Ser-cümlesi pehlevān-ı cihāndur.” diyüp kendüyi bildüricek meger ki ahhār-ı Tinnin-i Ten'ūñ arındaşı Cābir-i Timsāh Ten Gevher Nikin alŌası Sultānı Hümāyūn Şāh atında tutsağdı ve anuñ dağı bir perrisi bunuñ atında bendde idi. [H-46a] [K-46a] Adına Feymūs-ı Perri dirlerdi. ŌĀķibet bir Perri Sultānı Feymūs'ı dilek idüp ĥabsden urtarmış idi. Ammā ki Feymūs-ı Perri orķusundan gitmeyüp buña ĥizmet iderdi, Ferāmerz'i görmüşdi. İlerü gelüp duŌā ıluپ eyitdi ki: “Yā ahhār-ı Tinnin-i Ten bizüm Perri Sultānı Hümāyūn Şāh'ūñkıızı Hümāy'ı ki Sām-süvār alup ĥatun idinecek. Andan āhir adlu bir oğlı vücūda geldi. āhir dünyāya geldiği sāŌat biraç perri dem çeküp uçup Zāvilistān Serĥaddine geup Zāl-ı Destān'a varup Sām-Süvār'ūñ Gevher Nikin alŌasına geldiğin ve oğlı āhir toğduğın muştulayıcak Zāl atası Sām-süvār sağlığın işidüp şād olıcak eyitdi: “Ođlum Rüstem'ūñ dağı bir oğlı toğdı, adını Ferāmerz odum getirūñ perri görsünler.” didi. Anı gördük ki Rüstem-i Cihāngir oğlı Ferāmerz'i eline almış getirüp bize Ōarż itdi. Ol vağtin gemine bu Ferāmerz'i görüpdürin, eger ki emr iderseñ Perri Sultānı Hümāyūn Şāh'a varayın. Eger ki Ferāmerz'ūñ bunda ĥabs idüğin taĥķik bile arındaşuñı göndere. Sen dağı istibdāl itmege rāzı iseñ beni inandur, ben dağı varup anı inanduram, iş bitürem.” didi. ahhār-ı Tinnin-i Ten bu sözi işidüp şād olup minnet ıluپ eyitdi: “Ben arındaşumuñ bir ılını yüz biñ bunuñ gibi Ferāmerz'e virmezem. Sen tek arındaşum getir, Kūh-ı ŞuŌāŌ ĥaķķicün ki ıblem odur, sözümde teĥallüf itmeyem.” diyüp dinince and içdi. Andan Feymūs-ı Perri'ye minnet-i Ōađim ıluپ laŌl-i cevhere müstağrağ idüp dağı Sürh-bād ilçisi Secencel'e eyitdi: “Benüm arındaşum dutsağdur, Perri Han yanında Sürh-bād'a yardım viricek şāyed Süleymān ĥatırı içinperri sultānı Hümāyūn Şāh arındaşum helāk ide orķarum.” diyüp yardım virmeyüp bunları redd itdi, gitdiler. Ammā ki Feymūs-ı Perri Ōizzetiyle minnet-dār olup icāzet virüp Perri Han'a gönderdi. Feymūs-ı Perri dağı anad açup uçup Ōazm-i uds-i mübārek ıluپ hevā yüzine perrān olup ırķ günde temām Kūh-ı Billür'ı aşup giderken yolu Cezire-i Hālidāt'a düşdi. **Nażm:**

[FaŌilatün/FaŌilatün/FaŌilün]

Cābir-i Tinnin elinden ol perri

urtarup başın ki açdı ol perri

Ĥaqq'a minnet idübeni bî-şümâr [H-46b] [K-46b]

Gökde uçup kılmaz idi hiç karar

Cehdi bu ki Şeh Süleymân'a vara

Çün Perî Han dergehine yüz süre

Şeh Ferâmerz hâlini ide beyân

Söyleye hâbs olduğın anuñ hemân

Zâl-ı Destân yâhü Rüstem nâm-dâr

Yâhü cecdi nerrîmân Sâm-Süvâr

Şeh Süleymân'dan icâzet alalar

Qâhir-i Tinnîñ tane kalalar

Dîvleriyle idüben ceng-i girân

Her birine uğradalar hoş kırân

Şeh Ferâmerz'i kıilup bendden halâs

Dökeler dîvler kanın ki³³⁷ olmışdı Óâs

İşbu fikr ile uçardı ol perî

Diñle kıśśa yâd idüp Peyğamber'i

Neşr: Ĥükemâ kavlince Feymüs-ı Perî bu vech ile fikr idüp uçup giderken nâ-gâh yirle gök arasında bir perî gördi ki kanad büküp mağârib cânibinden meşâriq tarafına uçup gider. Bildi ki Süleymân perîlerindendir, quds-i mübârekden gelür ki mağrib tarafidur ve kalÓa-i gevher nikñe gider ki şarq cânibidür. Bu dahı aña göre per açup gitdi, Óâkıbet yakın gördi ki Dehdehe-i Perri'dür. Buluşup görüşüp merhâbâ idüşüp Perîler Sultânı Hümâyün Şâh'dan haber sordı, eyitdi ki: "Şâg ve esendür Süleymân dergehinde muqarribdür ve andan Rûh Şâh-ı Cindî sordı, eyitdi: "Ol dahı şâg u selâmet bî-melâletdür." diyüp cevâb viricek Sâm-süvâr tarafından ve Rüstem cânibinden haber

³³⁷"ki" vezne fazla

sordı, cevâb virdi ki Rüstem ala-i Mınâtıs'daUnur-ı Câzû kıızı emâyil-i Bânû sâhîre tutup Arab, Acem pehlevânlarıyla bilesince olan avânlarıyla hâbs idüp zindâna aldı. Süleymân işidüp Sâm-Süvâr'a haber gönderdi ki: "Hindüstan fethini oyup gemilerle deryâya girüp alaya varup Rüstem'i halâs itsün ve yâhüd hâtırı incinmezse oğlı âhir birle cinnîler göndereyin Rüstem'i pehlevânları ile halâs itsün." demiş.Sâm-süvâr işidüp eyitmiş ki: "Sâhîb-ırânlı idem kimesne kimseden meded ummaz, illâ ki düşmânın kendü düşmânlar." diyüp kendü feth itdüği beglerini Hind u Sind dil-âverlerini Süleymân hazretine gönderüp kendüsi on iki sibtüñ melikleriyle deryâ-yı Ummân'a girüp ala-i Mınâtıs'a toğru gitmiş ki varup "Rüstem'i halâs ide." diyüp haber viricek Feymüs-ı Perî işidüp Sâm-Süvâr'a buluşup Ferâmerz'ün hâlinden haber vire. Hemân-dem şehper açup yirle gök arasından uçup seyr iderken şol aşd üzere ki pehlevânüñ hâbs olduğundan haber vire. **Nażm:**

[Fâilatün/Fâilatün/Fâilatün/Fâilün]

İşbu niyyet üzerine anda Feymüs-ı Perî
Hâ'a nâliş eyleyüp uçup gider açup perî

Diñle imdi Rüstem'e nice irer Feymüs pes

Lîki virgil hoş alavât yâd idüp Peyđamber'i [H-47a] [K-47a]

Der-Beyân-ı Temşilât-ı Dâstân-ı Mâzi

[Fâilatün/Fâilatün/Fâilün]

Güş u hüşi baña tut iy nâmever
Kendü nefsiñden virem saña haber

Ten ceziñre bañr olur mülk-i cihân
Tende cânüñdur Ferâmerz'i cüvân

Zinneti dünyâ durur maşüa kıız
Ki saın itme nażar olma titiz

Nefs-i ammâre olur Tinnin-i Ten
Zâlim ü cabbâr ü nefis ü dil-şiken

Ki saşın ki cânuña urmaya bend
Çün Ferāmerz olmayasın derd ü mend

Bahr-i āteş mişldür mār-ı ceħim
Ceħd kıl ki girmeyesin yā nedim

Nefs-i Tinnin ister iseñ ola rām
Vir riyāzet pendin aña şubħ u şām

Nefs-i çāker olmayandur pür-hüner
Nefs-i fermān kıl ki itmeye zarar

Ver riyāzet birle kıl şālih Óamel
K'ide Raħmet ü Rāħim ü Óaz ve cel

Milk ü mālā māyil olup çekme renc
Kim fenādur bāķi kılmaz māl u genc

Niçe Óişret niçe lehv ü niçe h'āb
Niçe ğaflet niçe sehv ü ħurd u h'āb

Virme gönül fāniye çün şeh Şedid
Çekmeyesin bāķide ķahr-ı Şedid

Çün Süleymān nefsi-i çāker eylegil
Nefs ejderdür musahhar eylegil

Nefs-i ser-keş rām olunca saña bes
Ķurb-ı Ĥaķķ'a bulısarsın dest-i res

Degme kimse nefsi-i fermān idemez
Kāfir-i nefsi Müselmān idemez

Ķaflet ile menzil almaz hiç bir er

Menzile yolın gözeden tiz irer

Aç gözün uyar canuñdivşür ögün
Hurd-ı h'āba virme y'ahı kendözün

Fā'Ōati Hâk'ka sürüben yüzün
Mahv kııl fānı idüp kendüzün

Göçdi kervān çaldı gūs u kerrināy
Sen yatarsın ğaflet içre niç rāy

Gāfil olan rahmet-i Hâk bulamaz
Nefse uyan merd-i kāmil olamaz

Şanma kāmil anı k'oşır nahv u şarf
Kāmil ol nefsin bilür dir men Ōaraf

Der-Beyān-ı Meclis-i Āhir

[Fa'Ōilatün/Fā'Ōilatün/Fā'Ōilatün/Fā'Ōilün]

Minnet aña lāyık oldur vāhîd ü Rabbü'l-enām
Lā-şerîk ü lā-mekāndur lā-müşîr u lā-yenām

Çün Ōināyet itdise ol Hâk virdivüsŌat emn ü emān³³⁸
K'uç yüz ile kırık sekiz meclis daħı oldı temām

Dilden elden geldüğince söyledüm ah̄sen ü hālîş
MüstemiŌ-i mutaśıf sözüm durur emlah̄ kelām

Söz cihān olsa olur sehvi daħı lābüd anuñ
Hāśsa kim ola muśattf köhne vü pîr ü sıķām

Pādişāhuñ himmetidür didüğüm ah̄sen sühen
Yoħsa Ōaķlum tār idüpdür faķr u fāķa birle vü³³⁹ ām

³³⁸ Bu mısraın vezni bozuktur.

Hār u hāsîd dil uzadup taŖn ideriy gül-ruhum
Bülbüli gūyā sîfat söyledüğünce hoş peyām

BaŖz ekābir verheminden ğam-ğın olup bu faķır
Ħaķ bilür kim olmamışam Ŗālem içre şād u kām

Ķalbe ğuśsa yüre nice dil diyem emlah sühen
Destigir olmasa Sultān zimmeye nażm u niżām

Ķam degül Firdevsî hāsîd olsa Ŗālem halkı ger
Destigirün pâdişahdur Ħıfz ide Rabbü'l-enām

İy dikenden gül viren kāndan güher sūdan durer [H-47b] [K-47b]
Di bir avuc Ħake rūhı baĥş idüp viren peyām

Ķāsım u Aĥmed Muĥammed nūr-ı Ħaķķ'ı yā İlāh
ŖAfv idüp Firdevsi'yefirdevsi vir āhir maķām

Şāh-ı Sultān Bāyezîd'ün devletin idüp ziyād
ŖŖmr-i Nūĥ eyle müyesser dāyim ola müstedām

ŖĀlemi ābād idüpdür dāyimā Ŗadlı anuñ
Anuñ içün oldı şākir Ħazretinden Ħās u Ŗām

Şākir olmaķ diler iseñ Ħazretünden Ħaķ teŖāl
Vir şalavāt Muştafā'ya Ħacetün ola temām

**Der-Beyān-ı Ķālib-iŞoden-i Süleymān NebîŖaleybi's-selām ŖUnķūr-ı Be-dest-i
Helāk Şoden-i Zāl-ı Dāsitān**

[FāŖilatün / FāŖilatün / FāŖilatün / FāŖilün]

Ķülde ruĥsāruñ bigi reyĥān-ı Ħat jengārı yoķ
Nārevende hemçü Ķaddün rasti bu ğüftārı yoķ

³³⁹“vü” vezne fazla

Tütü kıaddün mişlinice servi ola müntehā
Servide kıadd-i revān laŖlin ü Şekker bāri yoķ

Sāķiyā dünyā ğamınla bulmağa bir dem necāt
Lutf idüp defŖ-i³⁴⁰ melālî sünki anuñ hummāri yoķ

Nār-ı ŖıŐka ŐemiŖ-veŐ ki olmuŐamdur sūhta āh
Yanmağuñ Ĥayfā ki herğiz bir nefes biķzāri yoķ

Gönlümüñ levhinde kıaddün elf-i tahriş olalı
Serv ü túbānuñ gözümde źerrece miķdāri yoķ

Kākilün Firdevşi sünbül kim hazān görmez müdām
Yanmağuñ cennet güli ser mü kıadar hat hāri yoķ

Āh ki devrān Ĥübıdur hercā-yı hercā zer diler
İŖtibār itmez aña elde anuñ nazżāri yoķ

Ğamzesi almaķ dilermiŐ cānumı Őordum lebin
Açmayup źerre dehānın tağca cürm'ıķrāri yoķ

Ķoyalum maĤbüb u mey-süzın n'idem nefsanıdur
Diyelüm Ĥaķķāni söz ki³⁴¹ dimede istiğfāri yoķ

Şeh Süleymān-nāmesinden oķıyalum fazl u bāb
Kim cihānda aña hemtā bir faŐıĤ āĤbāri yoķ

Ķo Sikender kıŐŐasın ki³⁴² köhne olupdurbu zemān
Di Süleymān sözlerin ki nev-sühendür varı yoķ

³⁴⁰“-i” vezne fazla

³⁴¹“Ķi” vezne fazla

³⁴²“ki” vezne fazla

Çün Süleymān-nāmesidur cāmiŪ' l-āhbārı bes
Hep ġarāyibdür Ūacāyib kimsenüñ inkārı yoġ

Diñle imdi kıśsa nādür vir śalavātAhmed'e
Güş u hüşı baña tutkim bence bir şümārı yoġ

Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Kıırk Toġuzuncı Meclisinüñ Zikrindedür

Loġmān bin³⁴³ ŪĀd ol hākım üstād ġavlince aŪġal-i Ūuġalā ekmel-i kümelā ol vech ile śahîh hikāyet iderler ki ve Eflātün-ı Yünāni ol reŪisi hūkemānuñ dü fünün-ı cihānı naġlince efdāl-i fūzelā sühen ü mendān-ı hūkemā anuñ bigi melîh rivāyet iderler ki Ferāmürz Tinnin-i Ten-i Ķahhār elinde hābsde ammā ki bizüm kıśsamuz Süleymān hāzretine Ūaleybi's-selām geldi. Şām şehrinde Sürh-bād ile ŪUnġür-ı Sāhîr ile ceng iderdi. Nite çünki³⁴⁴ muġābil ü muŪarız oldılar. Śubh demden güneş ġubbe-i felege dikilince ceng itdiler. Ammā ki Eflātün-ı Yünāni naġlince “Üç gün ġice vü gündüz ceng oldı.” diyü naġl ider. Yitmiş kerre Sürh-bād-ı Cinnî çerisi dîv ü cin ve ġül parsî Āsaf leşkerin śıyup Süleymān Ūaleybi's-selām üzerine bıraġdı ve yitmiş kere daġı İrān u Tūrān pehlevānları, ŪArab u ŪUrebā dil-āverleri, Benî Āsfer ser-firāzları ve maġrib zemîn ve Endelūs ġine-sāzları Ķayser ü Rüm tîr-endāzları ġayret-i³⁴⁵ hamiyyet ġılıp Sürh-bād-ı Cinnî'sin ü dîv ü Ūifrîr ü ġülüñ her birisin śıyup Sürh-bād peykeri³⁴⁶ [K-48a] üzerine [H-48a] bıraġdılar ve pehlevānlardan Ķāhir bin Sām-Süvār Zāl-ı Destān birle ġayreteġelüp ceng itdiler. Şeyātîn zürriyātın ġırup ġanlarından yir yüzün lāle-renk itdiler. Ammā ki Sām-süvār oġlı Ķāhir'üñ ol pehlevān-ı Cābir'üñ henüz yarası rāst oñulmamışdı. Mihrān-ı Ekber hāmāyil-vār şikemin çalmışdı, niçme ġılıp iki dilmişdi. Ceng içinde ġayrete ġelüp zür u bāzūyı yerine iletüp dem tutup Dimir-bād-ıDîv'e đarb ile ġürz urunca zür nefesi şiddetinden yarası sökülüp şikemi çatlayup Ūaġlı başından ġidince Dimir-bād dîvleriyle Ķāhir başına üşince Ķartūs-i ŪĀdı ol pehlevān-ı Şeddādî Güherüm-i ŪĀdı ve Behrām-ı ŪĀdı pehlevānları ile ġürz-i ġirān seyf-i bürrān³⁴⁷ çeküp dîvler üzerine çeküp Ūaġım ceng itdiler. Ķāhir'i Dimir-bād elinden alup Āsaf naġarına ilettiler. Yemlün-ı Hākım ġarnın diküp merhem-i Süleymāni urup otaġına iletüp tımār itmege başladı. Zāl-ı Destān ġarındaşı Ķāhir düşdüġin ġörüp turduġı yirden raŪd-vār naŪra hāyġırup İrān ser-

³⁴³ Bin] ibni K.

³⁴⁴ Çünki] çünkim H.

³⁴⁵ Ķayret-i] ġayret ü H.

³⁴⁶ Peykeri] -H.

³⁴⁷ Bürrān] berrān H.

firâzlarıyla Dimir-bād üzerine yürüyüş idüp cenge turdılar. Birbirine Ĥamle kılpup gürz-i girân urdılar. DaĤı Efrâsiyâb-ı Türk ol rûzigâr-djide ve köhne-görk Türân dil-âverleriyle, Türkmen bahâdurlarıyla bir taraftan Ekvân Dîv'e tekrâr muķâbil olup cenge turdılar ve ÓAcem sultânı Keykāvüs, Šalsâl-ı Dîv ile ve Mısır sultânı daĤı ÓArab ü ÓUrebâ çerisiyle, Mekke ve Medjine erenleriyle, Dimir-bād-ı Cin cinnilerine tiğ u teber çeküp ceng ü âheng itdiler. Fi'l-cümle kıssa dırâz kılmayalum gün kıbbe-i felege dikilince Süleymân Nebi çerisiyle ÓUnķūr-ı Câzû sâĤirleri ve SürĤ-bād ile Semendün-i Cinnî ki yirde ve gökde ceng itdiler ki cemiÓ Óâdi çerisin ve sâĤirlerün her birisin sıyup hezimet kılpup dil-teng itdiler ve ammâ ki SürĤ-bād Cinnî ol Óadü-yı sünniye žafer bulmadılar. Zirâ ki ins ü cinden her kime ki uğrayup ağız âteşin ki şaçardı. Yıldırımdan od ger bigi mahlûķât kaçardı. ŠâÓiķa-i felek bigi kim ağızından âteş çıkardı. Yıldırım-veş her neye ki toķunsa yaķardı ve kimin daĤı ķanadı yiliyle helâk iderdi. BaÓzını felek ve baÓzını Ĥarķ ve çâk iderdi. Semendün-i Cinnî daĤı ceng ile žafer bulmadı. Her ne vech ile ceng itse mużaffer olmadı. ÓĀķibet Süleymân Peyğamber Óaleyhi's-selâm nübüvvet taĤtı üzerinde ayağın turup yönünü kıbledenyaña dutup ol fettâĤü'l-ķulubdan keşşâfü'l-kurubdan düşmân üzerine nuşret isteyüp âĤir zemân Peyğamberi'nün rûĤ-ı pâķ mutahhirine biñ bir kerre şalavât getürüp SürĤ-bād-ı Cin'nün kendüye tâbiÓ olmasın istedi. Andan secdeye [H-48b] [K-48b]yüz sürüp Tevrât ve Zebür âyetlerinden nuşret âyetin okuyup on iki biñ muÓcizâta ķadem başmış, enbiyâ vü evliyâ “âmîn” diyüp Kıādüyü'l-Ĥacât'a Ĥâllerin Óarz idince Ĥaķ tebareke ve teÓâlâ celle celâlehü Süleymân Nebi'nün duÓâsın müstecâb idüp cânib-i Ĥaķ'dan Favus-ı Kıudsî gelüp eyitdi ki: “Yâ nebiyu'llâĤi Ĥaķ teÓâlâ saña selâm kılpup eyitdi ki SürĤ-bād-ı Cinnî andan aķdem gelen Süleymân'lara muķiÓ olmadı. İllâ ki âĤir zemânda devr-i ķamerde benüm Ĥabîbüm MuĤammed ki eşref-i mahlûķât ekmel-i mevcüdât ve şefiÓü'l-Óarâşâtdur. Aña muķiÓ itsem gerek veli ķünkü Ĥabîbüm MuĤammed Muştâfâ'nun nür-ı pâķ mutahhirine şalavât getürüp benden SürĤ-bād'uñ muķiÓ olmasın istedükden soñra bu duÓâyı okuyup üzerine okursın. Tâ ki SürĤ-bād zebün ola ve andan soñra bu duÓâyı daĤı okuyup ÓUnķūr-ı Câzû üzerine üfürsin ki siĤri bâtil olup sâĤirleri helâke vara.” diyüp Favus-ı Kıudsî Óaleyhi's-selâm bu duÓâyı Süleymân'a taÓlîm idüp gitdi.

DuÓâ-yı SürĤ-bād-ı İnestü

Bismi'llâĤi'r-raĤmâni'r-raĤîm. Bismi'llâĤi va'llâĤü ekberü eyyübe'l-melekâti'l-ekberâni eÓużu billâĤi Óammâ ķadâ AllâĤü Rabbi ve Rabbikümâ ve Ĥalîķukümâ min cemiÓi'-âfâti ve'l-Óabâti ve'l-Óilel ve'l-cününi ve bi-beżiĤi âlâ semâü'l-Óiżâmi ve'l-celâli ve'l-ceberüti fe-süĤĤânehü tesbîĤen yemlâüü Óalî

aḳtārī's-semāvātī ve'l-Ōarḫī ḳābirün yaḳberü el-cabbārīna cabbāre'l-ceberüti Ōaḫīmün ve bi'l-
 Ōaḫameti maŌrūfün ḥakīmün bi'l-ḥikmeti meşbūrun fe-sübhānehü tesbīhen yemlāōü lehö eŌūḫü
 billāhi min Ōaḫābi'l-bedeni Ōan yemīnike ve Ōan şimalike ve reôsike ve cildike ve taḥte'l-cildi ve
 fevḳe'l-cildi sübhānehü tesbīhen yemlāōü lehö Ōaḫābū'l-bedeni eŌūḫü billāhi min şerrirḫi el-āḥmeri
 fī'n-naḳsi ve'd-demi ve'l-leḥim ve's-şehim ve'l-Ōurḳi ve'l-Ōiḫām ve'l-Ōasabi ve'r-rūḫi rūḫubu fe-
 sübhānehü teŌālā izū ḳaḫā emren fe-innemā yeḳūlu lehö kūn fe-yekūn Allāhu ekberü yā Bāriyü yā
 Mübdiyü yā Ḳābirü yā Ḳabbārü yā Rāfiōü yā RefiŌü yā MürtefiŌü yā Ğafürü yā MüsteŌanü yā
 FaŌilü yā MütefaŌilü yā Śādü yā NafiŌü yā Bāsitiü yā Ḳābiḫü yā Muḳsitü yā CāmiŌü yā
 Ḳāyimen bi'l-ḳısti yā Śarīḫe'l-mustāsrḫine yā Şakirü yā Şekürü yā Meşḳürüyā Mercüvvü yā ŌAtūfū
 yā RaŌūfyā Rāḫi yā Merḫi yā Nāsirü yā Nāşirüyā Muntāsiru yā Müsebbibü yā Müseddidüyā
 Seyyidü yā Fātrü yā Nāşiru yā Ḥāşiru yā Musallitu yā-ḫıyyen şerāḫıyyen yā Hayy Hü yā Hūḫ
 evmāhu yā lemü heyyen yā Allāhu yā Hüyyen yā Kef ha yaŌayn sad yā ha mim Ōayn sin kaf yā
 Rabbü yā MünŌimü yā MeniŌü yā MāniŌü yā Cabbāru yā Cabirü yā Mütecebbirü yā Meşḳürü
 bi-keulli lisāni yā Kebirü yā ŌAḫīmü yā MüteŌaḫīmü yā MünŌimü yā Muḳaddimü yā MüŌahbirü
 yā DaŌi yā MedŌuvvü yā Ḳayyumü yā ḲāyimüŌalī keulli nefsin bimā kesebet yā MümteniŌuyā
 MüstevdiŌu yā Rabbü yā Rabbehü yā Seyyidāhu yā Seyyidāhü[H-49a] [K-49a] yā Ğyāşü yā
 Ğyāşe'l-müsteḡşineyā Raḡbetehü yā Melikāhu yā Müferriḳu yā Muḫsinü yā Mürsilü yā MuŌidü yā
 Müḫlike'l-müḫalemeti yā Müḡni yā MuŌlineyā SerīŌ yā MüsriŌu yā Żāḫdiyā Müsteḫādu yā
 Muḫkime yā Ḥḫkeme'l-ḥakimīne yāVeliye'l-müŌminin yā Nāşirü yā Nāşirü yā ŞafiŌu yā Bāşiru yā
 ŌArne'd-dārre yā Kāfyü'l-müvekkilīn yā Mükewire'l-leyli ve'n-nehāri yā Musabbire'l-fīli yā
 Mücrimi'n-nīli yā Ḳasıma keulli cebbarin Ōanidin yā NiŌme'l-mevlā ve NiŌme'n-naşir yā Hayra'n-
 nāşirinyā Hayra'l-vārişine yā Hayre'r-rāşıḳine yā Rāşıḳa'l-muḳallibine yā RecāŌe'l-mürseline
 yāRecāŌe'l-müŌminine yā Rāḫime'l-mesāḳine yā Er-ḥame'r-rāḫimīne yā Hayra'l-ḡafirine yā Ğyāşe'l-
 mustaḡşine yā İlāhe'l-ālemīne yā Teḳallebe'l-Ōarişe'l-Ōarişine yā Ḥāḫibe't-tervāḫine yā Er-ḥame'r-
 rāḫimīne yā hayre'l-fātiḫine yā Hayre'l-vārişin yā Hayre'l-fāsūline māliki yevmi'd-dīni yā Enişe'l-
 müstevḫişine yā Mürābbi yā Enişe'l-ḡurabāŌi yā Habibe'l-fuḳarāŌi yā MuŌiḫe'l-aḫḫillāŌi yā Hādiye'l-
 mudilline yā Deyyāne yevmi'd-dīn yā Er-ḥame'r-rāḫimīn yā Er-ḥame'l-müsterāḫimīne.³⁴⁸

³⁴⁸ Rabman ve Rabīm Allah'ın adıyla... En büyük olan Allah'ın adıyla... Ey iki büyük melek; Allah'ın kazası (benim için karar verip takdir edip yarattığı)ndan hariç bütün âfât (normal olmayan doğa olayları, yıkımı) ve âbât ve illetler(bastalıklardan)den bu en yüce isimleri olan Celâl ve Ceberât (isimleri) ile benim ve siz ikinizin rabbi olan, benim ve siz ikinizin yaratıcısı olan Allah'a sığınırım. Sonra onu bir tesbible (anmayla) tesbih ederim ki o (tesbih) göklerin ve yerin bütününi doldurur (ki o da şudur): “O, zorbalarmın en güçlülerini de bilinen meşhur hükmü/bikmeti ve aḫametiyle kabredendir.” Sonra onu yine bir tesbible tesbih ederim ki o doldurur; “Saḡımdan, solumdan, başımdan, üstümden, bedenimden, cildimden, deri altımdan, deri üstü aḫabımdan, sıkıntısından Allah'a sığınırım.” Sonra yine onu bir tesbible tesbih ederim ki o (tesbih) göklerin ve yerin bütününi doldurur; “bedendeki kann, etin, yağın, damarın, kemiklerin, sinirlerin (meydana getireceği) kırmızı kokusunun şerrinden ve onun rubunun şerrinden kaynaklanan beden bastalığından Allah'a sığınırım.” Bütün noksanlıklardan uzak O (Allah) te'âlâ bir işi yapmaya karar verdimi ona “Ol!” der o da

Ammā ki āhir zemān Peyğamber’i Muḥammed Muṣṭafā *ṣallā’llāhu Őaleybe ve sellem* dūnyā geldüğinden Őoñra nübüvvet kuvvetiyle cemī’Ő-i ser-keş cinniler anuñ emrine fermān-ber olduğı ĥinde bir gün emīrū’l-mü’ominin ŐŐmer ibni ³⁴⁹ Hattāb *radīya’llāhu Őanhū* Peyğamber ĥazretine *Őaleybi’s-selām* eyitdi: “Yā resūlu’llāh bu ne nesnedür ki bende peydā oldı. Kaṭı rençürem bilmezem ki baña ne oldı?” Resūl ĥazreti *Őaleybi’s-selām* bu sözden fikre vardı, Cebrāyil *Őaleybi’s-selām* geldi, eyitdi: “Yā resūlu’llāh ŐŐmer’i Sürh-bād tutmuş.” Resūl ĥazreti *Őaleybi’s-selām* ³⁵⁰ eyitdi: “Yā āḥī Cebrāyilbu zaḥmete ne devā itmek gerek?” diyince Cebrāyil *Őaleybi’s-selām* gāyib oldı ve yine geldi, eyitdi ki: “Yā resūlu’llāh Ĥaḥ teŐālā saña selām kılup buyurdi ki: “İşbu duŐāyı ĥābībüm Muḥammed’e ilet tā ol rence şifā ola ve yādigār ola.” Tā kıyāmete degin çün bu duŐāyı Peyğamber ĥazreti *Őaleybi’s-selām* aldı. ŐŐmer kıatına vardı, ŐŐmer’ün zaḥmeti üzerine okıdı. Mübārek lafz ile ŐŐmer şifā buldı. Ammā ki duŐā-yı Sürh-bād ki Ĥazret-i

bemen oluverir. Allah en büyüktür, Ey örneği olmadan varlıkları icad edip yaratan, Ey Yaratıcılığı ile her şeyi başlatan (ilk hareketi veren), Ey kahredici olan, Ey kahredicilerin en kahredicisi olan, Ey Yüceltiği ile yüceltici olan, Ey yüce olan ve yüceltilen, Ey şanı her an yüceltilen, Ey çok affedip bağışlayan, Ey kendisinden yardım istenip kendisine sığınan, Ey her şeyin fâ’ili (meydana getiricisi) olan, Ey her an fa’al (yaratma halinde) olup pasiflikten uzak olan, ey zarar verenleri yaratan ve onları cezalandıracak olan, Ey faydalı şeyleri yaratan ve yarattıklarına faydalı olan, Ey dilediğine rızık bol veren, Ey dilediğine rızık az veren ve eceli gelenlerin ruhlarını kabzeden, Ey her işi birbirine uygun yapan, Ey Mahşerde her mahlûkâtı bir araya toplayan, Ey adalet ile yerine getiren, Ey medet isteyenlere imdat eden, Ey kendisine şükür edilen, Ey az amele çok sevap veren, Ey kendisine şükür edilen, Ey kendisine niyazda bulunulan, Ey kullarına karşı çok merhametli olan, sınırsız ikramlarıyla varlıklarını donatan, Ey çok merhametli, pek şefkatli olan, Ey kendisine kulluk edenlerden hoşnut olan, Ey yardım edip destekleyen, Ey öğ alan, Ey Sebepleri takdir eden, Ey tıkayan, sed yapan, Ey yüce önder, Ey her şeyi benzersiz olarak yaratan, Ey bolca dağıtan, saçan, Ey toplayan, haşır eden, Ey kendisine beş vakit namaz kılınan, Ey her zaman diri olan, Ey Allāh, Ey Kef ha ya Őayn sad ya ha mim Őayn sin kaf, Ey Rabbim, Ey nimet veren, Ey zararlı şeyleri tecavüzden men eden ve en büyük varlıkları dahi hadlerini aşmaktan alı koyan, Ey varlıkların hadlerini aşp diğer varlıklara zarar vermesini engelleyen, Ey eerine karşı konulmayan, mahlûkâtı mecbur eden, ne isterse istediğini zorla da olsa yaptıran, gücü ve kuvveti sınır tanımayan, hiç mağlup olmayan, Ey her türlü bozulmuş, yıkılmış ve dağılmış şeyleri kudretiyle tamir ve islah eden. Kırık gönülleri saran ve zararları telafi eden, Ey bütün lisanları zikir edebilen, Ey her hususta pek büyük, (büyüklük, ululuk) sabibi, Ey büyüklükte benzeri yok, pek yüce, Ey dilediğini öne alan, yükselten, Ey dilediğini geride bırakan, Ey kullarını iyiliğe ve cennete davet eden, Ey varlıkları diri tutan, zâtı ile kaim olan, Ey bütün yüce nefislere derece kazandıran, Ey canlarımızı emanet bırakan, Ey yardım eden, Ey yardım isteyenlerin yardımcısı, Ey fakirlikten ve korktuğundan emin olan, Ey yarattıklarını en güzel şekilde ayıran, Ey kainatta görünen bütün iyilik, güzellik ve ikramları güzel isimlerinin cilveleri olan, bol iyilikte bulunan, Ey gönderen, eşsiz, benzersiz sevk edici, yönlendiren, Ey mahlûkâtı öldükten sonra yeniden diriltten, Ey zalimleri belak eden, Ey kullarından dilediğini keremiyle zengin kılan, Ey varlıkları tam bir sürat içinde en mükemmel şekillerde yaratan ve mahkeme-i kübra da bütün kullarının besabını çok çabuk gören, Ey artıran, Ey kuvvetleştiren, sağlam kılan, Ey hükmedenlerin en hükmedicisi, Ey mü’minlerin velisi, Ey yardım eden, Ey şifa veren, Ey bütün mevcudatta gizli açık her şeyi kemaliyle gören, Ey dara düşmüşlerin yardımcısı, Ey müvekkil olarak yeten, Ey gece ve gündüzü yaratan, Ey yapılanları zaıpteden, Ey bütün zalimleri, inadçıları ayıran, Ey güzel Mevla, güzel yardımcı, Ey yardım edenlerin en hayırlısı, Ey varislerin en hayırlısı, Ey rızık verenlerin en hayırlısı, Ey rızıkları olduğundan farklı bir şekle sokan, Ey müminlerin (kalblerine) umut yollayan, Ey miskinlere (fakirlere) merhamet eden, Ey merhametlilerin en merhametlisi, Ey bağışlayanların en hayırlısı, Ey yardım isteyenlerin yardımına koşan, Ey alemlerin İlâh’i, Ey tövbe edenleri seven, Ey merhametlilerin en merhametlisi, Ey fetbedenlerin en hayırlısı, Ey varislerin en hayırlısı, Ey din gününün sahibi olan, ayıranların en hayırlısı, Eyyalınzlık duyanların dostu, Ey yalnız olan gariblerin dostu, Ey fakirlerin sevgilisi, Ey azl edenlerin en şereflişi, Ey hak yoldan sapanları hıdayete erdiren, Ey o gün geldiğinde kullarının amelini zayıf etmeyen, Ey merhametlilerin en merhametlisi.

³⁴⁹ ŐŐmer İbni Hattāb] ŐŐmer İbnü’l-Hattāb H.

³⁵⁰ ÖAleyhi’s-selām] Öaleyhi’s-selām K.

Muhammed Favus u Kıudsı ki getürdi. Hâzret-i Süleymân'a Óaleybi's-selâm nâzil olan duÓadan ğayri bu duÓayı zâyil getürdi ki zıkr olunur.

DuÓa-yı Bâkı İnestü

Allâhümme İyyâkenaÓbüdü ve İyyâ kenestaÓınü ve Óaleyke netevêkelü vefıke nerğabu ve İleyke nezhebi uĝırlı ve'l-mevâlıdı ve'l-cemıÓü'l-müóminıne ve'l-müóminâtü ve'l-müslimıne ve'l-müslümâtü bir hâmtıke yâ Er-hâme'r-râbımın yâ men hıyaÓlemü sırrın ve âhken yâ Menhü yaÓlemü tahte's-şerı yâ Vâcidü yâ Mâcidü yâ Şâbidü yâ Hâfızu yâ Reşidü yâ Ğafuru yâ Râhımü yâ Vedüdü bi-Hâkķı Âdem ve şafveti ve bi-Hâkķı Nuhun ve behıyyetibi ve bi-Hâkķı İbrâhımü'l-halıl ve hulletibi ve bi-Hâkķı Mûsâ ve kelimetibi ve bi-Hâkķı Óİsâ ve rifÓatibi ve bi-Hâkķı Muhammed resülü'llâbi sallâ'llâhu Óaleybi ve sellem ve ğurubetibi ve bi-Hâkķı Ebü Bekri's-sıddıķ radıya'llâhu Óanhu ve hilâfetibi ve ÓÖmerü'l-Faruk en-naķıyyı radıya'llâhu Óanhü ve Óadlıbi ve İnsâfıbi ve Óan ÓOsman bin ÓAffân radıya'llâhu Óanhü ve hayyâóühü ve bi-Hâkķı emıru'l-müóminiñ ÓAlı bin Ebi Talib radıya'llâhu Óanhü [H-49b] [K-49b] secâÓatibi ve heybetibi ve bi-Hâkķı hulefâi'r-râşidın ve âlä şümme'ti'l-mehdıyine radıvâna'llâbi Óaleyhim ecmaÓın.³⁵¹ Nażm:

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Budurur tahķıki añlabes duÓa-yı Sürh-bâd

Evvel âhir oldu imlâ nüsha içre hoş nihâd

Kim yazup başda götürse iÓtiķâdla bı-ĝümân

Sürh-bâd-ı Cinnı itmez hiçzarar kıl iÓtimâd

Der-Beyân-ı Giriftâr-ı Şoden-i Sürh-bâd ve Helâk-i Şoden-i ÓUnķur-ı Sâhir

³⁵¹ *Allab'ım Ancak sana ibadet, kulluk ediyor ancak senden yardım diliyoruz ve ancak sana tevekkül (işlerimizi üzerimize düşeni yaptıktan sonra sana havale) ediyoruz ve senden beni ve ailemi ve bütün mü'min erkek ve hanımları, Müslüman erkek ve hanımları rahmetinle sana ve affına götürmeni istiyoruz Ey merhamet edenlerin en merhametlisi, Ey bütün sırları ve gizlilikleri bilen, Ey bütün yerin altındaki zenginlikleri bilen, Ey hiçbir şeye muhtaç olmayan zengin, Ey zenginliğinden hiçbir şey eksilmeyen, istediği her şeyi bulan, Ey azamet ve şerefle vasflandırılmış, şanlı, şerefli, şanı yüce ve keremi bol olan, şanı büyük, kerem ve cömertliği sonsuz olan, Ey gözünden hiçbir şey kaçmayan, her zamanda ve her mekanda her an hazır ve nazır olan, Ey her şeyi koruyan, muhafaza eden, hakiki ve mutlak koruyucu, yapılan işleri bütün teferruatıyla tutan, her şeyi belli vaktine kadar afet ve belalardan saklayan, Ey kullarına en doğru yolu gösteren, onları irşat (doğru yolu gösterme, uyarma) eden, hidayete erdiren, bütün işleri ezelî takdirine göre yürütüp, dosdoğru bir nizâm ve hikmet üzere akîbetine ulaştıran, Ey kullarının günahlarını affeden, çok bağışlayan, Ey merhametli, esirgeyen, koruyan, acıyan; Abirette de yalnız mü'min kullarına keremiyle muamelede bulunan, Ey iyi kullarını seven, onlara rahmet ve bereketini ulaştıran, Ey Adem ve saflıĝ, temizliĝi hakezi için, Nuh ve (beraberindeki) kurtulanlar, kurtuluşu hakezi için, İbrahim Halilü'llah ve dostluĝu hakezi için ve Musa ve Allah ile konuştuĝu kelimeleri hakezi için, İsâ ve göklere yükseltilişini için, Muhammed ve Allah'a yakınlıĝı hakezi için ve Ebü Bekir hakezi için ve Halife Ömer'in pake ve saflıĝı ve adaleti ve İnsaflı için ve Osman İbn Affân ve bayası için, Ve Emiru'l-Mü'minin Ali İbn Ebi Talib ve cesareti ve heybeti hakezi için ve Raşid halifelerin ve doğruya iletici imamların hakezi için dualarımızı kabul et.*

Hükemâ kavlince kaçanki bu du'â-yı Sürh-bâd'ı Favus-ı Kudsi ki ta'âlîm itdi dahı icâzet alup gitdi. Andan Süleymân Peygâmbere *Ôaleybi's-selâm* on iki biñ nübüvvet-i zâhir olmuş serîr üzerinde hâzır olan enbiyâya Sürh-bâd-ı Cinni du'âsını ta'âlîm kıılup dahı mihrâblu mihrâbına geçüp kıbleye karşı diz çöküp Sürh-bâd du'âsını okuyup Sürh-bâd üzerine urdılar. Sürh-bâd dahı ez ân cânib Semendün-ı Cinni ile muqâbil u mu'âriz olup tururken nite biñ bir eline Semendün-ı Hezâr Yek-Dest ol ejdehâ-yı pîl-i mest biñ bir dürlü yarağ alup Sürh-bâd üzerine³⁵² ejdehâ-yı heft ü ser gibi havâle olup kanğı eliyle ki Sürh-bâd'a darb ururdu. Sürh-bâd darbı altından yıl gibi geçüp darbını men'edüp âteşin dem nefesiyle hârğ iderdi ve kendüye ziyân ırgürmeyüp yıldırım bigi kaçup *Ôazm-i garb* u şark iderdi. Bu ešnâda iken *Ôinâyet-i Sübhâni mu'ôcizât-ı Süleymâni* birle du'â-yı şerîfün te'ôşiri yitişüp Sürh-bâd-ı Cin süst oldı. Mecâli kalmadı kim ceng ide. Tâ dem-i âteşin saçup Semendün-ı Cin üzerine âheng ide. Hemân-dem turduğı yirde hamle-i hizân kıılurdu. Nâ-çâr cenge ikdâm idemezdi. Süleymân Nebi *Ôaleybi's-selâm* nübüvvet kürsisi üzerinden çağırdu. “Yâ Semendün-ı Hezâr Yek-Dest gayret idüp³⁵³ Sürh-bâd'ı tut getir ki fermâni kalmadı, zebûnuñdur.” diycek Semendün-ı Hezâr Yek-Dest Süleymân Peygâmbere'ün *Ôaleybi's-selâm* sözün işidüp şâd olup dışışidup andan kazâ vü kader bigi ellerin kaldurup Sürh-bâd-ı Cinni'ye yitişüp biñ bir elünün yitmiş yidi eliyle muhkem Semendün-ı Cinni darb urup ellerin kafasında çevürüp³⁵⁴ tutup boğazına ejderhâ derisiyle pâl-heng tağup süriyü süriyü Süleymân Peygâmbere *Ôaleybi's-selâm* nazarına getürdi. Süleymân Peygâmbere *Ôaleybi's-selâm* emr itdi. Sürh-bâd-ı Cinni'yi habse şaldılar. Ammâ ki Sürh-bâd'uñ tutılduğunu *ÔUnkür-ı Sâhir* görüp gayrete gelüp sihirgâhın okuyup Timsâh-ı Sâhir'i yidi başlu evren süretine koyup üzerine süvâr olup sihir okuyup âteş saçdı, *Ôalevi cihân* için tutdı. Serîr-i Süleymân deryâ-yı âteş içinde kaldı. Yir yüzinde Zâl-ı Destân anı gördi, na'ôra urup hevâdağı Sîmurğ'a çağırup beşâret eyledi. Sîmurğ dahı yırtıcı **[H-50a]** **[K-50a]** kuşlarıyla gökyüzinde ittifağ idüp mürğân-ı sâhirler ile yırtıcı tartıcı kuşlar süretine giren mâkirler ile kaynağ u çaynağ urup ceng sâhir leşkerin tartup yırtup kanlarından yir yüzün lüle-renk iderken ol yuvasında yavrularıyla besledüğü Zâl-ı Destân-ı Sâm-süvâr oğlu âl-i kahramâni kendüye çağırduğıngörüp kanad sürüp yir yüzine indi. Râst Zâl-ı Destân³⁵⁵ nazarında kara tağ bigi konda. Dahı Zâl-ı Destân rahşından inüp Sîmurğ nazarına baş koyup eyitdi: “Yâ *ÔAnğâ-yı Kâf* Süleymân Nebi'nün hâtemi hâkşikün üzerinde menküş olan Allâh'uñ ism-i a'ôzam hâkşikün beni silâhumla hevâya

³⁵² Üzerine] üzere K.

³⁵³ İdüp] it K.

³⁵⁴ Çevürüp] -H.

³⁵⁵ Zâl-ı Destân] Zâl-ı Dâsitân K.

götür, ÓUnķūr-ı Cāzū’nuñ nażarına yitür.” diyicek ÓAnķā dağı Zāl-ı Destān’ı arķasına alup götürdi. Hevā yüzine çıkarup Süleymān seriri nażarına ÓUnķūr-ı Sāhîr ejdehāsına muķābil ķanad açup ki vardı. Şimurğ’uñ ķararı ķalmayup sāhîr-i ejderüñ ķafasına pençe urdı. Ejdehā-yı sāhîr dağı sihîrgāhın oķuyup ađzıñı ki açdı. Şimurğ-ı Kāf üstine cehennem Óalevi bigi odlar şaçdı. Her Óalev külhān āteşi gibi ağzından ki ķıķardı, per ü bāl Şimurğ’a toķunup defÓi yaķardı. Zāl-ı Destān ol pehlevān-ı cihān anı görüp “Bismi’llāh” diyüp eline oķ yay alup evvel Ādem āhîr Muhammed geķmiş ve gelecek mürsel peygamberler ervāhına şalavāt virüp Allāh’a tekbîr ki getürdi. Ol Óazāyim yazılı peykānında kelime-i tevĥîd ķazılı yidi yeleklü, gümüş tenlü, demür ayaķlı, laÓlîn tutaķlı³⁵⁶ oķı eline alup ķabzasında tuncında ism-i aÓzam yazılı gergedan şāhından yaşanmış yay eline aldı.Kez ķulağa demren, dırnağa idüp “Yā Allāh” diyüp cāzūnuñ gögsin gözedüp tiri atdı. ÓUnķūr-ı Sāhîr sihîr ile neheng derisinden peydā olmuş ķalkānı muķābil tutdı ve lākin fāyide virmedi. Óİnāyet-i Rahmāñi hidāyet-i Sübhāñi muÓcize-i Süleymāñi berekāti ism-i aÓzam hadeng-i tîr-i Destān sāhîrüñ gögsinden geķüp bir niķe sāhîrlere dağı uğradı, cānların alup bağrın bağarsuğın toğradı. ÓUnķūr-ı Sāhîr cān virüp öldi. CemîÓ sāhîrlerüñ sihri ibtāl oldı dağı Allāhu ekberü kebîrān Süleymāñi leşker ğālib olup sāhîrlere cinnîler ķılıc koyup bir tarafından perî³⁵⁷ leşkeri yürüyüp bir tarafından Cān bin Cān ķerisi uçup ol ķadar sāhîr ķırdılar ki nihāyeti yok. Yir yüzündeki Süleymān ķerisi dağı ÓUnķūr-ı Cāzū öldüğin, sihri bātıl olduğun ki gördiler. Düşmenlü düşmeni üzere ğālib düşüp cenge el ķardılar. Ĥaķ teÓālā Óināyetiyle Süleymān muÓcizātiyle esmāóüllāh hāşiyyetiyle Efrāsiyāb Ekvān-ı Dîv’i tutup ķerisin ķırdı ve Āsaf bin Berĥiyā ķerisi Sürĥ-bād leşkerin serhengleriyle tutup ele getürdiler [H-50b] [K-50b]ve ÓAcem sultānı Keykāvus bahādurları dağı İrān serverleriyle Şalsal-ı Dîv aÓvānların ķılıcdan gecürdiler, ķırdılar. Ķanların ķara yire ķardılar ve Bihrüz-ı dil-āver ol tiđ-i zen ve şaf-şiken ve şîr-i ner Şalsal-ı Dîv’i tutup ejdehā kemendiyle bağladı. Ķerisin sıyup cān cigerin tağladı ve ÓAmāliķa sultānı Sührāb Şāh dağı ÓAmāliķa dil-āverleriyle müttefik olup ki āheng itdiler. İsteĥîr-i Cinnî ķerisiyle dürişüp ceng itdiler. Ķartūs-ı ÓĀđi ol pehlevān-ı Şeddādİsteĥîr-i Cinnî’yi tutdı. Tinnîñ kemendiyle ellerin muĥkem ķafasında bend itdi ve Mısır sultānı Celāle’d-dîñ dağı Mekke ve Medîne dil-āverleriyle ÓArab u ÓUrebā serverleriyle Dimir-bād-ı Dîv ķerisini tağıtdılar. Dimir-bād’ı ķaçırınca Ķaĥtān-ı Óİfrîñ ü Ķahķahā-yı Dîv ile Óaķabinden yitüp ğürz urup Dimir-bād’ı tutdılar³⁵⁸ ve Benî Āsfer

³⁵⁶ Tutaķlı] tudaķlı H.

³⁵⁷ Perri] berri H.

³⁵⁸ Tutdılar] dutdılar H.

çerisi uşağı ve irisi her birisi Şahr-i Cin çerisiyle cān u dilden ceng itdiler. Egerçe ki Şahr-i Cinni kaçup ele girmedi. Eyle perrān oldı ki gözler anı dağı görmedi ve Şāh-ı Mārān dağı Hannās-ı laŖinün yüz biñ nefer şeyātin nesliydi. Yidişer başlu evren şekline ki koyup ceng iderlerdi. ŖUnşūr-ı Cāzū düşüp Sürh-bād dutulıcağ anlar dağı sınıp kaçdılar. Şāh-ı Mārān evrenleri ardlarından irüp niçesin helāk idüp kanların saçdılar ve Delil çerisi ŖAqārīb sūretinde ve Kıvem Ŗaskeri hāyyāt sūretinde ve Kāşküş-ı Cāzū Ŗaskeri sihr ile sibāŖ sūretine girüp ceng iderken sihirleri ibtāl olup leşker-i şeyātin hezimet olup kaçdılar. SibāŖ, hāyyāt, efāŖi birle ele gireni soğup tutdılar, yırtup tartdılar. Mā-hāsal-ı kelām sözi dırāz itmeyelüm. Şahr-i Cinni'den gayri Sürh-bād leşkerinden gayr kimesne kalmadı. İllā ki Süleymāniler elinde helāke vardılar. **Nażm:**

[FaŖilatün/FaŖilatün/FaŖilim]

İns ü cinni kat kalınca itdi ceng
Kan yudup ejder kuşardı hün neheng

Erreye döndi kılıclar kesmeden
Berreye döndi zirihler kesmeden
Oğlar atıldı boşaldı kişu hep
Zahmi-nāk oldı kadid u kişu hep

Diy ü gürzüñ āsiyābı oldı hurd
Gül u Ŗifrit uluları oldı mürd

Nize dildi tenleri galbır-ves
Deldi peykān çevşeni kefgir-ves

Şahn-ı Ŗarzuñ toldı borkü çalmadan
Tiğ u hancer kesmez oldı çalmadan

At yoruldı er yuşıdı oldı zebün³⁵⁹
Diy u cinni kalmadı oldı ser-nükün

Hāk-i külle tutdı gögi cān buhār

³⁵⁹ Bu beytin vezni bozuktur.

Tag-ı leş baş tutdı yiri toz gubâr

Qan aqup deryâ bigi yirden sızar
Atla er göge bigi qanda yüzer

Eyle bi-hâd kırdılar ki sâhîri
Tutdı leş baş işbu heft-i kişveri

Küp uvağı yir bürüdi çün haluk
At mihından yir yüzi oldı delük [H-51a] [K-51a]

İns ü cinnî qan içinde oldı garq
Hünisiyle garqa vardı garb ü şarq

Kellelerden yapılup yirde hîsâr
Leş baş oldı yazıda at küh-ı sâr
Hâk-i cânsuz ten bürüdi gögi cân
Heybet aldı olıdan dıv ins ü cân

Diñle cengün hâli âhir n'olsar
Vir şalavât Muştafa'ya iy püser

Der-Beyân-ı ÖAsker-i Süleymân Ez-Ceng-i Ferâgat-ı Kerden ve Bâz-ı Kerdâniden

Hükemâ qavlince çünkim ol gün tâ ahşama degin ervâh ve tekvin ve serhengân ve dıv ü perî ol qadar kırdılar. Şeyâtin zürriyâtiyla sâhîrleri ki qılıclar kesmeden erreye döndi ve oq kesmeleri çün gelüp götüldi. Başdağı ışıklar gürz-i girândan yoğruldı ve Dımışkı yaylaruñ kirişleri oq kezinden ezilüp üzilüp qâmetleri toğruldı ve atlar erenler altında yuşıyup mehâmızdan bağırları delindi ve gergedanlar pîller segürtmekden yuşıdı ve pehlevânlar qan dökmeqden pelenge döndi. Şaf-şiken merkebleri qan baırında yüzerek nehenge döndi. Erenler arqasında çuqallar söküldi. Atlar ayağında naöl ile miñlar döküldi. Anca ki düşmân leşkerini sıyup tağıtdılar ve ser-leşkerin tutdılar. Perîler sultânı Hümâyün Şâh ve ehremenler ser-hüneki Caöcaöa-i Dıv yüz biñ nefer perîserhengleriyle ve kırq biñ nefer cinnî ile Şâhr-ı Cinnî ardınca gıtdiler. Anlardan gayr ins ü cin melikleri, dıv ü Öifrit

serhengleri, gül u yabân ser-neferleri, vuhûş ve tuyûr reôisleri, mûr u mâr mihterleri, çerrende ve perende bihterlerikarîmlü karîmin sıyup tutsaqların muhkem bende çeküp dönüp ahşam vaqtin mesnedlü mesnedine geldiler. Beglü begine kavışup ol gice anda ārām idüp şubh-dem dıvân-ı Süleymân'a varmağa eşirli eşirin iletüp hâk-i pâyine yüz sürmege intizâra turdılar. Ez ân cânib Süleymân Nebî *Óaleyhi's-selâm* yirle gök arasında nübüvvet kürsisi üzerinde ve yüresinde devlet ile qarâr kılup yıl taht-ı Süleymânı götürüp muÓallağ hevâda tutarken ins ü cin leşkeri düşmân çerisiyle ceng iderken gördi ki ÓUnkür-ı Câzû çerisi sındı ve Sürh-bâd ele girüp aÓvânlarıyla dutsağ oldu. Hâlık-ı Yezdân'a şükr idüp Müvekkel-i Bâd'a hüküm itdi. Yıl taht-ı Süleymân'ı hevâdan yir yüzine indirmege başladı ve Āsaf bin Berhiyâ kablinden tabl u āsāyış çalınup İrân Tūrân melikleri on dört biñ dünyâ pâdişâhları heft-i kişver şehinşâhları rubÓ u meskûn sultânları mağarib ve meşarîk hâkânları karîmlü karîmin sıyup dutsaqlu dutsağın dönderüp Óalemlü Óalemin kaldurup gûs u hârbî döndürüp tabl ü āsāyış çaldurup otaqlu otağına³⁶⁰ gelüp indiler. Çeri başları çerilü çerisin çeküp çadırı çadırına varup kıondılar. Šabâh olup Süleymân dıvânına varmağa dıvânda hizmetine yüz sürmege **[H-51b] [K-51b]** muntazır olup durdılar. Nusret viren Allâh'a delim şükr idüp secdeye yüz sürdiler ve sibâÓ ve behāyim tēyifesi dahı düşmân etin yimekten kıanıkdılar. İns ü cin aÓvâzından dehşet alup yanıkıldılar. Bebr ü peleng kıan içmeden usandı. Kıurd, sırtlan, pars et yimekten kıanıgup toyundu. Yırtıcı cânavarlerserhengi sebÓ ü esed ile meskenlü meskenine gelüp yataqlandılar. Yüzlerin arslandan yaña dönüp göğüslerin yüzlerin yire sürüp kıulağ yapırdup kıuyruk kıabardup göz açup diş kıısüp tevažuÓ idüp yaltaqlandılar ve pıl ve gergedan ve at, deve, kıatır kıolañ cinsi hâyvânât dahı pehlevânlar altında yılışmakdan yürışdiler. Favilelü tavilesinden bağlanup toza kıana garğ olup turuşdılar. Hâl dilince atlar kışneşüp develer bağrışup kıatırlar ağrışup pıller çağrışup gergadanlar añrışup hâl hâtır soruşdılar. Ammâ ki šuÓâbın ve hâyât ü Óaķarîb meliki Šâh-ı Mārân muķâbilesinde olduğı³⁶¹ düşmân çerisin sehâh sınıfınuñ uşağın irisin, ejdehâlar ol mağara ve mağañ ağızlu vâdj, cehennem odı gözlü, zebânı duzah yüzlü, raÓd āvâzlu, üçer dörder yidişer başlu, sınır taşı dişlü ejderler ağız açup dem çeküp karîmlü karîmin ki yutdılar. ÓAķarîb tēyifesi nişter urup ilan boynına kemend atup çayanlar çayırdaşup ki hâsm ayağına tolaşdılar. Yıl evrenleri kıanların içüp etlerin ki deme çeküp deme bulaşdılar. An-ı vaqt içinde hâsımların tağıtdılar. Andan evrenler kıanad açup uçdılar. Šâh-ı Mārân yanına geçdiler. Šâh-ı Mārân dahı ÓUnkür-ı Câzû olup Sürh-bâd tutılduğın

³⁶⁰ Otağına] otağına K.

³⁶¹ Olduğı] -H.

gördi. Nuşret viren Allāh'a delim şükr eyleyüp secdeye baş koyup yüz yire sürdi. Andan ĥayyāt, Óaķārīb çerisin çeküp mesnedine varup ķarār itdi. Ĥayyāt ve ÓafāÓi ve Óaķārīb ihāta kıilup dersü ĥavālî tutdı ve andan Şimurĝ-ı Kāf dahı etyār-ı kibār ile ķanad açup uçuşurken yırtıcı ķuşlar düşmen çerisine ķaynaķ çaynaķ çalup atların penbe-veş didüp ķanların saçışurken Zāl-ı Destān Şimurĝ arķasından ÓUnķūr-ı Cāzū'yı oķ ile urup helāk idicek sāhîrlerüñ baĝrın çāk ve gözlerin nem-nāk idicek Sürĥ-bād-ı Cin tutulduĝın Süleymān elinde ĥaśm ütöldüĝin ki gördiler, şād olup ķanad açup pervāz urdılar. Andan Şimurĝ ile cevlān idüp ķanad yumup uçaraķ gökyüzinde seyrān idüp Şām şehri üzerinden geçerek bāĝ u bostānlar şecerātı üzerine anışdılar. Allāh'a tekbîr getirüp ķonışdılar. Dahı dillü dilince Allāh'a tesbîĥ idüp ötüşmege *ve in min şeyóin*³⁶²āyeti mūcibince meşĝül olup zıkr idişdiler. MaÓe'l-ķıśśa söz tatvîl itmeyelüm. İns ü cin melikleri, diyv ü Óifrit serhengleri, mūr u mār reóişleri çerilü çerisin alup mesnedlü mesnedine varup ol gice ķarār itdiler, şubĥ gözetdiler. **Nażm: [H-52a] [K-52a]**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilîn]

Cinn ü insān ĥaśma bulup nuşreti
Şād olupdur biñ bir ümmet ki ķatı

Yirde insān gökde ervāĥ-ı melek
Şükr iderdi nuşrete bulup dilek

Et yimekten ejdeĥā olup ĝanı
Ķuş ķabartdı leş yiyüp ķurśaĝını

Ķan içüp ķandı bebr ü şîr ü peleng
Ķan ķuşar oldı tutup tinnin neheng

Yırtıcınuñ ķarnı toydı leşle o gün³⁶³
EfÓi ĥayyāt oldı şîr ü başla o gün

Ata şāhı toydı kerkes leş başa
Cinni cenge toydı ādem śavaşa

³⁶² "Hiçbir şey yoktur ki bazıneleri yanımızda olmasın. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz" (Hicr/21).

³⁶³ Bu beytin vezni bozuktur.

Bu tarafdān Őeh Sűleymān ĥazreti
Őűkr iderdi Ĥaĥĥ'a virdi nuŐreti

Ol gice tā űubĥa dek ĥıldı nemāz
Ĥaĥĥ'a itdi enbiyālarla niyāz

Ć'ol gice geĥdi irer vaĥt-i seĥer
Gűn toĥuben toĥsur bedr-i ĥamer

Toĥdı ĥűnki űems-i Sultān Bāyezid
Māĥ-ı Cem gűz ĥıpdı oluben nā-bedid³⁶⁴

Ćűn ĥara bahtum bigi sűrűldi dűn
Rűy-ı dilber bigi yűz gűsterdi gűn

ĆeŐm-i ĥāsid miŐl-i encűm yumdı gűz
Dostuma beűzer gűneŐ gűsterdi yűz

Ćarĥ ĥārumdan toĥuben āfitāb
Virdi Őālim milkine nűrıyla tāb

Der-Beyān-ı Dıvān-ı Sűleymān ve Ķazıyye-i Sűrh-bād-ı Cin ve AŐvān-ı Ŭ

Ĥűkemā ĥavlince ĥűnkim ol gece geĥűp Őale'Ő-sābāĥ kim oldı. Sűleymān Nebi'Őaleyhi's-selām ol gece űubĥ olınca nuŐret viren Allāĥ'a űűkr idűp tāŐat eyledi. Daĥı ĥin seĥer olduĥın gűrűp pāk űudan tāze āb-dest alup űubĥ nemāzın ĥı lup evrād oĥuyup duŐā dileyűp el yűze sűrűp cűbbe-i űiŐ geyűp ādem űafı űaĥın kemer ĥuŐanup İbrāĥim Ĥalil ŐimāmesinbaŐına urup Műsā Őāsāsın eline alup "Bismi'llāĥ" diyűp yerinden turup halvet-i ĥās ĥapusına ĥıĥup Āsaf bin Berĥiyā Loĥmān Ĥaĥim ile ĥarŐu varup cem'i Ő reűiŐsin ĥűkemā ile selām virűp NāŐen Peyĥamber ve Kāz Peyĥamber Sűleymān Nebinűn Őaleyhi's-selām űnine dűŐűp bāĥı peyĥamberler űaĥında űolında Őizzet idűp tekbir tahlil birle alup nűbűvvet kűrsiŐine getűrdiler. Andan művekkel-i ĥātem ŐAzrāűil melek ve

³⁶⁴ Bu mısraın vezni bozuktur.

Süleymân'ın *Óaleybi's-selâm* kendü nür-ı müvekkeli Nür-ı Nâyil melek ve müvekkel-i taht-ı Herkıyâyıl-i Melek cemî'Ö bahre, ma'Öadiyete, cemâdâta, inse ve cinne, hayvânâta, hâşerât-ı hayyâta müvekkel olan melâyike-i müvekkelüne Süleymân Nebî'ye *Óaleybi's-selâm* karşı gelüp Óizzet ve ikrâm ile teklîf-i tām ile enbiyâ gözlerinde Óayān bākî halk gözlerinden nihāt sağ sol mübârek eline yapışup tesbîh ve tahlîl birle nübüvvet kürsisi üzerine çıkardılar. Devlet ile karar kıilup saltanat rûzî kıılan Allāh'a delîm şükürler idüp Muhammed Mustafâ ervâhına salavât virüp Allāh'a tekbîr getürdi. Dağı kıibleye karşı diz çöküp seccâde-i Halîl üzerinde oturdu. Nâşen Peyğamber ile Âhyâşîlün ve Bedreşün ve Kâz Peyğamber ile *Óaleyhimü's-selâm* on iki biñ mu'Öcizâta kadem başmış enbiyâ serîr üzerine **[H-52b]** **[K-52b]** çıkup mihrâblu mihrâbına varup seccâdelü seccâdesin salup oturdılar. Evvel Âdem âhir Muhammed geçmiş ve gelecek peyğamberler ervâhına salavât virüp tekbîr getürdiler ve andan sonra on iki biñ etkıyyâ vilâyeti zâhir olmuş evliyâ birle Recâ'Öi zâhid ve Mûsâ Peyğamber karındaşı Hârûn neslinden Şâdık Kıuhun ve Âsfîyâ ve Şem'Öiyâ ve Rahîmân bin Mâhûl sağ ve sol meskenlü meskeninde karar itdiler ve andan dört biñ dört yüz kırk dört ehl-i hikmet şâhib ma'Örifet hükemâ ile Loqmân Hâkîm ve Âsaf bin Berhiyâ feylesof-i ekber Fîşâgüris tevâhîdi ve Bilînâs-ı Hâkîm, ÓAc Ebnüşî sandallar üzerine geçüp vizâret mesnedinde karar itdiler ve andan sonra on dört biñ server-i selâtin mülük rûy-ı zemîn Mısır sultânı Celâle'd-dîn, ÓAcem meliki Keykâvus Şâh ile ve Tûrân Hâkîm Efrâsiyâb ile ve Şeddâd Şâh aslı ÓAd-ı Şemûd kavmi nesli ÓAmâlika sultânı Sührâb ile ve Beni Âsfer serveri Bilâd-ı Âsferî ile ve Endelûs meliki Hüsvrev Şâh ile melik-i Yûnân ile zerrîn şimîn şeh-nişînlere geçüp Süleymân Nebî nazarına karşı diz çöküp oturdılar. Devâm-ı devletine du'Öâ kıilup hizmet şerâyitini yerine yitürdiler ve andan yidi biñ yidi yüz yetmiş yidipehlevânlar ile saf-şiken ve tîğ-zen şâhib-kırânlar ile Sâm-süvâr oğlu Zâl-ı Destân gevher-i ÓAdî ve Ra'Öd bin Berk ol pehlevân-ı garb u şark gâzanfer-i cihân-gîr pehlevân-ı Süleymân ile pây-ı taht öninde yüz sürdiler. Nübüvvet kürşisinün sol tarafında pûlâd sandallara geçüp diz çöküp turdılar. Ol seng-i âsiyâbî gürzlerin omuzlarına urdılar. Ammâ ki Sâm-süvâr kürsisin Süleymân Nebî boş görüp Kıâhir bin Sâm'ı sordu. Yarası sökölüp mübtelâ olduğın Óarz itdiler. Süleymân Nebî *Óaleybi's-selâm* Fîşâgüris Hâkîm'e hükmetti. Hazîne-i hâsından merhem-i Süleymânî virdi ki varup Kıâhir'e tûmâr ide, Hâkîm yerinden turup gitti. Andan Beni İsrâyl'ün on iki sibtinün dil-âverleri ÓArab u ÓUrebâ serverleri gelüp tâpu kııldılar. Sağ sol zerrîn şimîn kürşilere geçüp oturdılar ve on iki biñ zerrîn kemer hâs kıullar dağı taht kafasına geçüp tîğ-i tebere seyf ü hancere ellerin urup hâzîrlığıyla turdılar. Üç bin üç yüz zerrîn çibuğ götürür. Sağ sol elmâşî hancerler taşınur. Şimurg yelegin soğunur çavuşlar kırk kez

yüz biñ sipāhi ādemî-zād dîvân-ı Süleymānî-i girdāven gird ihâta kılup kışatmışken on iki biñ altundegeneklühuccābla zıkr olınan çavuşlar yürüyüp biñ bir tanablu Süleymānî bar-gāhuñ kıpusında turan sipāhiyi sürüp dîvân yolın arıdup dîv ü cin serhenglerine ins ü cin meliklerine yol virdiler. Anı gördiler ki Semendün-ı Hezār Yek-Dest ol reôis-i Cinniyān[**H-53a**] [**K-53a**]mesned-i sünniyān ejdehā ser u Pîl Mest Sürh-bād-ı Cinni'yi ol Óadū-yı sünniyi biñ bir yerden ejdehā kemendiyle şarup bend idüp dahı yidi başlu evreni kıra bulut çekilür gibi alup Süleymān nażarına getürdi. Pāy-ı tahta defÓi yüz sürüp Sürh-bād'ı Óarz idüp siyāset meydānında tutup turgurup Süleymān devletine duÓā kılup eyitdi ki: **Nażm:**

[FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilün]

Dest ü beste dil-şikeste hür u zār u Sürh-bād
Turdı meydān-ı siyāset içre Óaciz ol kınad

Pes Semendün erligine itdiler tahşin öküş
Kim necāsı tutdı anı erlikle eserken hemçü bād³⁶⁵

Der-Beyān-ı Dîden-i Süleymān ve Sürh-bād ve ÓAzamet Üst

Óükemā kıavlince Semendün-ı Hezār Yek-Dest Süleymān Nebî'ye Óaleybi's-selām bu vech ile duÓā kılıcaş Süleymān nażar kılup gördi ki üç yüz arış kıametlü, ÓAzrāóıl süretlü, evren başlu,süñü yalmanı dişlü, neheng cünbüşlü, Merrîh yılduzı gözlü, cehennem kıpusı ağızlu, ejdehā dillü, biñ bir ellü, gergedan kıulaşlu, timsāh tutaşlu, pîl ayaşlu, kıra bulut kınadlu, zebānî heybetlü ol ümmü'l-hāyyāt pādîşāhı bahrü'l-hāyyāt şehinşāhı Semendün-ı Hezār Yek-Dest'ün ol źulümātu cinnîlerün reôis-i serhenginün pîl-mestün öninde siyāset meydānında biñ bir yirden ejdehā kemendiyle bağlanmış düşmān kıahrı odına bağrı kebāb olup cigeri taşlanmış ol Süleymānlık daÓvāsınkılup ceng eyleyen Kūh-ı Billür cinnîlerin cemÓ eyleyüp nübüvvet hātemin almağa kıaşd ü āheng eyleyen Kūhü'l-bürz kıullesinde lāf uran cihānuñ dört kıüşesinden dîv ü cin ve Óifrit diren dem çeküp çerisiyle uçan yirle gök arasından gelüp Mısır ile Şām'a geçen, ağızından āteş şaşup hālkı hārk iden, pençe urup ādemî-zād kıırup kıan bahrına Şām şehrinde garş iden Sürh-bād-ı Cinni'ye ol Huryād-ı Binni'ye yārda racım ve Óadū-yı sünniye bend³⁶⁶ urup dil-şikeste

³⁶⁵ Bu mısraın vezni bozuktur.

³⁶⁶ Bend] sed H.

dest-i beste dutup getürdi. Süleymân Peygamber *Óaleybi's-selâm* hâzır olan aĥbâb-ı aŝĥâbı birle nażar kılup gördüler ki nite: **Nażm:**

[*FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün*]

Şeh Süleymân çün nażar itdi ziyâd

Gördi bildi nice şekl-i Sürh-bâd

Üç yüz altmış altı arış var kıāmeti³⁶⁷

Gögsi geyniş yüz arışdı gāyeti

Başınıñ şekli semender ki büyük

Şanki ĥammâm kıubbesidür yâ öyük

Kıāmeti ādem veli Óankā vü pāy

Kıaynağı ĥançer gibi egri ve yay

Merriĥi ılduza beñzer dört gözi

Şanki külhân ocağı kıara yüzi

Gögsi pullu şu daĥı balık gibi

Ağızı ĥaru burnı ĥuyayuk gibi

Kıılları efÓiye beñzer çok şacı

Gözleri kıapağı şan iki fuçı

Kıāmeti bir kıavs anuñ kollar Óamūd

Ağızı şacı odı çün nār-ı şemūd

Dem çeküben ağızını çünkü açar

Vādi-i veylün gibi odlar şacı

Çün cehennem odı ağızından kııkar

³⁶⁷ Bu mısraın vezni bozuktur.

Her neye kim toķınur defÖi yaķar[H-53b] [K-53b]

Ağzını yumup virür olsa nefes
Dütüninden gök ķararur çün Öades

Berķi-veş ki gözleri yaluñlanur
Gören uçuk çıkarup baluñlanur

Furuşu evren gibi ķaplan nedür
Cünbüşi ŞuÖbān bigi arslan nedür

Neşr: Hükemā ķavlınce kaçan ki Sürh-bād-ı Cinnî bu şıfatda gördiler. Hāyrete varup engüşt-ber dehān urdılar. Andan Süleymān Peyğamber Öaleybi's-selām Semendün-ı Hezār Yek-Dest bār taħşın ķılıp ķaplan postından hilÖat geyürüp muraśsaÖ bizden biline fota tutdılar ve başına yidi künkürelü muraśsaÖ cevheri tāc urdılar. CemiÖ cin serhenglerinüñ üstün yanına geçüp oturdu. Andan Süleymān Peyğamber Öaleybi's-selām Rūh Şāh-ı Cind'e işāret itdi ki Sürh-bād-ı Cinnî'yi imāna daÖvet ide. Süleymān ugruna Rūh Şāh-ı Cind emr-i Süleymāni mücibince yirinden ķalkup Sürh-bād ķarşusına varup eyitdi: “Yā Sürh-bād, iy āteş-i cinnîlerserhengi pür Öinād Süleymān Nebîhāzreti senüñ itdüğüne ķalmadı, ihtiyār elüñe virdi. Eydür ki: “Allāh'ı bir bilüp imāna emrüne meómür olup fermāna gelsün ve illā ki kendüyi kendüye bildürürmen cihān halkın aña güldürürmen, ne dirsın?” diyicek Sürh-bād-ı Cinnî Öadū-yı sünnî biñ bir yerden ejdehā kemendleriyle bağlu iken ķuvvet idüp kütür kütür kırdı. Her kim bağlamağa ķaşd idüp ki ilerü varup ol cehennem ķapusu gibi ağzın açdı. Külhān ocağı gibi üzerine odlar saçdı. Dıv ü periden gören ķorķup kaçdı. Ammā ki Semendün-i Cinnî yerinden Öuķķāb gibi turup ķazā vü ķader gibi ilerü varup biñ bir eliyle biñ bir đarb urup ellerin çevürüp yine ejdehā kemendleriyle bağladı, cān u cigerin tağladı. Velî ol ešnāda Sürh-bād dahı Semendün-ı Cin'ün dem āteşi birle çalup bir niçe elin hārk itdi ve lākin SüleymānNebîÖaleybi's-selām incinüp Semendün'ün ellerin mübārek eliyle sığayup Tevrāt ve Zebūr āyetin okuyup yüz kerre rūh-ı pāk Muħammediye şalavāt getirüp sığadı ise Öināyet Allāhü's-samedî muÖcizāt-ı Muħammedî birle Semendün'ün elleri yerine varup ten dürüst oldu. Andan Rūh Şāh-ı Cind ğazaba gelüp eyitdi: “Sürh-bādū-yı laÖin tünd ü hurıyād ve ehl-i fesād Öālem-i kevn ü fesād içinde niçe bir hālk rencide ķılırsın. Sen sanma ki bu bendeden halās olasın. Ya emr-i Süleymāniye tābiÖ ol veyā hod hışmına

uğrarsın.” deyicek Sürh-bād gāzaba gelüp kaçadı, berķ gibi şaķadı, eyitdi: “Bunca biñ yıldur ki cihān milkinde Sürh-bād geğerem, bunca Süleymānlar geldi, mutiŖ olmadum, Süleymān bin Şahr-i Nār’a mutiŖ olmadum kim cinsüm idi bu hod ādem-i-zāddur. Ādem ile cinnüñ ne dostluğı ola ki ben buña tābiŖ olam veyāhūd benüm Süleymān’dan ne pervām var, baña [H-54a][K-54a]andan ne elem gele ki eđer ben ve eđer aŖvānlarum kıyāmete dek nefh-i ulı olıncaya dek bize ecel yoķdur. Huşūsa ki Ĥaķ teŖālā beni Ŗazāb iķün halk itmişdür. Ādem oğlanlarına Ŗazāb iderem, gevdesine girürem. Üç yüz altmış altı tamarı iķinde ķan yürür gibi yürürem. Her ne aŖzāsına ki varsam ol reŖis-i aŖzāyı derde mübtelā iderem. Başın ağrıduram, beynisine varsam beynisin ağrıduram, gözine varsam gözün ağrıduram, gevdesine varsam gevdesin ağrıduram. **Nażm:**

[FaŖilatün/FaŖilatün/FaŖilatün/FaŖilün]

Dıv ü cin serhengiyem ser-keş ü gāzab-nāk ziyād
K’olmuşam Ŗālemde meşhūr ismümüzdür Sürh-bād
Nice ķāhır olmaya kim halk iķinde bu zemān
Kim yaratdı hışm odından cismümi Rabbü’l-Ŗibād
Şerr-i şūr ehliyem nāsı iderem mübtelā
Hayra meylüm źerre yoķdur turalı kevn ü fesād

Ķande ādem oğlını görsem girürem cismine
Derde idem mübtelā ki ģam ķeker olmaz şād

Pes Süleymān kim durur ki emrine meŖmūr olam
İnse fermān ola mı hiç cismi olan tünd-bād

Merrih ü³⁶⁸Keyvān’a başum egmezem Ādem nedür
K’ejdehālar gözlerümde źerrece olmaz cerār

Nüh felekdür bir kelek ķatumda ādem şalgam nedür³⁶⁹
Cengüme olmaz muķābil niķe yüz biñ ķavm-i Ŗād

³⁶⁸ Ü] –H.

³⁶⁹ Bu mısraın vezni bozuktur.

Başka serhengken cihānda olmazam kimseye rām
Şaḥ sözüm budur Süleymān eylesün diñ iŖtiḳād

Ĥabs Şoden-i Sürh-bād Be-Dest-i Süleymān Ŗaleybi's-selām

Ĥükemā ḳavlince Süleymān Peyğamber Ŗaleybi's-selām gördi ki Sürh-bād ser-keşliğini ḳomaz. Rūḥ Şāh-ı Cind ile meşveret itdi ki: “N’itmek gerek?” cevāb virdi ki: “Bu cin ser-keşleri ḥabs ile zebūn olur. Huşūsā ki bunuñ ḥilḳatı āteşdendür vaḳtı ki ḳumḳumaya ḳoyup ḳırḳ gün ḥabs idesin burnı dütüni ve ağızı Ŗalevi ḳıḳacaḳ yer bulmaya. Ėayet mużtaribü'l-ḥāl olup saña çāker ola. Ol vaḳt ḳıḳarup ḳasem yād viresin ki ādem oğlanların ziyāde incitmeye.” diyüp naşîḥat idicek Süleymān NebiŖaleybi's-selāmKündek-i Dīv'e ve Müflis'e ve Kiflis'e emr itdi. Bakırdan cin serhengleri bir Ŗazim ḳumḳuma dizdiler. Hüsrevāni küpden ziyāde daḥı Sürh-bād-ı Cinni içine ḳonmaḳ istediler. Ser-keşlik idüp girmeyince Süleymān Nebi duŖāyı oḳuyup Sürh-bād üzerine Ŗazayim idicek süst olup Ŗaḳlı başından gitdi, ḳumḳumaya ḳoydılar ve ağızına ḳıtır çeşmesin aḳıdup tılay itdiler. Andan Süleymān NebiŖaleybi's-selām mübārek eliyle ḳumḳuma ağızına mübārek ḥātemin urup mühürledi. Daḥı Semendün-ı Cin'e virdi ki: “Senden ġayrıya inanmazam şaḳla diyü andan Ekvān-ı Dīv'i ve Dimir-bād-ı Dīv'i ve Şalsal-ı Dīv'i fi'l-cümle ḳıśsayı dırāz itmeyelüm Şahr-i Cinni'den ġayrıḳı ḳaçmış idi. CemîŖsin Süleymān nażarına getürdiler. Dīv ü cin serhengleri daḥı tutduḳları sāḥirlerden ve cinnişlerden alup geldiler. Siyāset meydānına turgurdılar ve yırtıcı ḳuşlar reŖisi Şimurğ-ı Ḳāf daḥı **[H-54b] [K-54b]**ŖUnşur-ı Cāzū'nuñ serhenglerinden ŖAcācin-i Sāḥir'i ĀşbūŖ-ı Mākir'i ol iki bile³⁷⁰ melāŖin ü kāfirî teslim itdi ve Raḥne ḳuşı daḥı iki çaynağına YaŖḳüt-ı Cāzū'yı BaḳmaŖa-ı Tünd Hūy'ıtutup getürdi ve Ruḥ ḳuşı daḥı iki pencesi tırnağına Şafsāf-ı bi-dijni Şihān-ı laŖin Cāzū'yı tıutup getürdi ve Ḳuḳnūs daḥı iki pencesine TütüŖ-ı Mekkār'i ŖAḳribān-ı Seḥḥār'ı getürdi ve murğ-ı fermān-ber daḥı iki ḳaynağına Fıśfısa-ı Tünd Hūy-ı ḲışŖımān-ı Cāzū'yı alup siyāset meydānına getürüp teslim itdiler. MaŖe'l-ḳıśsa sözi dırāz itmeyelüm yırtıcı tartıcı ḳuşlaruñ kibārları at ve fiḻ ādem getürmege ḳādir olan cabbārları bu vech ile tıtsaḳların götüüp getürüp teslim idüp daḥı ḳanad açup uçuşup Süleymān seriri üzerine hevāya geçişüp ḳanad ḳanadaçatup baş başa çıtup Süleymān üstine sāyebān ḳurup pervāza tırdılar. Ammā ki dāne tartıcı cennetden ḳıḳan Tāvus tābiŖ bülbül ve dürrāc ve ḳumrı hezār destān vefāhte tütü ḳanadların uçuşup uçuşdılar. Hüdḥüd ile Süleymān nażarına gelüp taḥt merkezine geçişdiler. Mantıḳu't-tayrca devletine duŖā ḳıḳup yüz çökezlerin yire sürüp dillü dilince ötüşüp alḳış virüp eyitdiler

³⁷⁰ Bilej –H.

ki: “Yā nebiyu’llāh bizüm ceng ve cidāl itmek elümüzden gelmez ki dökülür dāne tartıcı yüz şākirlerden ve zākirlerden ve gördüğümüz Óayıbı gözümüzle örtüciyüz elümüzden nesne gelmez ki ceng ü gavgā idevüz velî dilümüzden gelür ki fesâhat ile belāgat ile hâzretüne duÓā eyleyevüz” diyüp per açup pervāz urup faşîh lisān, şirin zebān birle ötişüp Süleymān’a alkış virüp eyitdiler ki: **Naẓm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Қudretümüz yoқ ki idevüz haşımla biz dağı ceng³⁷¹

Pençe çaynaқ yoқ kılavuz қaynaғ urup haşma heng

Hâkķ’ı tesbîh eyleyüp itdük dilümüzce niyāz

Feth ile düşmen gözine idesin dünyayı teng

Der-Beyān-ı Āmeden-i Şāh-ı Mārān ve ŐuÓābĭn Ĥayyāt ve Zūbāb

Hükemā kavlince kaçan kim etyār tayıfesi dillü dileyince nuşret viren Hālķ’a şükr idüp Süleymān Nebĭnün evsāf-ı hāmidesin zĭkr itmege meşğül olıcaқ ez an cānibderbān-ı cennet melik-i hāyyāt hākĭm-i ŐuÓbān yaÓnĭ ki Şāh-ı Mārān dağı emr itdi. Ne kadar ŐuÓābĭn ve hāyyāt ü efāÓĭ var ise cemÓ idüp Süleymān nażarına getürdi. Bir fersāh miқdār-ı ıraқdan Óasker-i Süleymānĭ ol biñ bir ümmet cemÓ olduğı dĭvān-ı evvānı evvel efāÓĭ ve hāyyāt andan ŐuÓābĭn kuşadup dağı ser-cümlesini ol yidişer başlu yel evrenleri dem çeküp қanad açıcı cehennem āteşi Óalevi gibi aғzından āteş saçıcı ŐuÓbānlar ihāta қılıp sedd-i Īskender gibi dĭvān-ı Süleymānĭ dersu tutdılar. Andan Şāh-ı Mārān’ı ol üç başlu hurmā aғacı dĭşlü zebānĭ cehennem baқışlu ejdehānuñ zerrĭn tabaқа içinde başında götürüp dĭvān-ı Süleymān қapusunda yitürüp dağı ejdehā amūd-ser boynın yir yüzine döşeyüp **[H-55a] [H-55a]**baş yire қoyup Süleymān’a qarşu Óizzet қılıp dilince ejdehā duÓā қılıp baş yire ki indürdi. Şāh-ı Mārān’ı yir yüzine ki қondurdi. Şāh-ı Mārān dağı қanadcuқların açup uçup Süleymān tahtnuñ pāyına geçüp aғız açup duÓā қıldı. Andan cevheri kürşĭ üzerine geçüp yirine qarār itdi. Muḥāssal-ı kelām sözi dırāz itmeyelüm ins ü cin ü vuhūş u tuyūr, mār u mūr, çerende vü perende, zūbāb u meges ser-cümlesinün serhengleri dĭvān-ı Süleymāniye gelüp dutsaқlu dutsaқın Óarż idüp nuşret viren Allāh’a dillerince şükr idüp Süleymān Nebĭhāzretine Óaleybi’s-selām gāzā қutlulayup duÓā itdiler. Andan Süleymān Peyğamber Óaleybi’s-selām hükĭm itdi. Ne kadar sāhirler var ise Şām şehrinün şarkĭsinden yaña kühistāna iletüp bir Óażĭm od yaқup altı kez yüz biñ miқdārı

³⁷¹ Bu mısraın vezni bozuktur.

cāzūları iḥrāk itdiler ve andan soñra Ekvān-ı Dıv'ı ve Śalsal-ı Dıv'ı ve Dimir-bād-ı Div'ı ve İsteḥir-i Cinnī tā aŖvānlarıyla, serhengleriyle Süleymān Peyğamber *Ŗaleybi's-selām* Āśaf'a ḥūkm itdi. Bunları ģmāna gelmege Süleymān'a muḥiŖ olmağa daŖvet-i gāyet cabbār oldukları ecilden Süleymān Nebi *Ŗaleybi's-selām* diledi ki bunları daḥı ŧumŧumaya ŧoyup baḥr-i aqyānūsa ata. Ammā ki Āśaf bin Berḥiyā ŧomadı, eyitdi: "Yā nebiyu'llāh bu ser-keş dıvler bize gerekdür. Devlet ile Mekketu'llāh'a gideyorursın. Mekke yollarında tağ taş çok durur. Yolları düşvār ve śaŖblığına nihāyet yoğdur."³⁷² Bu dıvleri ol yire iletelüm taşların irteleüyüp tağların ŧazup toprağların ŧazıyup āḥir memlekete iletsünler, bunlaruñ ŧulağına Ŗazāyimlü menkül geçürüp ḥabs idelüm." diyüp Süleymān Nebi ḥāzretin *Ŗaleybi's-selām* sözine uydurup daḥı nübüvvet ḥātemiyle mühr urulmuş altun menküleri getürdüp hancer ile dıvler ŧulağların yer durup geçürdiler. Daḥı melikü'l-meymünü'l-aŖzama ol müvekkil-i ervāh-ı aŖleme ısmarlayup ḥabs idüp fāriğ oldılar. Andan Süleymān Peyğamber *Ŗaleybi's-selām* ins ü cin serhenglerine dıvān meliklerine çevre nağar ŧılup göz urdı. Gördi ki perīler sultānı Hümāyün Śāh yerinde degül. SūŖāl itdi ki ŧānī Rūḥ Śāh-ı Cind ayağ üstine ŧalğup duŖā ŧılup eyitdi ki: "Yā nebiyu'llāh Śāḥr-ı Cinnī ele girmedi. Sürh-bād-ı Cinnīlerinden anuñ ardınca gitdi." deyince anı gördiler ki Hümāyün Śāh perīserhengleriyle bār-gāhdan ŧapusından içerü girdi. Pāy-ı taḥtı öpüp dest-beste ciger hasta Śāḥr-ı Cinnī'yi Ŗarż idüp eyitdi ki: "Yā nebiyu'llāh bu laŖin anuñ gibi dem çeküp uçup ŧaçdı ki her nefesde ŧırğ günlük yol ŧaçardı. Ādemī-zād menziline ve biñ nefer serhengbilesince ŧaçardı. Perīlerümden ŧankısı ki varup muğaddem yitse anlaruñ perisiyle ceng itse cemīŖsinden evvel bu Śāḥr-ı Cinnī kendüsi dönüp ol varan perī ile ceng ŧılup **[H-55b] [K-55b]**helāk iderdi. ŖAğıbet Fālishān-ı Perrī ile Mālishān-ı Perrī"³⁷³ yitişüp ceng iderken ben daḥı perī leşkeriyle yetişüp ŧarışup ŧatışup cenge turışup Ḥağ teŖālā nuşret virdi, tutup ele getürdük." diyüp ḥāzretine duŖā ŧıldı. Süleymān Nebi *Ŗaleybi's-selām* Hümāyün Śāh'a taḥşin ŧılup muraśsaŖ hilŖat-i cevheri tāc geyürüp Fālishān'a Mālishān'a daḥı hilŖatler virüp hoş gördi. Andan sonra dönüp Śāḥr-ı Cinnīye nağar ŧıldı, gördi ki bir Ŗaceb şekl yüzi müseddes yaŖni ki altı bıçağlı yüzlü, dört yirde külhān ocağı gözlü, raŖd-ı felek āvāzlu, Ŗamüd boyunlu, iblis oyunlu, ḥammām ŧazğanı başlu, pīl āzūsı dişlü, arslan göğüslü, bebr ü beyān tulu, ādem ellü, Ŗuğğāb ayağlı, deve tutağlı, gergedan ŧulağlı, bir Ŗacıb heyŖet meḥib süretdür ki görmiş degül.**Nağm:**

[FaŖilatün/FaŖilatün/FaŖilatün/FaŖilün]

³⁷² Yoğdur] yoğ durur H.

³⁷³ ile Mālishān-ı Perrī] -H.

Bir Óaceb qorqunc gāyet ü sūret ü zišt ü qatı
K'ide şeytān daħı ikrāh anı görse ol sūreti

Kıne-sāz u kıne-dār u müdbir u bed-baht ki
Hayrı azşerri vāfir bed u pelıd ü laÓneti

Neşr: Hükemā qavlince Süleymān Nebi *Óaleybi's-selām* Rūh Şāh-ı Cind'e emr itdi. Şāhr-ı Cinni'yi imāna telqın ve hizmet-i Süleymān'a daÓvet itdi. Şāhr-ı Cinni çok bilür hıle-bāz fettāndı. Telbıs ile iblise bend gecici nā-bekār idi. Gördi ki Süleymān eline girdi halāsına çāre yoq hıle yüzinden imāna gelüp Süleymān'a meómür olup gönlinde fırsat gözledi ki bir bend geçe ve intikāmın ala. Vehem Süleymān hātemin bu Şāhr-ı Cinni Óākıbet olsa gerek ve kırk gün serire geçüp Süleymānlık kılsa gerek. Ammā ki soñra Şāhr-ı Cinni itdügin bulsa gerek. Zirā ki ins ü cin hayr ü şerden itdügin bulur ve yaramaz hū vahşilikdür. Kişi andan halās olmaz. Nitekim eydür: “*Suóulü'l-bulki vahşetün lā-balāsa fjbā*”³⁷⁴ anuñ hikāyetiseksen ikinci cilde gelse gerek. İnşā'llāhu teÓālā şerh olına. Biz yine sözumüze gelem. Çünkü Şāhr-ı Cinni hıle yüzinden imāna geldi. Süleymān Nebi *Óaleybi's-selām* Kündek-i Dıv'e emr itdi. Nübüvvet hātemiyle mühr urulmuş zerrin menküli getirüp kulaqlarına geçürdiler ve Elhenc-i Cin şadrından aşāğa Óafāriť serhengi Qahtān-ı Óİfriť'den yukaru yir gösterdiler, geçüp oturdu. Andan soñra Süleymān Nebi *Óaleybi's-selām* ğazāda düşen ins ü cin serverlerinden yoqladup gördi ki Beni İsrāylserverlerinden ĀhimāÓi's-i Hāvrāni, BaÓanā bin Azūvirān şehid olmuşlar ve Mısır sultānı serverlerinden Süfyān bin Bekr ve Hāri's bin Hūmeyri ve ÓAmālika beglerinden ŞaÓniyānūs ÓĀdi, Batniyānūs ÓĀdi ve Keykāvus dil-āverlerinden ki Ābiħ ve Eşkabūs-i Tebrizi ve Efrāsiyāb dil-āverlerinden Qayıtmās-ı Türk ve Deştihan-ı ÓAbsı ve Endelūs meliklerinden Tātaliq-i Tiğ-zen ve Cermiş-i Şaf-şiken kılıc yüzinde şehid olmuşlar. Muħāssal-ı kelām insden ve cinden ve periden ol cengde düşenleri şol ki ādemı-zāddur. Müómin ve müvehhiddür. Dāvud Peygamber şerıÓatine şehidlerin defn idüp saÓıdlerin yuyup nemāzların kırup qara atlasdan kefen sarup qara yirün **[H-56a] [K-56a]** bağrın yarup defn idüp hiçeleri taşın diküp üzerlerine nām u nişān yazup pülād tiğ ile kırdılar. Dostı ve işi mātemin tutup merqadlerin resm ü āyin birle temām itdiler ve şol tēyife ki perilerdendür ve cinnilerdendür. Ululu ulusun rezm-ğāhda bulup aqribāları alup mekānlarına gitdiler. ÓĀdetleri üzerine kaÓr-ı zeminde defn itdiler. Andan soñra Süleymān hazreti *Óaleybi's-selām* kılıse ve miflise biñ nefer cin serhenglerin qoşdı. Pülād

³⁷⁴ *Kötü yaratılış (ablaksız) insandan hayır gelmez.*

külüngler götürüp dem çeküp uçdılar. Anı vaqt içinde yirle gök arasından girüp Kūh-ı Billūr etegine geçdiler. Tiğ ü tişe urup Kūh-ı Billur’uñ etegin qazdılar. Šāfi mücellā tamar bulup yunup yidi arıř ini ve kırk qulac uzunı müdevver mücevher muşaffā raŖnā bir Ŗamūd düzüp hāzır itdiler. Anasından ayırup omuzlarına urup dem çeküp götürüp gitdiler. İkinci gün ŗubh-ı sādıq vaqtinde Šām ŗahrāsına gelüp yitdiler. Rezm-gāh yerine indürüp Ŗamūd billūr çemen-gāh üzerine yaturup qondurup ve ser-i Ŗamūdi Süleymān’dan yaña dönüp gelüp hāzretine Ŗarz itdiler. Süleymān Peyğamber dađı Ŗaleybi’s-selām Hinik-i İřhāq’a süvār olup bindi. İns ü cin serhengleri rikābinca yürüyüp gelüp rezm-gāh yerine yitdi. Dađı Hinik-i İřhāq’dan inüp seccāde-i halil üstine geçüp oturdı ve emr itdi. Ŗİfriť serhengleri gelüp kırk qulac ol yeri qazdılar. Kār-gir binā idüp yer yüzine qıqınca yaptılar ve andan perī Ŗālimlerine buyurđı. Ol Ŗamūduñ üzerine Süleymān bin Dāvud Ŗaleyhimā’s-selām ne tārīhde geldügin Sürh-bād-ı Cinni ile ne vech ile ceng qilup tutduđın ve ŖUnqūr-ı Cāzū’yı helāk itdügin ve bunca biñ ŗāhirleri hārq qilup billūr-ı aŖzam ki Šām ŗehrinden ādemī-zād merkebince kırk yıllıq yoldur. Cinnilere iki günde bu Ŗamūdi getürtdügin üçüncü günde tārīh yazup yerine qodurduđın periler qalem ile Süryāni dilince yazdılar. Cinnileri, haccārları, tiğ-i elmās ile ol hatt-ı billūr Ŗamūd üzerine qazdılar. **Naźm:**

[FāŖilatün/FāŖilatün/FāŖilün]

Çün Ŗamūduñ hattını ki yazdılar

Tiğ-i elmās ile anı qazdılar

Qaldurup andan Ŗamūdi ol zemān

Dikdiler yirine iltüp pes hemān

Ver qıyās it Šeh Süleymān hāzretin

Kim ne yoğa qılmış Allāh devletin

Kūh-ı Billūr eteginden pāk-i cūd

Üç gün içinde getürtdi bir Ŗamūd

Yazdı tārīh anı qoyup yādigār

Tā ki oquyup aña halq rüzigār

Tābilālar Şeh Süleymān nāmedār
Niçe ulu pādişāhmiş kām-kār

K'ins ü cinni ĥükmine fermān imiş
Dergehinde ĥācibi ĥāḡān imiş

Biñ bir ümmet ider imiş ĥizmetin
Şāh bilürmiş kendüzine ĥāzretin

İns ü cin ü vaḡş ü tayr u mūr u mār [H-56b] [K-56b]
Aña tābiŌ olmış iken tā ki var

O Süleymān görmeyüben özünü
Sürer idi secde-gāha yüzünü

Ĥaḡḡ'a tāŌat eyleyüben her zemān
Virmedi nefsi murādın zerr'inan

Kendüzin śāyim olup ḡılup nemāz
Śubĥa dek her ḡic'idüp Ĥaḡḡ'a niyāz

Arpa ḡursın külle virüp nefse ol
Emr-i Ĥaḡḡ'ı gözedürdi ol Resül

Māla māyil olmayuben ol emīr
Cānib-i Ĥaḡ gözler idi ir ü dir

Kāfirüñ cānlarına ḡılup cezā
İns ü cinne ider idiol ḡazā

Hemḡü Sultān Bāyezid eyledi dād
Devletind'oldı emīn biliş ü yād

Şeh gerek kim Óadl ile ol dād ide
Hemçü Rüm’uñ mülk ilin ābād ide

ÓAdl ile ābād olur çün memleket
ÓAdl ile bākı kıılır çün saltanat

Ĥayf ola kim ide źulm-i şehriyār
Kim harābe vara halk u her diyār

Žulmü gāyet itdügiçün Sürh-i ser
Mülk-i İrān yıqılıpdur ser-teser

Mülhîdü tā pāk olunca şāh-ı hem
Bıqılır mülk-i vilāyet çün ÓAcem

ÓAdl idincek şeh çü Sultān Bāyezîd
Şākır olur ilde Mevlā vü Óabîd

Ĥağ teÓālā devletin itsün ziyād
Her hatardan şağlasun Rabbü’l-Óabād

Ger Óadūs’aşfer ola yā sürh-ser
Tiğ u şāha virsün anlar cism ü ser

Diñle imdi kıśsa nedür hoş nihād
Vir şalavāt Ahmed’e ammā ki ziyād

**Der-Beyān-ı Ziyāfet Kerden-i Sührāb Şāh Be-Ĥazret-i Süleymān Nebî Óaleybi’s-
selām DaÓvet Kerden-i Be-Ĥaşr-ı Ĥüd**

Ĥükemā kavlince kaçan ki Süleymān Peygamber Óaleybi’s-selām ol Billür Óamūda tārîh yazup Şām şehrine diküp ki kodı. Ehl-i tārîh eydür: “Gündüzün güneş toğundukça başdan ayağa şemÓa gibi āfitāb ĥarr ile yanar görünürdi ve gece ile mā-hitāb gibi Şām şehrine şuÓle virürdi. Soñra İskender-iYünāni ol tārîh-i Óamūdı bozup ĥakkāklar

getürüp kendü için müseddes billür taht düzdürdi,yidi ayak nerdübân ile cıkılurdi. Muâsâl-ı kelâm sözi dırâz itmeyelüm. Çünki Süleymân *Óaleybi's-selâm* Óamüd-ı târihi dikdi. Andan Hiniğ-ı İshâğ'a süvâr olup ÓAmâlika sultânı Sührâb Şâh önine düşüp Şâm şehrine getürüp taht-gâhına iletüp indürdi. Der-gâhı kapusına serây hâssına varıncaya dek muraşsaÓ kadifeler ve kemhâlar ve atlas dıbâlar döşeyüp ve her qademe Süleymân Nebi'nün *Óaleybi's-selâm* bin kıızıl yüsufî altun saçup halvet-i hâsa varıncaya dek laÓl ü cevherü ³⁷⁵ efşân idüp cedd-i şeddâd tahtına Süleymân'ı daÓvet itdi. Süleymân Nebi^{Óaleybi's-selâm} nazar kılup gördi ki yidi yüz yetmiş yidi Óamüdlar üzerine üç yüz seksen üç tāk-ı Kısragibi kemerler bağlayup her altı kemer üzerine qubbe-i Hirmâni³⁷⁶ gibi qubbeler bağlayup lâciverdi altun ile naqş idüp yazmışlar ve Óamüd serlerini [H-57a] [K57a] muqarnes tiğ ile qazmışlar ve bu qubbelerün arasında on sekiz zerrin direkler üzerinde bir Óažim qubbe bağlamışlar. Eyle Óamüdlar ki her birisini kırk kişi qucaqlayamaz ve dağı bu muÓteber qubbenün içi yeşil taş ile zeyn itmişler ve ziyelerini kıızıl altunla berü gitmişler ve andan soñra bu hirmâni qubbenün altında aq mermerlerden dört şeddâdi soffa yapmışlar ve ferşini dürr-i necef birle düşmişler ve dört soffanun ortasında kıızıl altundan bir havz ornatmışlar. Aq billürdan heşt-hâne şadırvân itmişler ve üzerine gevher-i şeb çıraqdan bir qandil aşmışlar. Havz suyına gün toqundukça âb-ı havz güneş gibi pür tâb virür ve şems tulüÓına qarşu idi. Dürlü maÓâdinden ve heft cüşdan bir taht bağlamışlar. Muqarnes taht bendeleri kıızıl altundan ve merkezleri aqâç abanosdan ve taht üzerine Semender derisinden bir nehâli düşmişler. LaÓl ü cevher ile yir yir püşide kılup ternin itmişler. Süleymân Nebi^{Óaleybi's-selâm} sadra geçüp oturdi. İns ü cin melikleri div ü perifatikleri gül u Óafârit müşrikleri sağ ve sol ayağın turdılar. Ammâ ki Şâm şehrinde Sürh-bâd-ı Cinni ile dâyire çizüp ceng iden sünniler reóisi berü Hânân bine'l-Hânây ile ve dağı Sührâb Şâh'un yerine halife dikdügi Şâm şehri şahnesi Emi Temrüsi saf-şikenle dâyire çizüp ceng iden Şâm şehrinün aÓyân-ı ekâbirleriyle gelüp Süleymân hazretine duÓâ itdiler. Andan ÓAmâlika sultânı Sührâb Şâh envâÓı niÓmetler getürüp fağfür-i çiniler ile mämüniyye, reşidiyyelerle dâne vü zerdeli zine, şekkeriye, Óaseliyye ve sükkeri senübüse ve quş etlerinden kebâblar getürüp insân melikleri önine piş-kirleri yalıyup altun gümüş siniler ve keliceler ve simid ü haseni ve serâyılı çörekler ve hâs etmekler toğrayup andan Süleymân Nebi nazarına dağı sandal aqâç çanaqlar içine zeytün ile arpa qurusını qodılar ve cinniler periler nazarına altun gümüş mücimerler içinde Óüd u sandal ve kâfür Óanber dütüzüp buhür itdiler dağı

³⁷⁵ Cevher ü] cevâhir-i H.

³⁷⁶Hirmâni] ahremâni H.

Öifritler dıvler nazârina baktır legencelerde üzerlik günlük düzütüp buhûr itdiler dağı niÖmete “Şalâdur” didiler. Andan Süleymân Nebîhâzreti dağı “Bismi’llâh” diyüp kul sundı. Sührâb Şâh hâtır için bir dâne zeytûn eline alup ağızına iletüp yemeyüp orucın sımayup yine yerine kodi, eyitdi: “Yâ Sührâb maÖzûr tut ki on üç yaşında hilâfet tahtına geçelden ve on sekiz yaşında nübüvvet kürsisinde karar idelden berü uçmak taÖâmıyla ve Hızır, İlyâs getürdüğü hurmâ ile ve enbiyâ etkıyâ getürdüğü taÖâmdan ve elüm emeginden gayrisin yidüğüm yokdur. Husûsâ ki gündüzin sâyim giceyle şubh olıncaya dek [H-57b] [H-57b]kâyim ver. İmdi loğma gözi elümüze alup ağızumıza iletmek maÖnâda yemek yerine geçer, beglerüm yisün.” diyüp kul aldı. Sührâb Şâh’un hâtırı hoş oldu. İnsân melikleri envâÖi niÖmetden yiyüp sükker-i şerbet içüp kândılar. Dıv ü cin serhengleri tıb-i enfâsi buhûrından gıdâ-yı rûhânî tahşîl itdiler. Andan pırlar ağızından duÖâlar çavuşlar ağızından alkışlar virilüp safdan sofralar götürülüp çiniler taşındı. Çâşingirler ayağından kâsr-ı şeddâd ü ferşi aşındı. Andan Sührâb Şâh ecdâdı Şeddâd-ı Şedîd hurînelerin açup ol kadar laÖl ü cevâhir piş-keş çekdi ki hadd ü hisâbı yok. Evvel yüz sanduk laÖl ü cevâhir ve biñ deve yüki nâfe ve biñ katır yüki atlas kumaş ve on biñ bâkire saçı sünbül, hâli fülful, Öârızı gül, lebimül cevârı mahbûbeler çekdi ve biñ nefer dağı lâlê had, servkâd, Yûsuf sûret, güneş talÖat, perî şîret, gılmân heyóet mahbûb oğlanları çekdi ve andan sonra yüz nefer kendüm gün zü-fünün emîn Hâbeşi hâdımlar çekdi ve andan sonra biñ nefer kıvırcık tülü, elmâ gözlü, arslan göğüsli, Bâd-Pây efÖi ser, yürüyüşde çün bâd-ı Şarşar develer çekdi ve biñ nefer dağı aşkar heyóet, deve tutaşlu, kâmiş kulaklı, gergedan tırnaklı, kâncı kuyruklu, geyik sağrılu, kolan arkalu, bebr ü beyân şinelü, kaplan kînelü, sıgır geyik yürüyüşlü, inişde silî, yoğuşda tavşanı geçer, ÖArabî atlar aygırlar piş-keş çekdi ve andan sonra biñ nefer düldül sûret, gergedan kulaklı, kolan tınaklı, dibek karınlı, geyik sağrılu, deve sinîrlü, öküz bedeñlü, at yillü, hîmâr avâzlu bâdem ve efÖi gözlü, miskîn renk yürüğe yürüyüşlü bebr ü arslan tırışlu katırlar çekdi ve andan sonra cemîÖ insân meliklerine birer muraşsaÖ hilÖat geyürüp başlarına birer mücevher tâc virdi ve cinnîler, perîler serhenglerine birer miskîn zerbâfet fütâlar virdi. Billerine tutunacak ve dıvler Öifritler ser-neferlerine birer çift zerrîn meftül menkûş virdi. Fi’l-cümle kıssayı dırâz kılmayalum Süleymân hâzretin ziyâfet idüp temâm piş-keşlerin çekdikden sonra Süleymân hâzreti cemîÖsin üç bahş idüp bir bahşın ins ü cin serhenglerine ulaşdurup ikinci bahşın fuşarâya tasadduk kırup üçüncü bahşın Şâm şehrinde cinnîler, sâhîrler evin yakup gâret idenlere virdi ki evlerin yapup maÖmür ideler. Şöyle ki ol Şeddâdı mâldan bir habbe kendü kabûl itmedüğün görüp cemîÖ oturan turan sehâvetine, Öadâletine tahşîn itdiler. Andan Süleymân Nebî baş kâldurup eyitdi:

“Yā Sührāb Şāh ceddüñ Şeddād Şāh’uñ yapduğı kaçırı yirin bilür misin? Varup seyr idevüz.” Cevāb virdi ki: “Yā nebiyu’llāh dedem Şeddād vefāt itdükden soñra oğlu Mihrāb Şāh kandeliğın bilememiş. Çok taleb itmiş Hâk te’Ōālā anı ādem gözinden **[H-58a] [K-58a]** hıfz itmiş. İtmeden soñra ben dağı ki Şeddād tahtına geçdüm. Hiçbir vech ile teftiş ide gördüm. Nām u nişānın bulamadum. On iki yıl temām aradum. Kānde idüğın bilemedüm. Yine anı Ōālîhâzretüñ bulur ki ins ü cinnüñ hâkimisin.” diyüp edeb ile hāmüş oldu. **Nażm:**

[FaŌilatün/FaŌilatün/FaŌilatün/FaŌilün]

Hâzretüñden ğayrı kimse bulmaz anı āşıkār
K’ins ü cinnüñ mālîkisin iy Emîri nām u dār

Ger defîne cinnisinden eylesek teftiş anı
Yā müvekkel hâkden ger sürer iseñ kām u kār

Kaşır-ı Şeddād aşlını añlar saña kıılır beyān
Yiryüzinde varsa bulup iresin maşşūda i yār³⁷⁷

Böyle diyüp anda Sührāb ile Şeddād-ı Şedîd
Şeh Süleymān hâzretine alķış itdi bi-şümār

Diñle imdi bu ğarāyibden Ōacāyib kıısşayı
Lķi virgil Rūh-ı Aĥmed çün şalavāt yādigār

Der-Beyān-ı Āmeden-i Şāh-ı Hindüsitan ve Melik-i Sind ve Emîr-i Şāsān Be- Dergāh-ı Süleymān Ōaleyhi’s-selām³⁷⁸

Hükemā kavlince Sührāb Şāh kaçan ki bu vech ile ĥayr viricek Süleymān Ōaleyhi’s-selām kaçd itdi ki varup ol kaçırı Ōale’s-şabāh göre. Pes yerinden turup devlet ile Ĥinik-i İshāk’a süvār olup Sührāb Şāh ile ins ü cin serhengleri rikābınca beyān yüridiler ve Şām şehri halkı ikicānibden sağ ve sol şaf bağlayup turdılar. Süleymān Nebî Hâzret’in Ōaleyhi’s-selām selāmlayup alķış virdiler. Ōİzzetle alup taht-ğāhına getürdiler. Atdan inüp “Bismi’llāh” diyüp nübüvvet tahtına çıkup devlet ile karar itdi. tekrār divān-ı Süleymānî turdı. İns ü

³⁷⁷ Bu mısraın vezni bozuktur.

³⁷⁸ ŌAleyhi’s-selām] Ōaleyhimü’s-selām K.

cin melikleri, dıv ü Óifrit serhengleri, vuhûş sibāÓ pelenkleri, tuyür şebbâzları külenkleri şüÓâbın ü hâyât nehengleri cā-be-cā mesnedlü mesnedinde qarâr kıluþhizmet-i Süleymāni ki yüz sürdi. Nā-gāh ü müvekkel bād-semÓi Süleymāniye Óaleybi's-selām³⁷⁹ hayr virdi ki Sām-süvār gönderdügi Hind ü Sind melikleri geliyorur diyince Süleymān Peygamber Óaleybi's-selām³⁸⁰ emr eyledi. İns ü cin melikleri, dıv ü Óifrit serhengleri, vuhûş u sibāÓ bebr ü pelengleri, etyār uluları, şebbâz külenkleri, hâyât u efāÓi nehengleri yerlü yerine gelüp temām dıvān-ı ārāyide kıluþ zeyn itdiler. Kuşlar Şimurğ-ı Kāf ile kanad kanada çatup gök yüzinde sāyebān tutdılar. Andan anı gördiler ki Kündek-i Dıv gelüp haber virdi ki Sām-süvār gönderdügi Hind ü Sind melikleri der-gāha yakın geldiler. Server ü selātinler “Óİzzet için qarşu çıksunlar mı?” diyicek Süleymān Peygamber Óaleybi's-selām Zāl-ı Destān'a hüküm itdi. ÓArab ü ÓAcem serverleriyle Beni Āsfer dil-āverleriyle qarşu çıqup Hind ü Sind meliklerine buluşup görüşüp hāl hâtır soruşup alup Süleymān der-gāhına geldiler. Nite ez ān cānib Sindüsitān Sultān-ı Qahkeşān Şāh ve Dib Hindüsitān meliki Berhemen-i Şāh ve Bedehşān melik Feyrüz Şāh ve Kış-i Bahreyn meliki Qaytās Han maÓe'l-kıssa sözi dırāz kılmayalum Sām-süvār kāsıd-i Qartūs-i ÓĀdi ol pehlevān-ı Şeddādi cümlesinden muqaddem der-gāh-ı Süleymāniye girüp selām virüp pāy-ı tahta yüz sürüp baş kıldurup Süleymān [H-58b] [K-58b] Nebi'nün Óaleybi's-selāmdevām-ı devletine, eyyām-ı rifÓatine şenā kıluþ Sām-süvār nāmesin alup öpüp nazarına kıdı. Ağız haberi bu ki hāk-i pāy-ı şerife yüz sürüyüp eydür ki: “Feth olan vilāyet beglerin, Hind Sind dil-āverlerin, Bedehşān bihterlerin, Horāsān mihterlerin, Kış-i Bahreyn ser-keşlerin, Dib-i Hindüsitān meliki Berhemen Şāh ile zıkr olan memleket melikleriyle hizmetlerine gönderüp bilmece olan ÓArab u ÓUrebā tüg-i zenleriyle Beni İsrāyil'ün on iki sibtinün şaf-şikenleriyle İlyāv Şāh ile kırk biñ miqdārı leşker ile yüz pāre gemi tonadup saÓd-i sāÓatinde gemiye girüp yile yelken virüp Óazm-i Mıknātis kalÓasın kıluþ gtdiler. Himmetleriyle olsun hayr duÓā kılsunlar.” diyüp sākın olıcaq Süleymān Peygamber Óaleybi's-selām el götürüp hāzır olan enbiyā vü evliyā “Āmin” diyüp Sām-süvār için hayr duÓā kıldılar. Andan soñra cümlesinden aqdem Hindüsitān meliki Berhemen Şāh Óaqabince Sindüsitān Şāh'ı Qahkeşān ve Mıqlān-ı Hindü ve Bedehşān meliki Feyrüz Şāh ve andan Horāsān meliki Cumhūr Şāh ve Kış-i Bahreyn Şāh'ı Qaytās-i Bahreyn bu zıkr olan mülük, tevāyif der-gāhdan içeri girüp Óizzetle tapu idüp selām virüp pāy-ı tahta yüz sürüp andan baş kıldurup Süleymān Nebi'nün Óaleybi's-selām tevbetce mübārek elin öpüp dillü dilince devletine duÓā kıluþ hizmet şerāyitin

³⁷⁹ ÓAleyhi's-selām] Óaleyhimü's-selām K.

³⁸⁰ ÓAleyhi's-selām] Óaleyhimü's-selām K.

yerine getürdiler. Andan Süleymān Peyğamber *Óaleybi's-selām* emr itdi. Selātınler şaffında nażarına qarşu kürşiler qodılar. Mertebelü mertebesince oturdılar. Nite Efrāsiyāb'ın altın yanında Deyr-i Hindūsitān sultānı Berhemen Şāh oturdı. Anuñ altında Qahqeshān-ı Sindi oturdı ve anuñ şaff-ı niÓālinde Mıqlān-ı Hindı ve anuñ altında Şāh-ı Bedehşān ve anuñ yanında Melik-i Horāsān ve anuñ yanında Kış-i Bahreyn Melik'i Qaytās oturdı. Cümle begler u tertib üzerine sandallu sandalında qarār kıılup dañı her birinüñ piş-keşleri çekildi. Ol kadar ki dibir-i felek tā kıyāmete dek defterine imlā itse temām olmaz. Ammā ki güneşden zerre ve denizden kıatresi zıkr itmek bu ki yaluñuz Berhemen Şāh çekdüğü piş-keşün genc-i Kārūn Óöşr-i Óaşrı degüldi. Kim kıalan piş-keşden gayri kırk biñ deve yüki laÓl ü cevāhir ve misk nāfe çekdi. Ammā ki Hāzret-i Süleymān *Óaleybi's-selām* ol çekilen piş-keşleri yine üç bahş itdi. Bir bahşın server-i selātınlere üleşdürdi. İkinci bahşın fuqarāya ğurabāya sāóile müstehāqqa taqşim itdi ve üçünci bahşın Beytül-Mağdis harcı için kıuds-i mübareke gönderdi. Hāqkıçün Mescidül-āqşā bināsına harc ola. Bir zerre kadar nesne alup tamÓ eliyle hazinesine kıoymadı. Zırā şāh-ı kāmil odur ki sañāyi çok kııla ve aza kıanāÓat ide. Nitekim eydür: “*Cüz bi'l-keşirve aqnaÓ bi'l-kālil*”³⁸¹ **Nażm:**

[*FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün*]

Şeh gerek ki kıāniÓ ola menbaÓı kıāñi kerem

Dü cihānda tā kim ola ol Óaziz-i muhterem

Şeh kıanāÓat ehli olup idicek bahşış verem

Halk-ı Óālem çāker olur cān u dilden piş u kem

Der-Beyān-ı Nāme-i Sām-süvār [H-59a] [K-59a]

Hükemā kıavlınce çünkim bu gelen beglerün piş-keşlerim ki çekildi. Andan ser-cümlesi ayağ üzere kıalkup “Yā nebiyu'llāh tuhfemizi maÓzür tut Óālī hāzretüne lāyık nemüz ola.” diyüp Óözr dileyüp Süleymān Peyğamber *Óaleybi's-selām* hātırların riÓāyet kıılup nüvāht idicek melük tevāyif hāzretünden şākir ve şādumān³⁸² olup sandallu sandalına geçüp ki oturdılar. Andan h'ün-ı Süleymān'ı dañı çāşingirler altın sinı ve laÓlın tabaqlar ile başlarındaki götürdiler. Ol elvān niÓmetleri insān melikleri nażarında getürdiler. Hāriir-i piş-girler şalup şaffā sófralar döşeyüp yer yer niÓmetler kıodılar ve andan soñra cinniler periler melikleri nażarına zerrin ü şimjin micmerlere Óüd u sandal kıāfür u buñür

³⁸¹ (*Verirken*) çok ver ama aza da kıanaat et.

³⁸² Şādumāñ] şādumāñi H.

kılup ve dıv Óifrit serhengleri önlerinde nüháşî pülâdî taslar ve legençeler içinde yüzerlik ve günlük ve Óanber dütüzdiler. Andan sóñra deryâ-yı mağribden Melikü'l-meymûnu'l-aÓzim kırk biñ nefer cinniler ile tağ bigi balıklar getirüp kellerin şuâbîn-i háyyâta kısmet idüp ve etlerin yırtıcı tartıcı cânavarlara taqşim idüp ve bağrın bağarsuğın zübâba megese kısmet kılup ve on biñ nefer cinni dañı kand-i háÓâyil-i tekvîn ile diyüp Hindüsitân'dan şeker getürdiler. Fütülere kısmet itdiler ve kırk biñ nefer cinni ile Dâsir-i Tekvîn saÓid-i ikliminden dâne yiyen kuşlar için hubûbât getirüp taqşim itdiler. Fi'l-cümle kıssayı dırâz kılmalum cemîÓ ins ü cin melikleri vuhûş u tuyûr mûr u mâr çerende ve perende her birisi uşağı vü irisi Şeh Süleymân házretinüñ Óaleybi's-selâm envâÓı niÓmetleri birle toyunup insân cinsi ekl ü şurb ile ğanı olup cinniler tayıfesi şeyâtin zürriyatı tıp ile ğidâ-yı rühânî taşşil itdiler. Mâ-hâsál kıssayı dırâz kılmalum. Çünkü niÓmet-i Süleymânî yindi. Şâfdan sofralar götürüldi. On iki biñ enbiyâ ağızlarından duÓâlar ki kılındı. Andan mihterler gelüp çâru çeküp dıvân yirin pāk itdiler. Andan bād-ı Şarsar esüp yırtıcı tartıcı cânavarlar öninden leş başı süpürüp alup berriye gitti ve bād-ı sabâ esüp yir yüzünüñ hâr u hâşâkin süpürüp farrâşlık itdi ve ebr-i nişân gelüp âheste yağmur yağup yirüñ alçaq yirlerin yağmur suyu ile toldurup toz ğubâr başup âb efşânlık itdi ve biñ bir ümemden şu hâceti olanlar varup sulandılar. Andan sehâb-ı raÓd tağılup Óâlem Allâh'ın emri birle rüşen oldı. Bu gelen melikler dañı Süleymân házretinüñ Óaleybi's-selâm kimdüğün bildiler. Bu Óažim saltanat anuñ muÓcizâtı idüğün añlayup tağkık mürsel idüğüne iÓtimâd kılup tekrâr imân getirüp her birisi şehâdet barmağın götürüp eytdiler ki: *'Lâ ilâhe illâ'llâh Dâvud halîfetu'llâh ve Süleymân emîru'llâh.'* didiler. Andan Süleymân házretine Óaleybi's-selâm anlaruñ tecdid-i imân getürdükleri ğâyet hoş gelüp her birisine hilÓat-ı hâs geyürüp zerrin tâc bağışlayup vilâyetlü vilâyetin yine kendülere Óatâ kılup dil hoş itdi ve dañı Áşâfa hüküm eyledi. Sâm-süvâr³⁸³ [H-59b] [K-59b] nâmesi mührin götürüp ayağ üzere kalğup oğudı nâmede yazılmış ki: **Nažm:**

[FâÓilatün/FâÓilatün/FâÓilün]

Nâmede ol pehlevân-ı Sâm-süvâr

Yazmış Allâh adın oldur girdigâr

Ol cihânı var iden kâdir durur

Her ne yirde isteseñ hâzır durur

³⁸³ Sâm-süvâr] Sâm-süvâr'ın K.

Şāh O'dur kim Mālik'ān me'ómūridur
Şāh Süleymān dergehinūñ mūridur

Ĥükm anuñdur ĥākim oldur Lā-Yezāl
Ķādir ol Ķudret-nümādur ĤaĶ te'Ōāl

Nāme benden bendeñem Sām-i süvār
Ĥizmetüñe yüz sürer leyl ü nehār

Ol mübārek elüñ öpüp iy ĥümām
Cān u dilden tapuña Ķılıp selām

Devletüñe iderem dāyim du'Ōā
K'isterem göstere yüzüñ ol Ĥüdā

Ĥükm ki fermān olup iy tācı var
Ĥind u Sind'uñ beglerinden tā ki var

Ĥāzretüñe gönderüp durın temām
Ĥāzretüñe hep muĥibbdür hem Ķulām

Bu gemine tonadup seksen gemi
Bahre girüp Ķitdüm añup Rüstem'i

Ķal'Ōa-ı MıĶnātıs'a itdüm sefer
Var ümidüm bulavüz ĥasma žafer

O Şemāyil Sāĥire'yi tutavüz
Merd-i bāz ile Ōacūzı ötevüz

Devletüñde her ne niyyet ki³⁸⁴ itmişem
Feth eliyle ĥaşmı cümle tutmuşam

³⁸⁴ “Kı” vezne fazla

ala-ı³⁸⁵ Mıkntıı'ı dağı iye şh
Var midm vire baa ol İlh

On iki sibn mlk birle bes
ala-ı Mıkntıı'a itdk heves

Zl-ı Destn gerı kim hir dağı
Oğlumuzdur pehlevn Mhir dağı

Oğlum oğlı lki Rstem nev-cvn
Pehlevndur tğ-i zen şhib-ırn

Himmet idp y beni eyle kerem
Rstem'n şğlığ ile yzin grem

Byle diyp pehlevn Sm-i svr
hir itmiş nmesin ol km-kr

Dile imdi bu acyib ıışy
Vir şalavt def idben ğuşşy

Neşr:kem şvlince nme-i Sleymn oınıca Rstem alıyca atas Zl-ı Destn'n ihtiyaı almayup cihn pehlevnlik krsisinden alkp arındaşı hir an grp atas Sm-svr krsisinden alkp py-ı taht pp zret-i Sleymn'a du ılup eyitdiler ki:“Y nebiyu'llh gerı ki Sm-svr ol pehlevn-ı rzigr gemilere binp Arab u Ureb begleriyle Beni İsryil'n on iki sibn melikleriyle azm-i Mıkntıı ılup gitmiş Rstem'i hals ılmağa niyyet itmiş vel bu fikir n-muldr ki gemi ile buyruğdur. N-gh yıl mulif ola. Aduny-y girdba bırağduğı gibi bir girdba dşe bel arus başına şe kim gemiye binmek miğe irişem dimek hev-y nefse uymağ gibidr. Nefs  hevsına uyan hod rahat bulmaz. Nitekim eydr: “*Hlif hevke nestirh*”³⁸⁶ ve bir dağı bu ki cihn zvşi tolu derd  beldur kim bilmege yarar. şyed bir bel v muşibete uğraya

³⁸⁵“-ı” vezne fazla

³⁸⁶*Rahatlığı sevmeyen, istemeyen, rahatlığa alışkanlığı olmayan.*

Sām-süvār deryā yüzinde [H-60a] [K-60a]Rüstem ĥabs-i ebedîde qala nite kim eydür: “Zevāyā e’-dünyā meşbūnatun bi’-r-rızāyā”³⁸⁷ve bir daĥı bu ki Sām-süvār gāyet pîrelmişdür. Cefā vü renc aña ol yiter nitekim eydür: “Keĥe bi’-şeybi dāoen”³⁸⁸eyle olsa yā nebiyu’llāh bize himmet yoldaş qoşup birer cinnî serhengin şadaqa eyle ki ikimüzi götürüp qalŌa-i Mıḡnātıs’a ilete. Şemāyil Sehĥār’uñ devletünde ĥaḡḡından gelüp Rüstem ĥalās idevüz. Nażaruña getürevüz ve daĥı bizüm şikāyetümüzden mübārek ĥāturuña gubār bürenmesün ki zaŌıfūñ silāĥı şikāyetidür. Nitekim eydür: “Silāĥū’d-đuŌafāy şikāyetün”³⁸⁹**Nażm:**

[FaŌilatün/FaŌilatün/FaŌilatün/FaŌilün]

Böyle diyüp Qāĥir ile Zāl-ı Destān ol zemān

Zār u nālîş eyleyüben qıldılar bi’-ĥad fiġān

Dökdiler gözden yaşı ki sile virdi şarḡ u ġarb

İtdiler āĥ-ı³⁹⁰ cihān ki göge boyandı āsumān

Der-Beyān-ı Tesellî Kerden-i Süleymān Be-Ĥātır-ı Zāl-ı Destān

Ĥükemā qavlince Qāĥir ile Zāl-ı Destān böyle diyicek Süleymān NebiŌaleyhi’s-selām cevāb virdi ki: “Pehlevānlar ĥüb dirsiz sizüñ sözüñüz dutayduḡ veyā cinn ü perîserhenglerin gönderüp Rüstem yārenleriyle bunda getürdeydüñ velî Sām-süvār işidüp incinür.” Huşūsā ki niyyet qılup Rüstem ĥalāsına ġitmişdür. “Şabr idüp Allāh’a tevekkül idüñ Ōibādete tāŌata meşġül oluñ. Nitekim eydür: “Kelāmu’llābi devāŌü’l-ḡalbi”³⁹¹egerçi ki Rüstem firāḡına doymazsız ki firāḡ odı nār-ı cehennemden eşeddür. Nitekim eydür: “Nārü’l-firḡati eşeddü mine’n-nārı el-ĥarḡati”³⁹²**Nażm:**

[FaŌilatün/FaŌilatün/FaŌilün]

Gerçi oġul ĥasretidür ki qatı

Lıki şabr it tā bulasın vuşlatı

Böyle diyüp Şeh Süleymān ĥazreti

Vir dipend anlara idüp Ōizzeti

³⁸⁷ Dünyanın her tarafında kötülükler var.

³⁸⁸ İnsanın saçının beyazlaması hastalanacağına işarettir.

³⁸⁹ İnsan zayıfladığında şikayet silahına başvurur.

³⁹⁰ “-ı” vezne fazla

³⁹¹ Allah kelâmı (Kur’ân-ı Kerîm) kalbe devadır.

³⁹² Ayrılık ateşi, ateşten daha yakıcıdır.

Der-Beyân-ı Diden-i Kaşr Şedîd Hâzret-i Süleymân *Öaleybi's-selâm* Der- ÖAcâyibhâ-yı Tılsimat-ı Üst

Hükemâ kavlince Süleymân Nebî*Öaleybi's-selâm* bu vech ile naşîhat viricek Zâl-ı Destân ile Kâhîr dahı tesellî bulup yerlerine geçüp oturdılar. Ammâ ki yer yüzün server-i selâtinler ve pehlevân-ı rüy-ı zemînler Sâm-süvâr'uñ gemiye girüp gitdüğine Öazm-i Mıknâtis kalÖasın itdüğine be-gâyet taÖaccüb idüp Kâhîr ile Rüstem-i Destân'uñ sözlerini maÖkül görüp dahı Āsaf bin Berhiyâ'nuñ ihtiyârî kılmayup ayağ üzerine kalçup pây-ı tahtı öpüp duÖâ kıilup dahı eyitdi ki: “Yâ nebiyu'llâh zemânuñ Süleymân'ın ins ü cin melikleri, dîv ü perîserhengleri elüñdedür. Rüstem'i kalÖa-i Mıknâtis'dan getürtmek âsândur, halâs itseñüz Sâm-süvâr dahı zahmet çekmese olmaz mıydı?” deyicek Süleymân *Öaleybi's-selâm* cevâb virdi ki: “Yâ Āsaf râst dirsın velî Sâm-süvâr dîv ü cin minnetin istemez ve bir dahı bu ki kalÖa-i Mıknâtis fethî anuñ elinde olsa gerek” diyüp cevâb virüp vâkt-i şâm dahı yitüp Süleymân Nebî*Öaleybi's-selâm* dîvânı tağıdup halvet-i hâsîna gitdi. Ol gece tâ şubh olıncaya dek Hâkk'a tãÖat itdi ve çünki ol gece geçüp Öale's-sabâh yitdi. Şêher kuşçagızları Allâh'ı tesbîh idüp dillü dilince ki **[H-60b]** **[K-60b]** ötdi. Süleymân Nebîdahı yerinden turup pāk sūdān āb-dest alup hâzır olan enbiyâ vü etķiyâ ile şubh nemâzın kıilup nemâz u niyâzdan fâriğ olıcaķ Hinik-i İshâķ'a devlet ile süvâr olup ins ü cin melikleri rikâbınca yürüyüp Sührâb Şâh kılaguzlık idüp Şedîd Şâh kaşrını görmege gitdiler. Nite Şâm şehrinüñ cānib-i şarkîsine ol kadar gitdiler ki gün kubbeyi felege dikilince bir küh-ı hāmūn kenârına gelüp bir virân kaşr gördiler. Nite çünkim Süleymân hâzreti nażar kıilup gördi ki bir ulu dāyire idüp hendek kaşmışlar içi tolu şu ammâ ki bu hendek ortasında yüz yetmiş dört mermer direk üzerinde bir Öacâyib taķ kubbeyi bağlamışlar. Şöyle muÖteber bünyâdı var ki kaşr-ı meşiyetden nişân virür. Süleymân Peyğamber *Öaleybi's-selâm* enbiyâ vü etķiyâ server ü selâtin hükemâ birle Şeddâdı bünyâdı göricek dahı yakın varup turdılar. Teferrüc kıldılar. Ol yüz yetmiş dört Öamüduñ üzerinde bir Öażim kubbeyi bağlanmış idi. Her bir diregi bir dürlü mermerdendi. Her birinüñ uzunı yetmiş kulaçdı. Her birin kırķ kişi gücüyle kılaca alurdu ve dahı Öamüdlar üstündeki kubbeyi yapısında taşlar vardı kim kırķar ellişer âdem idi. Andan kubbeyi üstün aķ billür ile püşide kılmışlar ve bir dahı ancılayın muÖteber kaşrahîç derece ve revzene komamışlar. Andan Süleymân Peyğamber ol kaşr-ı muÖallâyı dâr-ı medâr tolaşup güneş matlaÖına karşı kaşruñ kaşusına geldiler. Giñ yerden kapuya karşı saf bağlayup turdılar. Kaşruñ dârına nażar urdılar, anı gördiler kim ol hendek üzere bir muhkem köpri düzmişler, râst kubbeyi kaşusına geçer. Andan kubbeyi kaşusı dahı

bir Óacāyib yapu kim hiç gözler görmiş degül. Nite kıavs-i kıuzah mişāli bir kemerbağlamışlar. Yeşil yeşim ile kıızıl mercāndan andan kemer ortasın çār rükn bir dār çatumışlar. Yidi dürlü aĥcārdan andan ol çār rükn dāruñ içine çini pülāddan iki kıanr kıapu düzmişler. Bend ü bend köşeleri şim ü zerden andan miĥ ü mismār yerine laÓl ü yākıūtlar orunatmışlar. Dürlü dürlü taşdan kıaşdan kıapular üzere ĥalkalar dāyire kıılmışlar. Taş kıaş şuÓlesinden kıapuya baķanuñ gözleri kıamaşur. Server ü selātinler ol münakķaş müzehheb muşannaÓ kıapunuñ yapusın bir zemān teferrüc kıilup turdılar. Kıapu öñinde daĥı bir Óaceb nesne gördiler. Nite ađ kömişden bir kıoç düzmişler başı kıızıl altundan boynuzı elmāsdan gözleri gevher-i şeb çırağdan dirileyin kıasr kıapusunuñ öñinde yüzün ĥendeķden geķen köprüye tutmuş ĥüm ile turur, şanasın ki cānludur, bir kıoça kıarşu turur. Süleymān Óaleybi's-selām anı göricek eydür: “Yā emīr-i ümerā zihī üstād kim bu bünyādı bu resme yapmış, ĥezār taĥşin aña velī şol kıasr kıapusında turan kıoç şekli ne ola?” didi. Andan Loķmān Ĥakīm eydür: “Yā Süleymān Nebī ol kıapu öñinde turan kıoç şekli yāķın şöyledür ki bu kıubbenüñ tılsımıdır. Anuñçün yönin köprüye kıarşu tutup turur. Yā [H-61a] [K-61a] Süleymān Óaķl dāyiresinde şöyledür kim bu köprüden kıapuya varan kışiye sürüp kıarşu gelse gerekdür velī yā Süleymān yürüñ köprünüñ berü başına varalum, görelüm tılsımāt nişānından hiç nesne var mıdır?” didi. Loķmān Ĥakīm şöyle diyicek Süleymān ĥazreti emr eyledi. Raĥşdan inüp ĥendeķ köprüsünüñ berü başına vardılar, gördiler kim köprünüñ başın bir muĥkem kıara taşa berkitmişler ve daĥı ol kıara taşuñ çāk ortasında Ādem kıulınca ola. Kıara demürden bir sikke ol taşa toķumışlar. Yarusı taşdan taşıra görünür ve yine ol taş yanında bir Óacāyib demürden çeküç turur velī ĥāyet ulu şol deñlü kim yidi degirmen taşınca ola. Süleymān Óaleybi's-selām ol köpri başındağıtaşı taşdağı sikke-i demür çeküçi göricek eydür: “İy ümerā ve iy ĥükemā bunlar nedür?” Loķmān Ĥakīm eydür: “Bunlar tılsım nişāneleridür. Bunda iyümemek gerekdür ki bunuñ fethīne źafer bulavüz. Şāh-ı Şām'a bunları sóralum, görelüm nedür?” didi. Andan Şāh-ı Şām'ı ilerü kııĥrıdılar geldi. Süleymān Nebī Óaleybi's-selām eydür: “Ĥiç bu köprüden şol kıasr kıapusına geķmege kıasđ kııldıñuz mı?” didi. Andan Şāh'ı Şām eydür: “İy Süleymān-ı zemān birķaç kez ittifāķ kıilup bir ciger-dār bulup bu köprüye kıoyuvirdük kim geķe, kıubbe kıapusın aça. Bu ĥendeķ köprüsünüñ berü başına kıadem başınca bu köpri oynadı. Köprü oynayıcaķ kıasr kıapusındağı kıoç ĥarekete gelüp depreñdi. Köprüye başan kışi daĥı kıorķdı, döñdi. Ne kıadar kim ceĥd kııldıķ çāre olmadı. Bir kışi daĥı bulunmadı bu köprüden geķe, kıasr kıapusın aça. Bu sebebden bu kıubbeye kimse girdüĥi yoĥdur.” didi. Andan Süleymān Óaleybi's-selām Bād-pāy'a eyitdi: “Tiz iy Bād-pā yürü

Ĥaĥĥ'a sığın bu ĥendeĥ köprisinüñ berü başına ĥadem baś bu tılsımât ĥareketin görelüm ve liĥin yâ Bâd-pâ ki iĥtiyât birle ĥadem baś.” didi. **Naĥm:**

[FaŖilatüñ/FaŖilatüñ/FaŖilatüñ/FaŖilün]

ŖĀĥil ol ki her zemânda ide biñ yig iĥtiyât

Câhil ol ki ĥavf yoĥdur zıra ŖĀĥl olur ĥubât

İy mübessir tehlikeden ki śaĥın uçup gözük

Tâ kim eñsüz itmeyesin sehv ile fıŖl ü süĥât

Neśr: Ĥakım ĥavlince Süleymân NebiŖaleybi's-selâm Bâd-pây'a şöyle diyicek Bâd-pâ daĥı sebükbâr olup Ĥaĥ teŖâlâya tevekkül ĥıllup toĥru köprüye yürüdi, gelüp berü başında berkilen taś üzere ĥıĥup tırdı. Yidi kez ism-i aŖzam oĥuyup köprü üzere bir ĥadem baśdı. Köprü Bâd-pâ'nuñ ayaĥı altında şöyle oynadı kim Bâd-pâ vehme düşdi. Yine ayaĥın köprüden giderdi. Ĥafasından Loĥmân Ĥakım ĥaĥırdı kim: “Yâ Bâd-pâ köprüye ĥadem baśmıĥken yine n'iĥün döndüñ?” Bâd-pâ eydür: “İy Ĥakım üstâd bu muĥkem köpri ĥadem baśduĥum dem şöyle deprendi kim köpri üzilüp śuya düşdi śandum.” didi. Loĥmân eydür: “Yâ Bâd-pâ ĥorĥma bu üzilür köpri degüldür. Tılsımla saña şöyle gelür. Yâ Bâd-pâ üç adım yürü köpri üzerine üşenme veli dördüncü ĥademde tur tılsım ne ĥareket ĥılır gör.” didi. **[H-61b] [K-61b]** Loĥmân şöyle diyicek Aśaf bin Berĥiyâ eyitdi: “Yâ nebiyu'llâĥ bu tılsımâtı bozmaĥa Bâd-pâ ile tecrübe itmek ne lâzım? Süleymân-ı zemânıñsin mâlik-i ins ü cânsın meliklerü ĥizmetüñde, melekler murâduñca dönmeĥde cinniler der-gâhuñda yüz sürmeĥde cemîŖi mahlûĥât serverleri ĥizmetüñ itmeĥde devlet saŖâdete irmeĥde. Elhinc-i Cinn'e buyur bir cinni serverin göñdersün, tılsımâtı feth eylesünler ve yâĥüd bu defîneye müvekkel olan Tekvîn-i Cinni'ye daŖvet eyle tılsımâtı bozıvırsün ve yâĥüd müvekkel-i ĥâke buyur śaĥkü'l-ârz itsün defîne žâĥir olsun ve yâĥüd Bâd-ı Śarśar'a ĥükm it, bu tılsımât peykerlerini ferş ile ĥubbe-i Ŗarş ile ĥücrât ile şecerâtıyla ĥoparup iletin üstine döñdersün ve yâĥüd müvekkel-i kürr-e-i nâra ĥükm it bu tılsımât ferşinüñ üzerine śâŖiĥa inüp yıldırım odı bu taşı ve bu peykeri yıĥup kül eylesün. Bu ne žâĥmetdür ki ĥekilür.” diyicek Süleymân Peyĥamber Ŗaleybi's-selâm cevâb virdi ki: “Yâ Aśaf bin Berĥiyâ gerĥi bu didüklerüñ nesnelere Allâĥ'ın ĥudreti birle olmadadır ve ammâ budur ki anlara iĥtiyâc göstermeyüp Ŗilm ile ĥikmet ile feth itmek dilerem. Tâ kim insânüñ kerâmeti, fazîleti Ŗilm ü ĥikmeti ve biñ bir dürlü millet üzerine şeref ü fazîleti žâĥir ola.” **Naĥm:**

[Fa'Öilatün/Fa'Öilatün/Fa'Öilatün/Fa'Öilün]

Bir kerāmet virdi Allāh ādem oğlanına bes

Kim neye kim kaçd iderse def'Öi bulur dest-res

Djv ü cinne zerre deñlü yoř durur hiç ihtiyāc

Fazl-ı Hāk'la bu tılsımı bozavüz añlaya kes

Neşr: Hākım kavlince Süleymān Nebi'Öaleybi's-selām böyle diyicek enbiyā vü evliyā vü etkıyā Āsaf bin Berhiyā ve cemi'Öi hükemā, vüzerā ve server-i selātin-i ümerā Süleymān'uhn Öaql u idrākine taḥşın kılpup āferin didiler. Daḥı Bād-pāy'a Süleymān Öaleybi's-selām emr itdi. Loqmān Hākım didüğü mücibince Bād-pā'yına ism ü aÖzam diline alup köprüye bir qadem başdı veli köpri tılsımı ile yine şöyle oynadı kim Bād-pā vehminden ḥazān yaprağı gibi lerzede qaldı ammā kendüyi tağıtmadı. Furup qarşu qaşr qapusına nażar kıldı, gördi kim tılsım qoçı ḥarekete gelüp cānlulayın cünbüş itdi. N'itdi qoca qoçı görüp oñ ayağıyla yer qazıyup baş şaldı. Birqaç u birqaç yine Bād-pā ikinci qadem ilerü başdı. Buğür ol tılsım qoçı başını şaldı, ḥamle kıldı. Bād-pā tekrār köprüye üçüncü qadem başduğı vaqt tılsım qoçı turduğı yirden götürülüp sürdi. Bād-pā daḥı qoçı kendüye gelür göricek sağ sol qolların Öuqqāb qanadınlayın şalup köprüden Bād-pā kendüyi kafasına şöyle atdı ki kırk qadem girüsine düşdi. Andan tılsım qoçı sühr-i yilleyin köprü üstinden süre. Bād-pā qadem başduğı yire irdi, köpri başını berkilü qara taşı başıyla şöyle urdı kim tıraqasından qaşr qubbesi yanqulandı. Qoç taşı başıyla urıcaq tılsım ile girü dönüp qıçını qıçını varup yine qaşruñ qapusında köprüye [H-62a] [K62] qarşu turdı. Süleymān, Loqmān, Āsaf bin Berhiyā anı göricek tılsımātı düzen üstāda taḥşın itdiler. Andan Bād-pāy'ı āferinlediler. Kim ancılayın tılsımı oñından çüst ü çapük ayrıldı. Hākım kavlince Bād-pāyidi kerre ol tılsımı tecrübe kıldı. Qoç daḥı yidi kez sürüp Bād-pāy'a geldi. Bād-pā oñından ayrılıp qoç taşa baş urdı, döndi ve zen ile varup yerinde turdı. Süleymān Nebi'Öaleybi's-selām ol tılsımı şanÖatına ḥayrān oldu ve anı düzen üstāda taḥşın kıldı. **Nażm:**

[Fa'Öilatün/Fa'Öilatün/Fa'Öilatün/Fa'Öilün]

Gör ne üstādlar ki³⁹³ gelüpdür işbu mülk-i Öāleme

Gör ne Öilim virdi Allāh Öaqla ibn-i ādeme

Qaşr-ı Öālî yapuben düzer tılsımı müşkilāt

³⁹³“ki” vezne fazla

Tā ki asra virmeye de girmege tā mahreme

Ādemūñ Őilmidurur gāyet cihān kāmīl bilür
Kim bilür her derde dermān Őilmlle ādem yo deme

Lki bulmaz derd-i mevte Őāciz ādem hi devā
Ol cihetden sataşupdur ādemi derd ü gama

Āh bu mevtūñ āh elinden sad dirigā hāyf āh
Kim bu derdden gök geyüp gök ugrayupdur māteme

Neşr: Ĥakīm avlınce Bād-pā tılsımı yidi kez tecrübe ılıp o gördiler, köprüden geçüp apuya kimse gelmege omaz. Andan Süleymān eydür: “Yā Lomān bu tılsım fethine bir çāre olmazsa incümezde bu asr hāseti ılır.” didi. Andan Lomān eydür: “Yā Süleymān Nebi bu köprü başı berkilü taşda şancılı demür azı kim vardur, var ise bu tılsımuñ fethi andadur.” didi. Daı Süleymān Nebi ile ol taşuñ demür çekücüñ üzerine gelüp yiriyir nazār ıldılar, gördiler. Kim ol demür hāykide bira satır yazu yazılı hüb rüşen azılı revān Lomān Ĥakīm ol hattı mutālaa ılıp ne dilce olduın bilüp Süleymān’a Őaleybi’s-selām beyān itdi ne didi eydür ki: “Yā Süleymān Nebi bu hattı bu çeküce yazan dimiş kim: iy cihān milkini seyr idüp gelen Őömr ü devletine arra olan ger dilerseñ kim bu tılsımı acasın evvel bir kişi bu sengin çeküci götürsün. Sikke üzerine tutup tursun yine bir kişi bu köprüye yürisün ol tılsım oı daı hāreket ılıp sürüp köpri ortasına irdüi dem çeküci götürüp turan çeküc ile taşdaı demür sikke bir kezā ursun çekücek rāst tounursa taşnıfi şöyledür kim o gelürken köprüden hendee düşer ve bir daı çeküc sikkeye rāst tounmazsa o süreverür. Köprüye başan kişi urur şuya düşürür. **Nażm:**

[Faöilatün/Faöilatün/Faöilün]

Lki çeküc urmasında ser-fırāz

Vezeni gözet eyle gāyet ihtirāz

Böyle diyüp āhir itmiş sözüni

YāŐnı virmiş hoş naşihat uzu az

Neşr: Loğmān Hâkīm ol çekücede ki yazılı hatdan bu beyānı kim kıldı. Süleymān hâzreti *Ōaleyhi's-selām* işitdi, şād oldı. Andan Süleymān Nebıeydür: “Yā Loğmān bu beyān hoş beyān eger vākiŌa.” didi. Andan hûkemā eyitdi: “Yā Süleymān Nebıbu sözi Ōağıl **[H-62b] [K-62b]** kabûl kılup tecrübe kılmak gerekdür.” didiler. Andan Süleymān Nebıserhenglerden bir serhenge emr itdi: “Gel bu demürden çeküci götür, görelüm. Götürebilürseñ Bād-pā'yına köprüye varasun, tılsım ile çoç gelür mi? görelümhem târih sözi dañı rāst gelür mi? görelüm.” didi. Pes ol serheng ilerü gelüp sebükbar olur sığınup sermenüp ol muŌteber sengin çeküci bismi'llāhi birle revān yerinden götürdi. Başı üzere birkaç şalup çigninetutup tırdı. Andan Süleymān NebıBād-pāy'a eydür: “Yüri yine köpri üzere var çoç gelsün bu kişi dañı çeküci sikkeye ursun görelüm târih haberi rāst gelür mi?” didi. Andan Bād-pā dañı yine köprüye gelüp bir kadem kim başdı. Tılsımı çoçı kıpu öninde yine harekete gelüp ayağıyla kazındı. İkinci kadem basıcağ çoç Bugür başın şaldı. Üçüncü kadem basıcağ yine çoç yerinden götürölüp sürdi. Toğrı Bād-pāy'a gitdi. Ammā kim çoç rāst köprünüñ ortasına irdüğü vaqt Hâkīm ol pehlevāna işāret kıldı. Ol dañı ol sengin çeküç ile köpri başında berkilü taşdağı demür sikkeyi bir kez şöyle urdı kim taşā garğ oldı. Tılsım çoçı süre gelürken köprüden hendeğ içindeki süya düşdi, batdı. Süleymān *Ōaleyhi's-selām* enbiyā vü evliyā vü etkiyā vü hûkemā, vüzerā anı göricek giriv kıldılar. Hâkīm kavlince ol çoç hendeğe düşicek hendeğ dañı şu dañı tılsım ile şu görünürdi, mahv oldı, gitdi. Süleymān Nebı *Ōaleyhi's-selām* hürrem oldı. Hem Bād-pā'yı hem ol serhengi taşınledi. Andan Bād-pā dañı köprüden geçüp kaşruñ kıpusına geldi, tırdı, naşar urdı, gördi kim kıbbe kıpusına on iki ayağ nerdübān çıkar. Her ayağı bir dürlü taşdan şöyle taşlar kim kimi billür, kimi mercān, kimi yeşim, kimi istāhir, kimi dehne, kimi Mekki maŌcūnı andan Süleymān NebıBād-pāy'a eydür: “İy server yüri kıbbenüñ kıpusına çık gör berkilü midür yoksa şöyle yapılu tırrur mı?” didi. Andan Bād-pā dañı kendüyi cemŌ kılup gelüp kıpuya çıkan nerdübānuñ onuncu ayağına kadem başdı kim çıkā. Başduğı dem nerdübān ayağı yire batdı. Yirden yüksek iken yir ile ber-ā-ber oldı. Bād-pā anı göricek yine vehm olup tırdı, çağırdı, eydür: “Yā Loğmān Hâkīm bu nerdübān ki Ōacāyib nesne, kadem başduğum ayağı yire batdı.” Andan Hâkīm eydür: “İy server kırğma bir ayağına dañı kadem baş.” didi. Bād-pā dañı nerdübānuñ bir ayağına yine kadem başdı. Ol ayağı dañı yire batdı, birine dañı başdı ol dañı batdı. Mā-hāsal Bād-pā ne kadar kim nerdübān ayağına birbir kadem başardı, nerdübān birbir ayağ karşı yire batardı veli yine nerdübān hemān on iki ayağ görünürdi. Neden nerdübānuñ aşāğadan bir ayağı yire batıcağ nerdübānuñ yukarusına bir ayağ kıbbe kıpusınıñ öninden karşı çıkardı. Ayağ on iki olurdu. **[H-63a] [K-63a]** Ne kadar kim Bād-pā cehd

kıldı, ol nerdübāndan asr apusına ıamadı. Zıřā nerdübānda ūstād řanŌat işlemişdi.

Naşm:

[FaŌilatūn/FaŌilatūn/FaŌilatūn/FaŌilūn]

Çok teferrūc eyleyūben ol oçuñ būnyādını

Añdılar ĥayrı duŌādan iřleyen ūstādını

aldı ĥayrān anda Lomān o tılısmuñ bendine

asrı gūrūp vālih oldu gūzleyūp mılādını

Neřr: Ĥakim avlince Bād-pā nerdübāna ımada Ōāciz alıca Sūleymān ile vūzerā ve ūmerā ve ĥukemā daĥı kūprūden geūp ubbe apusına geldiler. Nerdübāna nařar urdılar, gūrdiler kim nerdübān on iki ayak turur. Andan Sūleymān NebiŌaleyhi's-selām eydūr: "Yā Ĥakim bu nerdübānuñ řanŌatı ne ola kim bir ayak yire batıca ařağadan bir ayak yuřarudan yine ıardı." Andan Lomān Ĥakim eydūr: "Yā Sūleymān bu nerdübānuñ daĥı tılısımı vardur. Bir dem řabr ıl tafāĥĥuř ılalum, vezne uralum, gūrelūm bu dāyirede nerdübān tılısımına nisbet nesne var mıdır?" didi. Ĥakim řoyle diyecek Sūleymān NebiŌaleyhi's-selām server-i selātinleri ile apunuñ yapısı teferrūcine turdılar. Andan³⁹⁴Feylesof Lomān, Āřaf bin Berĥiyā, Yemlūn, Batlamyūs, Fiřāğorus bu cūmle ĥakimler gūzlerin miřzān ılup ubbe apusını asr yapusını hendek dāyiresin dersu der-medār nařardan geūrdiler. Āĥir ubbe apusunuñ rāřt kemerinden yaña ortada mermerden zencirle bir Ōacāyib mūdevver top ařmıřlar. Pūlāddan ara evdokunuñca ola. řoyle muŌalla turur. apu ūzere ĥakimler ol topı kemerde muŌalla gūricek eytdiler: "Bu topda n'iun muŌalla turur?" didiler. Yemlūn Ĥakim eydūr: "ŌĀdetdūr kim buncılayın muŌteber der-gāhlarda bu resme kemerlere zinet iun řoyle mūcellā toplar taŌli iderler." didi. Āřaf bin Berĥiyā eydūr: "Belki bu pūlād top iinde māl vardur, anuñun bunu el irmez yire ařmıřlar." didi. Andan Lomān eydūr: "İy ĥakimler var ise bu asruñ tāriĥi řol topda yazılıdur." didi. Buğūr Feylesof eydūr: "İy ĥakimler her ne kim řoyledūğūn Ōaqla yakın iřaretdūr veli hem řannumda řoyledūr kim bu nerdübānı bařduca kim yire batar. Anuñ tılısımı bu topdadur. Tecrūbe ılalum." diyūp Feylesof Bād-pāy'a eydūr: "Yā peyk-i Sūleymān yūriyine nerdübāna adem bař gūrelūm ıyāsumuz rāřt gelūr mi?" didi. Andan Bād-pā daĥı varup nerdübāna adem bařdı. Yine bir ayak yire batdı. Vezirler, ĥakimler daĥı kemerde ařılı pūlād topı gūzleřūp tururlardı. Anı gūrdiler kim muŌalla top bir ırāt yuřaru ekildi. Bād-pāy nerdübāna

³⁹⁴ Andan] -H.

ikinci ayak basınca bir kırât dağı alıdı. Zencir ile akimler anı gricek Feylesof'a ferin tasin ıldılar. Ol topı rst vezin ıldığıcn buğur bildiler. Kim nerdbn tsım topdadur. Andan yine³⁹⁵ Bd-p becid becid nerdbna ayak kim baardı, bir bir ayak nerdbn yire batardı. Nerdbn yire batdığınca top zencir ile aru ırt kemere ıardı. Anca kim top kemern [H-63b] [K-63b]ortasına irdi. Feylesof Bd-py'a eydr: “y server tur dağı nerdbna adem bama kim tsım topı vezinle arrına irdi. Amm ya topda y nerdbnda bir haar vardur.” didi. Bd-p dağı adem rst basup nerdbn zere turdı. akimler dağı topı vezne urdılar, grdiler kim top ol avs-i uzah miali kemern rst ıfl taına mismrleyin yapıup turdı. Andan Lomn akim Feylesof'a eydr: “Bu toplu nerdbnn tsımı nice idicek grinr.” didi. Buğur Feylesof eydr: “y fnn- cihn bir adem dağı yine nerdbna baıca tsım grinr, grsek nerdbna baıldığca top varup kemere nice iripdr. Bir adem dağı baıca ya oldur ki top yirinden zlp iner. Nerdbn zerindeki kii hod ılır. Ya oldur ki bir drl dağı haa der. Y Feylesof ne senn ne menm ne gayrı kimsenn bu tsımdan ne toğacağına bilisi irmez. Bu tsım iinde ivmemek gerekdr yosa i ziyna gider.”**Nam:**

[Failatn/Failatn/Failatn/Failn]

Bu tsımn fethi mkildr be-gyet km-kr

Fikr idp grmek gerekdr ki³⁹⁶ alı nedr ehriyr

Cmle mkil ilm ile taı olur sn bil

Lki ilm  ala dağı lzım olur fikr iyr

Ner: ukem avlınce Lomn akim yine eydr: “Y Bd-py nerdbndan ademn gider.” didi. Bd-p dağı nerdbndan indi. Top yine kemer uflinden zencirle aağa inp evvelki arrına gelp mualla turdı. Andan Sleymn Nebialeyhi's-selm eydr: “Y akim bu tsımı Bd-p'dan gayrı kimesnede tecrbe ılalum. Top kemer ıflıne varıca bir adem dağı nerdbna baduralum.” didi. Bir glm ığırdılar, iler geldi. Andan akim eydr: “Y glm yri bu nerdbndan ı, gr ubbe apısı berkil midr? veli y glm sen bu nerdbna adem baıca nerdbn ayak ayak batardur. Sen orma senme becid ı, gr.” didi. Andan glm dağı sğınup sermenp yrd, nerdbna adem badı. Bir ayak yire batdı. Top dağı zencir ile ekilp bir kırt yaru gitdi. Glm anca adem badı kim top kemer uflıne varup turdı. Buğur glm

³⁹⁵ Yine] -H.

³⁹⁶“i” vezne fazla

bî-haber bir kadem dağı bağıdı, anı gördiler kim ol pülâd top kemerden boşandı indi. Nerdübân üzerindeki gulâmı depere şöyle urdı ki hürd u haşhâş kıldı. Yine top zencirle çekilüp kemerde kararına çıkup turdı. Selâtin-i serverler anı göricek vehm alırdılar. Süleymân Nebîbu hâli göricek Loğmân Hâkîm'e eydür: "Yâ Loğmân bu ne Óaceb müşkil tıslım Óaceb bunuñ fethine miftah buluna mı?" didi. Loğmân Hâkîm eydür: "Yâ Süleymân Nebîhimmeti şöyle tutkim bu tıslımı açavüz. Andan gidevüz Hâk teÓâlâ râst getirürse." diyüp Feylesof topla nerdübânı göz terâzûsına urup fikr-i firâset bahrına talup turdı, bir nesne gördi. Nite gördi kim ol kûbbe kapısınıñ üstinde yine bir kûbbe naşş kılmışlar [H-64a] [K-64a]ve kapusın dağı ol kûbbe mişâli düzmişler. Bir kemer kemerden aşığa bir top asılı yine kapu öninde on iki ayak nerdübân, nerdübândan bir kişi kapuya çıkarken kemerden aşığa asılı top itmiş, nerdübândan çıkan naşşuñ depesine toğunmuş hürd kılmış. Nitekim ol kaşr kapusu düzülmiş kapu üzere dağı şöyle yazılmış. Tıslım şekliyle velî ol naşşda yazılı top inüp nerdübân üzerindeki naşşa kim toğunmuş top toğunduğı yirden dağı deprenmedin bir âdem şeklin dağı naşş kılmışlar. Süre varmış topı tutmuş turur. Feylesof anı göricek Süleymân Nebî'ye eydür: "Hâk Óinâyetinde tıslımuñ rumûzın bildüm. Himmet tut kim râst gele." didi. Süleymân eydür: "Nice remz bildün bize dağı göster görelüm." didi. Andan Hâkîm eydür: "Yâ Süleymân kûbbe kapusunuñ üstün taşına naşar kı gör ne naşş kılmışlar." didi. Süleymân NebîÓaleybi's-selâmkûbbe kapusına naşar kıldı, gördi kim kûbbe kapusunda yine ol kûbbenün kapusı naşşın naşş kılmışlar, ne hoş beñzetmişler. "ÓAceb n'ičün yazdılar ola?" didi. Andan Hâkîm eydür: "Yâ Süleymân Nebîkemerden inüp nerdübân üzerindeki âdem naşşın toğınup hürd kılan topı bir şekil dağı tutup, turur ve dağı ol şekil topı tutup turduğınuñ işâreti budur kim bu kemerdeki top dağı tıslım ile inüp nerdübân üzere âdem hürd idicek cehd idüp süre varup ol topı duta dutıcağ top yine kemere çıkmaz, tıslımı turur. Nerdübân dağı yire batmaz kapuya çıkılır. Kapu dağı açılır. Nitekim kûbbe kapusındağı yazılı kapunuñ yapısı açuğ turur." didi. Feylesof dağı³⁹⁷ şöyle diyicek Süleymân Nebîdağı Óaleybi's-selâmfikre vardı, gördi kim Hâkîm yine bir fikr ü firâset birle bir remze muttaliÓ olupdurur kim Çemşid-izemân ol firâsetde Óâcizdür. **Naşm:**

[FâÓilâtün/FâÓilâtün/FâÓilün]

Bildiler kim ol Hâkîm-i Feylesof

Tıslımât esrârına buldı vuğûf

³⁹⁷ Dağı] -K.

Kāmil ol ki müşkilâtı kıla hâl

Cāhil ol ki hâlli müşkil ider ola merd-i hâvf

Neşr: Loğmān Hâkīm kavlince kaçan kim Feylesof ol kapu naqşından remz tuyıcağ döndi. Süleymān'a eydür: "İy Süleymān Nebîbu tılsımı açmağ dilerseñ bir kişiye dahı kıyalum, andan soñra bize bir merdāne er gerekdür kim nerdübān üzere top inicek kıorqmaya, süre vara. Ol topı tuta, tura, tā kim bu tılsım³⁹⁸bozula." didi. Yine Süleymān Nebîemr ile Loğmān Hâkīm buyurdi. Bir gulām geldi ki ol dahı yine nerdübāna çığa. Andan yine Süleymān Nebîeydür: "Pehlevānlardan bir kimse gerekdür kim kemerden inen topı kıorqmadın tuta." didi. Andan serverlerden bir server-i selātin Qartūs-ı ŐĀdi pehlevān Şeddādi [H-64b] [K-64b]³⁹⁹ilerü gelüp eydür: "Ben kıuluña emr iderseñ top inicek tutayın Hâq rāst getirürse." diyüp dahı sığındı. Sermendi topı gözleyüp turdi. Andan ol gulāma "Bād-pāy-ı ŐAyyār yürü bu nerdübāndan kıubbe kıapusına çık gör kapu birkilü midür? Velî iy Gulām sen nerdübāna ayağ başduğca nerdübān ayağ ayağ aşğa batsa gerekdür. Sen şaşın vehm alma kıapuya çıkmağ ardınca ol." didi. Andan Gulām dahı varup nerdübāna ayağ başdı. Nerdübān bir ayağ yire batdı, top dahı zencir ile çekilüp bir kırāt kemer çıkıdı. Gulām dahı anca çıkıdı kim top yine kemerüñ kıufline yakın irüp turdi. Gulām bir kıadem dahı ziyāde başdı. Yine yerinden boşandı. Andan nerdübān üzerindeki gulāmı depere şöyle urdı kim hurd kııldı. Top zencirle yine kemere kıalkunca ol pehlevān-ı cihān Őuqqābleyin süre irdi. Ol muŐteber pülād topı kıollarıyla kıucakılayup berk tutdı, turdı, kıomadı kim yine yukaru top dutulıcağ kıubbenüñ kıapusu çaldı. İki kıanat kıapu iki tarafa gidüp turdi. Andan kıubbe kıapusu açılıcağ ol pehlevān dahı topı kıucağından kıopı virdi velî top yukaru gitmedi. Şöyle zencirle yirde turdı, bildiler kim tılsım açıldı. Andan nerdübānı dahı tecrübe kııldılar, gördiler kim nerdübān dahı turmuş yire batmaz andan Süleymān Nebî ile ümerā, vüzerā, hükemā şād u hürrem olup yürüdiler. Nerdübāndan kıubbe kıapusına çıkıdılar. Bād-pā öñlerince kıubbeye girdiler, ne gördiler kim kıubbe için bir Őacāyib kıaşr-ı muŐallā kıılmışlar. ŐĀdi dört eyvān birbirine kıarşı şeddādi, andan dört eyvān ortasında bir zerrin taht kıurulu dil-şādi, andan ol kıaşruñ dört dıvārı kıubbesinüñ sağıfı şöyle müzehheb münakkaşdur kim gözler kıamaşur. Bağıcağ ve fersî dahı ağ gümişden döşenmiş dürlü dürlü şanŐatlar ile Süleymān NebîŐaleyhi's-selām ol kıaşr-ı muŐallā için şöyle müzehheb münakkaş müzeyyen göricek bir zemān turup teferrüc kııldı. Andan ol zerrin tahtuñ kenārına geldi, gördi kim taht üstinde dahı

³⁹⁸ Bu tılsım] -H.

³⁹⁹[64b] -K.

evvel bir mu'Öteber şāh şeklin düzmişler. Gümüſden elleri, barmaqlaraltundan, dirnaqları ağ yāķūtdan, gözleri gevherden, tutaqları la'Ölden, dişleri dürr-dānelerden düzülmişdiri ve san'Öatında oturur veli şāh şeklinüñ yine kucağında bir ma'Ösüm oğlan şeklin düzmişler [H-65a] [K-65a]⁴⁰⁰sanasın bir sultān oğlın kucağına alup bağına baſup turur. Taht üzere dirileyin. Şāh şekli Öabūs-ı kāmatarır örünmiş andan ol pādīšāh şeklinüñ karşıısına yine bir siyāh ÖArab şeklin düzmişler. Pülāddan elinde bir cām tutmuş turur. Veli ol ÖArab şekli şöyle kōrķunc peykerü kim görenler vehm alır ve dağı ol ÖArab şeklüñ sağında solında on iki hādım şekli düzmişler. Kimi mercāndan kimi yāķūtdan kimi billürdan kimi ma'Öcūndan kimi altundan kimi gümüſden düzülmiş dirileyin dururlar. Yine her bir hādım şeklinüñ elinde kiminüñ ſim sinī içi tolu altun kiminüñ elinde altun sinī içi tolu ağ incü kiminüñ yeſil yeſimden elinde sinī içi tolu kıızıl yāķūt dirileyin tutup tururlar. ÖArab şekle karşıu şöyle ſankim bir kimseye māl getürüp duhüle gelüp tururlar. Süleymān Nebi'Öaleybi's-selām anı göricek eydür: “Yā Hākīm bu şekilleri şöyle zinet için mi düzdiler yohsa bir remiz var mıdır?” didi. Loķmān Hākīm eydür: “Yā Süleymān Nebi remzi var ola, bir lahza ſabr kıl görelüm.” didi. Dağı Loķmān Hākīm ol zerrin taht üzere çıķdı. Ol şāh şeklinüñ boynında bir altun levh gördi, alup Süleymān'a getürdi. Süleymān dağı Öaleybi's-selām gördi kim levhüñ bir rüyında otuz iki satr yazı yazmışlar. Hüb rüşen kāmışlar ve bir yüzinde dağı evvel birkaç şeklin kılmışlar. Koç üzere tās bir aşkar insān şeklin naķş kılmışlar. Bir elinde bir yelek-i kılıc tutar, bir elinde bir kesük ādem baſı yine koçuñ kaķ boynı üzere bir Hindü yir şeklin kılmışlar, altı eli var. Bir elinde bir tāc tutmuş, birinde bir tas ile od, birinde bir külünk, birinde bir kemer, birinde bir kāmçı, birinde bir cārup tutar. Veli baſına bir ſoķmān geymiş ve yine koçuñ sağırsı üzere bir hüb ādem şeklin naķşın kılmışlar. Bir elin ſinesine urmuş bir eline bir ſaru cām almış yüzine karşıu tutmuş dirileyin turur. Yine koçuñ baſı üzere güneſ cirmin yazmışlar. Yine ſinesine koçuñ bir hüb Öavrat süretin naķşın kılmışlar, elinde çenki var ſanki diridür. Çengin çalar sāzına baſ ſalar ve bir dağı yine koçuñ kuyruğı üzere bir dīvān şeklin yazmışlar. Bir elinde defter, bir elinde kalem karşıu defterine nesne yazarleyin turur ve yine koçuñ altında kāmer cirmin naķş kılmışlar. Temām Süleymān Nebi'Öaleybi's-selām [H-65b] [K-65b]levhāda koç üzere ol yidi dürlü şekli bir zemān turup teferrüc kıldı. Düzen yazan üstāda taĥſin itdi. Andan Süleymān Nebi'Öaleybi's-selām ol menķüş levhi Loķmān Hākīm'e sundı, eydür: “Yā Hākīm gör kim bu levhā ne Öaceb şekiller yazmışlar.” didi. Andan Loķmān dağı Öizzetle levhi eline

⁴⁰⁰[65a] -K.

aldı. Nażar kılup şekilleri gördi. Süleymān'a beyān kıldı, ne didi eydür: “Süleymān Nebıevvel bu kıoç kışkın ki naķş kılmışlar,on iki burucuñ ibtidāsı ĥamel burcına işāretdür. Kıoç boynı üzere naķş olan pır Hindü kim altı eli var, Zuĥal adlu yılduza işāretdür. Arķasındaki şekli kim kılıc kesük bař tutar, Merriĥ'e işāretdür. Śağrısında naķş⁴⁰¹ olan şekil kim cām tutar, Müřteri'ye işāretdür. Başındağı ĥod yaķın řems Cirmi'dür. Şinesindeki Óavret şekli kim elinde ķengi var Zühre'ye işāretdür. Kıuyruķ üzerinde sâĥib defter ÓUtārid'e işāretdür. Kıoç altında müdevver şekil CirmiKamer'dür.Yā Süleymān Nebıbu yidi yılduz kışkın bu Ĥamel burcu üzere naķş kılduķlarınıñ yaķın işāreti budur kim yidi yılduz şeref burcında yaÓnı Ĥamel'de iken bu tārıĥi bu levĥa yazup bu tılsımı düzüp bu ķasrı bünyād kılmışlar dimekdür.” diyüp Buğür Loķmān Ĥakım levĥüñ bir yüzindeki ĥatta nażar kıldı. Ne dilde idüĝin bildi, beyān kıldı ne didi dimege Óāřıkāne śalavāt. **Nażm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Böyle dimiş levĥa ol ĥattı yazup

K'iy yidi iķlim için cümle gezen

Taĥt u devlet birle bunda k'iresin

Ćün bu ķasr-ı aÓzamı ki göresin

Ćün tılsımı fetĥ idesin pür ĥüner

Ĥālüme vāķıf olup eyle nażar

İşbu ķasrı kim görürsin ki ĥarāb

Köhne vırān içi pür-i büm ĝurāb

Eyle meÓmür idi evvel bu ķasır

Görmemişdi mişlini ķeřm-i Óasır

Yüz yigirmi yılda yapdum ķasrı men

Altı yüz yıl kaçuruben Óasrı men

Ķande mermer maÓdeni varsa temām

⁴⁰¹ Naķş] -H.

Qazdurup getürmişem seng-i ruham

Devletüm yüce idi bahtum sa'îd
Qardeşim Şeddād idi adum Şedîd

Heft kişver rub'î meskûnı temām
Evvel āhir tutmuş idüm iy hümām

Hüküm kıldum Őāleme Qa'adan Qa'ā
İns ü cinle ceng idüp çekdüm cefā

Qala şandum Őālemi baña ebed
Zabına kıldum anuñ cedd ile cehd

Üç yüz elli yıl kıluben darb u harb
Tig şaldum bizüm oldı şarq u ğarb

Üç biñ üç yüz beglerüñ aldum kızın
Kim güneş müştāk idi göre yüzün

Biñden artuq yapmışam muhkem hîsār
Kim Sikender seddi mişli cümle i yār⁴⁰²

Qalması milk-i cihānda bir emîr
Milkin alup itmeyem Őāqın eşir

Cem' idüben Őālemüñ gencin temām [H-66a] [K-66a]
Kendüm için yapmışam a'Özam maqām

Devletiyle seyr iderken Őālemi
Zevq iderken Őālem içre her demi

⁴⁰² Bu mısraın vezni bozuktur.

İşbu yire irişüp kırdum otağ
Kim bahār idi açılmış lāle bāğ

Köhne Óālem olmuş idi nev-bahār
Her şecerde öter idi murğ-ı zār

Gözüme cennet görünüp bu maķām
İstedüm yapam kıasır dārü's-selām

Harc idüben bunda niçe māl u genc
Kıasrı yapup çekmişem gāyetde renc

İşbu kıasrı kim görürsin şimdi boş
Günde biñ beg birl'iderdüm Óıyş u nüş

Hıç ecel guşsasını yimez idüm
Tahtum āher kims'ala dimez idüm

Lıki kıasrum yapılırken ol zemān
Feylesofum vardı kāmil ĥurda dān

Kim felek isrārına bulup vuķūf
Her Óulümda olmuş idi feylesof

Bu tılısmı düzedüp ki⁴⁰³ itdi Óamel
Kim bu kıasra itmeye kimse ĥalel

Çün tılısmı bağlayup itdi temām
Pes sūóāl itdüm aña ki yā hümām

Bu tılısmı bağladuñsa iy pür-hüner⁴⁰⁴
Kim bulısardı baña āhir źafer

⁴⁰³“Ki” vezne fazla

⁴⁰⁴ Bu mısraın vezni bozuktur.

Kim saña esrâr-ı çarh olur Óayân
Di baña eyle anı bir bir beyân

Çünkim aña eyle kıldum ben sūóâl
Şah cevâb eyle virür şahîb kemâl

Didi Óömre garre olma yâ şedîd
Kim olup yirde olursın nâ-bedîd

Kim fenâ milki durur işbu cihân
Kim gelürse olasıdur soñra şan

Çünkü olur meskenüñ ahîr turâb
Bir niçe yüz yıl geçince kāmuyâb

Bir Nebî-i mürsel ola pâdişâh
Devletin ide ziyâde Hâş İlâh

İns ü cin ü vahş ü tayr ü mür u mâr
Cümle aña çâker ola tâ ki var

Bahr ü berde tâ ki var biñ bir ümem
Hizmetine yüz sür'anuñ piş ü kem

ÓĀlemi kafdan kafa duta temâm
Fāvus-ı Kıdsı vire Hâş'dan selâm

Bende ola Efrâsiyâb keyf ü bād
Tahtını gökde getüre dahı bād

K'o Süleymân ibni⁴⁰⁵ Dāvud olısar

⁴⁰⁵ İbni] bin H.

Şāh-ı Őālem žill-ı MaŐbūd olısar

Bu ÖArab milkinde üşe kulsar
Mescid-i Őudsı temām ol yapısar

Yıl götürüp tahtını bunda gele
Őursa kaşruñ mermeri hem harc ola

Bu tılısmı bozıardur ol Resül
Şaĥ sözüm bu yā Şedıd eyle kabül

Şaĥ haber böyle virince feylesof
Yā Süleymān sırruña buldum vuķūf

Ĥükm kıldum işbu levĥi düzdiler
Ĥattı yazup tiğle anı kazdılar

Var kıyās it kim idi şāh-ı Şedıd
Kim bu kaşrı yaptı ol baĥt-ı saŐıd

Ĥükm iderken Őālem içr'ol kām-kār
Aña dañı kalmadı āĥir rüzigār

Al emānet Őömre mağrūr olmağıl
Žālīm ü cabbār u maĥsūr olmağıl [H-66b] [K-66b]

Çün irermiş ādeme nā-geh ecel
ŐĀķil ol kim işleye sāliĥ Őamel

Böyle diyüp āĥir itmiş söz Şedıd
Şeh iken olmuş sin içre nā-bedıd

ŐĀleme gelen gider bende vü şāh
Ĥāk olur her bir cisimsinde penāh

Diñle imdi bu Óacāyib kıśśayı

Vir śalavāt al hayırdan ĥiśseyi

Neśr: Ĥükemā kavlince kaçan kim Süleymān Nebi *Óaleybi's-selām* levĥadan bu ĥaberi kim aldı bildi kim ol kaçır-ı Óaźim Şeddād qarındaşı Şedid'ün imiş. Andan ol Şeddād qarındaşı Şedid şekl-i tahtı altından bir kefeng görüldi. Üzerinde bir Óaźim ĥalkası var, pūlāddan bildiler ki kefengdür. Andan Loǵmān Ĥakīm naźar kılup fetĥine çāre istedi, Óilm ile bildi ki bu kefengün kıflı ol ĥalkadır. Pes pehlevānlardan RaÓd bin Berķ'e emr itdi ki: “Yā pehlevān gel bu ĥalkayı śolına burmağa ceĥd it ki kefeng açıla ammā ki zinhār śağına burma açılmaz. Zırā ki üstād anı eyle işlemişdür ki śağına burıyıcak kefeng berkinür ve śolına burıyıcak kefeng açılır.” diyüp Ĥakīm Berķ'e söyleyicek pehlevān daĥı etek miyāna śalup bıyık burup ilerü vardı. kuvvet idüp ĥalkayı śolına burmağa zor itdi. Eyle ki ĥün-ı Óarķa ġarķ oldu, buramadı. Anı görüp Kırtūs-ı ÓĀdı ol pehlevān-ı Şeddādı el urup ĥalkaya zor itdi. yirinden bir kırat miǵdārı döndürdi. Anı görüp Behrām-ı Dilir ilerü vardı, ol daĥı zor itdi, iki kırat miǵdārı dönderdi. Andan soñra kıalan pehlevānlar ikişer ikişer olup ĥalkayı tutdılar, zor itdiler. Birer kırat miǵdārı dönderdiler. Ancaķ andan Loǵmān Ĥakīm anı görüp eyitdi ki: “Bu böyle olmaz buña bir pehlevān gerekdür ki burma gibi ĥalkayı burup çıkara kefeng açıla.” diyicek andan ol pehlevān-ı cihān Zāl-ı Destān ilerü gelüp el urup kefeng ĥalkasın dutup zor itdi. Śolına yidi kez burup kefeng taşını kıoparup seng-i āsiyāb gibi kıaldurup kırk adım miǵdārı yir ġirüsine iletüp bir dıvāra söykedi. Şöyle ki źerre kıadar Zāl-ı Destān'ün ol pehlevān-ı cihānuñ derdi olmadı. CemīÓ ümerā vü vüzerā görüp Sām-süvār oğlını taĥşinlediler. Ammā ki Kıāhir'e ġāyet ġüc geldi ve kendüsi varup ĥalkayı dutamadıĥına incindi. Zırā kim pehlevān-ı pāy-i taht Kıāhir idi kim Sām-süvār kırsisinde otururdu. Ģayretinden ciger pür-ĥün olup perişān-dil olup tırdı. Andan Süleymān ĥükm itdi ki kefengden aśağa fanūs yaķup ġireler, içinde ne vardur ġoreler, gelüp Ĥazret-i Süleymān'a ĥaber vireler. Hemān-dem Bād Pāy-ı Medeni Óuķķāb gibi yerinden ġötürölüp fanūs yaķup daĥı kefengden içerü ġirdi, ġördi ki ruĥāmı mermerden nerdübān yapmışlar. Çünkü nerdübāndan aśağa indi, kırk Ĥüsrevāni küp ġördi. Cümlesi kıızıl altından pes ilerü gelüp kıapaķların kıaldurdu ġördi ki ser-cümlesin laÓl ü cevāhir ile toptolu itmişler. Şād olup taşra çıkup Süleymān Nebi'ye ĥaber virdi. Server-i selātınler işidüp cümle şād oldılar. Zırā ki inÓām-ı Süleymāni olacağın [H-67a] [K-67a] bildiler. **Naźm:**

[FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilün]

Ki Óacāyib hāsśa kıomıř řim ü zerde Hāķ teÓāl
Kim cihān hāķına ğāyet sevgülüdür milk ü māl

Kim cihānda řim ü zersüz bulmadı maķśūdı řahś
Pāymālı olmayan ölüř anuñ için pāy u māl

Neřr:Hükemā ķavlince SüleymānNebiÓaleybi's-selām hemān-dem KüliÓād-i Pārçili'ye hūkm itdi. Muhendislerleicerü girüp laÓl ü cevāhirleri ümenā taşra taşıyup çıķarduķdan soñra ol kırķ zerrin Hüsrevāni küpleri taşnif ile yir yir maķāralar ķurup serverler yapışup ebrışim kemendler daķup çekdiler. CemıÓ küpleri taşra çıķardılar. Ammā ki hayli zahmet çekdiler. Pes Ahı Melih görüp eyitdi ki: "Yā nebiyu'llāh insāna bu zahmeti çekdürince dıv ü cinne hūkm idüp bu küpleri āsānlıĝ ile çıķartsak." ne cevāb virdi ki: "Rāst dirsın veli insānuñ şerefini řeyātın zürriyātu bilsün için iderem. ÓAcizlik gösterüp anlara minnet itmegi cāyiz görmezem." diyüp andan Süleymān NebiÓaleybi's-selām hūkm itdi. Ol ķařr-ı Meřid'de ne ķadar ki zerrin şimin laÓl ü cevāhir ki bulundu ise sercümlesin üç bahř itdiler. Bir bahşın řām hāķınuñ sāóıllerine ķısmet itdiler. Tařadduķ için ve ikinci bahşın server-i selātınlere taķřım itdiler ve üçünci bahşın Beytül-Maķdis'in bināsı için ve Ķudus-i Mübārek bināsı için hıfz itdiler. Andan yine Süleymān NebiÓaleybi's-selām emr itdi. Ķařr-ı şedid'ün ne ķadar ruhām rengin mermerleri var ise sercümlesin ehremenler götürüp Ķudus-i Mübārek řahrāsına ilettiler. Bināya řarf itmek için zıřā ki Ķudus-i Mübārek bināsına her yirden mermerler gelmişdurur.⁴⁰⁶ İnřāó'llāh yirinde zıkr olına. **Nařm:**

[FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilün]

Ol binā-yı ķuds idince aslı birle hoş beyān
Naķsi ķalmaya diyevüz cümlesin iy şeh cihān

Söz gerek kim aslı birle söylene yirinde pes
Söz yerinde denmeyincek yañlıř olur pes hemān

Der-Beyān-ı Temřilāt-ı Dāsitān-ı Māzi

[FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilün]

Güş u hüşı baña tut iy nāmuver
Kendü nefsünden virem emlah haber

⁴⁰⁶ Gelmişdurur] gelmişdür H.

ÓAmr'ı Zeyd'i oya itsün ıl u āl
Kendü nefsün bil olup řāhib kemāl

Dāsitānuñ remzi nādür añlaya
Saña senden şerh ıdeyin diñleye

Fı'l-meşel nefsün durur řāh-ı şedid
FāmiÓ bed-nefs ü müdebbir çün Yezid

Cehd ıl kim anı müómin idesin
Dünyeden imān ile tā gidesin

Zinet-i dünyāya meftün olmağıl
Çün şedid eyle ki mağbün olmağıl

Ol maāmi iste kim yodur fenā
Ol hevāyı iste kim virmez Óanā

Hızmet ol sultāna ıl vāhid durur
Birligine dü cihān řāhid durur

Rızı andan iste kim Rāzı O'dur
Hızmet ol sultāna ıl Halı O'dur

Hācet andan iste kim oldur ğanı
Rızın andan yir Yahūd u İrmeni

Aña sığın k'oldurur hāfiz İlāh
Cümle halka hāzret-i Hāfiz penāh

Halkı terk it tā bulasın urb-ı Hā
Halkuñı hoş it duÓā eyleye halk

Ûo füsünü terk ide efsâne nedür⁴⁰⁷

Söz sözi terk ide gör nutıkdur[H-67b] [K-67b]

Sen seni terk eyleseñ fânî fakîr

Ûurb-ı Hâkķ'ı tez bulasın iy hâķîr

Âh ki Óömrüm söze itdüm hâyf ü harc

Ûalmışam ķāl içre hâl olmadı derc

Defterüm itdüm elümle ben siyâh

İy Óaceb Óafv ide mi cürmüm İlâh

Şaç ağardı rû-siyeh men vâ n'idem

Cürmüm öküş itmişem žulm ü sitem

Oķuyup *lâ-taknetü*⁴⁰⁸ tutdum ümîd

Var ümîdüm k'olmayam nâ-ümîd

Umarum şefķat Resül'e ümmetin

Vir şalavât tutalum pes sünnetin

Der-Beyân-ı Meclis-i Âhir

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Hâkķ'a minnet virdi vüsÓat iy hümâm

K'oldı üç yüz kırķ toķuz meclis temâm

Óİlmüm irdükce kitâbı söyledüm

Nażm u neşr ile temâm şerh eyledüm

Men beni ögüp dimezem kāmilem

Gevden ahmaķ pîr ü nâ-dân cāhilem

⁴⁰⁷ Bu beytin vezni bozuktur.

⁴⁰⁸ Ümit kesmeyin

Rū-siyeh ven hemçünān miski ĥatā
Sözlerümde çoğdurur sehv ü ĥatā

Ẓirre yoğdur ħalbümüzde hiç ĥuzūr
Sözd'anuñcün bulunur ekşer ħusūr

Lıki kāmīl bilür anı pür hüner
Müflis olan diyemez naẓm u dürer

Sözü sehvsüz gül dikensüz olmaya
Kim şadefsüz dürri kimse bulmaya

Kāmīlūñ ħadrin bile mi nā-ehil
Ėam degül itse ĥased baña cehil

Ben dimezem kāmīlüm kemter benem
Cümle şeyóden alcağ u ebter benem

Kim kemāl eylükdurur hem meskenet
Meskenetden özge yoğdur ma'Örifet

Naẓmı dimek fendurur iy nāmever
K'eylük olur Óālem içre pes hüner

Ne hū kāmīl kātībüm var hatt-ı rāst
Kim beyāza çıçara nüşham o kāt

Ne zerüm var ki elem kātīb Ėulām
Yazduram nüşha diyüp neşr ü niẓām

Ne hū ħudret var ki yazam ben façır
Kim be-ğāyet müflisemdür çatı pır

Bir taraıdan ta'Ön-ı ĥāsīd dil yaçar

Bir taraftan baŐz ekābir göz kaçar

İstemezler söyledüğüm mâ-hâsal
Gözedür fırsat ki⁴⁰⁹ ide ceng ü cedel

Ĥaķ bilür ki olmasa şeh desti-gir
řāŐirān iderdi tōhmet irüdir

Alna tā kim yazdısa ceffü'l-ķalem
şek degül kim olırdur piş ü kem

Ĥükm-i řāha idelüm biz imtiřāl
Devletini yüce ķılsun Ĥaķ teŐāl

Bendeye sultān idicek himmeti
Nite ĥāsid bula baña fırsatı

İy buĥarı Őālem iden pādiřāh
Tıyn-i ādem idüben viren güvāh

Ol Muĥammed nūri ĥaķķ'eyle kerem
Kim kitāb itmāmını bende görem

Bu kitābuñ iĥtitāmın ķıl mezid
K'ide himmet řāh-ı sultān Bāyezid

K'oldurur dünyāyı ābād eyleyen
Kisrā gibi Öadl ile dād eyleyen

Yā İlāĥi bāķi dut şeh ĥāzretin
Tā ķıyāmet zāyil itme devletin[H-68a] [K-68a]

Süleymān-nāmenüñ Üç Yüz Ellinci Meclisinüñ Žikrindedür

⁴⁰⁹“Ki” vezne fazla

[Fā'Ūlātūn/Fā'Ūlātūn/Fā'Ūlātūn/Fā'Ūlūn]

Dide zülfün ğuśśasından her seher sevdā çeker
K'ol siyeh bahtuñ ucından bi-meded āh vāh çeker

Ŗalbinūñ ayinesin pāk itmek için dem-be-dem
Dil lebüñ yādına nehā bāde-i ħamrā çeker

Dil ki hicrūñden gözümüñ dökdi eşk-i bahrını
Dürr-i vaśluñ bulmağ için miĥnet-i deryā çeker

Ŗişkuñ ile yıllar oldı cān u ten miĥnet görür
Hicrūñ ile gözlerüm Ŗan ağlayup ğavġā çeker

Gül-ruĥuñ firdevs-i cennet perçemūñ tāvus ĥor
Zülfūñ ol serheng-i⁴¹⁰ Ŗu'Ūbān göklere ejderĥā çeker

SāŖiyā götür ĥicābi meclisi Ŗur mey getir
Zāhid-i ĥuşk olmaduñ ki bāde-i tenĥā çeker

O nigāruñ ŖişĖ odına kim düşer Ŗeh dil yağar
Ol periye kim irerse ğayret-i a'Ūdā çeker

O Ŗacı dil-keş hemİN ĥalĖa virür teşviş ü ğam
Ol gözi ser-mest ucından her kişi ğavġā çeker

İşigi tozu yüzüm zer itdi sağum Ŗimi āh
Ĥāk-i pāyi küĥl-i cāndur çēşmine bİNā çeker

Baş çeküp meydān-ı ĥüsnūñ içre iki Ŗaşlaruñ
Pehlevāndur zūr-keş ki Ŗaddin egüp yā çeker

İy ĥüsün milkind'olan Ŗāĥ-ı Süleymān-ı zemān

⁴¹⁰“İ” vezne fazla

Ƙıl nażar Firdevsî mûra ƙillet-i dünyâ çeker

Diñle imdi ƙıssa nâdûr vir şalavât Aĥmed'e

Diñle andan ne oğur Şeyyâd u ne imlâ çeker

ÓAn Ƙıssa-i Cemâdât-ı Şadef ve Âyine-ive Tûti-i Ƙafes ve Ƙaziyye-i Kenâne ve ÓAdnân ve Ƙaynân

Ĥükemâ ƙavlince ƙaçanki Süleymân Peyğamber Óaleyhi's-selâm ƙaşr-ı Şedîd'i kim temâm teferrüc itdi. Andan ele giren mâlı üç başş idüp iki başşın sâóillere ve serverlere kim üleşdürüp bir başşın Beytül-Mağdisharcı için alı ƙoyup daĥı ol ƙaşrı bozdurup binâya yarar rengin ruĥâmî mermerlerin Beytül-Mağdis'in binâsı için dîv ü Óifriite götürdüp dönüp yine Şâm şahrâsındaki taĥt-gâĥına gelüp nübüvvet kürsisine çığup ƙarâr itdi. Ammâ ki ins ü cin melikleri arasında dîv ü Óifriit serhengleri içinde söylenen bu oldı kim: "Görün bu Dâvud oğlı Süleymân'ı ki ne ulu pâdişâhdur kim yir altında olan genc-ĥâneler daĥı aña naşîb olur. ÓAle'l-ĥusûs ki anuñ gibi müşkil tılsımât cin nesline cân ƙavmi aślına tanışmayup insân Óulemâsı ile âdemî-zâd füzelâsı, kümelâsı birle ƙaşr-ı Şedîd'ün tılsımâtın feth idüp âdemî-zâduñ kerâmetini ƙavl-i teÓâlâ "ve leğad kerremnâ benî adem"⁴¹¹ demekle işâbet itdi." diyüp söyleşürlerdi. Ammâ ki bizüm ƙıssamız ez ân cânib Ƙâĥir bin Sâm-süvâr'a geldi ki zahmları oñulup temâm cenge yarayup perrîler sultânı Hümayyün Şâĥ Süleymân dîvânına Ƙâĥir'i daÓvet idicek Ƙâĥir cevâb virdi ki: "Yâ perrîler sultânı bilmez misin ki Mihrân-ı Ekber ile ceng itmeyince Süleymân dîvânına varupatam Sâm-süvâr kürsisine geçüp oturmam[H-68b] [K-68b]diyü and içmişem varmazam." diyüp Óinâd idicek Hümayyün Şâĥ ģam-ğın olup ƙasem yâd itdüğini gelüp Ĥâzret-i Süleymân'a Óaleyhi's-selâm tağrîr itdi. Ammâ ki Ĥâzret-i Süleymân Óaleyhi's-selâmğâyet incinüp eyitdi: "Eger ki Kâĥir bin Sâm atası Sâm-süvâr kürsisine geçmege and içdi ise ģam degül yerine Zâl-ı Destân geçüp otursun, eger ki Zâl-ı Destân daĥı Ƙâĥir ĥâtırın gözedürse Sâm-süvâr gele kürsisinde ƙarâr ide. Bu Óâlemdür hezâr pehlevânlar bulunur ki Ƙâĥir mânendi ola kim cihân serâyı şâĥîb-ƙırânsuz, pişeler bebr ü beyânsuz olmaz. **Nażm:**

[FaÓilatün/FaÓilatüm/FaÓilatün/FaÓilün]

Sen seni görüp cihânda germe göğsün pür-hüner

Şanma ĥâlî pişe kim anda yaturdur şîr-i ner

⁴¹¹ "Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kaldık" (İsra/70).

Nerrimān u Kerrimān u ahramān olsañ dağı

Bulınur aqrān saña ki anuñı hāke doker

Neşr: İmdi yā Hümāyūn Şāh merd ü merdān oldur ki kendüyi görmeye yelken gibi göğüs göge germeye kim cihān serāyında ser-keş dil-āver pehlevān u pür-hüner eksük olmaz. Ümüdüñ Hā'a şöyledür ki niçe āhir gibi pehlevānlar gelüp der-gāhuma yüz uralar.

Nażm:

[Fāilatüñ/Fāilatüñ/Fāilün]

Bu cihāndur bunda çodur pehlevān

Bulınur ol kürsiye şāhib-ırān

Hā teālā tā ki tadır itdiyse

āhir'e de ol geliser bı-gümān

Neşr:“Ve ammā ki āhir bin Sām kendüyi gördüğinden degül idi. “Mihrān-ı Ekber'den intıāmum alayın.” diyüp and içdi ise cāyızdır ki anuñ gibi şāhib-ırānuñ ve pehlevān-ı cihānuñ intıāmını Mihrān-ı Ekber'den almağa ve āhir'üñ Őahdi yerine gelmege biz dağı yardım ılavüz. Zırā ki bize dağı ğayret düşer ki Őālemüñ Süleymān'ı iken biñ bir ümmet emrüme fermān-ber iken on dört biñ dünyā pādişāhı hūkmüme muı u münād u müsehhir iken bir pehlevānuñ tekvün arasında yirle gök arasında ara bulutlar yüresinde yaup yir alağına nażar iderken Tekvün'üm yir yüzine indürüp Mihrān'üñ bağına ondurup miyvesinden alup yedüği için şükr-i Hā'ı yirine getürüp “Elhāmdüli'llāh” didüği için bu ne sözdür ki pehlevānumla ceng ide. Yir yüzini anuñ anından peleng-reng ide. Vāsi cihānı gözine teng ide. Pes anuñ gibi bed-bahtuñ hāından gelmek gerek. Tā kim bir dağıda bir pehlevānumuz bir āhir yire onduğı ecilden anuñ şāhibi cinnüñ cānın almağa āheng itmeye. Zırā ki bı-günāh ceng itmekden kibr añlanur. Kibr ü ın ehline hod kimse[H-69a] [K-69a] meħbet itmez. Nite kim eydür: “Lā-şenāoe mae'l-kibr”⁴¹²zırā ki ındār, tekebbür, azđun olur, azđuna hod Hā teālā nusret virmez. Nite kim eydür: “Lā-afere mae'l-bağı”⁴¹³**Nażm:**

[Fāilatüñ/Fāilatüñ/Fāilatüñ/Fāilün]

Böyle diyüp sākin oldu Şeh Süleymān hāzreti

⁴¹² Kibirli insanı övme.

⁴¹³ Zülm edenler kazanamazlar.

Gūş u hūşı baña tutup diñle nādūr ĥikmeti

Ger dilersen̄ bu Őacāyib kıssayı ben şerĥ idem

Vir şalavāt cān u dilden Muştafā'ya ki kıatı

Der-Beyān-ı Reften-i Hümāyūn Şāh Berāy-ı Āverden-i Mihrān-ı Ekber

Hükemā kavlince rivāyet asāĥ budur ki ol zemān ki Süleymān Peygamber *Őaleyhi's-selām* Kāhir ĥaqqında bu vech ile söz söyleyicek hemān-dem perrīler sultānı Hümāyūn Şāh ve Zāl-ı Destān ve cemīŐ ins ü cin serhengleri ayağ üzere kıalkıp eyitdiler: “Yā nebiyu'llāh Kāhir cān u gönülden muĥibbūndür. Şöyle ki dāyim fahr-i Őālī ĥazretüñe ĥizmet itmekledür. Bu and içdüğine sebep hemīn maqsūdı düşmeninden intikām almaqdur. Ekşer gamı budur ki eydür: “Ben pehlevān-ı Süleymān olam, Sām-süvār oğlu şāhib-kırān olam, benüm cezīre melikinūñ bağına girdigüm için leşker çeküp üstüme gelüp tır-i bārān ide ve kıanımı yire döküp yer yüzini ergevan̄ ide. Devlet-i Süleymāni'ye lāyık degüldür ki men kınümü düşmānumdan almayınca yene şāhib-kırānlık daŐvāsına göre maŐnā kılmayınca Sām-süvār kürsisine geçüp oturam.” **Nażm:**

[*Faöilatün/Faöilatün/Faöilün*]

Kürsiye şāhib-kırānlar oturur

Haşmı kimse tiğle ala getürür

Virmeyen haşmına tiğ ile cevāb

Şeh Süleymān ĥizmetin ne bitürür

Neşr: Hükemā kavlince Süleymān Peygamber *Őaleyhi's-selām* kaçan kim Kāhir'ün ahvāline muttaliŐ oldı, eyitdi: “Kāhir kıasem yād itdüğini taŐyib itmek olmaz ki Mihrān-ı Ekber bir vech ile gāfil Kāhir'i ele getürdi ise zaħm-nāk idüp bu ĥale yitürdi ise erlik ile itmemiş bir ĥile ile kıılmış. Lāyıkudur ki Kāhir andan intikāmın ala.” diyüp istediği Őafārīt serhengleri ile Kāhir'i Mihrān-ı Ekber'e göndere. Tā kim varup anuñla ceng ide, cihānı gözüne teng ide ve kıanından yüzini pelenk-reng ide. Ammā ki perrīler sultānı Hümāyūn Şāh ve cān nesli serhengi Rūĥ Şāh-ı Cind'i ve Sām-süvār oğlu Zāl-ı Destān ayağ üzere kıalkıp devām-ı devletine duŐā idüp eyitdiler ki: “Yā nebiyu'llāh-ı Őālī ĥazretüñden temennāmuz budur ki cinniler serhenglerin ve Őafārīt ser-neferlerin refik̂ kıoşa. Siz perī Őaskeri ile dem çeküp uçup varup Mihrān-ı Ekber atasına geçüp cemīŐ **[H-69b]** **[K-69b]** Őaskeri ile bāğ u bāğçesiyle taş u toprağı ile ağacı yaprağı ile ĥalkınıñ ālet ü esbābı

libāsınuñ yeñisi vü yaprağı ile ser-cümlesin getürevüz, gelüp bu Şām şehrinüñ şahrāsındayırlı yerinde şehrinı evvelki gibi yapalum. Bâğ u bâğçesi ağaçlarını dikelüm ve şehirde halkını maqāmı maqāmında yaturdalum. Şöyle kim bu gece içinde bu mesālîhî bitürelüm. Cemî’Ö maqşüdü yerine yitürelüm tā ki şubh-demden güneş kâf kullerinden baş qaldurduğı vaqtin uyanup kendülerin vatanında sanup andan Qāhir bin Sām’ı alet ü esbābı ile müheyyā kırup hās bağçenüñ içine iletelüm, köşkinde yaturdalum. Şöyle ki Mîhrān-ı Ekber bağçesine varup Qāhir’i anda görüp kendü memleketin sanup düşmāna hüm u hücum idüp kıvāna, andan ikisinüñ cengini Öālî hāzretüñe teferrüc itdürevüz.”**Nażm:**

[Fā’Öilatün/Fā’Öilatün/Fā’Öilün]

Ĥükm iderseñ iy emiri ins ü cān
Bitiser maqşüdumuz küllî hemān

Yoqsa Qāhir anda varsa bî-gümān
Kim bilür ki n’idiser devr-i zemān

Sām-süvār oğlı durur şāhib-kırān
İdiserdür hışm ile ceng ü girān

Ol vilāyet halkına uğradup kıran⁴¹⁴
Kimsesine virmeyiser hiçemān

Böyle diyüp Şeh Süleymān’a inan
Sākin oldılar edeble kāmurān

Şeh Süleymān güş idicek yār-ı cān
İtdi ahsend anlar’oldı şādumān

Diñle imdi kıśsa n’olur seh cihān
Vir şalavāt Muştafā’ya cāvidān

Neşr: Ĥükemā kavlınce ol zemān ki Süleymān hāzreti Öaleybi’s-selām⁴¹⁵ kaçan ki Rūh Şāh-ı Cind ile perrişer sultānı Hümāyün Şāh’uñ, Zāl-ı Destān ile sözlerin kim işitdi. Andan

⁴¹⁴ Bu mısraın vezni bozuktur.

dönüp perriler sultânı Hümâyün Şâh'a eyitdi: "Yâ perriler sultânı hûb tedbîr itmişsiz ben bu rây-ı şevâb gördüm. Niçe bilürseñ eyle it." diyüp hûkm itdi. ÓAfârît serhengi Kândeâhâr-ı Óİfrît, Kahtân-ı Óİfrît ve diğler serhengi CaÓcaÓa-i Dîv'i bilesince koşup ve cân nesli meliki Rûh Şâh-ı Cind bilesince koşup dañı Süleymân Âzreti Óaleyhi's-selâm eyitdi ki: "Yâ perriler sultânı Hümâyün Şâh cinniler serhengi Elhinc-i Cinni Âhabsdedür. Ammâ ki cinniler serhengligin Elhinc-i Cinni ber-taraf olıncaya dek Şitâheng-i Cinni cin çerisiyle bile varsun, diyü hûkm itdükden soñra hemân-dem perriler sultânı Hümâyün ŞâhSüleymân'a duÓâ kılup icâzet alup maÓe'l-kıssa zıkr olan şeyâtin çerisi ile ol gün cemîÓ kaydların kayırup vaqt-i Óâsr olıcağ hemân-dem kırk kez yüz biñ perri leşkeri ile [H-70a] [K-70a] muqaddemâperriler sultânı Hümâyün Şâh Perihan gitdi. Nite o düldül sıfat, Óaşkar heybet, Hinik-i İshâk şiret ata binüp zerrin tâc başında tiğ-i elmâs bilinde, ism-i âÓzam dilinde, zerrin siper kolında, rikâb-ı hinik elindeve periler melikleri sağında solında melek-veş kanadlu kanadın açup uçup yirle gök arasına geçüp Óazm-i Mihrân-ı Ekber kılup giderlerdi. Hümâyün Şâh ile gelecti iderler idi. **Naẓm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

ÓAsker-i perriden el-Âhâk toluben şahn-ı felek
Per açup uçmağa gökde bulmaz idi yir melek

Kim periler şeh-perinden san neyistân oldı gök
Kim yir ü gök arasın dersu tutup turan yelek

Neşr: Âhakim kavlince ol melek sûret, beşer heybet⁴¹⁶, perî Óaskerinün Óağabince kırk kez yüz biñ Cân nesli çerisiyle, uşağı irisi ile Óalem-i Süleymânî kaldurup yetmiş kulplu zerrin tahtuñ üzerine Rûh Şâh-ı Cind çıqup aÓvânları ve hâsları ile oturup Allâh'ün vahdâ-yı niyyetine tekbîr ü tahlîl getürüp dañı yetmiş nefer cân kavmi serhengleri Rûh Şâh-ı Cind'ün tahtını dem çeküp götürdiler. Yirle gök arasına yitürdiler. Cân kavmi ser-neferleri⁴¹⁷ ceng-i cü dil-âverleri rüzigâr dide serverleri cemîÓsi hûb sûret ile pâk muşaffâ sûret, güneş talÓat, kamer behcet ile Zühre cebînet felek rifÓat, melek sûret. **Naẓm:**

FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Her biri mahbûb-ı sûret hemçünân gilmân-ı cür

⁴¹⁵ ÓAleyhi's-selâm] Óalehi's-salavât ve selâm K.

⁴¹⁶ Heybet] heyóet H.

⁴¹⁷ Ser-neferleri] ser-neferi H.

Yüzlerinden berķ urur eflāk çarhũn üzre nũr

Dem çekũp uçup giderdi gœk yüzine cümlesi
Çokluğından bulmadı yer esmege bād-ı debũr

Neŝr:Hükemā kavlince Cān nesli Őaķabince Őitālang-i Cinnĩ dağı kırķ kez yüz biñ ğarĩb ŝuret Őacĩb heyœet cin çerisi ile uŝađı irisi ile baŐzı aslan ŝekil ve ķaplan ŝuret ve evren heybet ve baŐzı dağı ŝuttur pā ve fĩl ten baŐzı dağı hĩrzān dum, gergedan ser baŐzı dağı görk ser, ve beŝer heyœet ve ejderhā dem fĩl-cümle ğarāyib ü Őacāyib eŝkāl ile dem çekũp uçup girdiler. **Naźm:**

[FaŐilatũn/FaŐilatũn/FaŐilatũn/FaŐilũn]

Her birinũn şekli ķorķunc idi ğāyet ki ķatı
Merriħ ü Keyvān'ı gœkde dize durdı heybeti

Cin deminden ķararupdı gœkde güneş çũn Öades
Her biri Allāh ķazāsı āsumānuñ āfeti

Neŝr:Hükemā kavlince ķaçan kim cin çerisi dağı bu tertĩb üzerince dem çekũp uçup giderlerdi. Allāh'a tekbĩr getirũp sũnñiler Süleymān devletine duŐālar iderlerdi. Anlarũn Őaķabince Ķandehār-ı Őĩfrĩt dağı ķara bulut gibi gœkde yürüyũp ağız açup kırķ kez yüz biñ Őafarĩt Őaskerin çekũp uçup gœk yüzine geçũp yer ile gœk arasın tuman gibi yürüyũp giderlerdi. NaŐralarından tās-ı gerdũnı çĩnladup Aŝhāb-ı Kehf'i belinledũp Behrām ki[H-70b] [K-70b]cellād-ı felekdür. Heybetlerinden vālih ü hayrān iderlerdi. Ancılayın Őifritlerdür ki her birinũn kameti bir ķara tađa, ağızları cehennemĩ yanar ocağa ve gözleri veylũn kuyusundağı kıızıl kor dœkũlmiŝ bucağa, diŝleri keskinyulanmiŝ nacağa ve azuları demũrci üresinden düzũlmiŝ çaçır bıçağa, bıyıkları at ķuyruđı ve saķalı tam kıyısındağı saçağa ve burunları degirmen oluğı gibi yüzleri ķarası siyāh zađa beñzer ve heybet ķuvvetleri dağı ŝöyledür ki źikr olur. **Naźm:**

[FaŐilatũn/FaŐilatũn/FaŐilatũn/FaŐilũn]

Her birinũn ķaddi şanki bir demür Yeœcũc-i sed
Heybetinden ditrer anũn gœkdeki burc-ı esed

Ķāmeti kũh-ı sũtũnı gözleri çāh-ı reŝed
Ķorķusından Merriħ emān dileyũp ister meded

Neşr: Hükemâ kavlince bu taraftan Óafârit Óaskeri hışmlu qara bulutlar gibi yer ile gök arasın yürüyüp gidicek anların Óağabince ehremenler serhengi CaÓcaÓa-i Dıv dahı kırk kez yüz biñ ehremenân Óaskeri ile dem çeküp uçuşup kazâ vü kader gibi birbirini geçüşüp Hüd Peyğamber'e gönderilmiş nâr-ı sehâbî gibi gökde yürüyüp gitdiler. Eyle ehremenler ki başları hammâm kubbesine, gerdanları menâreye gevdeleri küh-ı Ze'l-Óiğara, bázuları Hayberî burc-ı hîsâra, ağızları küh-ı gâra, gözleri cehennemî nâra, barmaqları gökli çenâra beñzer ve bunların heybetinden yidi kat çarhı kuşadup qarnına alan ejdehâ belinler. **Nażm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Her birisi götürür gürz-i girân

Haşmını uğratmağa mevt-i qırân

Eñ gemini görse di Behrâm-ı çarh

Burca siñüp isteye di ol emân

Der-Beyân-ı Mihrân-ı Ekber ve Qazıyye-i İşân

Hükemâ kavlince Hümâyün Şâh-ı Perrihan çünkü zıkr olan cân çerisin ve Óafârit Óaskerin ve cinniler ulusun ve ehremenler direngini perriler tayifesi ile iki yüz biñ şeyâtin zürriyatını yir ile gök arasında perriler per açup cinniler dem çeküp Óafârit ü ehremen leşkeri ile gitmege Óazm-i Mihrân-ı Ekber itmekde ammâ ki bizüm kıssamız ez ân cânib ceziye-i aÓzam melik-i Mihrân-ı Ekber'e geldi. Nite ol zemân ki Qâhir bin Sâm-süvâr ile ki ceng itdiler. Şol kadar ki Qâhir'i tutacakları hinde anı gördiler ki bir cin tekvini gök yüzünden hışm ile yir yüzüne indi. Dahı sağ eliyle Qâhir'i ve sol eliyle rahşını qarvayup götürüp gitdügin nâ-bedîd olup gözlerinden gâyib itdügin ki gördiler, taÓaccüb idüp engüş ber-dehân urdılar. Andan soñra Mihrân-ı Ekber cengden dönüp tahtına geldi, vüzerâ ile meşveret kıldı. Dahı eyitdi ki: "Bu pehlevân ki gâyibden geldi [H-71a] [K-71a] bizümle bu vech ile ceng-i Óazım kıldı. MaÓlüm oldu ki bu kişi âdem nesli degülmiş gâyibden geldi. Âdem sûretinde ceng itdi, yine gâyib oldu." diyicekvezir eyitdi: "Yâ Mihrân-ı Ekber, iy sultân-ı server yakın şöyle bilki bu senünle ceng iden pehlevân-ı Süleymân'dur kim bilür emr-i Süleymâni ile cin serhengi bunı götürüp bir hizmete giderken yer ile gök arasında etraf-ı Óâlemi seyr iderken bu diyârı görüp gelüp tururlar. Yir yüzüne bu pehlevânı indirüp hâs bāğçeñe qondurup tururlar ve cinniler serhengi bir tarafa dahı hizmete gitmişdür. Bu bunda rahat olup yatmışdur. Budur ki üzerine gelüp

ceng itdük ammā ki Tekvın-i cin gelüp yitdi. Elümüzden alup Óazm-i Süleymān itdi. Benüm havfüm oldur ki ol pehlevānı cin Süleymān der-gāhına ilete. Dağı bizüm kılduğumuz źulm meĥāyifi řerĥ ide. Ĥazret-i Süleymān dağı işidüp gāzab kıla. Dağı üzerümüze dıv ü cin çerisin göndere. Kıanumuzdan yir yüzini kıandura. **Naźm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Kim Süleymān mişli sultān ins ü cinnüñ serveri
ÓĀlem içre gelmemişdür tutdı baĥrla ol beri

İns ü cin ü dıv u gül u vaĥř u tayr u mür u mār
Cüml'anuñ fermān-beridür tābiÓ aña her biri

Neřr:Ĥakım kıavlince Miĥrān-ı Ekber'e vezir böyle diyüp nařĥat kıılıcaķ Miĥrān-ı Ekber gāyet bahādur ve řecāÓat ehli pehlevān-ı řaf-şiken tiğ-i zen olduğı ecilden egerçi ki Süleymān Peyğamber'ün evřāf-ı ĥamidesin işitmişdi, havfa vardı. İnsān pehlevānlarından hod kıorķmadı, zirā ki kıahramānlara kıan kıařāndururve nerrimānlara yılan kıuřāndurur geğerdi. Ve ammā ki řeyātın źürriyatından Óafārit serhenglerinden dıv ü cin serneferlerinden havf itdi. illā ki Óār kıilup kimseye rāzın dimedı. Zāĥirā kendüyi görüp göğüs gerüp eyitdi ki: "Süleymān kimdür? Bir ÓArab melikinden kıorķar pehlevān degülem. Baña Miĥrān-ı Ekber dirler, Sām-süvār gözlerümde źerre degüldür. Rüstem-i Destān kıatımda terre degüldür." **Naźm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Biñ Süleymān gözlerümde nemce yoķ
Baĥra beñzer çoķ çerı şebnemce yoķ

Cenge girsem kıahramān u nerrimān
Turb u terre mantar u şalgamca yoķ

Der-Beyān-ı Resıden-i Zürriyat-ı řeyātın

Ĥükemā kıavlince kıaçanki Miĥrān-ı Ekber ol pehlevān-ı server bu vech ileki lāf u güzāf urdı ve lākin Süleymān'dan dağı havf itdi, gönlinde eyitdi: "Efdali budur ki Óaskerüm cemÓ idüp pür yaraķ kıilup şehirde üç menzil ıraķ yirde leb-i deryāda cennet miřāl řāĥrāda ĥayme-i ĥargāĥ kıurup[H-71b] [H-71b]kıonup oturam. Eger ki Süleymān'dan bir leşker gelürse gāfil olmayam, ceng ü cidāl eyleyem ve ger ki gelmeye yine řāğ selāmet

bî-melâlet gelüp taht-gâhumda qarâr idem.” diyüp bu tedbir üzerine cezîre-i âÖzamuñ server-i ser-firâzlarına ser-keş tiğ-zen kîne-sâzlarına hükmi Hümayün irsâl idüp cemîÖleşkerini bî-kušûr ceng âletiyle hayme vü har-gâhuyla tabl u Öalemi ile hayl ü haşem ile gelüp cemÖ oldılar. Andan gûs u hârbî çaldılar. ÖAlemler şukkasın çezüp kerrinâlar urup atlar arkasına gelüp taht-gâhından dört menzil-i taşra gidüp gelüp bir cennetü'l-meövâ yire indiler. Hayme vü har-gâh, bâr u büngâh kurup Mihrân-ı Ekber oturdu. Her tarafa gözciler çıkarup vaqtine hâzır olup turdu. **Nażm:**

[FaÖilatün/FaÖilatün/FaÖilatün/FaÖilün]

Er gerek ki vaqtine hâzır ola vü her zemân

Tâ kim aña düşmeninden irmeye nâ-geh ziyân

Bağlanur gâfil erüñ terküye başı iy begüm

Vaqtine hâzır kişidür pehlevân şahib-ķırân

Neşr:Hükemâ kavlince Mihrân-ı Ekber leb-i deryâda kırķ biñ saf-şiken tiğ-i zen demür tonlu er ile oturmaķda ammâ ki bizüm kıssamuz ez ân cânibSüleymân Peygamber'üñ Öaleyhi's-selâm perriler sultânı Hümayün Şâh ile gönderdügi şeyâtin zürriyatı Öaskerin geldiği yirle gök arasından dem çeküp uçup kara bulutlar yüresinden gelüp geçüp cezîre-i âÖzama vaqt-i şâm olunca irdiler. Andan yatsu vaqtinde felek yüzünden yir alçağına nażar salup göz urdılar, gördiler ki Mihrân-ı Ekber taht-gâhı cennet mişâl bir şahrâda leb-i deryâda şehr-i muÖazzam burc-ı bârûsı muhkem mâ-halku'llâh içi tolu âdem çevresi bağ u bostân gül ü gülistân. **Nażm:**

[FaÖilatün/FaÖilatün/FaÖilatün/FaÖilün]

ĶalÖa muhkem üstüvâr hemçünan-ıYeócüc ü sed

Yüce Öâlî gâyet âÖzam şankim oldur burc u esed

Hâcibi Merrih anuñ pâsbânı Keyvân u Zuhal

Şehr halkı ki cihân u bî-şümâr u bî-Öaded

Neşr:Hükemâ kavlince perriler sultânı Hümayün Şâh Rûh Şâh-ı Cind ile ve ehremenler serhengi CaÖcaÖa-i Dîv ile ve Öafârit hâkimi Ķahtân-ı Öİfrî ile ve cinniler serhengi Şitaleng-i Cinni ile hevâ yüzünden bir yere gelüp tanışdılar. *Ve şavizhümmü*cibince meşveret kılup iş soñın şanısdılar. Evvel perriler sultânı Hümayün Şâh eyitdi ki: “Bize lâzım gelen budur ki bu şehrüñ halkından iki âdem Ķapup cinniler getüreler, nażarumuza

yitürelər. Andan dil alavüz. Aña göre Óamel kılavüz.” diyüp Tefkür-ı Cinnî’ye ve ÓAcÓac-ı Perri’ye hüküm itdi, dem çeküp hevâdan yir yüzine indiler. Şehr kenârına kıondılar. Andan silkinüp âdem sûretine girüp şehr içine varup anı gördiler ki **[H-72a]** **[K-72a]** bir pır-i Óaziz şeb-reng kıatıra süvâr olup gider. Öñünce bir piyâde rikâbınca yüriyüp aña hizmet iden hemân-dem Tefkür-ı Cinnî hocayı katır üzerinden kıapup götürdi ve gulâmı dahı ÓAcÓac-ı Cinnî kıapup ikisin dahı götürdiler. Hevâ yüzine dem çeküp uçup gitdiler. Gelüp Hümâyün Şâh nazârına yitdiler. Andan perrişer sultânı buyurdi. H’âcenüñ gözine sürme-i Süleymâni çekdiler. Hoca gözün açup gördi ki kendüyi şehr içinde giderken kıapup götürdiler, hevâ yüzine yirle gök arasına yitürdiler. Egerçi ki gözine cinniler görünmedi ve lıkin his ile Óaql ile bildi ki kendüyi kıapan cin neslidür. Şübhe ile tururken anı gördi ki gözlerine sürme çekildi ve gözün açup perrişer sultânı Hümâyün Şâh’ı gördi. Nite **Nażm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Çün gözün h’âce açuben gördi defÓi ol zemân

Gök yüzün tutmuş perri Óifrit cin ile nesli-cân

Nerre Dıv’ün naÓrasından güm güm ötüp tās-ı çarh

Cinn-i cânüñ çokluğundan toptolu vâsiÓ cihân

Neşr: Hükemâ kıavlince kıaçan ki h’âce gözün açup dıv ü cin Óafârit leşkerin kim gördi, hâyrete varup engüş berdehân urdi. MaÓe’l-kıssâ sözi dirâz kılmayalum perrişer sultânı Hümâyün Şâh eyitdi: “Yâ h’âce havf itme ki bizüm saña ziyânımız degmez. Ammâ mübârek ismüñ nedür? Söyle.” Cevâb virdi ki: “Baña h’âce-i NuÓmân dirler, bu şehirde mütemekkin olmışam. Cezire-i aÓzam meliki Mihrân-ı Ekber’ün tãciriye” diyüp haber viricek Hümâyün Şâh yine sūóal itdi ki: “Mihrân-ı Ekber ne Óamelledür? Şehrinde midür veyâ şehirden taşra âhir yirde midür?” cevâb virdi ki: “Bu diyâra gâybden bir pehlevân geldi, pâdişâh ile ceng itdi, kıandan yir yüzün peleng-reng itdi. Şöyle ki Mihrân-ı Ekber gibi cebbâr nefsi cihân-girüñ gözlerine vâsiÓ-i cihânı teng kıldı. ÓÁkıbet tır-i bārân kılup ol pehlevâna zahm urup atından düşürdiler, belâ arusını başına üşürdiler. Kıanın dökmek ile Óaqlın şaşurdılar. Şöyle ki ol pehlevânüñ kıanı çok kıağ ile Óaqlı başından gitdi ve kıılıc kıalkanı elinde bi-hod kıan bahırına garkı olup yetdi. Birkıaç bahâdurlar tıg-i bürrân çeküp ilerü varup ol pehlevânüñ başın kesmege ki kıaşd itdi, anı gördük ki yirle gök arasından bir hışmlu kıara bulut gibi nesne çıkıdı. Dahı gelüp yir yüzine indi, ol pehlevânüñ üzerine kıondi. Âlet ü esbâb ile **[H-72b]** **[K-72b]** atı vü zin ü

rikāb ile cemîŖ yarağı yat ile ŖuŖŖāb gibi Ŗopup gŖtŖrŖp gitdi. Ol pehlevānı gŖzŖmŖzden ġāyib itdi kim didi ki bu pehlevān ādem degŖldŖr cindŖr, insān sŖretinde gelŖp ceng itdi, āŖvānları gŖtŖrŖp gitdi ve baŖŖzı kimesne eyitdi: “Bu SŖleymān Nebi pehlevānlarındandır, cinn Ŗ perŖ tekvīnlerinden birisi emr-i SŖleymānı birle hġzmete alup giderken yir ile gŖk arasında seyrān iderken alup bu yire indŖrmiŖdŖr. Cennet miŖālġ bāġ olduġı ecilden hās baġceye ŖondurmiŖdur. ŖĀŖıbet ol gŖtŖren Tekvīn-i Cinnġ’dŖr ki yine gelŖp bu pehlevānı dŖŖmen elinden halās itdi, alup SŖleymān cānibine gitdi” diyŖ fikr edicek Mihrān-ı Ekber dağı SŖleymān bin⁴¹⁸ Dāvud ŖorŖusundan ŖırŖ biñ leŖkerini cemŖ idŖp Ŗç fersāh miŖdārı Ŗehirde ırāŖ gidŖp ŖarŖ cānibinde bir hoŖ yirde oturmiŖdur. Hayme-i hargāh Ŗurdurup her cānibe Ŗaravul Ŗoyup SŖleymān’dan Ŗeyātin leŖkeriyle ol pehlevān gele diyŖ iġtiyāt itdŖğinden hāzır baŖ olupdur.” **NaŖm:**

[FaŖilātŖn/FāŖilātŖn/FāŖilātŖn/FāŖilātŖn]

ŖırŖ biñ artuŖ cemŖ idŖpdŖr tiġ Ŗ zen leŖker temām
K’erdeminden gŖk yŖzin Ŗapladı dersŖ esved gŖmām

At sŖheylinden felekler tāsı Ŗak Ŗak ŖekilŖp
Er unından virdi ney Ŗo Ŗulle-i Ŗāf iy hŖmām

NeŖr:HŖkemā Ŗavlince H’āce NuŖmān bu vech ile haber viricek taġŖıŖ bildiler ki Mihrān-ı Ekber Ŗehirde degŖldŖr. ŖırŖ biñ erle leb-i deryāda otlu sŖlu Ŗāhrāda ŖonmiŖ oturur. Andan HŖmāyŖn Ŗāh yine Ŗordı ki: “Bu ŖehrŖnŖz Ŗaç biñ hānedŖr?” Cevāb virdi ki: “Yigirmi biñ hānedŖr.” yine Ŗordı ki: “Ŗaç biñ cān vardur iġinde deftere girmiŖ erkek Ŗ diŖi?” cevāb virdi ki: “YŖz biñ miŖdārı cānlu vardur, tıfildan pġre dek” yine Ŗordı ki: “Bu ŖehrŖnġ hġsārı Ŗaç ŖatdŖr ve Ŗaç burcı vardur?” cevāb virdi ki: “YidiŖat ŖalŖadur, ser-cŖmlesi Ŗç yŖz altmiŖ altı burcdur ve ŖırŖ sekiz yirden Ŗapusu var ve diŖārġnŖ on iki arıŖ yŖkseklġi var yidi arıŖ ini var.” Andan yine HŖmāyŖn Ŗāh Ŗordı ki: “ŖehrŖnġ etrāfında ne Ŗadar bāġ u baġce var?” cevāb virdi ki: “On iki biñ rŖsŖm harācı alınur bāġ baġcesi var ser-cŖmlesi maŖmŖrdur. Ammā ki cemġŖi bāġbānı Ŗehir iġinde yaturlar.” **NaŖm:**

[FaŖilātŖn/FāŖilātŖn/FāŖilātŖn/FāŖilātŖn]

BŖyle diyŖp H’āce NuŖmān virdi ŖŖnki Ŗāh cevāb
Ŗeh HŖmāyŖn Ŗāh iŖidŖp fikre vardı kāmıyāb

⁴¹⁸ Bin] ibn K.

Gūş u hūşı baña tutki şerh idem bu kişsâyı
Lıki virgil hoş şalavāt Muştafā'ya bul şevāb

Neşr: Hâkım kavlince kaçan ki Hümāyūn Şāh Perrihan Rūh Şāh-ı Cind ile CaŌcaŌ-i Dıv ve Ūahtān-ı Ōİfriŧ H'āce[H-73a] [K-73a] NuŌmān'ūñ sözin kim işitdiler. ŪalŌanuñ miŷdārını ve içindeki ādemūñ iŌdādını ve bāğ u bāğcelerinūñ hīsābını ki temām bilicek ve Mihrān-ı Ekber'ūñ çerisinūñ sağışını temām fehm kılıcağ andan perrişer sultānı Hümāyūn Şāh, Rūh Şāh-ı Cind'e eyitdi: “Di imdi şol ki maŷşūdumuz olan nesnedür, temām sorup bildük cemiŌsinūñ Ōadedin hātırumuza alup maŌlüm idindük, şimdiden soñra bize lāzım gelen budur ki biş bölük olavüz, ben perrişer Ōaskerin çeküp Mihrān-ı Ekber ordusu üzerine varayın perrişer serhenglerine buyurayın Mihrān-ı Ekber'ūñ çerisini hayme vü hargāhları bār-ı büngāhlarıyla katār u mehār u deve katır atlarıyla cümle geydükleri ceng āletleriyle perrişer leşkerine hūkm ideyin götürsünler nısfu'leyle geçmedin Şām şehrinūñ sınırına yitürsünler ve ammā ki yā Rūh Şāh-ı Cind sizlerden dañı temennām budur ki Cān kavmi Ōaskerine hūkm idesin, ne kadar bu şehirde cānlu ādem-i-zād var ise ve ne kadar hayvānāt dañı varsa cemiŌsini bi-kušūr götürdesin Şām şehrinūñ kenārına yitürdesin be-şart-ı ān ki bu şehriñ cevānibinde cānlu kıalmaya” ve andan soñra Ūahtān-ı Ōİfriŧ'e hūkm itdi ki: “Ol şehriñ yidi kat kıalŌasını burc u bārūsını ve içinde olan hānesini hāvlileriyle cemiŌ taşı toprağıyla götürdüp Şām şehri kenārına yitürdüp yine bayağı vazŌ üzerine bi-kušūr yapdurdasız. Şöyle kim hiç tefāvüti olmaya.” ve andan soñra dıvler sultānı CaŌcaŌa-i Dıv'e buyurdi ki: “Şehriñ cevānibinde ne kadar bāğ u bāğçe varsa cümlesin ehremen leşkerine yirinden ağaçlarını ve reyāhinlerini ve bāğ u bāğçelerini ve köşkerlerini bi-kušūr ağaçlarını yapraklarıyla taşları topraklarıyla ser-cümlesin götürde. ŌAfāriŧ leşkeri kıalŌayı yapduğdan soñra evvelki tertib üzerine Ōale't-tertib yapup içlerine ağaçların diküp reyāhinlerin eküp eyle maŌmüre ideler ki her kişi bağçesini görüp fark idemeye.” Ve andan soñra Şitālang-i Cinni'ye buyurdi ki: “Ne kadar ki şehriñ içinde taşında zād u zevāde var ise cemiŌsin bi-kušūr götüre. KıalŌa yapılıcağ evleri müretteb olacağ yer yüzine kıoyalar. Şöyleki her kişi evlü evine giricek rızkıını bi-kušūr bula.” **Nażm:**

[FaŌilātün/FaŌilātün/FaŌilün]

Fikr-i āhsen eyle kıilup her biri

Hizmetine gitdü dıv ü cin ü perrişer[H-73b] [K-73b]

Şeh Süleymān hūkmine fermān olup

İşlü işin gözedürdi her biri

Der-Beyân-ı Dînden-i Cinniyân-ı ÖAsker-i Mihrân-ı Ekber

Ĥükemâ kavlince kaçan ki Ĥâzret-i Süleymân Ĥükmi mücibince ins ü cin serhengleri Mihrân-ı Ekber atasına kim geldiler. Dîvler serhengi Caöcaöa-i Dîv’i ve ŐafâriĤ ser-keşi Ĥantahâr-ı ŐİfriĤ’i ve cinniĤler serhengi ŐitâleŤ’i ve cân nesli meliki RûĤ ŞâĤ-ı Cind’i her birisin âŐvânlarıyla ve Öaskeriyle birer Ĥizmet üzerine koyup kendüsi Ĥümâyûn ŞâĤ-ı PerriĤhân kırĤ kez yüz biĤ perri Öaskerin alup NuŐmân-ı Tâcir’i kılaĤuz kıilup bir perriye götürdüp gitdiler. PerriĤhân perri atına süvâr olup giderdi ve perriĤler Ĥanad açup uçup birbirin geĤüp beyne’s-semâda fevĤa’l-Öulâda ol ĤaraĤu Ĥice içinde gelüp Mihrân-ı Ekber turduĤu maĤâma yitdiler. Andan felek yüzinden bir alcaĤına naĤar itdiler. Bir yüce taĤuĤ aĤaĤa alcaĤında leb-i deryâda bir ŐaĤim otı süyü vâfir şâĤrâda bir Őazemetlü Öasker Ĥonmuş ki eger dördüncü Ĥat felekden Őİsâ Süze’nin elinden düşerse at u er çoĤluĤundan yir yüzine düşecek yir bulunmaya ve Őutârid ki dibir felekdür. Ĥıyâmete dek ol ĤerinûĤ Ĥisâbın alup defterine raĤam Ĥılmaya Ĥayme ve ĤargâĤları Ĥurulmuş tanâblar miĤ-i taĤ etegindeki biĤeler gibi yiryirin örülmüş otaĤlar Ĥubbesi ĤalĤup burc keyvâna iriĤmiş serâperde vü sâyebânlar tanâb-ı miĤi yir yirin ĤaĤılıp yidi Ĥat yirden geĤüp öküz ve balıĤ Ĥarnına iriĤmiş ve ol leĤker Ĥavmi odunlar cemö idüp Ĥaymelü Ĥaymesi önünde ĤaĤmaĤlar ĤaĤmışlar, Nemrüd âteşi gibi otlar yaĤmışlar. Şöyle ki şuŐlesinden cihân milki rûĤen olmış şanasın ki yidi Ĥat yılduzları kürre-i felek ve şehâb-ı melek gibi anda düşmüş ve atların eyerleyüp Ĥaza Ĥomuşlar ve üç siĤirlü Ĥatı yayların elmâs demrenlü Ĥayın aĤacı oĤların Ĥurbân aĤzına dize Ĥomuşlar. **NaĤm:**

[Faöilatün/Faöilatün/Faöilatün/Faöilün]

Eyle biĤ-had ol Ĥeri ki bürümüş baĤr u beri

K’anca leĤker dirmemiĤdi Cem cihân İskenderi

Mihr ü mâĤa irürüp tâc u Öalem şuŐle virüp

Nîzeler ucı ĤıĤarmış gökde ĤeĤm-i ülgeri

NeĤr:ĤâĤim kavlince kaçan ki bu ŐaĤim leĤkeri gördiler, Ĥayrete varup engüĤt ber-dehân urdılar. Andan NuŐmân-ı Tâcir’den Őordılar ki bu leĤker kimündür cevâb virdi ki: “Mihrân-ı Ekber Ĥerisidür. Şol zerrin muraśśaŐ boş altun cıbıĤlu otaĤ[H-74a] [K-74a]kendünün Ĥâs Ĥalvetidür ki anda olur. Ser-cümle leĤkeri kırĤ biĤ nefer tiĤ-i zendür ve içinde kırĤ bahâdur serveri vardur ki ser-cümlesi ĤalŐa küĤâ ve şaf-Ĥikendür.” diyicek

hemân-dem perrîler sultânı Hümâyün Şâh Nu'Ömân-ı Tâcir'den haber alup dañı ol kırk kez yüz biñ perrî Öaskerin dört bölük eyledi. Nite on kez yüz biñ perrî Öaskerine ÖAftân-ı Yâhül baş diküp şöyle emr itdi ki: “Mihrân-ı Ekber leşkerinüñ üzerine varalar. Her birisini uşağı irisini haymelü haymesinde yaturken ve kimisi dañı pâspânlık idüp karşığa giderken cemîÖ âdemî-zâd ne kim varsa Mihrân-ı Ekber'i dañı bile sarÖ gibi her birisin tutup Öağlın alup kendüden bi-haber olduğı gibi yerlerinden Öuğkâb gibi kapup götüresiz, benüm nażaruma yitüresiz” diyüp bunlara tenbih idüp ÖAftâ bin Yâhür on kez yüz biñ perrî Öaskeriyle ol hizmete gönderdi vü gitdiler ve andan soñra on kez yüz biñ perrî dañı KetÖâtâ-yı Hür'a ismarlayup emr itdi ki: “Mihrân-ı Ekber'üñ ol kırk biñ miqdârı tiğ-i zen leşkerin cemîÖ atlarıyla katâr mehâr ile zevâdelerin atlaruñ Öalafların bi-kušür götürüp hevâ yüzinde nażarına yitüreler. Tâ hattâ atlaruñ altında köşküsini ve tavilesini cemîÖ hayvânât at u deve, katır, merkeb ü fıl, gergedan ve dañı matbahlarında olan koyun sığırların bile alup getüreler ve ordı ve bâzaruñ dañı bakğallarıñ yağın balın ve cemîÖ-i havâyicin Öale't-tertib götüreler. Şöyle ki cinsi cinsiyle be-şart-ı ân ki bir kimsenüñ esbâbını bir gayri âhir esbâbına karşımaya ve dañı her kişinüñ çadırın nişânlayalar ve ordu bâzâr halkınuñ dükkânlarını maÖlüm idine dañı yine yirine varıldığı vaqtin dükkânlu dükkânını yirine koyalar.” Anlar emre itâÖat idüp gidicek min-baÖd on kez yüz biñ perrî serhenglerin dañı Fâlishân-ı Perri'ye koşup şöyle emr itdi ki: “Mihrân-ı Ekber'üñ otağlarını sâyebân-ı serâperde-i matbahlarını ve cemîÖ leşkerüñ hayme ve hargâhlarını tengetür. Çadır u bâr u büngâhlarını bi-kušür götüreler. Be-şart-ı ân ki bir hayme tanâb-ı mihını yirinde komayup bile götüreler ve dañı ordu ve bâzaruñ dükkânlarını kibârınuñ hayme vü otağlarını sığârınuñ cârgeh ü çartağlarını⁴¹⁹ ve kümelte ve alacug yatağlarını bi-kušür götüreler, alup nażarına yitüreler.” **Nażm:**

[FâÖilatün/FâÖilatün/FâÖilatün/FâÖilün]

Çün perri serheng-i sultân ol Hümâyün şehriyâr[H-74b][K-74b]

Ûükmi böyle idi çâker ol zemân şöyle ki var

Emrine münkâd olup serheng-i perrî cümle hep

Per açup perrân olup gitdi kâmusı âşikâr

Neşr:Ûükemâ kavlince bunlaruñ hâli böyle on kerre yüz biñ perrî ile perrîler sultânı Hümâyün Şâh hevâ-yı fenâda karar kılup turmağda, otuz kez yüz biñ perrî serhengleri per açup perrân olup Mihrân leşkerine inmege yir yüzine leşkeri ihata idüp konmağda

⁴¹⁹ Çartağlarını] çardağlarını K.

insân gözinden nihân hizmetlü hizmetin görmek niyyetinde ammâ ki bizüm kıssamız ez ân cânib Mihrân-ı Ekber'e geldi. Nite ol zemân ki Süleymân korqusından Qâhir bin Sâh havfindan kırk bin tiğ-i zen er cem' idüp ordu qurup ol yirdeki altı gün miqdârı oturdı, gördi ki hiç düşmân belürmedi. Andan vüzerâ-yı ümerâyı cem' idüp ol geceki bunlar varacağı giceydi. Bir Ôâlî meclis qurup mihr ü sâķiler elinden râhat ola. Revâh diyü hamr gülgündan ki içdiler. Andan Süleymân cânibinden söz açdılar. Andan cezire-i âÖzam bahâdurlarınıñ kellesi kızup şerâb gözlerine geldi. Dillerine her ne ki gelürse anı söylemege ve şağalları arslan daÖvâsın eylemege başladılar. Dahı dizleri üzerine gelüp eyitdiler: “Yâ Mihrân-ı Ekber iy sultân-ı server bu muhânesliĝi ki sen itdüñ, âbâ vü ecdâduñ itmedi ve Ôâlemde hiç bir bahâdur bunuñ gibi qazıyyeyi işidüp âhsend itmedi. Zîrâ ki bir bahâdur pehlevân öcünden kırk biñ bahâdur cem' idüp ordu qurup oturusın. “Süleymân pehlevânıdır, nâ-gâh baña cin leşkerin göndere.”diyüp ol demürce Dâvud oĝlı Süleymân'dan dehşet alursın. Anı bilmez misin ki her birimiz qanlar içici, baş kesüp cân alıcı, başlu başumuza biñ ere kılıc kıoyup kırıcı, qanların qara yire qarıcı, düşmânüñ birisin qomayup kırıcı serverlerüz. Yâ Mihrân-ı Ekber bizüm Süleymân'dan veyâ pehlevânından ne pervâmuz var ki bunda ordu qurup Ôabeş yire otururuz.”**Nażm:**

[FâÖilatün/FâÖilatün/FâÖilatün/FâÖilün]

Çünkü girüp ele alsaq gürz ü hancer tır ü tiğ
Qan buhârından felek qan yaĝdurup bağlaya miĝ

Qaf qafasın gürz urursaq taĝdavüz hurd idüp
Düşmenüñ qalkınını hod taĝduruz hemçü miĝ

Ĥayfumuz Mihrân-ı Ekber añadur ki bu zemân
Tiğ ü zen ki sen muhânes olduñ iy şeh âh dirîĝ

Neşr:Ĥakîm qavlince Mihrân-ı Ekber bahâdurları sözinkim işitdi.⁴²⁰ gâyet utanup baş qaldurup cevâb itdi ki: “Yâ cezire-i âÖzam serverleri, iy cihân ser-keşleri dil-âverleri ben bu leşkeri cem' itdüğüm korqumdan degüldür ve ammâ ki Ôuqalâ dimişdür ki: “Ĥtiyât şartdur, lâzımındandır” ki şâh olan kimesne düşmânından ĥavf ide. ÔAle'l-ĥusûs ki[**H-75a**] [**K-75a**]Süleymân bir pâdişâhdur, şeyâtin zürriyâti cümle ĥükminindedir. Yil tahtını felege götürdi, ĝarba şarqa diledüĝi yire yitürürdi. ÔAle'l-ĥusûs ki Keyqubâd gibi şâh-ı cem'î-i Ôaskeri ĥayme vü ĥargâhıyla bâr u büngâhıyla Felestin qal'asına düşmişken

⁴²⁰ İşitdi] -H.

Süleymān hūkmiyle cinni leşkeri bir gicenūn içinde Keyķubād Şāh'ı on iki yüz biñ leşkeriyle hayl ü haşemi tabl ü Óalemiyle götürüp Süleymān Nebi tahtıgāhına yitürmişlerdür. Ve andan soñra ķalÓa-ı ķatrāni ki diyār-ı mağribdedür. Ādem Peygamber oğı Şiś-i Nebiyapmışdur. Süleymān Peygamber Óaleyhi's-selām Bād-ı Śarsār'a hūkm itmişdür. Anuñ gibi yüce ķalÓayı taş u toprağıyla bāđ u bāđçesini ađaç yaprağıyla ve içindeki halkını tavarı vü rüzıyla ķalÓayı vü şehri serhaddiyle ve cemíÓ vilāyetiyle Bād-ı Śarsār yiri yurdıyla götürmişdür. Bir gece içinde Süleymān nazārına götürmişdür. Dağı bunlaruñ emśali ġarāyibler olmışdur ki diller anı taķrİR itmekte nihāyet bulamaz ve göziyle görmeyen dağı iÓtimād ķılmaz. Pes hāl böyle olsa žāhir düşmen ile kişi muķābil cengitse olur ammā ki ķazā-yı nā-gāh gibi añsuzda gelen düşmān ile kişi ceng idüp başa varımaz. Nitekim Óuķalā eydür: “Düşmānlaruñ eşeddü belası, kebİR-i āÓdāsı düşmānlığın žāhir itmeyüp ihfā ķılandır. “*Ekberü'l-āÓdā-yı abfāhüm mekyideten*”⁴²¹ pes eyle olsa leşker cemíÓ itdüğime sebep bu idi ki şāyed ol pehlevān Süleymān'a tābiÓ ola, baña cin çerisin göndere diyü ihtiyātumdan bunda oturdum.” **Nażm:**

[*FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilatün/FāÓilün*]

ÓĀķil ol ki düşmeninden dāyim ide ihtiyāt

Ķ'irmeye bahtına hüsrān ķılmaya sehv ü sıķāt

Anuñ için cemíÓ idüp leşker otağı tutmuşam

Ol cihetden dırnak idüp döşedüm ceng-i bisāt

Neśr: Hūkemā ķavlince Mihrān-ı Ekber böyle diyicek hemān-dem ne ķadar ser-ķeş bahādurlar var ise Süleymān saltanatından ihtiyāt ķılıp şeyātın neslinden be-ġāyet ihtirāz itdiler ve ammā ki mey ger meyyitiyle lāf u güzāf urup eytdiler ki: “Yā Mihrān-ı Ekber rāst buyurursın ammā ki gelmiş yok, gelecek yok, olmuş yok, olacağ yok şimdi leşker dirüp oturmađuñ ne nefÓi var ve bir bu ki gelecek nesne lā-büd gelse gerek ki tağdır-i Hāķ yirine varsa gerek ve ķazādan ķaçmađla hālās olmağ hod mümteniÓdür. Nitekim eydürler: “*Īzā hale'l-ķader batele'l-hāżar*”⁴²² diyüp pehlevānlar cevāb viricek Mihrān-ı Ekber dağı bunlaruñ sözine mağrūr olup hemān-dem ol gece içinde çavuşlar gönderüp leşker beglerine ismarladı ki: “Yarın gücdür düşmāndan ihtiyāt gitdi. ķaravuldan dönsünler şubha dek yiyüp içmege meşğul olsunlar [H-75b] [K-75b] leşker halkı bu münādı istimāÓ idicek ķaravul erleri dağı çadırlu çadırına gelüp yiyüp içüp haymelü haymesinde

⁴²¹ En büyük düşman insanlara gizli tuzağ kurandır.

⁴²² Kaderden kurtuluş yok.

hoş geçdiler. Mihrân-ı Ekber dağı bir zemân begleriyle Óıyş u nüş idüp mestlik Óâlemine varıcağ beglere icâzet virdi, tağılup gıtdiler. Otağlu otağına varup câme ħ'âblar bırağup yatdılar. Mihrân-ı Ekber dağı düşmân hücumından felek nekbetinden rüzigâr şiddetinden emîn olup ferâgat itdi, mest ü yaÓıqıl yatdı. **Nażm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Ne felekler şiddetinden bı-ħaber yatur O şâh
Rüzigârũ nekbetinden göz açup olmaz âgâh

Gerçi el ne yazduğı lâ-büd gelür caffè'l-ķalem
Lıki bilmez ne zemân gelse gerek tebdîle şâh

Neşr:Ĥükemâ ķavlınce Mihrân-ı Ekber leşkeri yiyüp içüp yirlü yerindeki yatdılar. Ez ân cānib bizüm ķıssamuz ÓAftā bin Yāhũl'e geldi ki on kez yüz bıñ perri Óaskeri ile ķanad açup uçup Mihrân-ı Ekber leşkerinũn üzerine geldiler. Halk gözinden nihān ervāh Óaynında Óayān turdılar. Andan Mihrân-ı Ekber ile ne ķadar ādemĩ-zād var ise sarÓ gibi tutup boğup Óağlların alup götürdiler. Ammā ki eger pādişāhdur eger ĥizmetkāndur cemĩÓsin yatduķları yerde döşegi örtüsüyle götürdiler, yirle gök arasına ķıkarup perrişler sultānı nażarına yitürdiler. Ve andan soñra on kez yüz bıñ perri ile KatÓā Fāhũziř-i Perri dağı Mihrân-ı Ekber leşkerinũn atların, ķatırların, develerin ve fış, gergedan ser-cümlesin perrişler götürdiler. Şol ķadar ki ķaşsāb dükkānındaki ķoyunları ve kāvları ve leş başları ķatÓā Mihrân-ı Ekber ordusunda ĥayvānāt aslı ķalmadı, leş baş dağı ķalmadı. Cümlesin götürüp hevā-yı fenāya Hümāyũn Şāh nażarına götürdiler. Ve andan soñra on kez yüz bıñ perri serhengleriyle Fālishān-ı Perri dağı ķanad açışup uçuşup biri birin geçişup dağı Mihrân-ı Ekber leşkeri üzerine indiler. Hayme vü ĥargāhlar öñine ķondılar. Dağı ol kırķ bıñ erũn ne ķadar ķadırları ve ĥargāhları bār u büngāhları var ise götürdiler. Tā ĥattā Mihrân-ı Ekber'ũn sāyebān u serāperdesin ve otağın götürdüķden soñra ordı bāzār ĥalkınũn dağı alcuķların ve yataķların ve cargehlerin ķartaķların bile götürdiler. Ve cemĩÓ bār u büngāhların bı-ķusũr tanābları mıhlarıyla götürüp felek-i Óayyũķa yitürüp Perriħān nażarına götürdiler. Andan perrişler sultānı Hümāyũn Şāh bu sırdan olıcağ āgāh ĥemān-dem emr eyledi. Ser-cümlesi yir ü gök arasında ķanad açup gıtdiler. Şubĥ-ı kāzib olmadın Şām şehrine yitdiler. Bir[H-76a] [K-76b] anũn mānendi otlu ūlu řāhrāda ķadırlarını ve Mihrân-ı Şāh'ũn otaķlarını ve cemĩÓ leşkerinũn ĥayme vü ĥargāhlarını Óale't-tertiş evvelki gibi ber-ķarār-ı sābıķ yirlü yerinde ķodılar. Favilelerin ķeküp, atların bağladılar ve torbalu torbasın asup Óalaf virdiler ve develerin

çökerüp öñine gâh dökdiler ve ordu bâzârın kırup dükkânların arasına itdiler. Andan Mihrân-ı Ekber'i otağına girüp taht üstinde câme h'âbında yaturdılar ve zerrin kemerkollarını döşekli döşegi üzerine getürdiler. Fî'l-cümle kıssayı dırâz kılmayalum cemî'ÖMihrân-ı Ekber'ün ol kırk biñ bahâdur erlerinün çadırlu çadırın kırup kendüleri yirlü yirinde yaturup esbâblu esbâbın, haymelü haymesine getürdiler. ÓAle't-tertib cemî'Ösin râst itdiler. Şöyle ki ordu bâzârda dañı bir kaşâbuñ koyunu leşlerinden bir leş kalmış perriler sultânı Hümâyün Şâh gâzab kılup anı dañı götürtdi. Şöyle kim hiç katÓa ol çerinün evvelki yirinden bu yirün tefâvüti kalmadı. Ocaqlarını dañı perrilere yapdurdı ve her ocağun külünü kömürünü dañı bile götürtdi. Andan perriler serhenglerine dañı hüküm itdi ki ol kırk biñ nefer Óaskeri cümle sarÓ Óalâmetinden halâs ideler, tâ ki Óağklları başlarına gelüp cünbiş hâreket ideler ve Perihân leşkeri dañı cemî'Ö hizmeti yirine getürüp edâ idüp maÓe'l-kıssa Perihân'ün sözün tutup didügi gibi itdiler. Andan Hümâyün Şâh hüküm itdi. Perî leşkerin cem'Ö idüp dört fersah miqdârı ırakda leb-i deryâda Şâm şehrinün sınırında bir hoş muvâzzıÓda yir düzeldüp binâ yirin kazup dañı nısfü'l-leyl içinde cehd idüp ol Mihrân-ı Ekber şehrinin yapdılar. Nitekim bundan evvel perriler sultânı Hümâyün Şâh taqşim itdügi gibi Rûh Şâh-ı Cind kırk kez yüz biñ cân kavmi serhengleriyle Mihrân-ı Ekber şehrinün içinde ne kadar âdemî-zâd varsa erkek ü dişi, zişt ü yaman, mahbûb u yahşı ser-cümlesini şehir içinde bir cânlu kıomayup yaturdan otururdan ol gece içinde ser-cümlesin sarÓ gibi tutup Óaklın alup götürdiler. Perihân nazârına getürdiler ve andan soñra Qahtân-ı Óifrit kırk kez yüz biñ kerre yüz biñ Óafârit leşkerine hüküm itdi. Mihrân-ı Ekber'ün yidi kat kalÓasını burc u bârûsıyla ve kalÓa içinde olan evlerini çartaqları kaşr-ı Óâlî vü eyvân oturaqlarını ser-cümlesin bi-kuşur her birinün binâsın bozup cinsi cinsiyle taşların topraqların kırşunu saşfın Óafârit götürdiler. Dem çeküp uçup yir ü gök arasından geçüp nısfü'l-leyl olmadın Perihân turduğı yire **[H-76b]** **[K-76b]** getürdiler. Andan ol zıkr olan leb-i deryâda Şâm şehrinün sınırında evvel min âhir Mihrân-ı Ekber'ün kalÓasını burc-ı bârûsını bünyâd idüp Óale't-tertib evvelki binâsına göre yidi kat burc-ı bârûnuñ tomalı yirin kazup kaÓr-ı zemîne yitürdiler. Andan taşlar ile ol yirün balçığıyla yidi kat burc-ı bârûyı yapdılar. Zirâ ki Süleymân Peyğamber'ün Óaleybi's-selâm devrinden âkdem kâr-gir binâ yogdı kim kirec yağmaş ve hammâm ve âsiyâb ve havâtinler süründüğü ot ve sanÓatı zücâca Süleymân Nebidevrinde teólif oldu. İnşaoá'llâh yerinde zıkr idevüz. MaÓe'l-kıssa Qahtân-ı Óifrit yidi kat burc-ı bârûyı temâm yirlü yirinde yapdurup bitürdüp ve kalÓa içindeki evleri dañı Óale't-tertib evvelki vazÓ üzerine binâ itdürdi. Be-şart-ı ân ki her bir evi havlusıyla tabiÓiyle niçe bin Óifrit ki taşın, ağacın götürüp ki evvelki üslub üzerine vazÓ idüp

bitürdiler. Hâl budur ki bir evün taşın ağacın āhir yire harc itmediler. BaŖde ez ān Kaĥtān-ı Őİfrīt leşkeriyle yidi kat burc-ı bārūyı yapup maŖmūr ābād itdükden soñra CaŖcaŖa-ı Dıv daĥı Mihrān-ı Ekber şehrinün etrāfında ne kadar bāğ u bostān ağaçları ve reyāhınleri varsa yirlü yirinden Ŗopardup ehremenlere götürtdi ve her bir bāğçenün Ŗapularını ve taşlarını ve yapularını ve dülāblarını ve Ŗuyularını götürdüp zıkr olan yire götürdüp şehrün etrāfına hendeklar Ŗazdurup her bir bāğçenün dıvārların yapdurup Ŗapuların urup dülābları Ŗuyusun Ŗazup çarĥlarını düzeldüp veağaçlarını yirlü yirine diküp ve yir yir içinde köşkerin evvelki tertıb üzerine yapdurup temām maŖmūr idüp ve dülāb merkeblerin āhirlü āhirine bağlayup cemīŖ hizmeti bı-Ŗuşūr edā itdükden soñra ŖitāleŖ-i Cinnı daĥı kırĖ kez yüz biñ cin çerisiyle ol şehrün içinde vü taşında bāğ u bāğçesinde cemīŖ etrāfında ne kadar zād u zevāda varsa bı-Ŗuşūr cin leşkerine götürtdi. Şöyle ki bir ĥabbe ĥardal dānesin daĥı Ŗomadı ve bir Őaceb daĥı bu ki her evün enbārını zevādesiyle ki götürtdi, bu yapılan şehre götürtdi. Her Ŗişinün azuğunı yirlü yirine ilettdü. Cinsi cinsiyle enbārına yağdurdı ve kersenlü kersenine etmeklü etmegini yağdurdı. KaŖŖā bir Ŗişinün uzağından bir Ŗişinün uzağına ĥardal dānesince Ŗarışmadı. Andan soñra Rūĥ Şāĥ-ı Cind cān Ŗavmine ĥükm itdi ne kadar ki Mihrān-ı Ekber şehrinde ve ŖalŖasında ādemı-zād ki götürdilerse ser-cümlesin evlü evine [H-77a] [K-77a]getürdiler ve döşeklü döşegin döşeyüp örtüp yaturdılar. Daĥı ellerin çeküp gıtdiler. Serhenglü serhengi yanına varup Rūĥ Şāĥ-ı Cind nażarında Ŗarār itdiler. **Nażm:**

[FaŖilātün/FaŖilātün/FaŖilātün/FaŖilün]

Yapılıp Mihrān-ı Ekber şehri cümle bes temām
ŖalŖā bāğ ārast’olup evvelkileyin iy hümām

Kim mübeśsir bulmadı ŖatŖā Ŗuşūr idüpnażar
Şank’ezelden anda yapıldı şehir ŖalŖā maĖām

Neśr:Ĥükemā Ŗavlince Ŗaçan ki Mihrān-ı Ekber’ün şehir ŖalŖasını ki yapıdılar. Zād u zevādesin yirlü yirine iletüp ādemlerin evlü evine ki götürüp yaturdılar. Andan soñra pāspānları ŖalŖā-ı burc üzerinde yirlü yirine yitürdiler ve fanūsaların Ŗanad yillerinyerlü yerinde yağdılar ve andan soñra ĥizmet temām olup daĥı şeyātin nesli gök yire çıkdılar. Ĥdemı-zād gözinden nihān, ervāĥ gözinde Őayān şehir ĥalkı ve pāsubānları n’idüp n’eylerler diyü baŖup tırdılar. Ez ān cānibperrişer sultānı Hümāyün Şāĥ NuŖmān-ı

Tācir'i alup⁴²³Süleymān Nebîhâzretine geldi gördi ki pâsubānlar otağ-ı Süleymānî'yi devr idüp beklerler. Andan sürüp Āsaf otağına varup havāslarına haber virüp içerü girdi. Āsaf bin Berhîyā'ya haber itdiler. Def'î halvet-i hāsından dîvān-hānesine çıktı, gördi ki Rûh Şāh-ı Cind ile perriler sultānı Hümāyün Şāh ve Ōafārit serhengi Kahtān-ı Ōİfrit ve ehremenler ser-neferi CaŌcaŌa-i Dîv ve cinniler serhengi Şitāleŋ-i Cinni karşı gelüp duŌā kılup el bağlayup ayağın turdılar. Andan Āsaf bin Berhîyā bunları görüp haber sordı. Anlar dañı Mihrān-ı Ekber'i Ōaskeriyle götürüp getürdüklerin ve hayme vü hargāhların kırup yerlü yerine yaturdukların ve şehrinin kalŌasını bozup taşın, toprağın, ağacın, yaprağın dîvlere götürdüp Şām şahrası sınırına getürdüp zıkr olan yerde kalŌa bināsı yerin kazup cemîŌ esbābın ol yire getürüp temām mükemmel yapup kaŌā kuşur kımayup hizmeti ne iseyerine varup temām aslı birle itdüklerini bi-kuşur zıkr olan tafşil mücibince cümle hikāyet itdiler. Şöyle ki Āsaf bin Berhîyā işidüp tahşin kıldı. Andan bunları alup Süleymān Nebînażarına geldi. Bu taraftan dañı Süleymān Peyğamber Ōaleybi's-selām nısfu'l-leyl içinde halvet-i hāsında tenhā olurdu. Hākk'a ihlās ile Ōibādet kılup Tevrāt ve Zebūr okuyup seccāde de otururdu. Āsaf bin Berhîyā kapuya varup hāslarından KalŌādYār Çālî'ya (?) buluşupHāzret-i Süleymān'a[H-77b] [K-77b]Ōaleybi's-selām haber idüp icāzet alup içerü girdiler. Hāzret-i Süleymān'ı görüp selām virüp duŌā kılup nażarına karşı ayağın turdılar, gördiler ki ol Ōāleme kaŌdan kaŌa hükmeden sultān-u rubŌ meskūn-ı heft kişveri başdan başa zabt iden hākkān pâdişāhlık tacin başından çıkarmış Ōimāme-i Halil sarınmış ve fāhri hilŌatleri çıkarup Şîs-i ŌAbbās'ın çignine alup bürünmüş taŌāmı arpa kırsı ile anar güli gündüzün aħşama dek şāyim ve giceden şubhā dek Ōibādete kıyım halvetde Hālık'a Ōibādet idüp nısfu'l-leyl içinde Rabbine münācāt ider. Andan perriler sultānı Hümāyün Şāh sūāl kılup eyitdi ki: "Yā nebiyu'llāh cihānın pâdişāhı iken n'ičün zerrin tahta çıkup muraşsaŌ cāme h'āb içine yatup rāhat olmazsın? Bu fāni cihānda fırsatı gānimet görüp Ōömr dādın almazsın." diyicek Hāzret-i Süleymān NebîŌaleybi's-selāmcevāb virdi ki: "Yā Hümāyün Şāh giceler şubhā dek Ōibādet itmeyen rahmet bulmaz. Gündüzün şāyim olup arpa kırsına kanāŌat itmeyen cennet bulmaz." **Nażm:**

[FāŌilātün/FāŌilātün/FāŌilün]

Baş cevābın böyle virdi nām-ver

FāŌat ider her kim ol Hākk'ı diler

⁴²³ Alup] -H.

Çün bilirem bi-şebāt olur cihān
Virdügin benden alup āhir hemān

Āhiret kaydudurur endişemüz
Ĥaqq'a tĀat itmek olur pişemüz

Çünkü bāki qalmaz elde memleket
Fāni durur milk ü tĀc u saltanat

İy Hümāyūn Şeh bu çarh āfāki gör
Kim görünür zehrāra tiryāki gör

Her kime kim virse bir loqma şeker
Bağrın āhir qan ider yaşın döker

Bu felek gül-zārı degmez hārına
Genc-i mālī dahı āhir hārına

Ol cihetden ehl-i Őurfān pür vefā
Terk-i dünyā oluben geydi Őabā

Kāmil ekmel meskeni gülhandurur
Cāhil esmel mesnedi gülşen durur

ŐĀkil ol ki çarha itmez iŐtiqād
Saltanatla milke qılmaz iŐtimād

Devletine Őārif itmez iŐtibār
Kim qarārı quderānuñ pāydār

Ne hū kāmil miħneti çün çekdi ğam
Ne olur devlet virürse şadı hem

Budurur aqşā-yı ĥikmet kāmkar

Bu cihāna itmeyesin i'Ötibār

Böyle diyüp ol Nebîoldı hamüş

Vir şalavāt dahı söze dut güş

Der-Ta'Örif-i Hâkîkat Hâl-i Sultân Bâyezîd Ebbed Devletehu ÖAzze Nasrehu

Hükemā kavlince Süleymān Nebî'Öaleybi's-selām bu vech ile cevāb viricek Hümāyün Şāh Perrihān tahkîk bilmediki Süleymān Peygamber[H-78a] [K-78a]ol sultān-ı ekber her gün sāyim olup arpa kûrsına kanā'Öat idüp nefesine rıyāzetle güşmāl virürmiş ve her gice şubhâ dek tā'Öata kâyim olup Hâkîk'a Öibādet idüp cāme h'āba girüp yatmayup secdeye yüzün sürermiş nitekim buña münāsib kûtb-ı zemānuñ Şāh-ı Şāhā'nuñ Sultān Bâyezîd bin Muhammed Hān'ıñ evsāf-ı hāmidesinüñ güneşden zerre sin merhûm ma'Öarrif-i zāde rahmeten vāsi'Öeten naql itdi ki bir gün şāh nazārında Öilm-i meşāyihden feth-i kelām olup hâkîkatden, ma'Örifetden dem urup kelimāt iderken hāl āhenginüñ dirligin beyān kılup gāfletiyile kendümi ta'Örif idüp sehv ile didüm ki: “Yā pādīşāh-ı cihān yidi yıl miqdārı vardı ki cüvānlıgum çağında kuşağum cözmeyüp her gice şubhâ dek cāme h'āba girmeyüp Hâkîk'a Öibādet itmek ile vilāyete kadem basmağa yaklaşmış idüm. Ve ammā ki āhir uykusuzlığa tākāt getürmedügüm ecilden ol mertebe-i Öulviye yetişmeyüp cāme h'āb-ı hurd-ı h'āb-ı terk idemedüm.” diyicek hāzret-i hākān-ı žill-ı Yezîd ya'Öni ki Sultān bin Sultān Bâyezîd halledet-i hilāfete cevābı bu oldı ki: “Yā h'āce ya'Öni ki merd-i ehl-i hāl giceyle kuşağın cözüp cāme h'āma girüp rahmet mi olur? ve yāhūd šāhib kemāl olan kimesne şubhâ dek ihlāsla Hâkîk'a tā'Öat itmeyüp terk-i Öibādet mi olur? merd-i Öāşık oldur ki ma'Öşük-ı Hāyru'l-İnām hizmetini uyumayup edā kılup ri'Öāyet ide. Ol Lā-Yezāl u bi-Zevāl Allāh Öibādetine bil bağlayup emrine itā'Öat ide ve Hâkî korhusın gönünden çıkarmaya. Nitekim eydür: “*Haffa'llāb te'ömin gayrebü*”⁴²⁴merhûm Mu'Öarrif-zāde eydür: “Çünkim ol şāh-ı ā'Özamuñ ma'Ökül kelāmın işitdüm, bildüm ki her gice şubhâ dek Öibādete kâyim ve hizmet-i Hâkîk'a mülāzım ve Öadl de Kistrā ve bedilde Hātem'dür.

Nażm:

[Fā'Öilatün/Fā'Öilatün/Fā'Öilün]

Kutbu'l-ākṭāb-ı cihān işbu zemān

Pādīşāhdur añlar isen bi-gümān

⁴²⁴ *Allāb'tan korktuğın zaman (kötü) insanlar senden uzaklaşır.*

Ꞑutbu'l-ākṭāb olduğıçün ser-firāz
Tā'Ōata ḳāyim olup ider niyāz

Bir dağı bu Őāh-ı Sultān Bāyezıd
Devleti ki Ĥaḳ'dan oldıysa mezıd

ŌAdli ile Ōāleme virdi niżām
K'oldı Őākır ĥāzretiden ĥās u Ōām

Hātem-i tayyduz zemānda muĥterem
Menba'Ō-ı cūd-ı Őĥākān-ı kerem

Kim ḳulına baĥŐıŐ ider dürr güher
Beytüme beytüm tolu virür o zer

Devletinde ḳalmadı bāy u gedā
Kim muraśsa'Ō pūŐ olur ehl-i ḳabā

Ĥāhili sevmez sever ol Ōālemi
Ōİlm olanebaĥşeder bir Ōālemi

Hālıḳ'a tā'Ōat ḳılır her rüz u Şeb
Virdi İhlās oḳur umup lutf u Rābb[**H-78b**][**K-78b**]

ŌŌmr ulaldan didiler Şeh Bāyezıd
Hatm ider üç günde ḲurŌān'ı mecıd

Bı-tahāret baśmayup ŌŌmrinde yir
Tā'Ōati terk itmemişdür irüdir

Tāc u taĥtuñ olmış iken Őāĥibi
Oldı faḳr ile fenānuñ tālibi

Hayli çoḳken yüz sürer ol tā'Ōata

Milk anuñken meyli yoğdur milkete

Şoffası şım olmuş iken şım ü zer
Milk-i ÓUqbā'ya hevesdür nām-ver

Emrine fermān iken hayl ü haşem
Taht u tāca meyli yoğ zerrece hem

TābiÓ iken taht u şimşir u kemer
Milk-i dünyāy'itmedi kıatÓā nażar

Her ne deñlü cemÓ iderse māl u genc
Hayra şarf ider alur yir ile genc

Üç Óimāret yaptı çün dāru's-selām
NiÓmetin yir günde yüz biñ hās u Óām

Devr anuñ devrānidur k'ābād olur
Kendi Rūm'ı Óadl ile Bağdād olur

O Óalı-himmet müóebbedzil-ı⁴²⁵ İlāh⁴²⁶
Murtażā şiret ki dinür aña Şāh

Genc-i Óālem yitmez olsa ger seħā
Gevher-i Óummānı kıomaz bir eyā

FāmiÓ u rāciÓ umar andan Óatā
Ĥāceti andan bulur bāy u gedā

Ben d'umaram vire bir kātib gulām
Kim kitābı yazdurup idem temām

⁴²⁵ “-ı” vezne fazla

⁴²⁶ Bu mısraın vezni bozuktur.

K'olmışamdur ki za'ıf u k'atı pır
N'ola k'ol şeh lutf idüp virse debır

Hulķ-ı Aĥmed sıdķ ile sıddıķ özi
ÓAdl içinde şeh ÓÖmer taĥķıķ özi

İbn-i ÓAffān oldurur řāĥib ĥayā
Hem řecā'at içredir řeh murtażā

Ķutbu'l-āķtāb olalı şeh Bāyezıd
Baĥr u berde ĥarķ u ġarķ oldu Yezıd

Nitekim devrān ider dāyim felek
Ancakim dāyim turur şevr-i semek

Gökde seyyār itdüġince çün seyr
Çarĥı geçre vü dönüp itdükce devr

Ancakim dü ĥāniyān sācid durur
Ancakim insān u cin ĥāmid durur

Nitekim nevrüz irer olur bahār
Ancakim gelür gider leyl ü nehār

Devlet ile saltanat sürsün ziyād
İldurum Ĥān bin Muĥammed bin Murād

Bu kitāb olsun aña Ĥaķ'dan mezıd
K'oldurur Firdevsġ Sultān Bāyezıd

ÓAn-i Ķıřsa-ı Cemādāt ve Āyine-i Tütġ ve Ķazıyye-i Kenāne ve ÓAdnān ve Ķaynān

Ĥükemā Ķavlince Ķaçankim Āsaf bin Berĥiyā perriler sultānı Ĥümāyün řāĥ ile ve Rūĥ řāĥ-ı Cind ile ve Óafāriť serhengi Ķaĥtān ile ve cinniler meliki řitāleng-i Cinni ile ol gece

içinde Süleymân Nebî'nün *Ôaleybi's-selâm* der-gâhına ki vardılar. Ser vaqtine girüp duÔâ kıluþ yüzlerin yire ki sürdiler. Andan Mihrân-ı Ekber'i hayl ü haşem ile tabl u Ôalem ile götürdüklerin Şâm şâhrâsına götürdüklerin, hayme ve hârgâhların, kıurdukların, bâr u büngâhların, indürdüklerin, tavilelerin çeküp pıl u gergedan[H-79a] [K-79a] rahşânların, bağlı kıoyup her sipâhiyi haymelü haymesine yaturdukların, ordu ve bâzârın kıurup dükkânların açup metâÔların yirlü yerine kıoyup zeyn itdüklerin taqrir itdiler ve andan soñra Mihrân-ı Ekber şehrini ve kıalÔasını bozup taşların toprağından seçüp götürdüklerin ve Şâm şehr şâhrâsına götürdüklerin Ôale't-tertib yerlü yerine tekrâr yapdukların, her bir hânenün metrükâtını ve zevâdesini yirlü yerine kıoyup şâhib-hâneleri câme h'âblarına yaturdukların ve şehri temâm evvelki kıarâr üzere bünyâd idüp çevresinde yidi kıat burc-ı bârûsın ve kıapuların muhkem yapup berkitdüklerin ve kıalÔa taşında bâđ u bâğceleri hâvlilerin çevürüp dirâhtânların dikdüklerini ve reyhânlarını yir yir ekdüklerini ve çâhların kıazup düläbların düzüþ ve merkeblerin kıoşup ve bâğbânların bâğlu bâğına yaturdukların cemîÔ maslahatların bitürdüklerin hizmet ü şerâyitin yerine yitürdüklerin beyân idicek Süleymân Nebî*Ôaleybi's-selâm*tahsin kıluþ dağı Âsaf'a emr itdi ki serverler ile şubh-dem kıalÔaya varup halkın imâna daÔvet ideler. **Nażm:**

[FaÔilatün/FaÔilatün/FaÔilatün/FaÔilün]

Böyle diyüp hükm idince Şeh Süleymân ol zemân
Halvet-i hâsdan kııkuben gitdiler cümle hemân

Diñle imdi bir Ôacâyib kıısâ dağı şerh idem
Liki virgil hoş şalavât rûh-ı Ahmed çün revân

Neşr:Hükemâ kıavlince Âsaf bin Berhiyâ ins ü cin melikleriyle dıv ü Ôifrit serhengleriyle dergâh-ı Süleymânî'den kııkup şubha yakın turup otağlu otağına gelüp andan bir yere cemÔ olup Mihrân-ı Ekber kıalÔasına varmağa niyyet itdiler. Ez ân cânibSüleymân Nebî*Ôaleybi's-selâm*ol gice şubh olincaya dek Hâkığ'a Ôibâdet eyledi. Çünkü şubh-dem yitdi. On iki biñ muÔcizâtı zâhir olmuş enbiyâ ile ve on iki biñ vilâyete kıadem başmış evliyâ vü etkıyâ ile şubh nemâzın kıluþ nemâzdan niyâzdan fâriğ olup gelüp nübüvvet tahtına kııkup kıarâr itdi. İns ü cin melikleri dıv ü perri serhengleri sibâÔ vü bebr ü pelengleri hâyyât u şuÔâbın nehengleri cinsi cinsi birle divân-ı Süleymânîye gelüp şaf tutdılar ve Şımurđ-ı Kıâf dağı kıuşlar ile hevâ-yı fenâda taht-ı Süleymân üzerine sâyebân kıurdılar. Çünkü dıvân-ı Süleymânî turdı. Yer yüzini çerende ve gök yüzini perende ki bürüdi. Süleymân Nebî'nün *Ôaleybi's-selâm*saltanat gûs-ı şadâsı Ôâlemi ki tutdı ve Sürh-

bād-ı Cinnî Ĥabse şalup şeyâtin zürriyatını tağıdup ÓUnķūr-ı SâĤir'i helâk idüp iblîs-i râcîm dîrengin tağıdıcaķ cihân Ĥalkınuñ gônline heybet düşdi. Her kiři kendü nefsin bilmege ķaşd itdi. Zîrâ ki iblîs-i vesvâsî⁴²⁷ eksilüp nefsi emmâre ķuvvet bulmayup[**H-79b**] [**K-79b**]zebün oldı. Her kişinün nefsi şeytânsı mağlûb rahmânısı gâlib düşüp âhiret cânibine teveccüh kılıcaķ meger ki Mûsâ Peyğamber ķarındařı Hârûn neslinden üç seyyidler vardı, gâyet ululardan idi. Birinün adı Kenâne, ikincisinün adı Ķaynân, üçüncinün ÓAdnân idi. Ammâ ki üçü daĤı gâyet kâmil ehl-i dil kimesneler idi. Pes bunlar bir yire gelüp eyitdiler:“Bunca Óilm ki oķuduķ kendü nefsimüz Óirfânını bilmedük. Ĥaķķ'a lâyiķ tãÓat kılmaduķ. Bu cihâna ķandeñ geldük ķande giderüz fehm itmedük. İmdi gelün Ĥâzret-i Süleymân'a varalum ki mürşid-i kâmindür. Bize nefsimüz Óirfânından haber vire ķünkü “*men Óarefe nefsebü*”mücibince kendü nefsimüz Óirfânın ki bilevüz. “*FeķadÓarefe Rabbehü*”⁴²⁸ mucibince Rabbümüz bilevüz.” diyüp müşkillerin Ĥal itmek için Kenâne bir pülâd âyiñe aldı. Süleymân'a tuĤfe için getürdi. ÓAdnân bir sadef getürdiği henüz içindeki incüsü alınmamışdı. Ķaynân daĤı bir fařĤ lisân şekker zübân tütşi vardı, anı getürdi. MuĤâssal-ı kelâm üç Óâlim kiři üç dürlü tuĤfeyi getürüp gitdiler, gelüp Süleymân nażarına yitdiler. Bu yakadan Süleymân NebîdaĤı Óaleybi's-selâmmübüvvet kürşisinde ķarâr kılıp oturmuş idi. Ammâ ki SürĤ-bâd-ı Cinnî âÓvânlarıyla Ĥabsde yatup hizmetlerine itãÓat itmedüklerine nefsi incinmiş idi ve mübârek eline Ĥurmâ çöplerin alup zenbîl urardı ki şatup nış bahâsına arpa alup kendü eliyle öğüdüp ķurs idüp nefesine ġdâ vire idi. Ammâ ki SürĤ-bâd-ı Cin cenginden bu aralıķda toķuz ġün geķmişdi ki řâm şehri turmayup zenbîl şatılmayup arpa olmaduğı ecilden Süleymân orucun şımamışdı. Bu aralıķda Rığvân cennetden tãÓâm getürdi, ķabül idüp yimedi, eyitdi: “Baña elüm emegi yegdür cennet tãÓâmından” diyüp Óibâdete meřġül olup AllâĤ'a tevekkül kılıp oturmuş idi. İcâzet alup bu üç Óâlim içeri girdiler. Andan Süleymân Ĥâzretine ġirüp Ĥâk-i pâyına yüz sürüp her birisi Óizzet ü ikrâm kılıp getürdükleri tuĤfeyi Süleymân Ĥâzretine piř-keř çekdiler. Ammâ ki Ĥâzret-i Süleymân Óaleybi's-selâmķabül kılmadı, cevâb virdi ki: “Her biriñüz bu tuĤfeyi baña birer sũóâl kıлмаğġün ve her biriñüz kendü nefsi-Óirfânın anılamagġün getürdüñüz ki bunların temşilâtın size naķl idem. Eyle degüldür ki ben direm.” Süleymân NebîÓaleybi's-selâmböyle diyicek Óilmine taĤşin kılıp ķaziyyelerin iÓlâm idüp daĤı evvel Kenâne âyiñeyi Süleymân nażarında ķoyup sũóâl idüp eyitdi ki: “Yâ nebiyu'llâĤ egerçi ki on iki dürlü Óölümü temâm ġördüm ve lâkin kendü nefsim Óirfânında[**H-80a**] [**K-**

⁴²⁷ Vesvâsî] vesvâsesî K.

⁴²⁸ Rabbini bilir.

80a] Óācizim bu getürdügüm āyine temşîli birle hoş müvecceh Ĥaķıķat Ĥāl taķrîr eyle
“eżherün mine’s-şems”⁴²⁹ söyleyüp tefsîr eyle.” **Nażm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Böyle diyüp pes Kenāne sâkin oldı ol zemān

Şeh Süleymān dinleyüp taĤşin ider aña çehān

Diñle bunda bu Ĥaķıķat Ĥālını sen cān ile

Lıķi virgil Muştafa’ya hoş salāvāt rāyegān

Neşr: Ĥakım ķavlınce Süleymān Peyğamber Óaleybi’s-selām Kenāne’nün Óilmine Ĥilmine taĤşin kı lup nefsi Óirfānın bilmek taleb itdügüne āferin idüp dahı cevāb virüp eyitdi ki: “Yā Kenāne sūōālüne cevāb budur ki senün ģalbün sāfı için taşun gibi ve saña müómin dirler. Ĥaķ teÓālānuñ ki biñ bir adı vardur bir adı müómindür ki: “*El-melikü’l-ķuddüsü’s-selāmu’l-müóminü’l-mübeyminü’l-Óazıķü’l-cebbāri’l-mütekebbirü*”⁴³⁰.” Pesyā Kenāne Ĥaķ teÓālā celle ve Óalā halkun āyinesinde cemālin ber-kemālin görür ve halk dahı Ĥaķ āyinesinde kendülerinün yakınlığın görür. Nitekim sen āyinede cemālün gördüğün gibi zirā ki bu sözüñ Ĥaķıķat Ĥālī āyine temşıldür. Zirā ki Óālem bir āyine gibidür ki āyine-i Óālem-nümādur ve bu sûretler kim bir sûret ki senündür. Ĥaķ teÓālā ķudret eliyle düzmişdür. Cihān levĤine naķşunu yazmışdur. Egerçi ki bu dem cānuñ tende var iken tenün zinde iken sen seni bilüp nefsun Óirfānında kāmil olursañ “*Min Óarefe nefsehü fe-ķad Óarefe Rabbüh*”⁴³¹ mücibince nefsunı bildün, Ĥaķķ’uñı tanıduñ zirā ki gönül gözi ile sen saña nażar itseñ. Bu sırr-ı Ĥaķ saña źāhir olup görünür. Nitekim āyinede nażar idüp sûretün Óaķsin ki görürsin ol görünen şekl-i münevveründür. Hiç fikr kı lır mısın āyinenün hod yüzi rüşen ve ardı maÓlüm? eger biñ kişi ol āyineye nażar itse her birisine uşagina irisine kendü źāt-ı Óaķsin gösterür. Pes āyine gerekse bir olsun gerekse yüz olsun āyine içinde gördüğün kendü cemālün Óaksidür. Zirā ki ne cemālün Óaksinden ģayrı anda yüz görürsin ve ne hod ol gözgüye sen ģirmedün ki yüzünden özge bir yüz göresin. Pes maÓlüm oldı ki Óālem ser-ā-ser fı’l-meşel bir āyine gibidür ki sen getürdüñ. Ĥaķ teÓālānuñ nūryla ber-ā-ber olmışdur ki nūr-ı Ĥaķ ol gözgüden görünür. Żuhuruñ maĤallı olduģün ve dahı yā Kenāne ķarañulıķda kişi⁴³² āyinede cemāl-i Óaķsin göremez.

⁴²⁹ Güneşten parlak

⁴³⁰ “O, mülkün gerçek sahibi, kutsal (her türlü eksiklikten uzak), barış ve esenliğin kaynağı, güvenlik veren, gözetip koruyan, mutlak güç sahibi, düzeltip ıslah eden ve dileğini yaptıran ve büyüklükte eşsiz olan Allah’tır” (Haşr/23).

⁴³¹ Nefsini bilen Rabbini bilir.

⁴³² Kişi] -H.

İllâ ki neyyir-i aÖzam ki nür-ı Hâk'dur. Āyine yüzine cilâ virmeyince pes maÖlüm oldu ki gözgüde cemâlün Óaksın gösteren Hâk teÓâlânuñ nürüymüş ki nürünuñ zerresi âfıtâbdur. Pes âfıtâb nür ile zâhir yüzünü âyinede görüp “eşherün mine's-sems” Óayân gördüğün gibi eger ki Óaql[H-80b] [K-80b]göziyle gönül âyinesine nażar kılsañ nür-ı Hâk birle nefis ü Óirfânın temâm aslı birle teferrüc kılip “Fe-ķadÓarefe Rabbühü” mücibince Rabb'ünbileydün aña lâyıķ tãÓat kılayduñ.Yâ Kenâne senün mişâlün bir serv-i revâna beñzer ki bāğ-ı Óāleme düşdüñ bu cihān bāğında bitüp murğ-ı zāra sāye śalduñ. Bu sāyeñi zemine śalduñ, hiç nażar kılduñ mı ki bu sāye nedür? Hâķiķatde nażar kılsañ sāye sendendür ve sen sāyedensin zıřā ki yā Kenâne cihān muÓayyen bir sāyegibidür ve rūh ten Óālem gibidür. Hâķiķatde bunlar yine sāye gibidür. Egerçi kim süretde sāye māya gibidür. Böyle olsa yaÓñi kim bu taķrıre rāzı olsañ dahı itseñ ki çünkü hāl böyledür. Ya bu müstaķbel māzi nedür? Ya bu heft ü rüz u sāl u mäh? Ya hâķiķatde nedür? Noķta-i hāl ki bunlaruñ her birisinün bir adı vardur kim ol adı ile şöret buşmuşdur. Egerçi ki māzi ve müstaķbel her birisi bir ad idindi. İllâ ki nażarda cümlesi birdür kim bu keşretün varlığından murād vahdetdür. Vahdetsüz keşret yoğ olur, nitekim birden bñn hāsıl olur ve biñden yüz biñ ammā hâķiķat nażarda yüz biñ ile bir birdür. Zıřā kim Allāhu teÓālā vaķti kim mevcūdātuñ fāÓilī ve Halıķ'ı oldu ise bār-ı Hudā ahđ-i hâķiķidür. Hıķmet anı iķtizā kıldı. Bāri'nün ğayri eşyā ekşer uçer ve dörder ve beşer ve altışar ve dahı ziyāde ola bālıģan meblaģa şol şimdi olduģı vech üzerine ola. Ol ekşer olanlar heyūla ile süret gibi ve cevherle Óarz gibi ve Óillet ile maÖlül gibi ve başıt ile mürekkeb gibi ve letāfetle keşāfet gibi ve mużleme ile neyyir gibi ve mütehārrik ile sākin gibi ve Óālī ile sāfil gibi, hār ile bārid gibi, ratb ile yābis gibi ve şaķil ile hafıf gibi ve zārr ile nāfiÓ gibi ve ğayr ile şer gibi ve hâķ ile bātıl gibi ve müzekker ile ünşī gibi ve fı'l-cümle şol birbiriyle hâķiķat çift olan nesnelere gibi nitekim Bār-i teÓālā kitāb-ı kerimde yād kılip durur. Ve ammā ol üç olanlar Óibād-ı şelaşe gibi. Óibād-ı şelaşe didüğümüz tolu Óarz Óumuķ durur ve meķādir-i şelaşe gibi. Meķādir-i şelaşe hať ve saťh ve cisim durur ve azmān-ı şelaşe gibi. Azmān-ı şelaşe dahı māzi müstaķbel ve hāzır durur ve Óanāsır-ı şelaşe gibi kim mümkünve mümteniÓ ve vācibdür ve fı'l-cümle her nesne gibi kim anuñ ortası ola ve iki tarafı ola ve dörder olanlar dahı hārāret ve burüdet ve rutübet ve yübüset gibi var. Kān-ı erbaÓa gibi nār u hevā umā vü turābdür ve āhlāt-ı erbaÓa gibi kim śafrā ve sevdā ve balģam[H-81a] [K-81a]ve demdür ve füsül-i erbaÓa ki şarķ ve ğarb ve şimāl ve cenübdur ve dahı fevķ ve taht ve yemün ve yesār ve merātub-ı āÓdād gibi. Eyle merātub-ı āÓdād kim āhād u Óaşerāt-ı meyóet ulūf gibi bu kıyās üzerine eşyāya kim nażar kılasın. Kimini beşer ve kimini altışar ve kimini yidişer bilürsin.” SebÓiyyeler sibāÓi olan

nesnelerün keşfinde teveğğul itdiler. Anda anlara Óacāyib ü garāyib nesnelər žāhir oldı. Ol sebebden anuñ zıkrinde çok sözler söylediler. Ğayri maÓdūdātı terk eylediler. Şıveleri girü ancılayın nasārālar dađı teşlîşde ve müselleşātda girü ancılayındur ve tabiÓyyınlar dađı muħemmesātda yaÓnı beşer olan nesnelerde ancılayın celediler ve Hind ehli dađı müttesiÓātda yaÓnı tođuz olan nesnelerde çok söz söylediler. Ğayri maÓdūdāta iÓtibār kılmadılar. Ammā ĥükemā-yı müteķaddiminüñ baÓzısı her nesneye Ĥaķ iÓtā kılıp “vardur” didiler, eyitdiler kim: “Mevcūdāt Óaded-i tabiÓatına müvāfiķdur.” didiler. Murādları oldur kim mevcūdātuñ baÓzısı ikişer ve baÓzısı üçer ve baÓzısı dörder ve baÓzısı beşerdür. Bāliğan mābelağa ol sebebden eyitdiler kim: “Vāĥid ü Óadedüñ menşāoidur. ÓAdedüñ azı ve cođı vāĥidden ĥāsıl olur. Nitekim Bārı teÓālā mevcūdātuñ Óilletidür ve müciddür ve tertıb idicidür ve muĥkem kılıcıdur ve kemāle yetişdiricidür. Nitekim vāĥidüñ bekdeşi ve mişli yoķdur. Ancılayın Bārı teÓālā āheddür. Şerıķi yoķdur ve mişli yoķdur. Nitekim vāĥid cemiÓ mevcūdātta mevcūd ancılayın Bārı teÓālā her mevcūda şāhiddür ve küllüsini muĥıtdür. Nitekim vāĥid her Óadedde ismini ve miķdārını virür. Ancılayın Bārı teÓālā her mevcūda vücūd virür. Nitekim vāĥid Óadedi bāķı olduđunca bāķıdır. Ancılayın Bārı teÓālā mevcūdāt bāķı olduđunca bāķıdır ve nitekim vāĥid her Óadedi ve her mevcūdı taķdır eyler. Óİlmu’llāĥ dađı ancılayın her ĥāzır ve her ĥāyib bilür” didiler ve dađı eyitdiler kim: “Nitekim vāĥid tekrār olduđundan Óaded şāni olur ve ziyāde olur. Ancılayın Bārı teÓālānuñ feyz-i ĥalāyıķuñ vücūdunu icād idüp temām kemāle yetiştirür. Nitekim vāĥid tekrār olmaķdan evvel işneyn mevcūd olur. Ancılayın Bārı teÓālānuñ feyzinden dađı evvel Óaķl mevcūd olur. Nitekim ikiden soñra şelaşe evvel vücūda gelür. Ancılayın nefis dađı Óaķldan evvel vücūda gelür. Nitekim erbaÓadan şelaşe evvel vücūda gelür. ErbaÓa evvel mevcūd olur. [H-81b] [K-81b] Heyūla dađı ancılayın nefsdan soñra ol mevcūd olur ve nitekim ĥamse erbaÓadan soñra evvel müretteb olur. TabiÓat dađı ancılayın heyūladan soñraol müretteb olur ve nitekim sitte ĥamseden vücūda gelür. Hem tabiÓatdan soñra cism dađı ancılayın vücūda gelür ve nitekim sebÓa sitteden soñra vücūda gelür. Felek dađı cism mevcūd olduđan soñra vücūda gelmişdür ve nitekim şemāna sebÓadan soñra vücūda gelür ve erkān dađı ancılayın felekden soñra mevcūd olur ve nitekim tisÓa merātub ĥāduñ āhiridür. Mevālid dađı ancılayın mevcūdāt külliyātuñ āhir mertebesidür. Mevālid ve maÓādin ve nebāt ve ĥayvāndur. Pes maÓādin Óaşerāt gibidür ve nebāt miyóet gibidür. Ve ĥayvān ulūf gibidür. ÓAdedüñ küllisi ve baÓzısı çiftdür ve baÓzısı ferddür ve baÓzısı şāĥĥ ve baÓzısı küsürdur. Pes Óālem-i ervāĥ dađı mevcūd olanlar yā Kenāne āÓdād-ı efrād-ı tabiÓate muvāfiķdur ve müşābihdür ve Óālem-i eflāķdađı mevcūdāt āÓdād-ı şāĥĥe

tabi'atına müşâbihdür ve 'Âlem-i kevn fesâddaki mevcûdât kûsûr tabi'atına müşâbihdür. Zîrâ ki vücûd be'âdan mu'addemdür, be'â temâmdan mu'addemdür ve temâm kemâlden mu'addemdür. Zîrâ her kâmil temâmdur ve her temâm bâkîdür ve her bâkî mevcûddur ve lâkin her bâkî temâm degüldür ve her tām kâmil degül. Zîrâ kim Bârî te'âlâmevcûdâtın 'illetidür ve bâkî kılıcdur ve tām kılıcdur ve kâmil idicidür ve mevcûdâtun âhâkâyıkını bilmek dileyen kişiye eyle gerekdür ki evvelâ umûr-ı cismâniyyeye nazâr kıla. Tâ kim âña nazâr kılmak birle 'Aql-ı umûr-ı 'Aqlıyye-i mebâdesine nazâr eylemege kavî ola. Zîrâ 'Aqla ma'hsûs bilmek mübtedîler fehmine âsândur. Bu mu'addimeden ma'şûd ol ki bu kesret â'âdâda nazâr iden bilür kim murâd vahdetdür. Nitekim biñden murâd olan birdür ve âhâkâtde kamu varlık Hudâ'dur. Egerçi kim kamu sûret sadâ mecâz olan nesnedür. Şol 'Araz cevherden ki mürekkeb olmuşdur. 'Araz tahkîki fânîdür."Na'zm:

[Fa'îlatün/Fa'îlatün/Fa'îlün]

Âikmetiyle kılmâz kim bu kısım
Kılağ u dilden gözet ta'rif ü cisim

'Arz ü 'Umûdun toludur çünkü cism
Oldı mevcûd işbu resme bu kısım

Yoğ iken 'Âlemde cismünden resem
Âhâk bu varlıktan yaratdı uş cisim

Ol cihetden cinnî olsun yâhü ins
Bu cihânın aslı durur işbu cins

Bu cihânun soñı yokdur o gide
Budurur hâli cihân dir o gide

Öñü soñu sağı solu piş u pes
Cümle halkun varlığudur sözi kes[H-82a] [K-82a]

Hemçü âyna şâfi kılmâz dil ola pāk
Gill u gışdan ayru ola táb-nāk

Çün Óaql ile idesin şalbe nařar⁴³³
Žāhir ola saña sāniÓden eser

Ol eserden žāhir ola sāniÓuñ
Hoş tecelli ide olmaya māniÓuñ⁴³⁴

Levh-i dil pāk olsa hemçün āyiñe
Nūr-ı Ħaqq'ı gösterür her āyiñe

Böyle diyüp şeh Süleymān ol zemān
Sākin oldu vir salavāt rāyegān

Ƙıssa-i ÓAdnān ve Ƙaziyye-i Ħaqqat-i Ħāl-i şadef

Ħakim şavlince Kenāne'nüñ Süleymān naşarina getürdügi āyinesebep yene delālet ider. N'idüğüñ Ħaqqat-i Ħāl-i beyān kim eyledi ve nefis Óirfānında Kenāne ki kāmil oldu. Kenāne yerinden turup Ħāk-i pāy-ı Süleymān'ye yüz urup eyitdi ki: "Yā nebiyu'llāh şimdiye dek Óömrümüz Óabeř geçüp vucūdumuz n'idügin bilmemişduk. Ħaqq'a lāyık Óamel şılmamişduk" diyüp geçmiş günāhına tevbe şılup Süleymān'a duÓā itdi. Andan ÓAdnān ki bir şadef getürmişdi. İçi tolu inci andan Süleymān eyitdi ki: "Yā ÓAdnān Kenāne'nüñ mařřūdını bildük müşkilini dağı Ħāl şıldış ve ammā ki senüñ murāduñ nedür ki bize bir şadef tolu cevher getüresin?" Cevāb virdi ki: "Yā nebiyu'llāh-i Óālī Ħāzretüñe geldüğümden murād budur ki baña vucūdum Ħālinden Ħaber viresin. Tā kim nefsum Óirfānında kāmil olam ve Ħaqq'a lāyık tāÓat şılam" diyicek Süleymān Ħāzreti cevāb virdi ki: "Yā ÓAdnān nefsüñ Óirfānında māhir olayın dirseñ getürdüğüñ şadef dürr dānesi mücibince saña Ħaber vireyin temřilāt yüzünden şöyle ki şadef ki māh-ı neysānda deñiz yüzüne çıkar, ağzın açar bir niçe şatre olřadefüñ ağzına tamar, ağzını şadef yumup deñiz dibine iner, ol yağmur şatresi şarında inci olur. Pes senüñ dağı vucūduñ temşili řol getürdüğüñ şadef gibidür." ÓAdnān didi ki: "Nite" Ħāzret-i Süleymān Óaleyhi's-selām cevāb virüp eyitdi ki: "Yā ÓAdnān şöyle bil ki saña didüğüñ yaÓuñ incüsidür ki gönül deryāsi içindeĦāsil olmişdur. Bunu hakkāk eline almadı ve elmāsi ile delmedi. Ne Óummān bağrı dürridür ve kevkeb dürrü dağı degüldür. Bu bir

⁴³³ Bu misraın vezni bozuktur.

⁴³⁴ Bu misraın vezni bozuktur.

pākizedür ki Óālem ŧemÓasını bundan yaşar kim ol inci Hudā-yı dürr cārı degüldür ne yāküt elmāsıdır.” **Naşm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Diñle imdi sözi ÓAdnān itmegil Óömrüñ telef

Saña senden ŧerh ideyin diñler iseñ iy zaÓef

ÓAql u cānuñ çeşmin açup maÓniye eyle naşar

Tā bilesin remzi hāli añlayup temşil şadef

Neřr:Ĥakım şavlınce Süleymān Óaleybi’s-selāmböyle diyicek ÓAdnān eyitdi: “Yā nebiyu’llāh bir vech ile rivāyet eyle ki[H-82b][K-82b] ol temşilāt-ı rumūzuñmaÓnisine muttaliÓ olavüz” diyicek Ĥazret-i Süleymān Óaleybi’s-selām bu maÓnā rüşen ter “eşharun mine’ş-şems”Óayān söyleyüp eyitdi ki: “Bu tuhfe getürdüğüñ şadef ki vardur. Ĥař teÓālā bunı emvāc-ı deryādan hilşat ider ve dāyim yüzi topraşda gönli alçaşdadur ve hilşati ebr ü nesyan yağmurıyla emvāc-ı deryādan müşterekdür. YaÓnı ol vaşti kim Óālem tūfān olup deryā yüzine yağmurlar yağsa ve ebr u nesyan ayınuñ soñı řala řāhir olsa ol vaştin zühre sāÓatinde ibtidā-yı hilşati vāķıÓ olsa ol şadef gāyet aķ rüşen tāb-nāk olur. Şāfi ve ger ki şamer sāÓatinde olsa ol şadef kıızıl-raÓ olur. Fı’l-cümle söz dırāz itmeyelüm ibtidā-yı hilşatine sāÓatde vāķıÓ olursa ol sāÓatüñ yılduzı ahkāmı mücibince olur ve çünki yıl temām olur. Yene faşl-ı bahār gelüp eyyām-ı nevrüz olsa māh-ı nesyan girse deñiz dibinde bir yıla dek ol şadefün hilşati temām olduğunleyin faşl-ı māh nesyan girdiginleyin Ĥař teÓālānuñ hikmeti ile şadef deryāya çıkmařlıķ taleb ider. Bilā-yı ihtiyār tabiÓatinde bir nesne şopar ki ol vařt gelicek şarnı açar hālince nefsi gidā taleb ider. řol yuvasından seher-gāh şanad açup uçup hevā yüzine çıkup řikārın gözler. řehbāz gibi pes şadef dahı yerinden hāreket idüp ebhār-ı Óummān bunı götürüp řu yüzine çıkarup aģzın hevāya dutup açar vaşti ki nesyan yağmuru naşib olup aģzına şatre ki girür, evvelki şatrede hāyāt bulur. İkinci şatrede lezzet bulur. YaÓnı lezzet n’idügin bilür. Üçüncü şatrede şarnı toyar. Eger ol řatarāt iri ise řanāÓat ider. Ol şarnındağı incü dahı aģzına düşen řatarāt gibi olur. Eger kiçi ise kiçi uvacuğ ise uvaķ ve bir dahı bu ki şadef yidi sınıfıdır. Yidi yılduza teşbih vardur. Anuñ źikrini bahr-ı ÓAden’e varıcaķ cemiÓ deryā maħlūķı ben Süleymān’uñ şatına gelse gerek. Ol deryā kenārında her birisi bahr içinden řadd ü řāmetin izhār idüp hāllü hālince dillü dilince baña Óizzet şılıp devletüme duÓā itse gerek ve her birinüñ hāllerini şorup bilsem gerek maÓnāsını Óulemāya hūkemāya

Óayān itsem gerek. Anda temām tafsīl ile šadef aǧzından zıkr idevüz. Şimdi mahallî degüldür, soñra tekrār olur.”**Nażm:**

[FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilatün/FaÓilün]

Söz mükerrer olsa aslı yoǧdur ola ger nebāt

Kim dilenmedün güherdür söziñüz olsa o kāt[H-83a] [K-83a]

Böyle diyüp Şeh Süleymān oldu sākin ol zemān

Vir šalavāt Óāķil iseñ Muştafa’ya pāk-i zāt

Neşr:Ĥakīm kavlınce Süleymān Nebiĥazreti böyle diyicek ÓAdnān eyitdi: “Yā nebiyu’llāh bu temşilātı beyān eyle işidelüm. Aña göre Ĥaķķ’a tãÓat kılalum.” diyicek Süleymān Nebiĥazreti Óaleyhi’s-selām cevāb virdi: “Yā Kenāne ve ÓAdnān cümle šadef kıyidi cins olur. Anlaruñ ķāniÓı var ve ĥarişı var. Ĥarişı olanuñ ķarnında incü uvacuķ olur. Ammā ķāniÓı vaķt olur kim bir ķatre yaǧmura ķāniÓı olur. Anuñ incüsü gāyet bahālu dürr-i yetim olur, vaķtı ki šadef aǧzını aça ķatre-i nesyanı aǧzına alur, aǧzını yumar daĥı deñiz dibine iner baÓızısı ķum içine siñer. Artuǧ ol šadef bir daĥı deryā yüzine çıķmaz ve hevā yüzinde yaǧmūra baķmaz tã aña dek ki şayyād eline düşer. YaÓni ġavvās anı deryādan çıkarur. Tācirler aķça virüp şatun alurlar. Pes senüñ mişālün daĥı yā ÓAdnān aña beñzer ki cismüñdür. Bu deryānuñ buĥarı feyz-i Ĥaķķ’dur. Zehı deryā ki emvāc-ı Óilm-i esmādur ve bu deryānuñ ġavvāsı ehl-i tahķıķ ķatında gönül didükleri Óilm gevherinüñ šadefidür ki Óilm gevherinüñ šadefi gönül šadefidür ve bir daĥı ki ol Óilm şavt-ı ĥarfdür. MaÓnā ĥuruf içinden çıķar. Nitekim dürr šadefden çıķar. SāmiÓ maÓnāya muĥātab olur kim luġat-ı nehv maÓāni ĥikmetü šadef yüresindedür. Ĥarf daĥı ammā ki Óilmde çoķdur ve lākin gereklüsin fehm itmek gerek. Niçeler faķıĥ ü Óālimim diyü müftı zemān dirilür ve lākin nefsi Óirfānında cehli vardur, haberi yoǧdur ki ol resme Óilmden cehālet yıgdür. Zırā ki Óilmden murād Óamel-i şālîhdür ve daĥı yā ÓAdnān nefsi cevherinüñ yaÓni ki gönül šadefi ve nür-ı Ĥaķ içinde šadef olduǧı gibi nefsi cevherinüñ Allāhu teÓālā ķatında ziyāde iÓtibārı vardur. Nitekim šadef gevherinüñ dünyā ehli ķatında iÓtibārı olduǧı gibi gönül šadefi nür incüsünüñ AllāhuteÓālā derġāhında bir menzilesi vardur ki ecsām cevherinüñ anuñ gibi mertebesi ve kerāmeti yoǧdur. Bu kerāmet anuñ Bāri teÓālāya nisbeti ecsām-ı nisbetinden ķarıb olur ve sāyir ecsām nisbeti baÓıd olduǧıçündür bunuñ beyānı zırā nefsi bi-zātihi ĥayyudur, Óallāmedür, feÓāledür ve ecsām-ı meyyitedür, münfeÓiledür, Bāri teÓālāya mevcūdātuñ nisbeti Óadedün vāĥide nisbeti gibidür ve Óaķl iki gibidür ve nefsi üç gibidür ve tabiÓat erbaÓa

gibidür ve heyulā-yı[H-83b] [K-83b]ulı hamse gibidür ve cismi sitte gibidür ve felek seb'ā gibidür ve erkānı erba'ā gibidür ve mevālīd ü şemāne ve tis'ā gibidür ve bir vech ile dahı nefsuñ Óaqla nisbeti kamer nūrınuñ şems nūrına nisbeti gibidür. Óakluñ Bārī te'Óālāya nisbeti kamer nūrınuñ şemse nisbeti gibidür. Nitekim kamer bedr olsa şemsuñ nūrın hıkāyet eyler. Nefs dahı kaçan Óakluñ feyzini qabul eylese fezāyili temām kılsa anuñ ef'Óālī Óaql ef'Óālīn hıkāyet ve nefis fezāyilini şol vaqt temām eyler ki zātını ve cevherinüñ hāqıqatını bile ve cevherinüñ fazlı aña ol vaqt ma'Ólüm olur kim içinde olduğı Óālemi bile eyle Óālem ki insān süretdür. Zırā Bārī te'Óālā insān-ı āhsen-i taqvim üzere yaratdı ve tasvır eyledi. Ekmel sürette kıldı ve süretini nefisine mir'óāt eyledi. Tā kim kendüden Óālem-i kebirüñ süretini göre. Bunuñ beyānı oldur kim kaçan ki Bārī te'Óālā insānı Óilm hazinesine muttali'Ó kıldı ve bu Óālemüñ küllisine müşāhede kıldı ve bildi kim Óālem vāsi'Ódür ve kebirdür ve insānuñ tākati Óālemi devr itmek ile yetişmez. Tā kim küllisin müşāhede kıla. Zırā ādemüñ Óömri azdur ve Óālemüñ Óömri tavıldür. Pes gördi kim Óālem-i kebirden Óālem-i sāğır yaratdı. Bu Óālem-i sāğırüñ içinde Óālem-i kebir içinde ne var ise cemī'Ó tasvır eyledi ve elinde temşil eyledi. Aña müşāhede kıldı, andan eyitdi: “*ve eşbedehüm Óalā enfüsibimi elestü bi-Rabbiküm*”⁴³⁵ didi. Anlaruñ dahı cemī'Ósi “*beli*”⁴³⁶ didiler, pes her kim kim şahid oldu. Anuñ hāqıqatını bildi. Anlaruñ şehādetleri hāq oldu ve her kim ki cāhil oldu, anuñ hāqıqatını bilmedi. Anlaruñ şehādetleri merdud oldu. Zırā eyitdi: “*İllā men şehide bi'l-hāqeki ve hüm ya'Ólemün*”⁴³⁷ didi. Görmez misin ki ol Hāq qabul eylemez. İllā bilen şehādetiyle qabul eyler. Nitekim Allāhu te'Óālā “*Şebida'llāhu ennehü lā-ilāhe illāhe illā hüve ve'l-melāyiketehü ülü'l-Óilmi kıā'óimen bi'l-keşti*”⁴³⁸ didi. Yā ÓAdnān bilgil kim cemī'Ó Óulümüñ iftitaħ-ı insān nefsin bilmekdür ve insān nefsin bilmek üç cihetle olur. Birisi oldur kim cesedinüñ ahvāline ve Nebi'sinüñ terkibine ve aña müte'Óallıq olan sıfāta nefsinüñ hāli i'Ótibār kıla ve birisidahı nefsi ahvāline ve nefsuñ sıfātına cesedden hāli i'Ótibār kıla ve birisi de oldur kim ikisi birbirine muqārın oldukları hālde dahı hāllerine i'Ótibār kılarlar. **Nazm:**

[Fa'Óilatün/Fā'Óilatün/Fa'Óilatün/Fā'Óilün]

Böyle diyüp Şeh Süleymān hazreti aña Óayān

Müşkilātı hāl idüben kıldı bir bir hoş beyān

⁴³⁵ Nefsleri üzerine şabit tuttu. (Allahü Tealā şöyle buyurdu): “Ben, sizin Rabbiniz değil miyim?” (A'Óraf/ 172).

⁴³⁶ Dediler ki: “Evet” (A'Óraf/ 172).

⁴³⁷ “Ancağ bilecek hakka şahitlik edenler şefa'at edebilirler” (Zuhruf/ 86).

⁴³⁸ Allah, şebadet (şabitlik) etti: Mubakkak ki O'ndan başka ilāh yoktur. Melekler ve ilim sahipleri de adaletle kaim oldular (şabit oldular) ki. (Al-i İmran/ 18).

Ger ma'Öārifden iderseñ hat baña dut gūşuñı [H-84a] [K-84a]

Lıki virgil Muştafā'ya hoş şalavāt şadumān

Der-Beyān-ı Naşîhat-i Süleymān Nebî'Öaleybi's-selām

Neşr:⁴³⁹ Hâkîm kavlince ÖAdnān'a Süleymān hazreti bu vech ile sūōāl idüp cevāb viricek ÖAdnān'ın gönlü teselli bulup dahı nefsi Öİrfānında māhir olup temām kemāl bulıcağ Kaynān dahı ayağ üzere şalşup eyitdi ki: "Yā nebiyu'llāh ben kemîne şuluña dahı bir naşîhat vir. Hâkîkat yüzünden ki hâkîkat-i hālūme muttaliÖ olam. Nefsümi tanıyup Rabbümi bilem" diyicek Süleymān Peygamber Öaleybi's-selām eyitdi: "Yā Kaynān senün mişālün şol tütüye beñzer ki evvel mağām-ı Hindüstān'dı. Rūzigār ile vatan-ı ezelisinden cüdā düşüp bu diyāra geldi. Güyiyā ki Öālem-i ervāh milk-i Hindüstān'dur ve Öālem-i Öünür şafesdür ki tütü-i cān anda hābs olup durur. Halāsı mümkün degül olmayınca nitekim meşhūr meşeldür ki benüm bir tācir dostum vardı. Adına tācir Harrāt dirlerdi, bir tütüsi vardı. Faşîh lisān benden temennā itdi ki: "tütü dilin taÖlüm idem." Cevāb virdüm ki: "Şuş dili taÖlüm ile olmaz meger ki Öināyet-i Hāş yetişe" diyüp naşîhat virdüm ise kırk biñ fıranı Allāh yoluna taşadduğ şılıp enbiyādan ve evliyādan temennā şılıp hācet diletürdi ki mantıq u tütü şalbine cānib-i Hāş'dan feyz ola. ÖĀkıbet Öavn-i Hāş ile ve ben Süleymān'dan taÖlüm aldugı sebağ ile tütü dilin öğrendi. Vağtı ki Hindüstān'a sefer niyyet itdi. Evinde besledüğü şafes içindeki tütü h'āceye eyitdi: "ÖAzmi-Şancerü cevāb virür ki: "Hindüstān'a giderem." Tütü eydür ki: "Yā h'āce Hindüstān'a varasın anda ki tütüler göresin kim per açup perrān olurlar. Hızr-ı hāzrā gibi Öālemi seyrān şılırlar. Anlardan sūōāl idesin. Benüm bir yār-ı şadığ ve tütü nātığ ve muÖtî hāziğ tutum vardır ki bu Hindüstān'dan ÖArab diyārına düşüpdür demür şafes içinde Öömri geçmekden Öağlı şaşupdur. Mantıqu't-tayrca vaşiyet şılıp eyitdi ki: "Çünkü Hindüstān'a varasın benüm hālūmi anlara diyesin ki benüm şafesden halās olmama çārenedür? Yene baña haber getüresin." diyüp vaşiyet şılıcağ h'āce Hindüstān'a varup tütüleri görüp şafes tütüsünüñ haberin virdi. Tütüler h'āceye cevāb virdiler ki: "Var ol tütü faşîh lisāna di ki ol şafesden halās olmaz. Nitekim ten şafesinden cān murğı halās olmaz. Cismi olmayınca" h'āce bu cevābı alup yine memleketine gelüp evine girüp tütü görünce h'āceden haber şordı ki: "Yā h'āce Hind diyārına varduñ mı? Tütüler görüp anlara benüm hālūmi şorduñ mı?" [H-84b] [K-84b] h'āce eyitdi ki: "NeÖam haber virdiler. Aña şafesden çığmağā halās yoğ tā olmayınca." **Nağm:**

⁴³⁹ Neşr] -H.

[Fā'Ōilatün / Fā'Ōilatün / Fā'Ōilün]

Çünkü tūṭi işbu sözi dinledi
Remz-i ma'Ōnā n'idügin pes añladı

Kendüyi urdı ulura tūṭi pes
Olmadınolmaklı ki kıldı heves

Pes kafeś içre yatur hemçün ulu
Yimez içmez bir niçe gün iy ulu

Çalğoyun olup yatur üç gün temām
Oldı sandı görüp anı hās u Ōām

H'āce tūṭiye gelüp ki⁴⁴⁰ itdi nažar
Oldı sanup tūṭiyi ol bi-haber

Pes kafes k̄apusın açup ol zemān
Tūṭiyi çıqardı h̄absden pes hemān

Aldı ele tūtisin eyledi āh
Öldi sandı gam-gın oldı n̄ik-h'āh

Tūṭi çıkınca kafesden ol nažar
H'āc'elinden uçdı gitdi açdı per

Tūṭi konup köşk t̄ākuñ üstine
Böyle didi anda h'āce dostuna

Didi h'āce vāqıŌemiş tūṭiler
Çıkmaz olmasa kafesden didiler

Bende olmazdan ezel oldumsa pes

⁴⁴⁰“Ki” vezne fazla

Ol afesden urtulupdur bu nefes

Sende h'ace ail iseñ bu zemn

Diñle szm tut vaiyyet pes hemn

F'i'l-meel cn ttdr cismñ afes

Ger hals olmasına ilsañ heves

lmedin lmek gerek ki⁴⁴¹ ola hals

urb-ı Hq'da cnuñ ola hs u hs

Böyle diyüp udı gitdi tt pes

H'ace hyrn aldı am-in ol nefes

bu ibret szlerin diñler iseñ

Vir alavt Mutafa'ya ireseñ

Ner:Hkm avlınce Sleymn hzreti böyle diyicek aynn eyitdi: “Y nebiyu'llh geri hb dırsın ki cihn afesinde cn ttisi hbs eker. “*Mt able ente mt*”⁴⁴²mcibince lmezden grdi lmeyince hals urb-ı Hq'da hs olmaz. Amm ki urb-ı Hq'a neyle yetiilr ve ne amel sfatlanma gerek ki urb-ı Hq'a irip hs olavüz.” aynn böyle diyüp sl idicek Sleymn Peyamber cevb virüp eyitdi ki: “Y aynn “*oraft Rabbü bi-Rabbü*”⁴⁴³bu ilm bulmalı kii Rabbini bilmeklik anuñla hsl olur ki kii kendü vucdından inileyin toa, bu toma ile kend varlıından Hq varlıına vsl ola. Andan soñra bu ilm anda saña hsl ola. Nitekim Kelm-ı adm ire gelr ki “*ve inneke la-tula'l-urne min ledun hkmin habr*”⁴⁴⁴ve benden soñra bir peyamber gele adı Is Rhu'llh ola Allh emriyle nie lyi diri ıla ve⁴⁴⁵ bu husda buyura ki “*Femen yilec melekt's-semvt men yelled merrateyni*”⁴⁴⁶yan ki gönül esrrına muttali olmadı. Ol kii ki iki kerre tomadı. Evvel toma oldur ki ana rahminden toa.**[H-85a] [K-85a]**kinci kerre toma oldur ki n mrid-i sd evvel

⁴⁴¹“Ki” vezne fazla

⁴⁴²lmeden nce lnz!

⁴⁴³Rabbimi bilecek kadar arif deilim.

⁴⁴⁴pbesiz bu Kur'an sana, hüküm ve hikmet sahibi, hkyle bilen Allah tarafından verilmektedir(Neml / 6).

⁴⁴⁵Ve] -H.

⁴⁴⁶ki kez dodu (Birincisi anne karından, ikincisi lnce rubu dodu) ve gök yüzüne, Allah katına girdi.

emrde “*ve’l-lezîne cābedū fīnā*”⁴⁴⁷ kâziyyesince kâdemini taleb yoluna kosa ve Őināyet cezābātınuñ kemendi birle gönül yüzünü nefsinı hoş gelür nesnelerden dönderse ve hâzret-i Őizzete teveccüh eylese āyet: “*Le-nebde yennehüm sublenā*”⁴⁴⁸ şivesince ol vaqt Hâk teŐālā bir şeyh ki vāsıl u kāmil dur. Anuñ cemālini mürīdüñ gönli āyinesinde Őarza kılur. Dahı ol mürīdine dest-i tevbe virür. Küllī günāhdan yunar, anadan toğma pāk maŐsüm gibi ammā be-şart-ı ān ki tevbe-i nasūh kıla. Tevbe-i nasūh oldur ki ol itdügi günāhı bir dahı itmeye. CemīŐ günāhından anadan toğmış maŐsüm gibi pāk pākize ola ve bir dahı çünki ol mürīd şeyhüñ vilāyet-i taşarrufuna kâbiliyyetde kesb eylese, şol yumurda mişālindedür ki kendü beşerriyeti yumurdalığında bağlandı. Ol kuşluk maķāmındaki şeyh anı kendü perr ü bāli taşarruf altında dutar. Aña tertıbiyetvirmek için tā ki şeyh kendünüñ Őālī himmetün aña şarf eyler. Anuñ hāline muvāfiķ olur. Tedriç ile tā kim ol⁴⁴⁹ kuşuñ taşarrufı yumurdada žāhir olur. Kendü yumurdalığı vücūdından tağayyür bulur. Vücūdunu kuşlık vücūdına mübeddel kılur. Bu resme şeyhüñ himmeti kımıyasınuñ taşarrufı mürīdüñ ol yumurda sıfat vücūdından teŐşir idüp anı tebdil ider. Kuşlık vücūdına ki Őabdu’llāhı hāsdur. Lıkin sûret kuşı yumurdanuñ kabı yolından Őālem-i žāhire çıkar. Zırā anı dünyādan ötürü yaratdılar. Ammā maŐnā kuşı iç yoldan Őālem-i melekūt derecesinden žāhir olup taşra gelür. Zırā ki anı ol Őālemden ötürü yaratmışdur. İmdi çünki sûret kuşı Őālem-i dünyādan žāhir olur. Pes ol kuş ki yumurda da taŐbiye olmuşdı. Ol yumurdanuñ melekūtında mestür idi. YaŐni bātınında gizli idi. Lā-cerem ol kuş taşarrufunla yumurdanuñ melekūtında sûret-i dünyāya geldi. Bu maķāmda ammā ki şeyh vilāyetinüñ kuşı Őālem-i dünyāya žāhir olmaz. Zırā ki şeyh ol sûret degüldür. **Nażm:**

[*FāŐilatün/FāŐilatün/FāŐilün*]

Şeyh şanma sıblet ü destār olur

Teylesānı sarķıdur güftār olur

Ķalb sāfı olmayan sūfı geçer

Tāc lāfı götürüp sūfı geçer

Görmüşem Sālūs-ı Şāh şeyhi geçer

MaŐrifetden dem urur şeyhi geçer

⁴⁴⁷ *Bizim uğrumuzda cihad ettiler (Ankebüt/69).*

⁴⁴⁸ *Biz onları mutlaka yollarımıza iletceğiz (Ankebüt/69).*

⁴⁴⁹ Olı -H.

Ahmedi'yi ol begenmez Óilm ile

Añmaz İbrāhīm dahı hılm ile

Kendüyi Veyse'l-Şarānı tutup ol

Aldayup halkı kıılır cāhil fuzūl[H-85b] [K-85b]

Şeyh odur ki tāÓat ide bı-riyā

Virmeye hergiz gönül bu dünyeye

Hāk'dan artuğ kimseye virmeye dil

Rāzı ola hulqına hulq ile il

ÓÖmri içre itmeye hergiz günāh

Tā kim andan ola hoşnūd ol İlah

Buncılayın şeyh ü kāmil azdurur

Zıra şeytān şeyhi kıomaz azdurur

Neşr:Ve dahı yā Kenāne bu muşaddimededen maşşūd u Óarāz bu ki: “*men Óarefe nefsebi*”mücibince bir kimesne nefsinı bilmeklik müyesser olmaz. Tā zıkr olınan mürşid-i kāmil şeyh Fāzıl'a yetişmeyince “*Fe-şad Óarefe Rabbehu*”mücibince Rabbin bilmez. Zırá ki hūkemā-yı Óālim insāna Óālem-i kebır didükleri ve baÓzı yirde insān Óālem-i şağırdür didükleri Óabeş degüldür. Pes bir kimesne ki Óālem-i kebır degülse dahı ki Óālem-i şağır ola. Kendü vucūdın n'ıçün tanıyup bilmeye. Ammā ki nefis Óırfānınca kāmil ve mübeşşir ehl-i hāl u ehl-i dil ve hūkemā-yı evvelın ve Óulemā-yı müteşaddimın vaqtiki hākıķat göziyle nażar eyleyüp ve bu cismūn žāhir emirlerini hāvāslarıyla müşāhede kıldılar. ÓAķıllarıyla ahvālini fikr eylediler. Külli eşhāsuñ tasarrufını gördiler ve cüzviyātınun⁴⁵⁰ fenlerine muttaliÓ oldılar, iÓtibār eylediler. CemıÓ eczāsında aña müşābih olmaķlıķa şüret-i insāndan ekmel ve binyesi temām bulmadılar. Tā kim aña teşbih eyleyeler. Bunun beyānı oldur kim insān cesedi cismānıden ve nefsi-rūhānıden bir cümledür. Anun bināsında Óālem-i rūhānıdağı mevcūdātun her birisine bir mişl bulundı. Eflākinun terkıbine ve burūclarınun aķsāmına ve kevākibinun hārekātına ve ümmehāt

⁴⁵⁰ Cüzviyātınun] cüzviyāt K.

tertîbinüñ erkânına ve ma'âdın cevâhîrinüñ ihtilâfına ve nebât ve hâyvân eşkâlinüñ envâ'ına ve hâyvânât heyâkîlinüñ ğarâyîbine ve ancılayın rûhânî ma'hlûkâtüñ esnâfına melâyikden ve cinden ve insden ve şeyâtinden ve sâyir hâyvânâtdan ve ol hâyvânât kim ta'sarrufına insân ahvâlinde teşebbühât vardır. Bu zîkr olanlar cemî'ü insân sûretinde bulunduğün ol sebebden insâna 'Öâlem-i şâğîr diyü tesmiye kıldılar. **Na'zm:**

[Fa'Öilatün/Fa'Öilatün/Fa'Öilatün/Fa'Öilün]

Çün virildi cânib-i Hâk'dan kerâmet âdeme
'Öâlem-i âşfer dinse câyiz ekber â'Ölem 'Öâlîme⁴⁵¹

'Öâlem içre tâ ki varsa vardır insânda mişâl
'ÖAynîdur insân cihânüñ şek getürüp yok deme

Der-Beyân-ı Dâsitân-ı Temşîlât-ı Mâzî

[Fa'Öilatün/Fa'Öilatün/Fa'Öilün]

Saña senden ğuş idersen Hâk sühen
Kendü nefsünden işit söz iy gühen

Fî'l-meşel tütî durur ruhuñ temâm
Ten kâfesdür üstüh'ân aña ma'kâm

Bu kâfesden çıkmayınca tütî cân [H-86a] [K-86a]
Bulmaya mesken cinân-ı cavidân

Meskenünken 'Öarş-i eflâk-i 'Öa'şîm
Pes n'îçün hâk içre tolduñ sen mu'şîm

Tur kâdem bas sîdk ile âfâka sen
Hâkden çık tarımı şeş ta'kasın

Ne felekden geçmiş iken hâzretün
Meh melekden artuğ iken rif'Öatün

⁴⁵¹ Bu mısraın vezni bozuktur.

Hār u hāşāk içre alduñ derdümüz
Nefsüñe hāyfā ki şehvet urdı bend

Vir riyāzet birle nefse gūş-māl
Tā bulasın urb-ı Hā'ı ber-kemāl

Fāñi Őālem milki içre alma pes
Ol beā-yı milke eyle pes heves

Hār u hāşāk içre alma menzil al
ÖUlviye ir ki bu durur hādd-i⁴⁵² kemāl

Kāmil iseñ terk idüben suflı bes
urb-ı Hā'a bulı gör sen dest-i res

Hāyf ola kim bunda idesin arār
Mesken ola saña işbu tıre ğār

Çün özüñdür tütü-i şekker-şiken
Şı afes ki urtula rūhuñ hemen

Ender Münācāt-ı Firdevşî Der-i Hātem-i Kitāb

İlāhi seyyidi ve Mevlā'yı üç Őaım āfet var kim beni anlardan sen bekle ve üç büyük fitne var kim beni anlardan sen sala. Biri vesvās-i şeyātiñi ki saña sığınuram şerrinden ve biri hevā-yı nefsanı ki sen hālās eyle mekrinden ve biri gurūr-ı nādānı ki sen salayuvir sekrinden İlāhı hāluñ kerimleri hūu-ı sōhbet-i ins ü hıddeti unutmazlar ve dünyā muşāhibleri herifān meclis ü Őıyş u halveti ferāmūş itmezler. Hāşā senüñ kerem-i Őamım-i hul-ı kerimüñden ki ezel bahārı ve adem murğ-ı zārında gülsitān-ı uds ve bostān-ı ins içinde elestü sōhbet-gāhı ve vahdet bār-gāhında calısān-ı bisāt-ı urbet ve hemnişinān-ı hengām-ı Őişret itdügün ullar ki hāzretüñden bi'l-küllıye matrüt rahmetüñi anlardan mesdüd visālün küyında temāmdur ve cemālün tecellisinden ebedi mehcür idüp cehennem āteşinde hāri ve heyülā zıkrinde ğari oyasın. İlāhı iy kerim kār-sāz ve iy rahım bende nüvāz iy yektā-yı bı-naır ve iy dānā-yı bı-müşir ve iy tüvānā-yı

⁴⁵²“-ı” vezne fazla

bî-vezîr lutfuñla ben za'ûfî ki yâd itseñ nevar. İlahî nefsuñ Óanâdîleri çoğdur. Óîñâyet senden İlahî nefsuñ medâhineleri öküşdür. Hidâyet senden İlahî ben ol nâdân u kemden kemem ki ben direm bilmezem ben kimem İlahî bir za'ûfî üftâdeyem nefs elinden Óâciz dermândeyem, nefs diyü söylerem bilmezem ki nedür her günü elinden ağlaram. Haberüm yoğ ki ne nesnedür? İlahî Kâsım-ı Muhammed Hâşim-i Maîmüd Aîmed-i Muştafâ Óizzeti bu kitâbuñ ihtimâmını müyesser Firdevsî-i za'ûfîñ günâhı Óafv idüp rahmetüñ nażarın dirîğ itme. **Nażm:**

[Müste'ûilün/ Müste'ûilün/ Müste'ûilün/ Müste'ûilün]

Yâ Rabb tevbe her günâha *neccinâ mimmâ nebâf*⁴⁵³

ÓAfv eyle cürmüm yâ İlahî *neccinâ mimmâ nebâf*

İy şâni'î-i perverdîgâr iy bî-mekân u Kirdkâr **[H-86b] [K-86b]**

Lutfuñ öküş Óavnuñ ise var "*neccinâ mimmâ nebâf*"

Shvüm durur gâyet çehân lehvi çalup itdüm ârân

ÓAfvuñ umar bu dil ile cân "*neccinâ mimmâ nebâf*"

Zühdüm şamu kibr-i riyâ fi'ölüm durur habt u hatâ

Lutf eylegil yâ Kibriyâ [sen] "*neccinâ mimmâ nebâf*"

İtdüm güneş gâyet delîm estağfiru'llâhe'l-Óaîim

ÓAvnuñ öküş Rahmân Rahîm "*neccinâ mimmâ nebâf*"

Lâ-taknatü zîkrüm müdâm şükrüm bu yâ Rabbü'l-enâm

Müöminedür düzah u harâm "*neccinâ mimmâ nebâf*"

Firdevsî'dür pîr-i haşîr yâ Rabb ol sen dest-gir

Rahmet umar Firdevsî [sen] vir "*neccinâ mimmâ nebâf*"

**Der-Beyân-ı Sultânü'l-Kurâtü'l-Mücâhidîn-i Pâdişâhü'l-İslâm-ı Ve'l-Müslimîn
Sultân bin Sultân Bâyezîd bin Meîhemmed Hân Ebed-i Devleti**

⁴⁵³ Bizî korktuğumuz şeylerden kurtar.

Ĥamd-i nā-maĥdūd ol ħayyūm u ħādir Allāĥ ki Őālem anuñla ħāyimdūr ve ŧŧkr-i nā-maĐdūd ol feyyāz-ı nāzire ki cihān feyz ile dāyimdūr ve bu Süleymān-nāme-i Kebir'ün yetmişinci cildinün itmāmını müyesser itdi ve bu tārīĥ-i aĐzam-ı dil-pezirün üç yüz ellinci meclisinün ihtitāmın muħadder itdi. BaĐde ezān inŧāŐa'llāhu teĐālāmevtiden emān Őömürden zemān bulursam ve felek nekbetinden ve rüzigār ŧiddetinden āĐdā-yı kibār huŧümetinden ĥalās olursam žıll-ı izidün sāye-i Őarŧ-ı meĥdün sultān bin Sultān Bāyezid “*atālu'llāhu Őömrübü zıde ħadrebü*”⁴⁵⁴ ĥükmine maĥkūm olup emrine imtiŧāl gösterüp yetmiş birinci cilde ŧürüĐ idüp ħaleme getirüp imlā itmesine iĥdām ħılavüz. Menŧūr manžūm söyleyüp Őalī ħadrihi elden geldükce inŧā ħılavüz. Tā kim bu risāle-i ŧerif ve muħale-i laĥif müŧerref-i mütālāŐasıyla dāyimā müŧerref ve lutf-ı mülāĥāzasıyla mevŧūf ve muvaffaĥ ola. Egerĥi kim Firdevŧi pır dāŐinün zaĐif ü nā-tüvān ribāŐinün yaŐni kim mūr-ı zaĐifün fertüt-ı taĥifün ne ħudretine liyāħati ne maŐrifeti vardı ki Süleymān pādiŧāĥ ĥāzretine lāyıĥ söz söylemege iĥdām idüp Süleymān-nāme taŧnifine ŧürüĐ ideydi. Ve ammā ki žıll-ı Sübhān'ün Sultān bin Sultān Bāyezid Ĥan'ün ŧāĥ-ı ŧāĥānün ĥalled hilāfetenün Őālī himmetidūr kim yetmiş pāre mücelled kitābı söylenüp menŧūr manžūm ħaleme getirüp imlā olup ĥazine-i Őāmiriye teslim olundu. Ümüddür ki bu risāle-i ŧerifün ve bu maħāle-i laĥifün bāħiŧi pādiŧāĥ devletinde ve eyyām-ı rifĐatinde himmet-i nām⁴⁵⁵ birle temām ola. Bārī teĐālā rüy-ı zemini hemişe pādiŧāĥ-ı Őālemün cemāl-i Őadliyle ārāste ħılsun ve bārigāĥ-ı ĥümāyününüñ ĥākini dünyā pādiŧāĥlarınıñ secde-gāĥı ħılsun. **Nažm:**

[*FāŐilatün / FāŐilatün / FāŐilatün / FāŐilün*]

Pādiŧāĥum devletiyle dāyim olup milke ĥān

Her ĥatādan ĥāzretün ĥıfz ide ĥāfiž müsteĐān

Milk-i millet mührü elünde ħākerün cümle ümem

Ĥatr-ı devlet taĥtuñ üzre āfitāb-ı sāyebān

Bāĥr-ı berrün māliki İskender-i ŧānī özüñ

Ĥüsrevān Őālem ħapuñda ħākerün der bendegān

İy melāyik-i ŧiret Keyvān-ı rifĐat ŧems rüy

⁴⁵⁴ *Ömrü uzun olsun, ömrü artsun.*

⁴⁵⁵ Nām] tām -K.

Vi kamer sûret Óutārid fitnat u şāh-ı cihān

Žill-ı Yezdān fahr-i ÓOsmān hān-ı hākān Bāyezid[H-87a] [K-87a]⁴⁵⁶
Milk-i Óālem mālīki hem ġāzi-i šāhīb-ķırān

Kem emīrūñ Keyķubād u Cem durur Kāvus ki
Kem vezīrūñdür Menūķīhr-i Felātūn-ı zemān

Kem begūñūñ heybetinden ħavf ider şāh-ı ÓAcem
Kem ķuluñ'olmaz muķābil Rüstem ile Erdevān

Şarķ u ġarbi tutsa n'ola bendeñūñ eñ kemteri
K'oldı bir bende kemīneñ Mısr'a sultān kāmurān

Hāk-i pāk erkān-ı devlet çeşmine cevher kühel
Tiġ-i bürrānuñ Óadū ķanın içici cān sitān

Hışmuñ odı ķıtÓasıdur vād-i veylinde nār
Lutfuñ āb-ı rūzesidür cennet ü ħuld-i cinān

Ĥabbe gelmez himmetūñ miÓyārına tāsiÓ felek
Ķatredür sābiÓ baħir cūduñ yanında bī-ġümān

Tırūñe pūte felek bindüķ dururzerrīñ şems
Nīze ki şimīñ ĥalkā ġurreme nev-āsumān

Her ne milke śalsa pertev şāha Óadlūñ sāyesi
Ki ġibi žāħir olur Óadl ile dād-ı emn emān

Bedliġi ġüş itse ĥātīm defterin ķılaydı tayy
ÓAdlūñi ġoreydi Kısra kesrin añlaya hemān

⁴⁵⁶[87a] -K.

ÓAmr u Zeyd'den kimse yok devrũnd'ider hiç kıl ü kâl
Kalmadı şehründe fettân lîki çeşm-i mihribân

RifÓatũn bābında durma ĥalka-i sımın hilāl
Kıadrũnũn kıasrındadır Merriĥ-i Keyvān pāsubān

Kānde beñzer kıasruña eflāk-i encüm āfitāb
Cāy-ı cennet bāĝ-ı⁴⁵⁷ İrem'dür Kevşer ol āb-ı revān

İy ziyā-yı rāyı birle rüşen olan mihr-i dın
Vi behār-ı lutf ile ĥurrem olan milk-i cihān

Lutfuña yokdur nihāyet bes nicesi vaşf idem
Bedlüge ĝāyet bulunmaz baĥş idersin ĥānumān

Turduĝınca ne pezerle çār-ı māzerse peser
Döndüĝünc'encüm sipihri itdüĝünce meh-kırān

İrdüĝünce nev-behār faşl-ı gül nevrüz u rüz
Güldüĝünce táb-ı tábistān irüp vaĥt-i ĥazān

ÓÖmrũnũn gülzārına hiç irmesün bād-ı şitā
ÓÖmr-i Nũĥ olsun müyesser dāyim olĝıl şādumān

Himmet it Firdevsiye lutfuñ öve merkān kerem
K'ol faķırũn zindigānı bedlik iledür Óayān

İy Süleymān dergehũnde nemleyim ĥor u ĥaķır
N'olakim itsek nażar kerā-yı emır-ı⁴⁵⁸ ins ü cān

Ĥak teÓālā devletũni dāyim itsün tā ebed
Döndüĝünce çarĥ itdüĝünce mihr-i mehle kırān

⁴⁵⁷ “-ı” vezne fazla.

⁴⁵⁸ “-ı” vezne fazla

Āmīn yā Rabbe'l-Ālemin

SONUÇ

15. yüzyılın sonunda ve 16. yüzyılın başında yaşamış olan Firdevsî-i Rûmî'nin en önemli eseri olan Süleymân-nâme, içinde bulunduğu yüzyılın ve bu yüzyıla gelene kadar verilmiş eserlerin en önemlilerindedir. Eserde hendese, ilm-i nücum, tılsım, tarih gibi birçok konuda bilgiler verilmiştir. Eser, Hz. Süleymân'ın olağanüstü güçleriyle yaptığı mücadelelerini ve bu çerçevede dönen birçok hikayeyi bünyesinde barındırmaktadır. Bundan dolayıdır ki edebiyat sahasında birçok cildi çalışılmaya değer görülmüştür ve hala da üzerinde birçok çalışma yapılmaya devam etmektedir.

Yaşamı, tespit edildiği ölçüde Edincik, Bursa, Manisa, Balıkesir ve İstanbul'da geçmiştir. Kaynaklarda doğumu 1453 olarak geçen Firdevsî'nin ne zaman ve nerede vefat ettiği kesin olarak bilinmemektedir.

Firdevsî'nin telif-tercüme 40'tan fazla eserinin olduğu belirtilse de bunların birçoğunun günümüze ulaşmadığı görülmüştür.

Eserde Hz. Süleymân'ın hayatı, mucizeleri ve başından geçen çeşitli olaylar anlatılmıştır. Eserin muhteviyatında Dasitân-ı Cedîd, Eflâtûn-ı Yûnânî, Tefâsîr kitapları, Kabû'l-ahbar, Attar-nâme gibi kaynak eserler tespit edilmiş ve Firdevsî'nin Süleymân-nâme'yi kaleme alırken pek çok kaynaktan istifade ettiği görülmüştür.

Metin içerisinde yer alan Arapça ve Farsça ibareler, hadis, kelâm-ı kibarlar ve âyetlerin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiş ve bu durum Firdevsî'nin dinî ilimlere ne kadar vakıf olduğunu bizlere göstermiştir.

Eserin metni harekelidir. Eserde bazı kelimelerin imlasında tutarsızlıklar görülmektedir. Bu tutarsızlıklar genelde Türkçe kelimelerde görülmüştür.

Nazım nesir karışık olan eser halk anlatısı özelliği taşımaktadır. Bölümlerin başlangıç ve bitişlerinde sürekli kalıp ifadelerin kullanılıyor olması bunun işaretidir.

Eserde, günümüzde birçok unutulmuş kelimelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu kelimelerin kullanılmasıyla, unutulmuş ya da kullanımı bilinmeyen kelimeler sözlüklerin de yardımıyla okunmaya çalışılmıştır.

Eseri kaleme alan Firdevsî'nin nesirde daha başarılı olduğu, nazımda eksikliklerinin bulunduğu saptanmıştır.⁷⁰ Ciltte incelenen şiirlerin bazılarının vezin ve anlam bakımından eksik ve sıkıntılı oluşu bunun en önemli delillerindedir.

Firdevsî, eserini yazarken anlattığı bazı durumların inandırıcılığını arttırmak için âyetlere sıkça başvurmuş ve bu durum müellifin anlattıklarını Kur'ân-ı Kerim'e dayandırmaya çalıştığının göstergesidir.

Eser sağlam bir kurguya sahiptir. Eserde anlatılan bir olay yarıda bırakılmış ve ona birkaç başlık sonra dönülmüştür. Yazar, böyle yaparak okuyucunun dikkatini canlı tutmakta ve merak duygusunu arttırmaktadır.

Övmekten hoşlandığı kadar övmekten de hoşlanan Firdevsî, yer yer kendisini de övmeyi ihmal etmemiştir.

Süleymân-nâme'nin 70.cildindeki manzum parçalar azımsanmayacak kadar çoktur. Tespit edilen 144 tane manzum parça Fâ'îlâtün/ Fâ'îlâtün/ Fâ'îlün (57), Fâ'îlâtün/ Fâ'îlâtün/ Fâ'îlâtün/ Fâ'îlün (85), Müstef'îlün/Müstef'îlün/Müstef'îlün/Müstef'îlün (1), Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/Fe'ülün (1) arûz kalıplarıyla yazılmıştır.

Yazar, arûz kalıplarına uydurmak için kelimeleri birbirine ulamıştır. Bunu da genellikle Türkçe kelimelerde yapmıştır.

Süleymân-nâme'nin ciltlerinin genelinde olduğu gibi 70. Cildinin de dili dönemin özelliklerine göre sadedir fakat iş II. Bâyezîd'ı övmeye gelince daha süslü ve ağdalı bir dil kullanılmıştır.

Firdevsî'nin Allâh (c.c)'a karşı sevgisi de son derece samimidir. Her fırsatta Allâh (c.c)'a meth ü senalar eden Firdevsî, Allâh (c.c)'ın isimlerinin birçoğuneserde kullanmış, her fırsatta Allâh (c.c)'a şükürler ve dualar etmiştir.

KAYNAKÇA

- Akay, Asuman (1990), *Firdevsî Süleymân-nâme (44.Cilt) Metin ve Füller Üzerine Bir İnceleme*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aksoy, Mustafa (2000), *Uzun Firdevsî'nin Süleymân-nâme'sindeki Destan Unsurları Giriş-İnceleme*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Aksoy, Mustafa (2000), *Uzun Firdevsî'nin Süleymân-nâmesi'nde Destan Unsurları (2 Cilt)*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Araç, Güllü (2010), *Uzun Firdevsî ve Hakâyık-nâmesi (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Babür, Yusuf (2013), *Süleymân-nâme-i Kebîr (6-7.ciltler İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Biçer, Bekir (2005), *Firdevsî-i Rûmî ve Tarihçiliği*, Konya: Tablet Kitabevi.
- Büke, Himmet (2015), *Firdevsî-i Rûmî Süleymân-nâme (38.cilt), Dil Özellikleri, Metin, Söz Dizini*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Bülbül, Tuncay (2011), *Câmi'ü'l-Hikâyât (İnceleme-Metin)*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Bülbül, Tuncay (2017), *Celâl-zâde Sâlih Çelebi, Cevâmi'ü'l-Hikâyât ve Levâmi'ü'r-Rivâyât (İnceleme- Metin)*, Nevşehir.
- Bülbül, Tuncay (2011), *Mensur Bir Hikâye: Tarih-i Mısr-ı Cedîd (İnceleme-Metin)*, Ankara: Gafiker Yayınları.
- Büyükkarcı, Fatma (1993). *Firdevsî-i Tavîl ve Da'vet-nâmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çatıkkaş, M.Ata (1979), *Süleymân-nâme (72.Cilt) Gramer, Sentaks, Lûgat, Metin*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çatıkkaş, M.Ata (1983). Türk Firdevsî ve Süleymân-nâme-i Kebîr, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.25, s.176-182.
- Çatıkkaş, M.Ata (2009), *Firdevsî-i Rûmî, Süleymân-nâme-i Kebîr*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Erdem, Mehmet Dursun (2005), *Kitab-ı Kısânâme-i Süleymân Aleyhisselâm Üzerine Söz Dizimi Çalışması*, Doktora Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Genç, Gülnaz (1995), *Süleymân-nâme-i Kebîr (25-26. Ciltler) Giriş, Metin, Sözlük*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güleç, Hamdi (2006), “Süleymân-nâme’de Eski Türk Destanlarına Ait Unsurlar, Dil-Üslûp ve Motifler”, *Bilig*, S.36, s.243-2460.
- Gülsevin, Gürer (1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, Gürer (2005), *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- İsen, Mustafa (2017), *Gelibolulu Mustafa Âlî, Kümbül’l-âhbâr’ın Tezkiye Kısmı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı e-kitap Projesi.
- Kılıç, Filiz vd (2011), *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara Grafiker Yayınları.
- Kılıç, F, (2010), *Âşık Çelebi, Meşâ’irü’ş-Şu’arâ*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Köksal, M. A, (2016), *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Köprülü, Orhan F. (1996), “Firdesî”, *İslam Ansiklopedisi*, c. 13, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Olgun, İbrahim (1978), “*Uzun Firdesî ve Türkçeciliği*” Ömer Asım Aksoy Armağanı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Olgun, İbrahim vd (2011), *Firdesî-i Rûmî Kutb-nâme*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özyaşamış, Sezer (2007), Firdesî-i Rûmî ve Terceme-i Cemâşuy-nâme, *Turkish Studies*, S.4, s.727-728.
- Özyaşamış, Sezer (2009), *Terceme-i Cemâşuy-nâme*, İstanbul: Simurg Yayınları.
- Sungurhan-Eyduran, A, (2017), *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiye’ü’ş-Şu’arâ*, Kültür ve Turizm Bakanlığı E-kitap Projesi, Ankara.
- Sungurhan-Eyduran, A, (2017), *Beyânî, Tezkiye’ü’ş-Şu’arâ*, Kültür ve Turizm Bakanlığı E-kitap Projesi, Ankara.

Şahin, Hatice, (2003), *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Tanyıldız, Ahmet (2005), *Firdevsî Tavîl Münaẓara-i Seyf ü Kalem (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Usta, Halil İbrahim (1995), *Firdevsî Râmî Süleymân-nâme-i Kebîr*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ünver, İ, (1993), “Çeviriyazıda yazım birliği üzerine öneriler”, *Türkoloji Dergisi*, C XI, S.1, Ankara, s. 51-91.

SÖZLÜKLER

Çağbayır, Yaşar (2007), *Ötüken Türkçe Sözlük*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Dilçin, Cem (2009), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.

Kanar, Mehmet (2012), *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları.

Kanar, Mehmet (2012), *Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları.

Mermer, Ahmet; Koç, Neslihan (2011), *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Mütercim Asım Efendi (2000), *Burbân-ı Katz*, (haz: Mürsel Öztürk, Derya Örs), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Pakalın, Osman Zeki (1983), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Parlatır, İsmail (2009), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınları.

Redhouse, Sir James (2001), *Turkish and English Lexicon*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Sami, Şemseddin (2010), *Kamûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Steingass, F, (2006), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Zavotçu, Gencay (2013). *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü* (Kişiler-Hayvanlar-Bitkiler-Tabiat Güçleri-Kişileştirilmiş Varlık ve Kavramlar), İstanbul: Kesit Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://tdkterim.gov.tr/bts/>

www.osmanlicaturkce.com

<http://www.osmanlicaturkce.net/>

www.sozluk.net/osmanlica

<http://www.osmanice.com/>

<http://osmanlicasozluk.speakdictionary.com/>

<http://www.osmanlicasozlukler.com/>

